

**LATVIJAS NACIONĀLĀ REFORMU PROGRAMMA
“EIROPA 2020” STRATĒGIJAS ĪSTENOŠANAI
PROGRESA ZIŅOJUMS**

2019. GADA APRĪLIS

SATURA RĀDĪTĀJS

SAĪSINĀJUMI, MĒRVENĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI.....	3
IEVADS.....	4
1. VIDĒJA TERMIŅA MAKROEKONOMISKAIS SCENĀRIJS.....	5
2. ES PADOMES REKOMENDĀCIJU IZPILDE.....	7
2.1. FISKĀLĀ POLITIKA.....	7
2.2. SOCIĀLĀS DROŠĪBAS TĪKLS, PROFESIONĀLĀ IZGLĪTĪBA, VESELĪBAS APRŪPE.....	9
2.3. PUBLISKĀ SEKTORA EFEKTIVITĀTE.....	14
3. POLITIKAS VIRZIENI.....	17
3.1. FINANŠU STABILITĀTE	17
3.1.1. <i>Ilgspējīga budžeta veidošana</i>	<i>17</i>
3.1.2. <i>Banku sektora stabilitātes nodrošināšana</i>	<i>18</i>
3.2. KONKURĒTSPĒJAS VEICINĀŠANA	22
3.2.1. <i>Uzņēmējdarbības vide un valsts pārvaldes modernizācija.....</i>	<i>22</i>
3.2.2. <i>Produktīvo investīciju un eksporta veicināšana</i>	<i>28</i>
3.2.3. <i>Inovācijas, pētniecība un attīstība</i>	<i>31</i>
3.2.4. <i>Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas</i>	<i>38</i>
3.2.5. <i>Transporta un vides infrastruktūra.....</i>	<i>42</i>
3.3. NODARBINĀTĪBA	45
3.4. IZGLĪTĪBA.....	51
3.4.1. <i>Pirmsskolas izglītība.....</i>	<i>51</i>
3.4.2. <i>Vispārējā izglītība.....</i>	<i>52</i>
3.4.3. <i>Profesionālā vidējā izglītība</i>	<i>56</i>
3.4.4. <i>Augstākā izglītība</i>	<i>58</i>
3.4.5. <i>Mūžizglītība.....</i>	<i>63</i>
3.5. CĪŅA AR NABADZĪBU, DEMOGRĀFIJAS IZAICINĀJUMI UN VESELĪBAS AIZSARDZĪBA	66
3.5.1. <i>Nabadzības līmeņa mazināšana</i>	<i>66</i>
3.5.2. <i>Demogrāfijas izaicinājumi un veselības aizsardzība</i>	<i>71</i>
3.6. ENERĢĒTIKA UN KLIMATA PĀRMAIŅAS	79
3.6.1. <i>Enerģijas tirgus un infrastruktūra</i>	<i>79</i>
3.6.2. <i>Energoefektivitātes veicināšana</i>	<i>81</i>
3.6.3. <i>Atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšana.....</i>	<i>84</i>
3.6.4. <i>Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana</i>	<i>87</i>
4. ES FONDU IEGULDĪJUMI	90
5. LATVIJAS INVESTĪCIJU VAJADZĪBAS 2021.-2027. GADA PLĀNOŠANAS PERIODĀ.....	94

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENTĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

ADTP	aktīvie darba tirgus politikas pasākumi	kWh	kilovatstunda
AE	atjaunojamā enerģija	LB	Latvijas banka
AER	atjaunojamie energoresursi	LBAS	Latvijas Brīvo Arodbiedrību Savienība
AFI	Attīstības finanšu institūcija	LDDK	Latvijas Darba devēju konfederācija
AIC	Akadēmiskās informācijas centrs	LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
AiM	Aizsardzības ministrija	LKI	Latvijas kvalifikācijas ietvarstruktūra
ANO	Apvienoto Nāciju organizācija	LM	Labklājības ministrija
AS	akciju sabiedrība	LTRK	Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera
ĀM	Ārlietu ministrija	Mbps	megabits sekundē
ĀTI	ārvalstu tiešās investīcijas	MK	Ministru kabinets
bbl	barels	Mt	megatonna
CO ₂	oglekļa dioksīds	Mtoe	megatonna naftas ekvivalenta
CSP	Centrālā statistikas pārvalde	MVU	mazie un vidējie uzņēmumi
DI	ilgstošās sociālās aprūpes deinstitutionalizācija	MW	megavats
DLC	Demogrāfisko lietu centrs	NEET	jaunieši, kas nav iesaistīti izglītībā, apmācībā vai nodarbinātībā
DVB	darba vidē balstītas mācības	NILLTFN	Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršana
EAFVP	Eiropas Atbalsta fonds vistrūcīgākajām personām	NRP	Nacionālā reformu programma
EDS	Elektroniskās deklarēšanas sistēma	NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
EEZ	Eiropas Ekonomiskā zona	NVD	Nacionālais veselības dienests
eID	elektroniskā identifikācija	NVO	nevalstiskās organizācijas
EISI	Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta	OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
EJZF	Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fonds (2014.-2020. g.)	OIK	obligātā iepirkuma komponente
EK	Eiropas Komisija	P&A	pētniecība un attīstība
EKI	Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūra	PB	Pasaules Banka
EKII	Emisijas kvotu izolēšanas instruments	PIKC	Profesionālās izglītības kompetences centrs
ELFLA	Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai	PINTSA	Profesionālās izglītības un nodarbinātības trīspusējās sadarbības apakšpadome
EM	Ekonomikas ministrija	PJ	petadžouls
EQAR	Eiropas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas reģistrs	PKC	Pārresoru koordinācijas centrs
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds	PVN	pievienotās vērtības nodoklis
ES	Eiropas Savienība	PZMG	potenciāli zaudētie mūža gadi
ESF	Eiropas Sociālais fonds	SAM	specifiskā atbalsta mērķis
ESSPROS	Eiropas Integrētās sociālās aizsardzības statistikas sistēma	SEG	siltumnīcefekta gāzes
ETS	Emisijas kvotu tirdzniecības sistēma	SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
EUR	euro, ES vienotā valūta	SKDS	Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs
FDL	Fiskālās disciplīnas likums	SM	Satiksmes ministrija
FKTK	Finanšu un kapitāla tirgus komisija	SPKC	Slimību profilakses un kontroles centrs
FM	Finanšu ministrija	STEM	zinātne, tehnoloģijas, inženierzinātnes un matemātika (<i>science, technology, engineering and mathematics</i>)
GWh	gigavatstunda	TEN-T	trans-Eiropas transporta tīkls
IAP	<i>Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam</i>	TM	Tieslietu ministrija
IIN	iedzīvotāju ienākuma nodoklis	TWh	teravatstunda
IKNL	Interesu konflikta novēršanas likums	UIN	uzņēmumu ienākuma nodoklis
IKP	iekšzemes kopprodukts	UR	Uzņēmumu reģistrs
IKT	informācijas un komunikācijas tehnoloģijas	USD	Amerikas Savienoto Valstu dolārs
IKVD	Izglītības kvalitātes valsts dienests	VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
ISAP	<i>Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam</i>	VAS	valsts akciju sabiedrība
IT	informācijas tehnoloģijas	VIAA	Valsts izglītības attīstības aģentūra
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija	VID	Valsts ieņēmumu dienests
JNI	Jauniešu nodarbinātības iniciatīva	VK	Valsts kanceleja
KF	Kohēzijas fonds	VM	Veselības ministrija
km	kilometrs	VTM	vidēja termiņa budžeta mērķis
KM	Kultūras ministrija	ZM	Zemkopības ministrija
KNAB	Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs	ZTAI	<i>Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādnes 2014.-2020. gadam</i>
KPFI	Klimata pārmaiņu finanšu instruments		
ktoe	kilotonna naftas ekvivalenta		

IEVADS

Latvija ir sagatavojusi astoto Progresā ziņojumu par Latvijas nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā īstenošanu¹ (turpmāk – Progresā ziņojums par Latvijas NRP īstenošanu), kas ir cieši saistīts ar *Latvijas Stabilitātes programmu 2019.-2022. gadam*.

Latvijas nacionālā reformu programma Eiropa 2020 stratēģijas īstenošanai (turpmāk – Latvijas NRP) un *Latvijas Stabilitātes programma* saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības (turpmāk – ES) darbību 121. un 148. pantu ir ES līmeņa ekonomiskās politikas koordinācijas un uzraudzības instrumenta sastāvdaļas (Eiropas semestra ietvaros). Eiropas Komisija (turpmāk – EK) vērtē abu programmu īstenošanu, un uz tā pamata nāk klajā ar priekšlikumiem par ES Padomes rekomendācijām.

Izstrādājot Progresā ziņojumu par Latvijas NRP īstenošanu, tika ņemts vērā 2012. gada 20. decembrī Saeimā apstiprinātais *Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.-2020. gadam, Partnerības līgums ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodam, Darbības programma Izaugsmei un nodarbinātībai 2014.-2020. gadam*, Latvijas saistības 2011. gada 24.-25. marta Eiropadomē apstiprinātā *Eiropa Plus pakta (Euro Plus Pact)*² ietvaros, ES Padomes rekomendācijas Latvijai 2018.-2019. gadam³, 2018. gada 21. novembrī EK publicētais 2019. gada izaugsmes ziņojums (*2019 Annual Growth Survey*)⁴, EK dienestu darba dokuments *2019. gada Ziņojums par valsti – Latvija (Country Report Latvia 2019)*⁵, EK Ģenerālsēkretariāta vēstule ES dalībvalstīm par 2019. gada Eiropas semestri⁶.

Progresā ziņojums par Latvijas NRP īstenošanu tika sagatavots, balstoties uz iesniegto informāciju no Aizsardzības ministrijas (turpmāk – AiM), Ārlietu ministrijas (turpmāk – ĀM), Ekonomikas ministrijas (turpmāk – EM), Finanšu ministrijas (turpmāk – FM), Izglītības un zinātnes ministrijas (turpmāk – IZM), Kultūras ministrijas (turpmāk – KM), Labklājības ministrijas (turpmāk – LM), Satiksmes ministrijas (turpmāk – SM), Tieslietu ministrijas (turpmāk – TM),

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (turpmāk – VARAM), Veselības ministrijas (turpmāk – VM), Zemkopības ministrijas (turpmāk – ZM), Pārresoru koordinācijas centra (turpmāk – PKC), Valsts kancelejas (turpmāk – VK), Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (turpmāk – FKTK). Progresā ziņojums arī apspriests ar sociālajiem partneriem – Latvijas Darba devēju konfederāciju (turpmāk – LDDK), Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību (turpmāk – LBAS) un sadarbības partneriem – Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru (turpmāk – LTRK), Latvijas Pašvaldību savienību 2019. gada 29. martā.

Ar Eiropa 2020 stratēģiju un Eiropas semestra virzību saistītie jautājumi, kā arī Latvijas NRP un Latvijas Stabilitātes programmas īstenošanu saistītie jautājumi, t.sk. ES Padomes rekomendāciju izpilde, tiek regulāri apspriesti Ministru kabinetā (turpmāk – MK), Saeimā, ar sociālajiem partneriem un sadarbības partneriem, un citu nevalstisko organizāciju pārstāvjiem, piemēram, Nacionālajā trīspusējās sadarbības padomē, Saeimas Eiropas lietu komisijā u.c. Ir notikušas divpusējās sarunas ar EK, kurās tika apspriests Latvijas progress ES Padomes rekomendāciju izpildē.

Progresā ziņojums par Latvijas NRP īstenošanu sastāv no 5 daļām. 1. daļā ir atjaunots Latvijas NRP aprakstītais vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs. 2. daļā – izvērtēts Latvijas progress 2018. gada ES Padomes rekomendāciju izpildē. 3. daļā ir dots detalizētāks Latvijas NRP politikas virzienu apraksts, t.sk. progress Latvijas kvantitatīvo mērķu „Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā sasniegšanā. 4. daļā ir atspoguļota informācija par ES fondu izmantošanu. 5. daļā ir iekļauta informācija par Latvijas investīciju vajadzībām 2021.-2027. g. plānošanas periodā.

Visa skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk – CSP) vai ES statistikas biroja (Eurostat).

¹ *Latvijas nacionālā reformu programma Eiropa 2020 stratēģijas īstenošanai* vienlaicīgi ar *Latvijas Konverģences programmu 2011.-2014. gadam* tika apstiprināta MK 2011. gada 26. aprīlī un iesniegtas EK 2011. gada 29. aprīlī.

² *Eiropa Plus pakts*, 2011. gada 24.-25. marta Eiropadomes secinājumi: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/120296.pdf

³ 2018. gada ES Padomes rekomendācijas Latvijai: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9441-2018-INIT/en/pdf>

⁴ 2019. gada izaugsmes ziņojums: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0770&from=EN>

⁵ 2019. gada Ziņojums par valsti – Latvija: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-latvia_en.pdf

⁶ EK Ģenerālsēkretariāta vēstule ES dalībvalstīm par 2019. gada Eiropas semestri, Ref.Ares(2018)5419738-22/10/2018.

1. VIDĒJA TERMIŅA MAKROEKONOMISKAIS SCENĀRIJS

Pēc ekonomiskās izaugsmes tempu sabremzēšanās 2016. gadā līdz 2,1%, nākamajos divos gados bija vērojama būtiska Latvijas IKP pieauguma paātrināšanās. Latvijas ekonomiskā izaugsme 2017. gadā sasniedza 4,6%, ko veicināja augošais ārējais pieprasījums un investīciju plūsmas atjaunošanās, un līdzīga strauja ekonomikas izaugsme saglabājās 2018. gadā, kad IKP palielinājās par 4,8%.

Lielāko devumu ekonomikas izaugsmē 2018. gadā nodrošināja būvniecības nozare, palielinoties par 21,9%, ko nodrošināja straujāka ES fondu ieplūde, kā arī privāto investīciju pieaugums. No nozarēm otrs lielākais devums ekonomikas izaugsmē 2018. gadā bija informācijas un komunikācijas pakalpojumiem, kas gadā kopumā sasniedza 13% pieaugumu. Veiksmīgāk nekā sākotnēji sagaidīts 2018. gadā attīstījās transporta nozare, kas ar 5,3% pieaugumu bija trešā lielākā ekonomiskās izaugsmes nodrošinātāja. Pēc neveiksmīgā gada sākuma jau no gada vidus sāka būtiski palielināties Krievijas kravu tranzīts caur Latvijas ostām, veiksmīgi darbojās arī lidosta Rīga, strauji audzējot pasažieru skaitu. Ļoti veiksmīgs 2018. gads bija mežsaimniecības un mežizstrādes nozarei, kas sasniedza 21% kāpumu, kamēr lauksaimniecības nozarē zemās graudu ražas dēļ bija piedzīvots 12% kritums salīdzinājumā ar 2017. gadu.

Atšķirībā no 2017. gada, pērn mazāka loma ekonomikas izaugsmē bija apstrādes rūpniecības un tirdzniecības nozarēm. Apstrādes rūpniecība pēc 2017. gadā sasniegtā 8% kāpuma 2018. gadā palielinājās vien par 2,7%. No lielākajām apstrādes rūpniecības nozarēm lielākie pieaugumi 2018. gadā bija kokapstrādē, gatavo metālizstrādājumu ražošanā, kā arī datoru un elektronisko iekārtu ražošanā. Savukārt otrā lielākajā apstrādes rūpniecības nozarē – pārtikas produktu ražošanā bija vērojams apjoma samazinājums. Savukārt tirdzniecības nozarē 2018. gadā bija fiksēts 2,1% pieaugums. Turpinot samazināties nerezidentu apkalpošanai banku sektorā, finanšu un apdrošināšanas nozare 2018. gadā samazinājās par 7,3 procentiem.

No izlietojuma puses, līdzās investīciju straujam kāpumam par 16,4%, 2018. gadā izaugsmi turpināja pozitīvi ietekmēt spēcīgais privātā patēriņa pieaugums – par 4,5% salīdzinājumā ar 2017. gadu. To veicināja būtiskais darba samaksas kāpums, nodarbinātības pieaugums un bezdarba līmeņa samazināšanās. Tajā pašā laikā eksporta pieaugums, tajā skaitā arī vairāku vienreizēju faktoru kā zemās graudu ražas ietekmē, 2018. gadā bija vājš, salīdzinājumā ar 2017. gadu palielinoties tikai par

1,8%. Arī 2019. gadā lielāka loma ekonomikas izaugsmē prognozēta iekšzemes pieprasījumam.

Preču eksports faktiskajās cenās 2018. gadā palielinājās par 7,4%, kas bija lēnāks pieaugums nekā 2017. gadā (11,1%). Lielāko devumu kopējā eksporta pieaugumā 2018. gadā nodrošināja koka un koka izstrādājumu eksports, kas palielinājās par 17,7%. Eksporta vērtības ziņā lielākais preču eksporta pieaugums 2018. gadā tika reģistrēts uz Zviedriju (+200 milj. EUR), ASV (+153 milj. EUR), un Apvienoto Karalisti (+103 milj. EUR). Savukārt lielākie preču eksporta vērtības kritumi bija uz Apvienotajiem Arābu Emirātiem (-65 milj. EUR), Turciju (-54 milj. EUR) un Nigēriju (-33 milj. EUR).

Pakalpojumu eksports faktiskajās cenās 2018. gadā palielinājās par 6,4%, un visbūtiskāko devumu pakalpojumu eksporta kāpumā nodrošināja telesakaru (+48,7%), gaisa transporta (+16,4), dzelzceļa transporta (+18,6), kā arī datorpakalpojumu un informācijas pakalpojumu (+13,7%) eksporta pieaugums. Savukārt autotransporta pakalpojumu eksports samazinājās par 7,9% un finanšu pakalpojumu eksports kritās par 15,1 procentiem.

Mēneša vidējā bruto darba samaksa 2018. gadā palielinājusies par 8,4%, sasniedzot 1004 EUR. Tas ir bijis vēl nedaudz straujāks pieaugums nekā 2017. gadā, kad vidējā alga palielinājās par 7,9%. Straujāku algas kāpumu 2018. gadā noteica spēcīgā ekonomikas izaugsme, minimālās algas paaugstinājums par 50 EUR līdz 430 EUR, kā arī finansējuma palielinājums darba samaksai atsevišķām sabiedriskā sektora strādājošo kategorijām aizsardzības un veselības resoros, kā arī Valsts ieņēmumu dienestā. 2018. gadā aptuveni vienāds algu pieaugums bija gan sabiedriskajā, gan privātajā sektorā - attiecīgi par 8,5% un 8,4%. Sabiedriskajā sektorā vidējā alga 2018. gadā bija 1032 EUR, bet privātajā sektorā - 991 EUR. Reālā neto darba samaksa 2018. gadā palielinājās par 7,2%, uzrādot būtiski straujāku pieaugumu nekā iepriekšējos divos gados, un to noteica bruto algu kāpums, darbaspēka nodokļu pazeminājums un salīdzinoši mērenā inflācija.

Gada vidējā inflācija Latvijā 2018. gadā bija 2,5% apmērā, pazeminoties no 2,9% iepriekšējā gadā. Lielāko devumu radīja degvielas cenu kāpums par 12,3%, kam sekoja ar mājokli saistīto preču un pakalpojumu cenu pieaugums, tajā skaitā ūdensapgādei un cietajam kurināmajam. Savukārt pārtikas cenas 2018. gadā, salīdzinot ar 2017. gadu, palielinājās vien par 0,7 procentiem.

Makroekonomiskais scenārijs vidējam termiņam

	2017	2018*	2019p	2020p	2021p	2022p
IKP, pieaugums faktiskajās cenās, %	8,0	8,8	6,4	5,9	5,5	5,5
IKP, pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,6	4,8	3,2	3,0	2,9	2,9
IKP deflators (gads pret gadu), %	3,2	3,9	3,1	2,8	2,5	2,5
Patēriņa cenu indekss (gads pret gadu), %	2,9	2,5	2,5	2,2	2,1	2,0
Nodarbinātības izmaiņas %	0,2	1,6	0,5	0,1	-0,1	-0,1
Bezdarba līmenis, % (15-74 gadu vecuma grupā)	8,7	7,4	7,0	6,5	6,3	5,6
Potenciālā IKP pieaugums	3,2	3,5	3,5	3,4	3,2	3,2
ieguldījums:						
– nodarbinātības	0,1	0,4	0,2	0,1	-0,1	-0,1
– kapitāla	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3
– kopējās ražošanas faktoru produktivitātes	1,8	1,9	2,0	2,0	2,0	2,0
Starpība starp faktisko un potenciālo IKP (% no potenciālā IKP)	0,5	1,7	1,4	1,0	0,7	0,4

* - 2018.gada IKP pieaugums faktiskajās cenās un IKP deflators atbilstoši FM prognozēm, kas veiktas 2019.gada februārī

Datu avots: CSP, Finanšu ministrijas 2019. gada februāra prognozes

Līdz ar ekonomiskās izaugsmes paātrināšanos 2018. gadā straujāka kļuva bezdarba līmeņa samazināšanās un spēcīgāk auga nodarbināto iedzīvotāju skaits. Augot ekonomiskajai aktivitātei un pieprasījumam pēc strādājošajiem, vienlaikus palielinājies arī brīvo darba vietu skaits un atsevišķās nozarēs un profesijās sācis iezīmēties darbinieku trūkums.

Bezdarba līmenis pēc darbaspēka apsekojuma 2018. gadā samazinājās par 1,3 procentpunktiem līdz 7,4%. Reģistrētā bezdarba līmenis 2018. gada decembra beigās bija samazinājies līdz 6,4% un bija par 0,4 procentpunktiem zemāks nekā 2017. gada decembra beigās. Kopējais reģistrēto bezdarbnieku skaits 2018. gada laikā samazinājies par 5,6% un 2018. gada decembra beigās bija 59,6 tūkstoši.

Tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits 2018. gadā palielinājās par 1,6% līdz 909,4 tūkstošiem,

Darbspējas vecuma iedzīvotāju skaitam turpinot samazināties, strādājošo skaita pieaugumu līdzās zemākam bezdarba līmenim nodrošināja arī iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums, kad nodarbināto un darba meklētāju īpatsvars starp visiem darbaspējas vecuma iedzīvotājiem 2018. gadā sasniedza vēsturiski augstāko līmeni - 69,6 procentus.

Vidēja termiņa makroekonomiskā scenārija galvenie pieņēmumi:

- makroekonomiskās attīstības scenārijs veidots balstoties uz EK 2018. gada rudens prognožu tehniskajiem pieņēmumiem, kas paredz, ka 2019. gadā un 2020. gadā EUR/USD kurss ir 1,15, kā arī uz EK prognozēm par ekonomikas izaugsmi ES valstīs kopumā un Latvijas galvenajās ārējās tirdzniecības partnervalstīs. Prognozēs pieņemts, ka naftas cenas vidēji 2019. gadā būs 70 USD/bbl un 2020. gadā 65 USD/bbl;
- ekonomisko aktivitāti pasaulē 2019. gadā vairums starptautisko organizāciju prognozē lēnāku nekā 2018. gadā, un prognozes pādējā pusgada laikā ir

tikušas pazeminātas, īpaši eirozonai. Atbilstoši EK 2018. gada rudens prognozēm izaugsmes tempi eirozonā samazinās no prognozētajiem 2,1% 2018. gadā līdz 1,9% 2019. gadā;

- ņemot vērā Latvijas ekonomikas straujo izaugsmi 2018. gadā, iekšzemes kopprodukta pieauguma prognoze 2019. gadam ir paaugstināta par 0,2 procentpunktiem, salīdzinot ar iepriekšējām, 2018. gada septembrī izstrādātajām prognozēm, - līdz 3,2%. Izaugsmes tempus 2019. gadā nosaka ES fondu līdzekļu ieplūdes stabilizēšanās un vājāks pieprasījums ārējos tirgos;
- investīciju pieaugums, ES fondu ieplūdei stabilizējoties 2018. gada līmenī, 2019. gadā būs mērenāks nekā 2018. gadā, lai gan joprojām spēcīgs (7,7%);
- saglabāsies noturīgs privātā patēriņa pieaugums 4,3% apmērā, ko veicinās darba algu kāpums un pieaugošā iedzīvotāju pirktspēja;
- situāciju darba tirgū turpinās noteikt augošais pieprasījums un demogrāfiskās tendences. Nodarbināto skaits 2019. gadā palielināsies par 0,5%, bet tālākajos gados pieaugumu ierobežos darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās. Bezdarba līmenis 2019. gadā pazemināsies līdz 7%, vienlaikus saglabājoties salīdzinoši straujam vidējās algas pieaugumam 6,5% apmērā.
- patēriņa cenu pieaugums Latvijā 2019. gadā saglabāsies iepriekšējā gada līmenī un būs 2,5%. Cenu dinamiku 2019. gadā noteiks augstāks komunālo pakalpojumu un pārtikas cenu pieaugums nekā 2018. gadā, kā arī akcīzes nodokļa paaugstināšana tabakas izstrādājumiem un alkoholiskajiem dzērieniem, savukārt degvielas cenu pieaugums būs lēnāks. 2020. gada vidējā inflācija pazemināsies līdz 2,2%.
- Latvijas potenciālā IKP izaugsme vidējā termiņā tiek prognozēta virs 3%, proti, 2019. un 3,5%, pēc

tam pakāpeniski samazinoties līdz 3,2% 2022. gadā. Potenciālā IKP pieaugumu negatīvi ietekmē darbaspēka piedāvājuma samazinājums nelabvēlīgo demogrāfijas tendenču dēļ, līdz ar to potenciālā IKP attīstība vidējā termiņā ir atkarīga no investīciju apmēra un kopējās produktivitātes pieauguma.

Izstrādājot makroekonomisko rādītāju prognozes, FM ir konsultējusies ar LB un EM, kā arī EK un Starptautiskā Valūtas fonda ekspertiem. Makroekonomisko rādītāju prognozes ir apstiprinājusi Fiskālās disciplīnas padome, 2019. gada 15.februārī publicējot savu atzinumu.⁷

Makroekonomisko rādītāju prognozes ir izstrādātas, balstoties uz konservatīviem pieņēmumiem un izvērtējot ārējās un iekšējās vides riskus. Prognožu riski šobrīd ir vairāk lejupvērsti un saistīti galvenokārt ar iespējamu straujāku izaugsmes palēnināšanos ārējos tirgos, tajā skaitā saistībā ar augošajām protekcionisma tendencēm pasaulē, neskaidrību par Lielbritānijas izstāšanās procesu no ES, Vācijas ekonomiskās izaugsmes būtisku palēnināšanās un finanšu risku pieaugumu Itālijā. No iekšējiem riskiem Latvijas ekonomikas izaugsmi negatīvi var ietekmēt darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās un produktivitātei neatbilstošs darbaspēka izmaksas kāpums, kā arī nepietiekamās investīcijas ražojošajās nozarēs, potenciāli vājinot ekonomikas izaugsmes tempus.

2. ES PADOMES REKOMENDĀCIJU IZPILDE

2.1. FISKĀLĀ POLITIKA

2019. GADĀ SASNIEGT VIDĒJA TERMIŅA BUDŽETA MĒRĶI, ŅEMOT VĒRĀ ATKĀPES SAISTĪBĀ AR STRUKTURĀLO REFORMU ĪSTENOŠANU, ATTIECĪBĀ UZ KURĀM IR PIEŠKIRTA PAGaidu NOVIRZE. SAMAZINĀT NODOKĻUS ZEMA ATALGOJUMA SAŅĒMĒJIEM, NOVIRZOT NODOKĻUS UZ CITIEM AVOTIEM, JO ĪPAŠI KAPITĀLU UN ĪPAŠUMU, UN UZLABOJOT NODOKĻU SAISTĪBU IZPILDI.

Laika periodā no 2013. gada līdz 2018. gadam Latvijai tika piešķirtas atkāpes no VTM saistība ar pensiju reformas īstenošanu, kas paredzēja pakāpenisku iemaksu palielināšanu 2.pensiju līmenī. Savukārt no 2017. gada līdz 2019. gadam Latvijai tika piešķirtas atkāpes no VTM sakarā ar strukturālo reformu īstenošana veselības aprūpes jomā. Pensiju reformas atkāpes vairs netika piemērotas nosakot 2019. gada un nākamo gadu strukturālās bilances mērķus, savukārt veselības reformas atkāpes vairs netiek piemērotas nosakot 2020. gada un turpmāko gadu strukturālās bilances mērķus. Līdz ar to maksimāli pieļaujamā strukturālā bilance atbilst VTM. Stabilitātes programmā 2016. – 2019. gadam Latvija pieteica veselības sistēmas reformu kā būtisku strukturālo reformu ar ilgtermiņa pozitīvu efektu uz publisko finanšu ilgtspēju, nolūkā attiecināt uz šo reformu iespēju novirzīties no VTM saskaņā ar EK komunikāciju⁸. EK izskatīja Latvijas iesniegumu un atbalstīja deficīta atkāpes piešķiršanu veselības sistēmas reformai. Lai ievērotu strukturālā deficīta drošības rezervi attiecībā uz Līgumā par ES darbību noteikto atsauces vērtību 3% apmērā no IKP⁹, Latvijai

piešķirtā deficīta atkāpe ir 0,13% no IKP 2017. gadā, 0,40% no IKP 2018.gadā un 0,50% no IKP 2019. gadā, savukārt 2020. gadā atkāpe beidzas.

Ar 2018. gada 1. janvāri stājās spēkā nodokļu reforma. Nodokļu reformas mērķis ir nodrošināt stabilu un prognozējamu nodokļu politiku vismaz līdz 2021. gadam, kas vērsta uz tautsaimniecības izaugsmi un iedzīvotāju labklājības celšanu, t.sk., ienākumu nevienlīdzības mazināšanu, vienlaikus nodrošinot pietiekamus, paredzamus un kvalitatīvus nodokļu ieņēmumus valsts un pašvaldību funkciju finansēšanai, novirzot nodokļu slogu no darbaspēka uz patēriņa, vides un īpašuma nodokļiem.

Būtiskākie Nodokļu reformas ietvaros īstenotie pasākumi ir vērsti uz darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu, ienākumu palielināšanu strādājošiem ar zemiem ienākumiem un ģimenēm ar bērniem. Tā rezultātā darbaspēka nodokļu slogs ievērojami tiek samazināts līdz 2020. gadam. Piemēram, strādājošam, bez apgādībā esošām personām, kurš saņem 67% no vidējās darba algas, darba spēka nodokļu slogs¹⁰ samazināsies no 41,8% 2016. gadā uz 39,5% 2020.

⁷ <http://fdp.gov.lv/jaunumi/fiskalas-disciplinas-padome-ekonomikas-attistiba-saglabajas-trauja-bet-radusies-jauni-butiski-riski-negativam-izmainam>

⁸ EK 2015.gada 13.janvāra komunikācija Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Centrālajai bankai, Ekonomikas un sociālo lietu komitejai, Reģionu komitejai un Eiropas Investīciju bankai par Stabilitātes un izaugsmes pakta regulējumā esošās elastības vislabāko izmantošanu.

⁹ Latvijai šis rādītājs ir noteikts 1,7% no IKP no 2017.gada.

¹⁰ Nodokļa slogs jeb ķīlis (*tax wedge*) – raksturo starpību starp darba ņēmēja neto ienākumiem un to, cik šis darbaspēks izmaksā darba devējam. To aprēķina kā darba nodokļu (iedzīvotāju ienākuma nodokļa, darba ņēmēja un darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu) procentuālo attiecību pret darba algu pirms visu nodokļu nomaksas un darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu summu.

gadā. Savukārt, strādājošam ar vienu apgādībā esošu personu, kurš saņem 67% no vidējās darba algas, darba spēka nodokļu plaša samazināsies no 36,2% 2016. gadā uz 34,1% 2020. gadā.

Nodokļu reformas ietvaros ar 2018. gadu ieviestas būtiskas izmaiņas darba spēka nodokļos, ar kurām tiek veicināta ienākumu nevienlīdzības mazināšana:

- ir paaugstināta minimālā mēneša darba alga no 380 EUR (2017. gadā) līdz 430 EUR;
- ieviesta progresīva iedzīvotāju ienākuma nodokļa (turpmāk – IIN) sistēma, kur ienākumiem līdz 20 004 EUR gadā IIN likme ir samazināta līdz 20%, ienākumiem no 20 004,01 EUR līdz 55 tūkst. EUR gadā (2019. gadā – 62,8 tūkst. EUR) saglabājas likme – 23%, bet ienākumiem virs 55 tūkst. EUR gadā (2019. gadā – 62,8 tūkst. EUR) likme ir 31,4%;
- tiek paaugstināts diferencētais neapliekamais minimums – ienākumiem līdz 440 EUR mēnesī – neapliekamais minimums 2018. gadā ir 200 EUR mēnesī (2019. gadā – 230 EUR, 2020. gadā – 250 EUR mēnesī). Savukārt, ienākumiem no 440 EUR līdz 1000 EUR mēnesī (2019. gadā līdz 1100 EUR, 2020. gadā līdz 1200 EUR mēnesī) neapliekamais minimums, kas aprēķināts atbilstoši formulai, pakāpeniski samazinās līdz pie ienākumiem virs 1000 EUR mēnesī (2019. gadā virs 1100 EUR, 2020. gadā virs 1200 EUR mēnesī) tas sasniedz 0 un vairs netiek piemērots. Ar 2018. gadu ir mainīts neapliekamā minimuma piemērošanas modelis, paredzot, ka taksācijas gada laikā maksātājam ik mēnesi tiek piemērots VID prognozētais neapliekamais minimums;
- paaugstināts pensionāra neapliekamais minimums no 235 EUR mēnesī 2017. gadā līdz 250 EUR mēnesī 2018. gadā, pie tam tas ar katru gadu pieaugs, 2019. gadā sasniedzot 270 EUR mēnesī, bet 2020. gadā 300 EUR mēnesī;
- paaugstināts atvieglojums par apgādībā esošu personu (no 175 EUR 2017. gadā) uz 200 EUR 2018. gadā, kas ar katru gadu pieaug, 2019. gadā sasniedzot 230 EUR, bet 2020. gadā 250 EUR mēnesī par apgādībā esošu personu;
- paaugstināta valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likme par 1 procentpunktu (0,5% darba devējam un 0,5% darba ņēmējam), novirzot šos līdzekļus veselības aprūpes nozares finansēšanai;
- reformēts solidaritātes nodoklis, kas ar 2018. gadu tika sadalīts pa maksājumiem: valsts budžetā veselības finansēšanai (1%), nodokļu maksātāja privātajā pensiju kontā (4%), fondētajā pensiju kontā (6%) un valsts pensiju speciālā budžeta ieņēmumos (13,59%), un progresīvā iedzīvotāju ienākuma nodokļa nodrošināšanai (10,5%). Ar 2019. gadu veiktas izmaiņas solidaritātes nodoklī, nosakot likmi – 25,5% apmērā, kas tiek sadalīta: valsts budžetā veselības aprūpes pakalpojumu finansēšanai (1 %), valsts pensiju speciālā budžeta ieņēmumos (14 %), iedzīvotāju ienākuma nodokļa nodrošināšanai (10,50 %);
- veikta UIN reforma, nosakot, ka UIN tiek maksāts peļņas sadales brīdī, piemērojot 20% likmi (t.i., izmaksām, kas netiek investētas uzņēmuma attīstībā, t.sk., dividendēm, ar saimniecisko darbību nesaistītajiem izdevumiem, reprezentācijas izmaksām, kas pārsniedz noteikto apmēru, u.c.). 2017. gadā UIN likme bija 15%, ko piemēroja ar nodokli apliekamajam ienākumam.

Lai nodrošinātu reformas pasākumu ieviešanu, vienlaikus tiek īstenoti kompensējošie pasākumi, kuru mērķis ir palielināt nodokļu ieņēmumus, pārvirzot tos no darbaspēka nodokļiem uz patēriņa un kapitāla nodokļiem:

- paaugstināts akcīzes nodoklis degvielai, alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem, nosakot pakāpenisku likmju paaugstināšanas grafiku līdz 2020. gadam;
- samazināts mikrouzņēmumu nodokļa (MUN) maksātāju apgrozījuma sliekšnis no 100 tūkst. EUR (2017. gadā) līdz 40 tūkst. EUR, saglabājot vienotu likmi 15% apmērā no mikrouzņēmuma apgrozījuma, kā arī noteikta IIN likme 20% apmērā no mikrouzņēmuma izmaksātām dividendēm;
- pārskatīts attaisnoto izdevumu regulējums, paredzot, ka attaisnotie izdevumi par medicīnu un izglītību nedrīkst pārsniegt 50% no taksācijas gada ienākuma, bet ne vairāk kā 600 EUR gadā katram ģimenes loceklim, savukārt attaisnotie izdevumi par veiktajām iemaksām privātajos pensiju fondos un uzkrājošās dzīvības apdrošināšanas prēmiju maksājumiem nedrīkst pārsniegt 10% no taksācijas gada ienākuma, bet ne vairāk kā 4 tūkst. EUR gadā;
- paaugstinātas azartspēļu nodokļa likmes ruletes, kāršu un kauliņu spēles galdiem un azartspēļu automātiem;
- samazināts reģistrācijas sliekšnis VID pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistrā no 50 tūkst. EUR (2017. gadā) uz 40 tūkst. EUR, kā arī PVN deklarācijā atšifrējamo darījumu sliekšnis no 1 430 EUR (2017. gadā) uz 150 EUR;
- paplašināta reversās jeb apgrieztās PVN maksāšanas kārtības piemērošana būvniecības pakalpojumiem un būvizstrādājumu piegādēm, sadzīves elektronisko iekārtu un sadzīves elektriskās aparatūras piegādēm, metālizstrādājumu un ar to saistīto pakalpojumu piegādēm, kā arī spēļu konsoļu piegādēm;
- vienādotas IIN likmes dažādiem ienākumu veidiem, nosakot tās 20%, 23% un 31,4% apmērā līdzīgi kā algota darba ienākumam:
 - 20% IIN likme – ienākumam no kapitāla un kapitāla pieaugumam (2017. gadā IIN likme ienākumam no kapitāla, kas nav kapitāla pieaugums (piemēram, dividendēm, procentu ienākumam) bija 10%, bet ienākumam no

- kapitāla pieauguma – 15%). Izņēmums ir dividendes (IIN netiek piemērots), ja tās jau ir apliktas ar 20% UIN likmi peļņas sadales brīdī;
- 20/23/31,4% IIN likme – saimnieciskās darbības veicējiem (2017. gadā 23% likme);
- tiek saglabāta esošā transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa maksāšanas kārtība arī 2019. gadā un turpmāk.

Jau iepriekšējos gados, pirms Nodokļu reformas ieviešanas, tika veikta virkne nodokļu politikas pasākumu, ar ko nodokļu slogs tika novirzīts uz transportlīdzekļu un vides nodokļiem, kas ir mazāk kaitējošs izaugsmei, vienlaicīgi uzlabojot nodokļu saistību izpildi. Tā, ar 2017. gada 1. janvāri palielinātas transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa likmes vieglajiem automobiļiem, un ieviests jauns transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa aprēķināšanas princips pēc oglekļa dioksīda (CO₂) izmešu daudzuma Latvijā iepriekš neregistrētiem vieglajiem automobiļiem, kuru pirmās reģistrācijas datums ir pēc 2008. gada 31. decembra. Savukārt ar 2019. gada 1. janvāri transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa likmes aprēķināšanas princips pēc CO₂ izmešu daudzuma tiek aprēķināts arī Latvijā iepriekš registrētiem vieglajiem automobiļiem, kuru pirmās reģistrācijas datums ir pēc 2008. gada 31. decembra.

Lai risinātu jautājumu par zemām sociālām iemaksām darbiniekiem, noteikts, ka mikrouzņēmuma darbiniekam ir tiesības brīvprātīgi pievienoties valsts sociālās apdrošināšanas sistēmai un šī informācija jānorāda darba līgumā. Lai ierobežotu nodokļu optimizāciju jau ir noteikti virkne ierobežojumu, kā arī paredzēti jauni (piemēram, fiziska persona var būt īpašnieks tikai vienā mikrouzņēmumā, darbinieku skaits ne vairāk par 5, algas limits 720 EUR mēnesī, algota darba pazīmes iedzīvotāju ienākuma nodokli, no 2019. gada darbinieks varēs strādāt

mikrouzņēmumu nodokļu režīmā tikai vienā mikrouzņēmuma uzņēmumā u.c. ierobežojumi).

Attiecībā uz nodokļu sloga pārnesei uz vides nodokļiem 2017. gada 1. janvārī stājās spēkā nozīmīgas izmaiņas dabas resursu nodokļa likmēs. Par atkritumu apglabāšanu tiek pakāpeniski palielināta dabas resursu nodokļa likme no 2017. gada līdz 2020. gadam, bet nodokļa likme par oglēm, koksam un lignītam (brūnoglēm) tiek palielināta no 2017. gada līdz 2019. gadam. Līdz ar to dabas resursu nodoklis ir palielināts par dabas resursu ieguvu, ūdeņu ieguvu, atkritumu apglabāšanu, gaisa piesārņošanu, videi kaitīgām precēm (visu veidu riepās), elektriskām un elektroniskām iekārtām, preču un izstrādājumu iepakojumiem, kā arī par akmeņoglēm, koksu un lignītu.

Nemot vērā, ka nodokļu sistēma ir tikai viens no mehānismiem, kā samazināt nevienlīdzību, t.sk. slogu zema atalgojuma saņēmējiem, nodokļu reformas ieguvumi ir jāvērtē kopā ar veiktajām izmaiņām sociālo pabalstu sistēmā (*skat. 2.2., 3.5.1. un 3.5.2. nodaļu*).

Papildus minētajam, lai uzlabotu nodokļu nomaksu un iekasēšanu, ieviesta virkne ēnu ekonomikas mazināšanas un apkarošanas pasākumu (*skat. 3.2. nodaļu*).

Svarīgi minēt, ka attiecībā par ieviesto nodokļu reformu tiks vērtēti jaunie pasākumi, un pēc analīzes rezultātiem tiks noteikti nodokļu izmaiņu nepieciešamība un virzieni. Tiek gatavots informatīvais ziņojums, kas jāiesniedz MK līdz 2019. gada 1. maijam.

Paredzams, ka fiskālo iespēju ietvaros tiks turpināts iesāktais, lai nodrošinātu ienākumu palielinājumu iedzīvotājiem ar zemu ienākumu līmeni, kā arī turpināt pārnesei nodokļu slogu no darbaspēka uz īpašuma, patēriņa un vides nodokļiem.

2.2. SOCIĀLĀS DROŠĪBAS TĪKLS, PROFESIONĀLĀ IZGLĪTĪBA, VESELĪBAS APRŪPE

UZLABOT MINIMĀLO IENĀKUMU PABALSTU, MINIMĀLO VECUMA PENSIJU UN CILVĒKIEM AR INVALIDITĀTI PAREDZĒTĀ IENĀKUMU ATBALSTA ADEKVĀTUMU. UZLABOT PROFESIONĀLĀS IZGLĪTĪBAS UN APMĀCĪBAS ATBILSTĪBU DARBA TIRGUS PRAŠĪBĀM UN VEICINĀT MAZKVALIFICĒTU DARBA NĒMĒJU UN DARBA MEKLĒTĀJU PRASMJU PILNVEIDI. UZLABOT VESELĪBAS APRŪPES SISTĒMAS PIEEJAMĪBU, KVALITĀTI UN IZMAKSU LIETDERĪBU.

Turpinās darbs pie **sociālās drošības sistēmas** pilnveidošanas un sociālās drošības tīklu adekvātuma uzlabošanas:

- *Plāna minimālo ienākumu atbalsta sistēmas pilnveidošanai 2018.-2020. gadam* projekts 2018. gadā tika atkārtoti iesniegts izskatīšanai MK, taču ierobežoto valsts budžeta resursu dēļ tā apstiprināšana un ieviešana ir atlikta;

- lai paaugstinātu pensionāru ienākumu līmeni, 2019. gadā: (1) vecuma pensijām, kas aprēķinātas par 45 un vairāk gadu lielu apdrošināšanas stāžu, pensiju indeksācijā piemēros faktisko patēriņa cenu indeksu un 80% (70% vietā) no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem. Saņēmēju skaits – 21% no visiem vecuma pensiju saņēmējiem. Kopējais

finansējums – 1 milj. EUR 2019. gadā, 4,2 milj. EUR 2020. un 5,7 milj. EUR 2021. gadā; (2) piemaksas apmēru par vienu apdrošināšanas stāža gadu, kas uzkrāts līdz 1995. gada 31. decembrim, oktobrī pārskatīs, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 50% no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem. Piemaksas saņēmēju skaits – 78% no visiem vecuma un 45% no visiem invaliditātes pensiju saņēmējiem. Kopējais finansējums – 2,5 milj. EUR 2019. gadā, 10,9 milj. EUR 2020. gadā un 17 milj. EUR 2021. gadā; (3) pensijas saņēmēja nāves gadījumā pārdzīvojušajam laulātajam tiek 12 mēnešus piešķirts pabalsts 50% apmērā no mirušajam laulātajam piešķirtās pensijas; (4) apdrošināšanas stāžā tiek iekļauts dienests PSRS armijā par periodu līdz 1996. gadam;

- no 2020. gada pensiju sistēmas 2. līmeņa jeb valsts fondētās pensijas kapitālu būs iespēja atstāt mantojumā vai pievienot konkrēti norādītas personas pensijas kapitālam, ja cilvēks nomirs pirms pensijas vecuma. 2. pensiju līmenī uzkrātā kapitāla mantošanas iespēja ir noteikta ar Valsts fondēto pensiju likuma grozījumiem.¹¹;
- pilnveidota adoptētāju un ārpusģimenes aprūpes atbalsta sistēma, lai attīstītu ģimeniskā vidē (aizbildņi, audžuģimenes) balstītus ārpusģimenes aprūpes pakalpojumus un panāktu, ka bērni dzīvo labvēlīgā ģimeniskā vai tai pietuvinātā vidē;
- 2019. gada budžeta projektā ir paredzēts jauns atbalsta veids personām, kuras adoptējušas bērnu, līdz bērna 18 gadu vecuma sasniegšanai – ikmēneša pabalsts minimālo uzturlīdzekļu apmērā (107,50 EUR mēnesī par bērnu līdz 6 gadiem (ieskaitot) un 129 EUR mēnesī par bērnu vecumā no 7-18 gadiem). Pabalsta piešķiršana plānota no 2019. gada 1. jūlija. Papildu plānotais valsts budžeta finansējums: 2019. gadā – 0,9 milj. EUR, 2020. gadā un turpmāk ik gadu – 1,9 milj. EUR;
- lai palielinātu atbalstu personām ar invaliditāti, 2019. gada budžeta projektā ir paredzēta īpašas kopšanas pabalsta apmēra palielināšana no 2019. gada 1. jūlija par 100 EUR mēnesī (no 213,43 EUR mēnesī uz 313,43 EUR mēnesī): 1) bērniem ar invaliditāti, kuriem noteiktas indikācijas īpašai kopšanai un 2) personām ar I invaliditātes grupu, kurām noteiktas indikācijas īpašas kopšanas nepieciešamībai un kurām invaliditātes cēlonis ir “slimība no bērnības”. Papildu plānotais valsts budžeta finansējums: 2019. gadā – 2,7 milj. EUR, 2020. gadā – 5,5 milj. EUR, 2021. gadā un turpmāk ik gadu – 5,6 milj. EUR.

Līdztekus esošajiem aktīvās nodarbinātības pasākumiem (turpmāk – ADTP), turpinās esošo **aktivizēšanas mehānismu un nosacījumu**

pilnveidošana bezdarbnieku un darba meklētāju efektīvai iesaistei darba tirgū:

- 2018. gadā turpinājās vairāku ESF līdzfinansētu pasākumu un projektu īstenošana:
 - 1) „Atbalsts ilgstošajiem bezdarbniekiem”, kura ietvaros līdz 2023. gadam plānots atbalstīt 19,3 tūkst. personas;
 - 2) „Atbalsts sociālajai uzņēmējdarbībai”, kura ietvaros līdz 2023. gadam plānots atbalstīt 217 nelabvēlīgākā situācijā esošos bezdarbniekus, personas ar invaliditāti un personas ar garīga rakstura traucējumiem;
 - 3) „Gados vecāku nodarbināto personu darbspēju saglabāšanas un nodarbinātības veicināšana”, kura ietvaros līdz 2023. gadam plānots atbalstīt 3 tūkst. personas;
 - 4) „Personu ar invaliditāti vai garīga rakstura traucējumiem integrācija nodarbinātībā un sabiedrībā”, kura ietvaros līdz 2022. gada beigām plānots atbalstīt 100 nelabvēlīgā situācijā esošus iedzīvotājus;
 - 5) „Motivācijas programma darba meklēšanai un mentora pakalpojumi personām ar invaliditāti”, kura ietvaros līdz 2020. gadam plānots atbalstīt 1 200 personas (detalizētāku informāciju par pasākumiem skat. 3.3. un 3.5.1. nodaļā);
 - 6) „Subsīdētās darbavietas bezdarbniekiem” – līdz 2022. gada beigām plānots atbalstīt 5 177 nelabvēlīgākā situācijā esošo bezdarbnieku (personu ar invaliditāti, ilgstošo bezdarbnieku, gados vecāku personu, personu, kura ieguvusi bēgļa vai alternatīvās personas statusu) iekļaušanos sabiedrībā un iekārtošanos pastāvīgā darbā;
- lai pilnveidotu iedzīvotājiem sniegto atbalstu aktīvās nodarbinātības politikas ietvaros, ir sagatavoti un 2019. gada 27. februārī iesniegti MK priekšlikumi grozījumiem *Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumā*. grozījumi cita starpā precīzāk definē to bezdarba riskam pakļauto personu loku, kuras var piedalīties preventīvajos bezdarba samazināšanas pasākumos. Minētos grozījumus varēs izmantot par pamatojumu finansējuma piesaistīšanai jaunam atbalsta mehānismu ieviešanai bezdarba riskam pakļautajām personām.

Saskaņā ar Eurostat datiem reģistrēto bezdarbnieku pārklājums ar aktīvās darba tirgus politikas pasākumiem pēdējo gadu laikā ir bijis stabils – aptuveni 11%¹². Savukārt reģistrēto bezdarbnieku iesaiste dažādos atbalsta pasākumos ir daudz lielāka. 2018. gadā reģistrētā bezdarbnieka statusu ieguva 87 tūkst. unikālu personas. 2018. gadā NVA organizētajos pasākumos dalību uzsāka 91,8 tūkst. personu (unikālās personas), kas piedalījās 250,6 tūkst. aktivitātēs, bet gadu iepriekš, 2017. gadā, 105,9

¹¹ <https://likumi.lv/ta/id/302451-grozijumi-valsts-fondeto-pensiju-likuma>

¹² Šajā rādītājā reģistrēto bezdarbnieku – atbalsta pasākumu dalībnieku skaits tiek attiecināts pret 100 personām, kas vēlas strādāt.

tūkst. personu (unikālās personas) piedalījās 281,5 tūkst. aktivitātēs. 2018. gadā darbā iekārtojās 63,6 tūkst. bezdarbnieku, no kuriem 22,5 tūkst. (35,4%) bezdarbnieki ir iekārtojušies darbā pēc kāda aktīvā nodarbinātības pasākuma pabeigšanas. Jāuzsver, ka reģistrēto bezdarbnieku iesaiste ADTP pasākumos notiek saskaņā ar profilēšanas rezultātiem (*skat. 3.3. nodaļu*). Bezdarbnieka statusu 2018. gadā zaudēja 91 tūkst. bezdarbnieku, no kuriem darbā iekārtojās 51 tūkst. (56%), savukārt 30,2 tūkst. personas (33,2%) zaudēja bezdarbnieka statusu bezdarbnieka pienākumu nepildīšanas dēļ.

Saskaņā ar NVA datiem, tūlītējs darbā iekārtošanās rādītājs apmācību pasākumu dalībniekiem pēdējos gados ir uzlabojies. 2016.-2017. gadā vidēji 40% no visiem profesionālās izglītības programmu dalībniekiem ir atgriezušies darbā pirmo sešu mēnešu laikā kopš dalības pasākumā pabeigšanas (2012./2013. gadā – 35,7%, 2015./2016. gadā – 40%). Attiecīgi neformālās izglītības pasākumiem šis rādītājs 2017.-2018. gadā veidoja 34% (2012./2013. gadā – 24,6%, 2015./2016. gadā – 32%). Subsidētās nodarbinātības pasākumu īstenošanas rezultāti – vidēji 85% robežās (pasākumu dalībnieku, kas paliek nodarbināti 6 mēnešu laikā pēc dalības pasākumā pabeigšanas, īpatsvars kopējā pasākuma beidzēju skaitā 2017.-2018. gadā).

Lai paaugstinātu **profesionālās izglītības** kvalitāti, pievilcību un atbilstību tautsaimniecības vajadzībām, kā arī veicinātu izglītojamo interesi par profesionālo izglītību, tiek turpinātas profesionālās izglītības reformas.

Ar ES fondu atbalstu turpinās profesionālās izglītības satura reforma¹³, nodrošinot (1) parēju no priekšmetos balstīta uz mācīšanās rezultātos balstītu profesionālās izglītības mācību saturu, kā arī (2) ieviešot modulāro pieeju profesionālās izglītības programmu īstenošanā.

Kopš 2016. gada nogales tiek īstenots ESF līdzfinansēts projekts “*Nozaru kvalifikācijas sistēmas pilnveide profesionālās izglītības attīstībai un kvalitātes nodrošināšanai*”¹⁴. Projekta ietvaros notiek nozaru kvalifikāciju sistēmas pilnveide un aprakstu sagatavošana, 162 profesiju standartu un profesionālās kvalifikācijas prasību izstrāde vai pilnveide, 185 modulāro profesionālās izglītības programmu izstrāde un ieviešana, profesionālās kvalifikācijas eksāmenu satura izstrāde 206 profesionālajām kvalifikācijām, kā arī attiecīgo mācību līdzekļu un metodisko materiālu izstrāde. Kopējais plānotais finansējums ir 12,9 milj. EUR, t.sk. ESF

finansējums 11 milj. EUR un valsts budžeta līdzfinansējums – 1,9 milj. EUR.

Līdz 2019. gada februārim ir izstrādātas 15 nozaru kvalifikācijas struktūras, kā arī izstrādāti 158 no 162 projekta ietvaros plānotajiem profesiju standartiem un profesionālās kvalifikācijas prasībām¹⁵.

Paralēli notiek darbs pie profesionālo kvalifikācijas eksāmenu satura izstrādes 66 profesionālajām kvalifikācijām. Pabeigta profesionālo kvalifikācijas eksāmenu satura izstrāde 11 profesionālajām kvalifikācijām.

Uzsākta izstrādāto profesionālās izglītības modulāro programmu īstenošana. 2018./2019. mācību gadā uzsākta 6 jaunu profesionālo kvalifikāciju modulāro programmu aprobācija un īstenošana: programvadības metālapstrādes, telekomunikāciju, lopkopības tehnika, rūpniecības komercdarbības jomās. Modulāro profesionālās izglītības programmu īstenošanā iesaistījušās 27 profesionālās izglītības iestādes. Lielāko izglītojamo pieprasījumu guva modulārās programmas loģistikā, celtniecībā un būvniecībā, IT, tūrismā, mašīnzinību u.tml. jomās.

2018. gada 9. oktobrī MK apstiprināti *Noteikumi par obligāti piemērojamo profesiju standartu un profesionālās kvalifikācijas prasību sarakstu un tajā iekļauto profesiju standartu un profesionālās kvalifikācijas prasību publiskošanas kārtību*, kuri veidoti pamatā ņemot vērā nozaru kvalifikāciju struktūras.

Pēdējos gados veicot būtiskas kvalitatīvas reformas profesionālās izglītības sistēmā, viena no prioritātēm ir **darba vidē balstītu mācību** (turpmāk – DVB mācību) ieviešana. Nodrošināts atbilstošs tiesiskais ietvars un institucionālo mehānismu darbība DVB mācību koordinēšanai un īstenošanai.

Turpinās 2017. gadā uzsāktais ESF projekts, lai palielinātu kvalificētu profesionālās izglītības iestāžu audzēkņu skaitu pēc to dalības DVB mācībās vai mācību praksē uzņēmumā. Paredzams, ka līdz projekta noslēgumam 2023. gadā, DVB mācībās būs iesaistīti 3 150 audzēkņi un 11 025 audzēkņiem mācību praksēm uzņēmumā. Projektu īsteno LDDK sadarbībā ar profesionālās izglītības iestādēm, komersantiem, biedrībām un nodibinājumiem, kas īsteno DVB mācības. Plānotais kopējais finansējums ir 21,9 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 18,6 milj. EUR un valsts budžeta finansējums 3,3 milj. (*informāciju par projekta īstenošanu skat. 3.4.3. nodaļā*).

Profesionālās izglītības kvalitāti un inovatīvu pieeju būtiski sekmē ES *Erasmus+* programmas piedāvātās

¹³ 2015. gada novembrī noslēdzās pirmais reformas posms, kas bija vērsts uz sadarbības mehānismu attīstību un metodoloģiju izstrādi, kā arī ekonomikas nozaru vajadzību izpēti. Šajā posmā tika veikti vispusīgi pētījumi par 14 tautsaimniecības nozarēm, izveidotas 12 nozaru ekspertu padomes, izstrādāti vai uzlaboti 61 profesijas standarti un 19 kvalifikācijas prasības (kopā 80), izstrādātas 56 modulārās profesionālās izglītības programmas un kvalifikācijas eksāmenu saturs 32 profesionālajām kvalifikācijām.

¹⁴ Projektu īsteno Valsts izglītības satura centrs sadarbībā ar LBAS, LDDK, Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomi un Izglītības kvalitātes valsts dienestu.

¹⁵ Kopā ar iepriekšējā ES fondu plānošanas periodā izstrādātajiem un saskaņotajiem profesiju standartiem un profesionālās kvalifikācijas prasībām.

iespējas profesionālās izglītības sektorā. 2018. gadā Valsts izglītības attīstības aģentūra (VIAA) administrēja 80 mācību mobilitāšu un 20 stratēģiskās partnerības projektus. 2018. gadā profesionālās izglītības sektorā apstiprināti 29 mācību mobilitāšu projekti par summu 3,8 milj.EUR, kas kopumā dos iespēju uz citu Eiropas valsti jaunu zināšanu un pieredzes iegūšanai doties 227 profesionālās izglītības iestāžu personāla pārstāvjiem un 870 audzēkņiem. Savukārt stratēģisko partnerību ietvaros apstiprināti 7 projekti ar kopējo finansējumu 1,2 milj. EUR (skat. arī 3.4.3.nodaļu).

Kopš 2017. gada **strādājošajiem, tai skaitā ar zemu izglītības līmeni**, ir iespēja paaugstināt savu profesionālo kompetenci un konkurētspēju, piesakoties mācībām ES fonda projekta “*Nodarbināto personu profesionālās kompetences pilnveide*” ietvaros. Projektā tiek īstenotas profesionālās tālākizglītības, profesionālās pilnveides un neformālās izglītības programmas, kā arī ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšana nodarbinātiem vecumā no 25 gadiem, tai skaitā ar zemu izglītības līmeni¹⁶, ar izglītību specialitātē, kurā vērojams darbaspēka trūkums, vai ar izglītību specialitātē, kurā cilvēkresursu piedāvājums pārsniedz pieprasījumu. Prioritāri atbalsts sniegts sociālā riska grupu nodarbinātajiem. Plānots, ka līdz projekta īstenošanas perioda beigām, 2022. gada 31. decembrim, projektā tiks iesaistītas 36 tūkst. personu.

Projekta īstenošanas 1., 2. un 3.kārtas ietvaros mācības uzsākušas 3 590 personas ar zemu izglītības līmeni, no kurām 511 personas mācības uzsākušas profesionālās tālākizglītības programmās, 204 personas - profesionālās pilnveides programmās un 2 875 personas - neformālās izglītības programmās. Kopumā projekta aktivitātēs iesaistījušies 2 861 vīrietis un 729 sievietes ar zemu izglītības līmeni.

Lai veicinātu mērķa grupas iesaisti, projekta ietvaros norit aktīva sadarbība ar pašvaldībām - pašvaldību piesaistītiem pieaugušo izglītības koordinatoriem.

Sociālās atstumtības riskam pakļauto nodarbināto iesaistes veicināšanai projektā, mācību laikā ir pieejams papildus atbalsts – surdotulks un asistents personām ar invaliditāti. Tiek sniegts arī atbalsts reģionālajai mobilitātei nodarbinātajiem, kam piešķirts maznodrošinātas vai trūcīgas personas statuss.

ES fondu izvērtēšanas atbalsta ietvaros IZM ir sagatavojusi tehnisko specifikāciju *Nodarbināto pieaugušo ar zemu kvalifikāciju efektīvākas iesaistes mācībās izvērtējums*. Izvērtējuma mērķis ir izstrādāt nodarbināto pieaugušo ar zemu kvalifikāciju raksturojumu un identificēt to mācību vajadzības un

efektīvākās sasniegšanas stratēģijas to iesaistei mācībās. Paredzēts, ka izvērtējums notiks 2019. gadā. (detalizētāk par pieaugušo izglītību skat. 3.4.5. nodaļu).

2018. gadā Latvijas uzsākusi programmas *Erasmus+* līdzfinansēto sadarbības projektu ar OECD, kura mērķis attīstīt *Latvijas Nacionālo prasmju stratēģiju*, Projekts tiek īstenots divos posmos: (1) Diagnostikas posmā (2018. gada septembris – 2019. gada 4. ceturksnis), balstoties uz starptautiski salīdzinošiem datiem un OECD valstu labo praksi, tiek izvērtēta Latvijas prasmju sistēmas pārvaldība, finansēšana un atbilstība darba tirgum; (2) Rīcības posmā (2020. gada 1. ceturksnis – 2020. gada 4. ceturksnis) paredzēts identificēt politikas kontekstu un izaicinājumus nākamajām politikas plānošanas periodam, kā arī tiks veikta *Izglītības un prasmju pamatnostādņu 2021.-2027. gadam koncepcijas izstrāde*.

Lai uzlabotu veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti, pieejamību un izmaksu lietderību, turpinās **veselības reformu īstenošana** šādos virzienos (detalizētāk skat. 3.5.2. nodaļu):

- veselības aprūpes finansēšanas modelis, veselības aprūpes pakalpojumu grozs, tarifi un pakalpojumu pieejamība. Pieņemts *Konceptuālais ziņojums par veselības aprūpes sistēmas reformu*¹⁷, kurā paredzēts papildus finansējums ambulatoro un stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošanai, ārstniecības personu darba samaksas palielinājumam, ārstniecības pakalpojumu tarifa elementu palielināšanai, medicīnas izglītības nodrošināšanai, kompensējamo un centralizēti iepirkamo medikamentu apmaksai. Veselības reformas pasākumu īstenošana atkarīga no papildus piešķirtā finansējuma.¹⁸ Saskaņā ar *Veselības aprūpes finansēšanas likumu*, sākot ar 2020. gadu, veselības aprūpes vispārējās valdības sektora¹⁹ finansējums veido vismaz 4% no iekšzemes kopprodukta. 2018. gadā kopējais VM nozares budžets bija 1014,5 milj. EUR (3,45% no IKP). Veselības aprūpei 2018. gada valsts budžetā atvēlēts par 194 milj. EUR vairāk nekā iepriekšējā gadā, t.sk. 113,4 milj. EUR reformu veikšanai, kurām piešķirta EK atkāpe 0,4% apmērā budžeta deficīta mērķim. 2018. gadā papildu piešķirtā finansējuma rezultātā, salīdzinot ar situāciju pirms reformu uzsākšanas ir uzlabojusies pakalpojumu pieejamība – gaidīšanas laiks uz speciālistu konsultācijām samazinājies par 28%, ambulatorajiem izmeklējumiem – par 10%, dienas stacionāra pakalpojumiem – par 64%, ambulatoro rehabilitāciju – par 31%, endoprotezēšanas operācijām – par 22%.

¹⁶ Pabeigta vai nepabeigta pamatizglītība vai vispārējā vidējā izglītība.

¹⁷ Konceptuālais ziņojums „Par veselības aprūpes sistēmas reformu” pieņemts 25.07.2017. MK sēdē (prot. Nr.37, 34.§).

¹⁸ Konceptuālā ziņojuma „Par veselības aprūpes sistēmas reformu” 280. un 295. punkts.

¹⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 21. maija regulas (ES) Nr. 549/2013 par Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu Eiropas Savienībā (Dokuments attiecas uz EEZ) A pielikuma 2.113. punkta izpratnē

Tāpat reformu ievaros kopš 2018. gada:

(1) uzlabota kompensējamo zāļu pieejamība pacientiem ar onkoloģiskām, kardiovaskulārām saslimšanām, Krona slimību, psoriāzi un čūlaino kolītu, kā arī pacientiem ar C hepatītu un HIV (no 2018. gada 1. oktobra tika atcelti jebkādi ierobežojumi HIV ārstēšanas uzsākšanai); (2) par 28% palielināts kapitācijas naudas maksājums ģimenes ārstiem; (3) ieviesta koronārā riska novērtēšanas metode personām 40, 45, 50, 55, 60, 65 gadu vecumā; (4) iegādātas modernas diagnostikas un ārstēšanas iekārtas un veikti citi pasākumi.²⁰

2019. gadā kopējais VM nozares budžets ir 1 170,8 milj. EUR (3,85% no IKP). 2019. gadā valsts budžetā veselības aprūpei piešķirts par 156,2 milj. EUR vairāk nekā 2018. gadā, tai skaitā reformu ieviešanai piešķirti 154,2 milj. EUR, kurām piešķirta EK atkāpe 0,5% apmērā budžeta deficīta mērķim. Papildus piešķirtā finansējuma būtiskākā daļa 2019. gadā ir novirzīta: (1) darba samaksas palielināšanai ārstniecības un ārstniecības atbalsta personām; (2) veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošanai un rindu mazināšanai (t.sk. turpinot 2017. un 2018. gadā uzsāktu rindu mazināšanu pie speciālistiem, uz diagnostiskajiem izmeklējumiem, dienas stacionārā); (3) onkoloģisko saslimšanu diagnostikas un ārstēšanas pieejamības uzlabošanai (t.sk. turpinot un paplašinot 2017. un 2018. gadā uzsāktās aktivitātes); (4) infekcijas slimību izplatības mazināšanai (t.sk. turpinot 2017. un 2018. gadā uzsāktās reformas valsts kompensējamo medikamentu nodrošinājumam C hepatīta un HIV pacientiem); (5) primārās veselības aprūpes sistēmas kvalitātes un pieejamības uzlabošanai; (6) kardiovaskulārās saslimstības mazināšanai un slimību ārstēšanas efektivitātes uzlabošanai; (7) ārstniecības iestāžu līmeņu reformai; (8) rehabilitācijas pakalpojumu stratēģiskajam iepirkumam; (9) psihiskās veselības aprūpes uzlabošanai; (10) vides uzlabošanai un ārstniecības iestāžu infrastruktūras efektīvizēšanai.

2019. gadā vidējā darba samaksa ārstiem un funkcionālajiem speciālistiem tarifā palielināta līdz 1350 EUR mēnesī (par 20% salīdzinot ar 2018. gadu), ārstniecības un pacientu aprūpes personām un funkcionālo speciālistu asistentiem līdz 810 EUR mēnesī (par 20% salīdzinot ar 2018. gadu), bet ārstniecības un pacientu aprūpes

atbalsta personām līdz 540 EUR mēnesī (par 20% salīdzinot ar 2018. gadu).

2019. gada 23. janvārī stājās spēkā grozījumi *Veselības aprūpes finansēšanas likumā*, ar kuriem tiek pagarināts termiņš (līdz 2019. gada 30. jūnijam), līdz kuram Latvijas iedzīvotājiem neatkarīgi no veselības apdrošināšanas iemaksu veikšanas ir tiesības saņemt veselības aprūpes pakalpojumus valsts obligātās veselības apdrošināšanas ietvaros. *Deklarācijā par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā MK iecerēto darbību* iekļautie uzdevumi paredz: (1) izveidot ilgtspējīgu veselības aprūpes finansēšanas modeli, kas paredz obligātu visu Latvijas rezidentu iekļaušanu un (2) noteikt pierādījumos balstītu vienotu valsts apmaksāto pakalpojumu grozu, kas tiek nodrošināts visiem Latvijas rezidentiem. Tādējādi jaunā valdība ir apņēmusies pārskatīt *Veselības aprūpes finansēšanas likumā*, kas tika pieņemts 2017. gada nogalē, noteikto divu veselības aprūpes pakalpojumu "grozu" principu;

- ārstniecības iestāžu līmeņi un kartējums, infrastruktūras, veselības aprūpes cilvēkresursu attīstības un veselības aprūpes sistēmas pārvaldības jautājumi. Konceptuālajā ziņojumā⁹ nodefinēts valsts apmaksāto stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju sadalījums pa pakalpojumu līmeņiem, steidzamās medicīniskās palīdzības pakalpojumu sniedzēji un iezīmētas stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju sadarbības teritorijas, kā arī noteiktas aktivitātes cilvēkresursu piesaistei reģioniem un ārstniecības personu atalgojuma jautājums. 2017. gadā noslēgti līgumi un uzsākta ES fondu investīciju projektu īstenošana²¹ 10 terciārā un reģionālā līmeņa slimnīcās, kā arī 3 monopfila iestādēs, kas nodrošina rehabilitācijas, dzemdību palīdzības un traumatoloģijas pakalpojumu sniegšanu. 2018. gadā uzsākta ES fondu investīciju projektu īstenošana astoņpadsmit 1., 2., 3. līmeņa (lokālajās) slimnīcās un 4 steidzamās medicīniskās palīdzības pakalpojumu sniedzēju iestādēs. 2019. gadā plānota ES fondu projektu īstenošanas uzsākšana primārās aprūpes kvalitātes un pieejamības uzlabošanai.

2018. gadā ES fondu 2014.-2020. plānošanas perioda ietvaros uzsākti atbalsta pasākumi, lai piesaistītu ārstniecības personas (ārstus un medicīnas māsas, kā arī ārsta palīgus, māsas palīgus, vecmātes, fizioterapeitus un ergoterapeitus) darbam reģionos ārpus Rīgas,

²⁰ Informatīvais ziņojums „Par veselības reformas pasākumu īstenošanas rezultātiem veselības aprūpē 2018. gada 1. pusgadā”.

²¹ MK kabineta 20.12.2016. noteikumi Nr. 870 „Noteikumi par darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 9.3.2. specifiskā atbalsta mērķa „Uzlabot kvalitatīvu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību, jo īpaši sociālās, teritoriālās atstumtības un nabadzības riskam pakļautajiem iedzīvotājiem, attīstot veselības aprūpes infrastruktūru” projektu iesniegumu atlases pirmo un otro kārtu”. MK 23.01.2018. noteikumi Nr. 56 „Noteikumi par darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 9.3.2. specifiskā atbalsta mērķa

„Uzlabot kvalitatīvu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību, jo īpaši sociālās, teritoriālās atstumtības un nabadzības riskam pakļautajiem iedzīvotājiem, attīstot veselības aprūpes infrastruktūru” projektu iesniegumu atlases trešo kārtu”.

MK 11.09.2018. noteikumi Nr. 585 „Noteikumi par darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 9.3.2. specifiskā atbalsta mērķa „Uzlabot kvalitatīvu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību, jo īpaši sociālās, teritoriālās atstumtības un nabadzības riskam pakļautajiem iedzīvotājiem, attīstot veselības aprūpes infrastruktūru” projektu iesniegumu atlases ceturto kārtu”.

tāpat arī tālākizglītības atbalsta pasākumu ietvaros tika uzsākti pasākumi, kuru ietvaros tiek nodrošinātas iespēja paaugstināt savu kvalifikāciju un atjaunot ārstniecības personas sertifikātus, tādējādi radot iespējas savā specialitātē nepraktizējošai ārstniecības personai atgriezties darba tirgū.

Periodā līdz 2019. gada martam 236 ārstniecības personas par darbu ārpus Rīgas saņēmušas finansiālu atbalstu kopumā 1,6 milj. EUR apmērā. Finansējuma saņēmēju vidū ir gan dažādu specialitāšu ārsti, gan ārsta palīgi, māsas, māsu palīgi, vecmātes, fizioterapeiti (*skatīt arī 3.5.2. nodaļu*).

Tālākizglītības atbalsta pasākumu ietvaros, kas finansēti ES fondu 2014.-2020. plānošanas perioda ietvaros, 2018. gadā, īstenojot publiskos iepirkumus, noslēgti līgumi par 80 mācību realizāciju un metodisko līdzekļu izstrādi ārstniecības, ārstniecības atbalsta personām un farmācijas jomā strādājošajiem. Mācību process sākās 2018. gada beigās un turpināsies visu 2019. gadu. Mācības paredzētas visās projektā izvirzītajās prioritārajās jomās – sirds un asinsvadu, onkoloģijas, bērnu, sākot no perinatālā un neonatālā perioda, un psihiskās veselības jomā. Vidēji gadā plānots apmācīt 6 500 cilvēku. 2019. gadā plānoti atkārtoti iepirkumi mācību īstenošanai visās 80 programmās. Kā arī tiks izsludināti papildus iepirkumi par nozarei aktuālajām mācību tēmām profesionālās kvalifikācijas uzlabošanai. E-veselības sistēma iedzīvotājiem, ārstniecības iestādēm un aptiekām pieejama kopš 2016. gada 12. septembra, taču no 2018. gada 1. janvāra lietojama obligāti,

ārstniecības iestādei izsniedzot no valsts budžeta līdzekļiem kompensējamo zāļu receptes un pārejošas darbnespējas lapas, kas kopš 2018. gada izsniedzamas tikai elektroniski E-veselības sistēmā. Izmantojot ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda finansējumu, ir plānota E-veselības sistēmas tālāka attīstīšana;

- turpinās ES fondu finansēto veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumu īstenošana nacionālā un pašvaldību līmenī. Lai veicinātu veselīgus paradumus bērniem un pieaugušajiem, veikti grozījumi normatīvajos aktos, pārskatot uztura normas un minimālo pārtikas produktu daudzumu nedēļas ēdienkartē, kā arī paredzot iespēju piedāvāt veģetāru uzturu. Izstrādāts informatīvais ziņojums par valsts piešķirto dotāciju pašvaldībām to vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo ēdināšanai, kuras īsteno pamatzglītības programmas, lai bērniem izglītības iestādēs nodrošinātu kvalitatīvu un uzturvielām bagātu ēdienu. 2018. gadā notika un 2019. gadā turpinās diskusijas Saeimā par iesniegtajiem grozījumiem *Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprītes likumā*, lai noteiktu papildu smēķēšanas ierobežojumus. Tāpat turpinās darbs pie politikas plānošanas dokumenta alkoholisko dzērienu patēriņa mazināšanai un alkoholisma ierobežošanai nākamajam periodam;
- ar ES fondu atbalstu turpinās *Veselības aprūpes sistēmas kvalitātes pilnveidošanas un pacientu drošības koncepcijas* un tās ieviešanas plāna īstenošana.

2.3. PUBLISKĀ SEKTORA EFEKTIVITĀTE

UZLABOT PUBLISKĀ SEKTORA EFEKTIVITĀTI, JO ĪPAŠI ATTIECĪBĀ UZ PAŠVALDĪBĀM UN VALSTS UZŅĒMUMIEM. STIPRINĀT VALSTS PĀRVALDES PĀRSKATATBILDĪBU, AIZSARGĀJOT TRAUKSMES CĒLĒJUS, NOVĒRŠOT INTEREŠU KONFLIKTUS UN RĪKOJOTIES SAISTĪBĀ AR REZULTĀTIEM, KAS GŪTI PAŠLAIK NOTIEKOŠAJĀ IEPRIEKŠ VEIKTAJĀ MAKSĀTNESPĒJAS PROCESU IZVĒRTĒŠANĀ.

Lai palielinātu **publiskā sektora efektivitāti**, jo īpaši, vienkāršojot administratīvās procedūras, 2017. gada 14. novembrī MK apstiprināja *Valsts pārvaldes reformu plānu 2020*, kurš paredz triju gadu laikā sniegt impulsu valsts pārvaldes attīstībai, darba kvalitātes un efektivitātes uzlabošanai ar mērķi veidot efektīvu, atbildīgu un elastīgu valsts pārvaldi. Plānā ietvertie desmit reformu virzieni ir rīki mūsdienīgas valsts pārvaldes izveidei.

2018. gadā VK, VARAM, FM, iesaistot atbildīgās ministrijas, ir veikušas izvērtējumus galvenajos reformas tematiskajos virzienos, ir uzsākts darbs pie konkrētiem risinājumiem – administratīvā sloga mazināšanā, atbalsta funkciju centralizēšanā, finanšu

ietekmes izvērtēšanā, valsts pārvaldes pakalpojumu izvērtēšanas metodikas izstrādē. Vienlaikus ir uzsākta valsts pārvaldes darbinieku apmācība, lai veicinātu domāšanas un organizācijas kultūras pārmaiņas. Kā arī tiek veikts regulārs nodarbināto skaita, vakanču, kā arī atalgojuma monitorings. Reformas īstenošanas gaita un pasākumi tiek apspriesti valsts sekretāru sanāksmēs.

2018. gadā VK projekta *“ExCeL!” (Excellent for Centenary of Latvia!)* ietvaros darbu ir uzsākušas 3 inovāciju laboratorijas, kas strādā pie inovatīviem risinājumiem administratīvā sloga mazināšanai, stratēģiskai cilvēkresursu attīstībai un valsts pārvaldes tēla pilnveidošanai.

Tiek uzlabota **interesešu konflikta novēršanas sistēma**, regulāri pilnveidojot *Likuma par interesešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā* (turpmāk – IKNL) normas.

Saeimā 1.lasījumā ir pieņemti *Grozījumi IKNL*, kas paredz (1) būtiski uzlabot ziedojumu pieņemšanas kārtību; (2) noteikt jaunu terminētu ierobežojumu valsts amatpersonai gūt ienākumus no personām, attiecībā uz kurām tās ir pārstāvējušas publiskas personas institūcijas tiesā; (3) noteikt Saeimas deputātiem paziņošanas (pašatstatīšanās) pienākumu un kārtību, kādā Saeimas deputāti paziņo par personisko vai mantisko ieinteresētību amata pienākumu izpildē; (4) noteikt papildu pienākumu informēt publiskas personas institūcijas vadītāju vai KNAB par interesešu konflikta situācijām vai iespējamām korupcijas gadījumiem; (5) paplašināt to personu loku, kuras jānorāda valsts amatpersonas deklarācijā; (6) noteikt Satversmes aizsardzības biroja direktora valsts amatpersonas deklarācijas iesniegšanas pienākumu un kārtību; (7) precizēt kārtību, kādā drošības un citās tiesībsargājošās iestādēs nodarbinātās valsts amatpersonas iesniedz deklarācijas un kādā tiek iesniegti šo valsts amatpersonu saraksti; (8) noteikt terminētus komercdarbības ierobežojumus valsts amatpersonai, kura veikusi izmeklēšanas funkcijas; (9) precizēt valsts amatpersonas pienākumus un rīcību, nosakot papildu gadījumus un paredzot konkrētus terminus publiskas personas institūcijas vadītāja informēšanai par valsts amatpersonas iespējamo interesešu konfliktu u.c. grozījumus.

2018. gadā stājās spēkā *Grozījumi IKNL*, ar kuriem ir:

- nepārprotami noteikts, ka ierēdņiem, Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm un citām IKNL 7. panta sestajā daļā minētajām valsts amatpersonām ir tiesības brīvi savienot valsts amatpersonas amatu ar amatu arodbiedrībā, neprasot publiskas personas institūcijas vadītāja atļauju;
- paredzēts, ka turpmāk valsts amatpersonas blakus pienākumi, piedaloties citu institūciju izveidotajās komisijās, dažādās konsultatīvajās padomēs un darba grupās, netiks uzskatīti par valsts amatpersonas amatu likuma izpratnē. Tādējādi valsts amatpersonām deklarācijā ir jānorāda mazāk amati un vairs nav jāsaņem atļauja šo amatu savienošanai;
- noteikts, ka visi Nacionālo bruņoto spēku dienesta karavīri un zemessargi varēs pieņemt dāvanas, kas tiem īpaši paredzētas saskaņā ar ieņemamo amatu;
- noteikts, ka KNAB pārbauda valsts amatpersonu deklarācijas, lai savas kompetences ietvaros izskatītu lietas par IKNL un citu likumu

pārkāpumiem, savukārt VID salīdzina deklarācijā norādīto informāciju ar VID rīcībā esošo informāciju, tādējādi viešot skaidrību par valsts amatpersonu interesešu konfliktu un ieņēmumu deklarāciju pārbaudes mehānismu, kā arī par kompetences sadalījumu iesaistīto iestāžu starpā;

- noteikts, ka lēmumu atļaut savienot valsts amatpersonas amatu ar citu amatu var noformēt arī rezolūcijas veidā. Tas mazinās administratīvo slogu un vienkāršos dokumentu apriti publiskas personas institūcijās, tādējādi uzlabojot publiskā sektora efektivitāti. Tāpat arī nostiprināts, ka lēmumu par atteikšanos izsniegt atļauju amatu savienošanai pieņem un noformē *Administratīvā procesa likumā* noteiktajā kārtībā.

2018. gada 31.janvārī tika apstiprinātas *Vadlīnijas par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interesešu konflikta risku novēršanai publiskas personas institūcijā*. Šo vadlīniju mērķis ir sniegt ieteikumus, metodisku palīdzību un piemērus korupcijas risku novēršanai, ieviešot MK noteiktās pamatprasības²². Izstrādātajā dokumentā sniegta informācija un praktiski padomi, kā veidot iekšējās pretkorupcijas kontroles vidi, kā identificēt, analizēt, novērtēt korupcijas riskus un noteikt pasākumus korupcijas riska mazināšanai.

Lai ilgtermiņā attīstītu maksātspējas jomu kopumā, t.sk. **maksātspējas procesa administratoru** uzraudzību, profesijas uzticamību un profesionalitāti, tiek īstenotas *Maksātspējas politikas attīstības pamatnostādnes 2016.-2020. gadam* un to īstenošanas plāns.

Maksātspējas procesa administratoru atbildības stiprināšanai kopš 2016. gada 1.janvāra ir noteikts, ka maksātspējas procesa administratori ir valsts amatpersonas un viņiem ir pienākums iesniegt valsts amatpersonas deklarācijas, kā arī nekustamā īpašuma izsoles maksātspējas procesa ietvaros norīt elektronisko izsoļu vietnē <https://izsoles.ta.gov.lv>, kas no 2018. gada 1.jūlija paplašināta, ieviešot iespēju izsolīt arī kustamu mantu.

2017. gada 6.janvārī stājās spēkā *Grozījumi Maksātspējas likumā*, kas nosaka maksātspējas procesa administratoru eksaminācijas nodošanu valstij, ievieš disciplināratbildību maksātspējas procesa administratoriem un tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošajām personām, kā arī

Maksātspējas kontroles dienesta²³ darbiniekiem ierasties maksātspējas procesa administratora un tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošās personas prakses vietā un pārbaudīt viņas lietvedības

²² 2017. gada 17.oktobra MK noteikumi Nr.630 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interesešu konflikta riska novēršanai publiskas personas institūcijā".

²³ Ar *Grozījumiem Maksātspējas likumā*, kas stājās spēkā 2018. gada 1. jūlijā, Maksātspējas administrācijas nosaukums mainīts uz Maksātspējas kontroles dienests (funkcijas vai uzdevumi nemainās).

dokumentus un viņas lietvedībā esošo procesu dokumentus.

2018. gada 1.jūlijā stājās spēkā saistītie *Grozījumi Maksātnespējas likumā* un *Grozījumi Civilprocesa likumā*. Tie galvenokārt paredz, ka juridiskās personas maksātnespējas procesā konstatētos civilprocesuālos strīdus integrē juridiskās personas maksātnespējas procesā, tādējādi efektīvizējot strīda izskatīšanu tiesā. Ar minētajiem grozījumiem pilnveidota Elektroniskā maksātnespējas uzraudzības sistēma, to pārveidojot par *Elektroniskās maksātnespējas uzskaites sistēmu*²⁴. 2018. gada 1.jūlijā tā kļuva par Maksātnespējas kontroles dienestam izmantojamu vidi, ar ko tika nodrošināta informācijas publicēšana Maksātnespējas

kontroles dienesta tīmekļvietnē²⁵. 2019. gada 1.janvārī Elektroniskā maksātnespējas uzskaites sistēma kļuva par maksātnespējas procesa administratoru un tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošo personu darba vidi, savukārt no 2019. gada 15.aprīļa sagaidāms, ka savu tiesību realizācijai minēto sistēmu varēs izmantot arī citas maksātnespējas procesā iesaistītās personas.

Turpmāk Latvija strādās pie tādu procesu uzlabošanas, kas nodrošina otro iespēju kā juridiskai, tā arī fiziskai personai. Jau ir uzsākts darbs pie tāda fiziskās personas maksātnespējas procesa paveida izstrādes, kas būtu pieejams personām ar zemiem ienākumiem.

²⁴ Elektroniskā maksātnespējas uzskaites sistēma izstrādāta ESF līdzfinansētā projekta "*Justīcija attīstībai*" ietvaros.

²⁵ Saskaņā ar *Maksātnespējas likuma* 12.² pantā noteikto

3. POLITIKAS VIRZIENI

3.1. FINANŠU STABILITĀTE

3.1.1. Ilgtspējīga budžeta veidošana

Fiskālās politikas vispārējais mērķis ir ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Ilgtspējīga dzīves kvalitātes kāpināšana nozīmē, ka publiskie finanšu resursi tiek novirzīti ne tikai pašreizējiem dzīves kvalitātes uzlabošanas pasākumiem, bet tiek plānoti un sadalīti tā, lai tiktu nodrošināti apstākļi, ka valsts varēs dzīves kvalitāti kāpināt ilgtermiņā. To var panākt, pirmkārt, atsakoties no pašreizējo izdevumu segšanas uz nākamo paaudžu rēķina jeb atsakoties no publisko izdevumu palielināšanas uz deficīta rēķina. Otrkārt, novirzot publiskos resursus labvēlīgas vides veidošanai ekonomikas attīstībai un nevienlīdzības mazināšanai.

Valsts budžeta bāzes izdevumi nodrošina valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī un pie nosacījuma, ja nerodas negatīvi ārēji apstākļi, kas samazinātu dzīves kvalitāti, var teikt, ka tā paliek nemainīgā līmenī. Tātad, lai novērstu negatīvu apstākļu ietekmi uz sabiedrības vidējo dzīves kvalitāti, vai, lai to paaugstinātu, nepieciešami papildu publisko finanšu resursi, bet, lai samazinātu nevienlīdzību dzīves kvalitātē, nepieciešama publisko finanšu resursu pārdale.

Sākot ar 2016. gadu, *Likumā par budžetu un finanšu vadību* ir iekļauta norma, kas paredz valdībai nodrošināt pastāvīgu un sistemātisku valsts budžeta izdevumu pārskatīšanu, ļaujot efektīvāk un ekonomiskāk īstenot valsts politiku, kā arī optimizēt budžeta izdevumus un izvērtēt to atbilstību attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem. Valdība ik gadu pieņem lēmumu par valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas nākamo tvērumu, un balstoties uz to finanšu ministrs iesniedz valdībai valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas rezultātus un priekšlikumus par šo rezultātu izmantošanu valsts budžeta plānošanai.

2018. gadā tika turpināta valsts budžeta izdevumu pārskatīšana. Tika organizētas diskusijas ar nozaru ministrijām. Būtiskākais šo diskusiju sasniegums ir tas, ka nozaru ministrijas novērtēja paveikto, sagatavoja jaunus priekšlikumus, rodot finanšu resursus savas nozares neatliekamo pasākumu finansēšanai.

Izdevumu pārskatīšanas tvērums 2018. gadam paredzējadīvus pamatvirzienus – izmaiņas valsts budžeta politikas jomā, paredzot būtiskus grozījumus normatīvajos aktos, atslogojot ministrijām tehnisko darbu veikšanu un stiprinot analītisko darbu, un izmaiņas nozaru finansēšanas politikas jomā, uzmanību pievēršot efektīvai valsts nekustamo īpašumu izmantošanai un IKT jomas optimizācijai, kā arī līdzšinēji piešķirtā finansējuma pārskatīšanai, analizējot tā aktualitāti un sasniegto rezultātu. Ministrijas sniedza arī savus priekšlikumus izdevumu efektīvizēšanai atsevišķās nozarēs.

Kopējie izdevumu pārskatīšanas rezultāti 2019. gadā ir 51,3 milj. EUR, kas iegūti: pārskatot iepriekšējo periodu prioritāros un citus pasākumus; veicot analīzi un sniedzot priekšlikumus procesu pilnveidei un veicot budžeta izdevumu horizontālu pārskatīšanu; efektīvizējot valsts nekustamos īpašumus un to apsaimniekošanas izdevumus (šajā jomā uzsāktais nozīmīgais darbs varētu rezultēties materiālos ieguvumos ilgtermiņā); veicot vairākas fundamentālas izmaiņas procesu pilnveidē, tehnisko darbu veikšanu aizstājot ar analītisko (ministrijas šādām izmaiņām nav novērtējušas ekonomisko ieguvumu); analizējot IKT jomas optimizācijas iespējas, kas sniegs ieguvumus ilgtermiņā. Izdevumu pārskatīšanas rezultātā iegūtais finansējums 7,6 milj. EUR apmērā ir novirzīts kopējas fiskālās telpas uzlabošanai, savukārt 43,7 milj. EUR novirzīti horizontāliem pasākumiem, kas skar vairākas ministrijas, un nozaru ministriju noteiktajām prioritātēm.

Jāatzīmē, ka 2018. gadā papildus veikts darbs administratīvā sloga mazināšanai pašvaldībām. Veiktās un plānotās izmaiņas ir vērstas uz sadarbības uzlabošanu un pilnveidošanu starp dažāda līmeņa publiskās pārvaldes iestādēm, digitalizējot informācijas apmaiņas procesus. Veikto izmaiņu rezultātā jau 2018. gadā ir nodrošināta operatīvāka informācijas apmaiņa un pilnveidotās informācijas izvērtēšanas un analīzes iespējas.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Fiskālās disciplīnas stiprināšana

/atbildīgā institūcija – FM/

Fiskālās disciplīnas likums (turpmāk – FDL) ir izstrādāts saskaņā ar *Stabilitātes un izaugsmes pakta* nosacījumiem un kopš FDL stāšanās spēkā 2013. gada 6.martā tiek nodrošināta fiskālo nosacījumu ieviešana valsts budžeta un vidēja termiņa budžeta ietvara

veidošanas procesā. Vienlaikus ir ieviesta fiskālo risku vispārējā vadība un izveidota Fiskālās disciplīnas padome, kas atbild par fiskālās disciplīnas normu ievērošanu gan budžeta plānošanas procesā, gan arī izpildes stadijā.

Pensiju sistēmas ilgtspējas nodrošināšana

/atbildīgā institūcija – LM/

Sākot ar 2014. gadu, speciālais budžets ir ar pozitīvu bilanci, ko veicinājuši virkne ne tikai uz īstermiņu, bet arī uz ilgtermiņu vērstu finansiāli stabilizējošu pasākumu: piemaksu finansēšanas avota maiņa uz pamatbudžetu, pensionēšanās vecuma pakāpeniska celšana, minimālā apdrošināšanas stāža tiesību iegūšanai uz vecuma pensiju paaugstināšana²⁶. Arī turpmākajos gados plānota pozitīva budžeta balance.

Līdztekus pensiju sistēmas finansiālās ilgtspējas aspektiem, kuru stiprināšanu paredz no 2014. gada īstenotie *Grozījumi likumā par valsts pensijām*²⁷, ir aktualizēts arī pensiju adekvātuma jautājums (*skat. 3.5.1.nodaļu*, pasākumi ienākumu nevienlīdzības samazināšanai un pensionāru ienākumu līmeņa palielināšanai).

2018. gadā tika ieviesta virkne pasākumu, kuru mērķis ir paaugstināt noteiktu personu grupu sociālo nodrošinājumu, motivēt valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu (turpmāk – VSAOI) veikšanu, kā arī vidējā un ilgtermiņā sekmēt sociālās apdrošināšanas sistēmas adekvātuma un finansiālās ilgtspējas palielināšanos. Ar 2018. gada 1.janvāri pašnodarbinātajām personām papildus noteiktajam VSAOI objektam, kurš nevar būt mazāks par minimālo darba algu, ir jāveic iemaksas pensiju apdrošināšanai vismaz 5% apmērā no starpības starp faktiskajiem ienākumiem un brīvi izraudzītā VSAOI objekta. Ja pašnodarbinātā ienākumi mēnesī nesasniedz minimālās darba algas apmēru, iemaksas jāveic tikai 5% apmērā pensiju apdrošināšanai, sākot ar to mēnesi, kurā ienākumi no gada sākuma sasniedz 50 euro. Ja ienākumi no gada sākuma ir mazāki par 50 euro, iemaksas pensiju apdrošināšanai neveic. Pēc VID datiem 2018. gada decembrī bija reģistrēti 126,8

tūkst. pašnodarbinātie – saimnieciskās darbības veicēji, no tiem pašnodarbinātā ziņojumu 2018. gada 3.ceturksnī iesnieguši, t.i., maksā VSAOI – 24,7 tūkst. Salīdzinot ar iepriekšējā gada beigām, pašnodarbināto, kuri iesnieguši pašnodarbinātā ziņojumu, skaits ir pieaudzis (2017. gada 4.ceturksnī – 11,5 tūkst.). galvenokārt to varētu skaidrot ar 2018. gadā veiktajām izmaiņām likumdošanā.

Pēdējos gados ir veiktas būtiskas izmaiņas *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*, lai palielinātu mikrouzņēmumā strādājošo sociālo aizsardzību, kā arī sekmētu šo uzņēmumu iekļaušanos vispārējā nodokļu režīmā. Nodokļu reformas ietvaros tika mainīti vairāki nosacījumi attiecībā uz mikrouzņēmuma nodokļa (turpmāk – MUN) maksātājiem. No 2018. gada maksimālais mikrouzņēmumu gada apgrozījums var būt 40 tūkst. EUR. Savukārt tie nodokļu maksātāji, kuru apgrozījums 2018. vai 2019. gadā ir lielāks par 40 tūkst. EUR, taču nepārsniedz 52 tūkst. EUR, ir tiesīgi nepiemērot 20% MUN likmi apgrozījuma ierobežojuma pārsniegumam virs 40 tūkst. EUR, ja to apgrozījums 2017. gadā vai 2016. gadā pārsniedza 40 tūkst. EUR. Lai uzņēmums arī turpmāk varētu saglabāt MUN maksātāja statusu, tajā strādājošie darbinieki drīkst būt tikai viena mikrouzņēmuma darbinieki. Ja tomēr uzņēmumā strādājošais darbinieks vienlaikus tiks nodarbināts arī citos mikrouzņēmumos, tad šiem mikrouzņēmumiem papildus 15% MUN likmei jāpieskaita divi procentpunkti par katru šādu darbinieku. Savukārt no 2020. gada šāds uzņēmums zaudēs MUN maksātāja statusu un tam būs jāizvēlas cits nodokļu nomaksas režīms. 2017. gadā no MUN 70,4% tika novirzīti VSAOI, no 2018. gada – 80%.

3.1.2. Banku sektora stabilitātes nodrošināšana

Latvijas bankas pēckrīzes periodā veica būtiskus pasākumus kapitāla stiprināšanai. Tādējādi tās varēja uzturēt pietiekamu kapitālu savai darbībai piemēro un varbūtējo risku segšanai. Banku sektors kopumā ir pietiekami kapitalizēts. Banku sektora kapitāla pietiekamības rādītājs 2018. gadā saglabājās augstā līmenī un gada beigās sasniedza 21,8%, savukārt 1.līmeņa pamata kapitāla rādītājs bija 19,7%.

Neskatoties uz būtisku ārvalstu noguldījumu samazinājumu, kopējais banku sektora ES harmonizētais likviditātes seguma rādītājs (LCR) saglabājās augstā līmenī, un 2018. gada beigās bija 253,6%, vairāk nekā 2 reizes pārsniedzot minimālo prasību (100%).

Līdz ar ekonomiskās konjunktūras uzlabošanos kopš 2010. gada otrās puses vērojama pakāpeniska kredītu kvalitātes uzlabošanās. Kredītu ar kavējumu ilgāk par 90 dienām apmēram samazinoties 2018. gada laikā, saruka arī šādu kredītu īpatsvars banku sektora kredītportfelī no 4,1% līdz 4,0%. Uzkrājumu un virs 90 dienām kavēto kredītu attiecība ir augstā līmenī – 2018. gada beigās tā bija 82,1%.

Uz ārvalstu apkalpošanu orientētajām bankām īstenojot riska mazināšanas stratēģiju un atsakoties no sadarbības ar augsta riska klientiem, kā arī *ABLV Bank* licences anulēšana 2018. gadā noteica ārvalstu noguldījumu samazinājumu par 58,8% jeb 4,7 mljrd. EUR. Turpretim iekšzemes noguldījumi līdz ar

²⁶ 2017. gada finansiālā balance bija +113,8 milj. EUR., 2018. gada finansiālā balance +202,2 milj. EUR.

²⁷ Pensionēšanās vecuma paaugstināšana līdz 65 gadiem līdz 2025. gadam; minimālā apdrošināšanas iemaksu stāža, kas ļauj kvalificēties

vecuma pensijas saņemšanai, paaugstināšana no 10 uz 15 gadiem, un, sākot ar 2025. gadu, no 15 uz 20 gadiem; piemaksu pie vecuma un invaliditātes pensijām finansēšana no valsts pamatbudžeta; sociālo iemaksu griestu atjaunošana.

labvēlīgu iekšzemes ekonomikas attīstību pieauga par 803 milj. EUR jeb 6,6%, gada beigās sasniedzot 13 mljrd EUR. Tādējādi kopējais banku sektora

noguldījumu apmērs 2018. gadā saruka par 19,4% jeb 3,9 mljrd. EUR. Ārvalstu noguldījumu īpatsvars gada laikā samazinājās no 39,7% līdz 20,3%.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Kredītiestāžu kapitāla bāzes stiprināšana un stingrāku likviditātes prasību noteikšana

/atbildīgā institūcija – FKTK/

Atbilstoši 2013. gada 26.jūnija Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai²⁸, sākot ar 2014. gada 1.janvāri, tiek pastiprinātas kapitāla pietiekamības prasības, piemēram, kvalitatīvās prasības kapitāla elementiem, kurus var iekļaut attiecīgajā pašu kapitāla līmenī, noteikti ierobežojumi atsevišķu elementu iekļaušanai pašu kapitālā un papildus pašu kapitāla samazinājumi (*deductions*), kā arī papildus kopējam 8% kapitāla pietiekamības rādītājam ieviests pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs 4,5% apmērā un pirmā līmeņa kapitāla pietiekamības rādītājs 6% apmērā.

Saskaņā ar *Grozījumiem Kredītiestāžu likumā* (stājās spēkā 2014. gada 28.maijā) kredītiestādēm papildus minētajām prasībām ir jāuztur kapitāla saglabāšanas rezerve 2.5 % apmērā ar pirmā līmeņa pamata kapitālu. *Kredītiestāžu likums* arī paredz, ka EK ir tiesīga pieprasīt, lai kredītiestāde uztur augstāku pašu kapitāla līmeni, nekā noteikts ES Regulā Nr.575/2013²⁴, kas palielināts par kopējo kapitāla rezervju prasību, kura aprēķināta saskaņā ar *Kredītiestāžu likuma* 35.²², 35.²³, 35.²⁴ vai 35.²⁵ pantu, lai segtu tos kredītiestādes darbībai piemētošos un varbūtējos riskus un to elementus, kas nav paredzēti ES Regulā.

Sākot ar 2015. gada 1.oktobri, tika ieviests ES līmenī harmonizēts likviditātes seguma rādītājs, savukārt kopš 2015. gada 1.janvāra kredītiestādēm jāpublicē informācija par sviras rādītāju, kuru nākotnē plānots padarīt par saistošu.

Kredītiestāžu likums paredz pilnvarojumu FKTK veikt pasākumus, lai nodrošinātu kredītiestāžu stabilitu un regulējumam atbilstošu darbību. Saskaņā ar *Grozījumiem Kredītiestāžu likumā* (stājās spēkā 2014. gada 28.maijā), FKTK ir noteikta par atbildīgo iestādi makrouzraudzības instrumentu piemērošanā, t.sk. par pretcikliskās kapitāla rezerves normas noteikšanu ar mērķi uzkrāt pietiekamu kapitāla bāzi ekonomiskās izaugsmes laikā, lai varētu absorbēt zaudējumus lejupslīdes laikā, un sistēmiskā riska kapitāla rezerves prasību noteikšanu ar mērķi mazināt necikliskos riskus. Makrouzraudzības pasākumu ietvaros FKTK 2018. gada 27.novembrī atkārtoti identificēja piecas bankas kā citas sistēmiski nozīmīgas iestādes (C-SNI) un, sākot ar 2019. gada 30.jūniju, identificētajām iestādēm ir jāuztur C-SNI kapitāla rezerve 1,25%-2% ar pirmā līmeņa pamata kapitālu. Kopš 2015. gada 1.februāra FKTK reizi ceturksnī nosaka pretcikliskās kapitāla rezerves normu. Līdz 2020. gada 30. aprīlim pretcikliskās kapitāla rezerves norma darījumiem ar Latvijas rezidentiem ir noteikta 0% apmērā.

Valstij piederošo banku pārveide/pārdošana

/atbildīgā institūcija – FM, EM/

Mērķis ir valsts ieguldīto līdzekļu atgūšana maksimāli efektīvā veidā, augstas kvalitātes finanšu pakalpojumu sniegšana, valsts finanšu sistēmas stabilitātes nodrošināšana, kā arī atbilstība EK apstiprinātajam valsts atbalsta restrukturizācijas plānam. Mērķa sasniegšanai tiek veikti šādi pasākumi:

- 2018. gada jūlijā stājās spēkā MK noteikumi, kas paredz attīstības finanšu institūcijas (AFI)²⁹ programmas uzsākšanu, lai veicinātu saimniecisko darbību ārpus lielajām pilsētām, īpaši lauksaimniecības darbības uzsācējus, jaunos un bioloģiskos lauksaimniekus, nodrošinot aizdevumus investīcijām un apgrozāmiem līdzekļiem līdz 100 tūkst. EUR, ar plānoto kopējo finansējumu 13,8 milj. EUR apmērā. 2018. gadā AFI

- ir emitējis obligācijas 10 milj. EUR vērtībā, kas ir otrā emisija uzsāktās obligāciju emisijas programmas ietvaros. Papildus 2018. gadā tika pabeigta akcelerācijas fondu (6 fondi) , sēklas un sākuma kapitāla fondu (2 fondi) un izaugsmes kapitāla fondu (2 fondi) pārvaldnieku atlase un veiktas investīcijas 1,19 milj. EUR apmērā;
- pēc restrukturizācijas 2010. gadā un atteikšanās no kredītiestādes licences 2012. gadā *AS Parex banka* darbojās kā profesionāls problemātisko aktīvu pārvaldīšanas uzņēmums *AS Reverta*. Saskaņā ar EK apstiprināto restrukturizācijas plānu *AS Reverta* darbības periods tika noteikts līdz 2017. gada beigām. 2017. gadā noslēdzās *AS Reverta* kredītportfeļa (izņemot NVS

²⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 575/2013 (2013. gada 26. jūnijs) par prudenčuālajām prasībām attiecībā uz kredītiestādēm un ieguldījumu brokeru sabiedrībām, ar ko groza

Regulu (ES) Nr. 648/2012, kas ievieš ES likumdošanā starptautisko banku uzraudzības standartu Basel 3.

²⁹ AFI tika izveidota 2014.-2015. gadā.

- kreditportfeli) pārdošanas process. 2017. gada vidū tika uzsākts *AS Reverta* likvidācijas process,
- kas dažādu tiesvedību un juridisku šķēršļu dēļ netika pabeigts līdz 2018. gada beigām. Lai

sekmētu *AS Reverta* likvidācijas pabeigšanu, 2017. gada beigās tika dibināta *VAS Privatizācijas aģentūra* meitas sabiedrība *SIA REAP*, kura no *AS Reverta* pārņēma prasījuma tiesības un neizstrādātos aktīvus.

Finanšu sektora stabilitātes stiprināšana

/atbildīgā institūcija – FM/

Mērķis ir sekmēt finanšu sektora stabilitāti, kas veicina Latvijas ekonomikas ilgtspējīgu attīstību.

2017. gada sākumā MK apstiprināja *Finanšu sektora attīstības plānu 2017.-2019. gadam*, kurā ir definēti specifiski rīcības virzieni un uzdevumi četrām atsevišķi izdalītām finanšu sektora nozarēm:

- banku nozare (stratēģiskais politikas virziens kredīvēšanas aktivizēšana);
- kapitāla tirgus nozare (stratēģiskais politikas virziens – palielināt uzņēmumu skaitu, kas izmanto kapitāla instrumentus finansējuma piesaistei, attīstīt kapitāla instrumentus finansējuma piesaistes un ieguldījumu iespēju paplašināšanai, palielināt institucionālo un privāto investoru aktivitāti vietējā kapitāla tirgū). FM šobrīd īsteno četrus attīstības projektus kapitāla tirgus jomā sadarbībā ar EK Strukturālo reformu atbalsta dienestu un Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banku (ERAB). 2017. gada 6.novembrī Igaunijas, Latvijas un Lietuvas finanšu ministri kopīgi ar EK un ERAB parakstīja *Sadarbības memorandu par reģionālā kapitāla tirgus izveidi Baltijā*. 2018. gada februārī uzsākti projekti: (1) *“Segto obligāciju regulatīvā un tiesiskā ietvara izveidošana”*, kur šobrīd ir pabeigts projekta koncepcijas ziņojums un turpinās darbs pie likumprojekta sagatavošanas, (2) *“Izslēdzošā ieskaista tiesiskā regulējuma izstrāde”*, kur šobrīd ir pabeigts projekta koncepcijas ziņojums un turpinās darbs pie likumprojekta, (3) *“ES struktūrfondu atbalsta instrumenta MVU finansējuma piesaistei kapitāla tirgū izstrāde”*, kur ir sagatavots projekta koncepcijas ziņojums un ir izstrādāti projekta ieviešanas dokumenti, kā arī ir noslēgts konsultāciju projekts par Latvijas kapitāla tirgus novērtējumu;
- alternatīvo finanšu pakalpojumu sniedzēju nozare un apdrošināšana (stratēģiskais politikas virziens – kolektīvās finansēšanas platformu darbības regulējuma pieņemšana, inovatīvo finanšu pakalpojumu attīstība un risku pārvaldība);
- apdrošināšanas un pārāpdrošināšanas nozare (apdrošināšanas pakalpojumu izmantošanas paplašināšana, efektīva informācijas apmaiņa risku

izvērtēšanai un saistību izpildei piedāvājuma paplašināšana pilnīgākai apdrošināšanas vajadzību apmierināšanai).

Kā vadmotīvs šo tālāko rīcības virzienu un uzdevumu noteikšanai ir definētas trīs horizontālas prioritātes, atspoguļojot plānošanas perioda finanšu tirgus attīstībai būtiskākos aspektus:

- digitalizācija un inovācija;
- finanšu sektora NILLTFN atbilstības un valsts reputācijas paaugstināšana;
- starptautiskā konkurētspēja.

Turpinot pilnveidot Latvijas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas sistēmu, MK 2018. gada 25.septembrī apstiprināja plānu *MoneyVal* rekomendāciju ieviešanai laika periodam līdz 2019. gada 31.decembrim. Plānā paredzēts plašs Latvijai veicamo pasākumu loks, ar mērķi izpildīt *MoneyVal* rekomendācijas. No plāna pasākumiem izriet 5 būtiskākās prioritātes:

- uz risku balstītas uzraudzības stiprināšana un preventīvo pasākumu ieviešana, t.sk. *ABLV* bankas kontrolēta, caurspīdīga un profesionāla likvidācijas procesa vadība;
- efektīva informācijas apmaiņa izmeklēšanas veicināšanai, pieeju un vadlīniju vienādošana;
- atbilstošu cilvēkresursu nodrošināšana uzraudzības, kontrolējošām un tiesību aizsardzības iestādēm, paaugstinot to analītisko kapacitāti un rīcībspēju;
- informācijas tehnoloģiju risinājumu ieviešana savlaicīgai un efektīvai datu pārvaldībai;
- mērķētu finanšu sankciju sistēmas pilnveidošana, veidojot sadarbības partneru vienotu izpratni par šo sistēmu un tās darbības nepieciešamību.

FM 2019. gadā turpina strādāt pie *Money Val* rekomendāciju ieviešanas finanšu sektora jomā, kā arī turpina *ES Naudas atmazgāšanas novēršanas 5.direktīvas*³⁰ prasību pārņemšanu nacionālajos normatīvajos aktos.

³⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva (ES) 2018/843 (2018.gada 30.maijs), ar ko groza Direktīvu (ES) 2015/849 (2015. gada 20. maijs) par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu

līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai, un ar ko groza Direktīvas 2009/138/EK un 2013/36/ES.

Sabiedrības informēšana finanšu pakalpojumu jautājumos un patērētāju tiesību aizsardzības regulējuma pilnveidošana patērētāju kreditēšanas jomā

/atbildīgā institūcija – FKTK, EM/

Mērķis ir sniegt potenciālajiem un esošajiem finanšu pakalpojumu saņēmējiem pilnvērtīgu priekšstatu par finanšu sektoru un tā attīstības tendencēm, lai nodrošinātu patērētājiem saprotamus, vienlīdzīgi pieejamus un viņu vajadzībām un iespējām atbilstošus finanšu pakalpojumus, kā arī brīdinātu par nelikumīgu

pakalpojumu sniedzējiem un krāpniecisku finanšu darījumu jaunām formām īpaši e-vidē. Mērķa sasniegšanai tiek veikti dažādi pasākumi, piemēram, sabiedrības informēšanas pasākumi finanšu pratības uzlabošanai un aptaujas (skat. 3.2.ielikumu).

3.2.ielikums

Pasākumi sabiedrības informēšanai finanšu pakalpojumu jautājumos

- FKTK pastāvīgi pilnveido izglītojošo interneta vortālu *Klientu skola* (www.klientuskola.lv), kurā pieejami skaidrojoši materiāli par Latvijā pieejamajiem finanšu pakalpojumiem un to riskiem, kā arī par jaunajiem pakalpojumiem un e-drošības būtiskiem aspektiem. Papildus *Klientu skolas Ābecē* pieejami vairāk nekā 70 izglītojoši materiāli dažādos finanšu pratības tematos. Vortāls nodrošina iespēju ikvienam lietotājam saņemt FKTK ekspertu e-pasta konsultācijas;
- 2018. gada martā tika atklāta finanšu pratības partneru vienota mājaslapa (<http://www.finansupratiba.lv>), kurā vienkopus atrodami visi finanšu pratības materiāli – Stratēģija, Kompetenču standarts finanšu pratībā pieaugušajiem, jaunākie Latvijas un starptautiskie pētījumi, finanšu pratības nedēļu arhīvs;
- 2019. gadā plānots veikt trešo Latvijas iedzīvotāju aptauju finanšu pratībā, kurā tiks noteikts aktuālais finanšu pratības indekss Stratēģijas izpildes analīze liecina, ka 2017.-2018. gadā būtiskās pozitīvās tendences bija šādas – ievērojami nostiprinājās Latvijas iedzīvotāju ilgtermiņa uzkrāšanas paradumi, pieaugot par miljardu EUR gada laikā, arvien paplašinājās finanšu pakalpojumu digitalizācija, kā arī kredītu/noguldījumu attiecība bija – 82/100;
- Patērētāju tiesību un aizsardzības centrs (PTAC) informatīvi izglītojošā kampaņā par atbildīgu aizņemšanos – “Sauc lietas īstajos vārdos” vērsa uzmanību, ka iedzīvotāju finanšu pratība Latvijā ir zema, aicinot iedzīvotājus rūpīgāk izvērtēt savu finansiālo ilgtspēju, lemjot par naudas aizņemšanos. PTAC un Latvijas Universitātes Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātes (LU BVEF) veiktā pētījuma “Distances jeb ātro kredītu izmantošana Latvijā” rezultāti norāda, ka Latvijas iedzīvotāji tērē vairāk, nekā nopelna un uzkrājumu veidošanu kavē vieglā iespēja aizņemties. Kampaņas ietvaros izstrādāta izglītojoša un interaktīva interneta vietne – www.parads.lv, kur pieejams parāda atmaksas kalkulators, ar kura palīdzību ir iespējams noteikt darba stundu apjomu, kas jānostrādā, lai atdotu parādu. Tāpat interneta vietnē pieejams finanšu saistību terminu skaidrojums jeb vārdnīca, kā arī ekspertu padomi, kam pievērst uzmanību pirms izšķirties par aizņēmumu
- 2018. gada martā notika jau sestā Finanšu izglītības nedēļa ar devīzi “Kur dzīvo nauda?”, vairāk pievēršoties digitālajai finanšu videi. Ikviens bija aicināts attīstīt savu finanšu pratības kompetenci tieši digitālajā vidē, meklēt jaunus, interesantus materiālus, iepazīt digitālās finanšu pratības nianšes. Partneri nodrošināja iedzīvotāju finanšu pratību veicinošus pasākumus dažādām auditorijām – vieslekcijas un seminārus, vizītes skolās, lai aktualizētu finanšu pratības nozīmību un sniegtu savus padomus ikvienam interesentam.

No 2011. gada novembra ir ieviesta *nebanku kredītu devēju licencēšanas sistēma*, garantējot patērētājam ilgtermiņā finansiāli stabilu kredītu devēju esamību tirgū. 2013. gadā tika izstrādāti un virzīti vairāki priekšlikumi patērētāju kreditēšanas tirgus sakārtošanai, galvenokārt uzmanību veltot „ātro kredītu” (*payday loans*) nozarei. 2016. gada 1.janvārī stājušies spēkā arī *Grozījumi patērētāju tiesību aizsardzības likumā* atbildīgas aizdošanas veicināšanai, kā arī procentu likmju ierobežošanai. 2016. gadā ir veiktas izmaiņas vairākos normatīvajos aktos, kas saistītas ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 4.februāra direktīvas 2014/17/ES *par patērētāju kredītliģumiem saistībā ar mājokļa nekustamo īpašumu un ar ko groza Direktīvas*

2008/48/EK un 2013/36/ES un Regulu (ES) Nr. 1093/2010 prasību ieviešanu nacionālajos tiesību aktos. 2018. gadā 27.aprīlī Patērētāju tiesību aizsardzības centrs apstiprināja jaunas *vadlīnijas patērētāja spējas atmaksāt kredītu novērtēšanai* kredītu devējiem, kas sniedz kreditēšanas pakalpojumus patērētājiem. 2018. gada 4. oktobrī Saeimā tika apstiprināti grozījumi *Patērētāju tiesību aizsardzības likumā* paredzot stingrākus ierobežojumus kredīta kopējām izmaksām patērētājam un kredīta reklāmai, kā arī tika paplašinātas iespējas kredītu devējiem saņemt informāciju, kas nepieciešama patērētāja spējai atmaksāt kredītu novērtēšanai.

3.2. KONKURĒTSPĒJAS VEICINĀŠANA

3.2.1. Uzņēmējdarbības vide un valsts pārvaldes modernizācija

Lai novērtētu veikto reformu ietekmi uzņēmējdarbības vides uzlabošanā, Latvijā izplatītākie instrumenti ir starptautiskie pētījumi *Doing Business* un *Globālās konkurētspējas indekss*, kas ietver vērtējumu dažādās ar uzņēmējdarbību saistītajās jomās. Ņemot vērā *Doing Business* reitinga analīzi, kā arī uzņēmēju pārstāvošo organizāciju un valsts institūciju priekšlikumus uzņēmējdarbības vides uzlabošanā, reizi divos gados tiek izstrādāts (aktualizēts) *Uzņēmējdarbības vides pilnveidošanas pasākumu plāns*, kuru apstiprina MK.

Pasaules Bankas *Doing Business 2019* pētījumā 190 valstu konkurencē Latvija ierindota 19.vietā vai 7. vietā ES dalībvalstu vidū. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, Latvijas rezultāts šajā periodā ir vērtējams ļoti pozitīvi un gandrīz visās pozīcijās izdevies sasniegt augstāku procentpunktu skaitu nekā iepriekš, vai arī tas ir saglabāts nemainīgs. Savukārt atbilstoši 2018. gada *Globālās konkurētspējas indeksam* Latvija ieņem 42.vietu 140 valstu starpā.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Administratīvo šķēršļu mazināšana

/atbildīgās institūcijas – EM, TM, VARAM, VK, PKC/

Mērķis ir sadarbībā ar uzņēmējiem pastāvīgi pilnveidot uzņēmējdarbības vides regulējošo normatīvo aktu bāzi un attīstīt uzņēmēju vajadzībām atbilstošus elektroniskos pakalpojumus.

Šobrīd tiek izstrādāts *Uzņēmējdarbības vides pilnveidošanas pasākumu plāns 2019.-2022. gadam*.

Plānā uzsvērtas šādas jomas: uz klientu orientēta valsts pārvalde, pakalpojumu digitalizācija, nodokļu sistēmas konkurētspēja, uzņēmējdarbības vides atvērtība, tiesiskums, inovāciju veicināšana.

3.3. ielikums

Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu īstenošana 2018.-2019. gadā

- sākot ar 2018. gada 1.janvāri stājās spēkā jauns UIN modelis, kas turpmāk paredz, ka nodoklis jāmaksā par sadalīto peļņu (kā arī citos gadījumos, piemēram, par izdevumiem, kas nav saistīti ar saimniecisko darbību). Uzņēmumiem vairs nav jāmaksā UIN avansa maksājumi, kā tas bija iepriekš, Ir arī citi administratīvi atvieglojumi, piemēram, ir jāiesniedz tikai UIN gada deklarācija, ja nodoklis nav jāmaksā konkrētajā mēnesī;
- izstrādāts datu apmaiņas risinājums – saņemot no UR informāciju par juridiskās personas nosaukuma maiņu, attiecīgā informācija zemesgrāmatas nodaļā no 2019. gada 1.jūnija tiks aktualizēta bez juridiskās personas tiešas iesaistes;
- pilnveidota Vasts kases informācijas sistēma, lai situācijā, kad nostiprinājuma lūgumā tiks norādīta informācija par veikto maksājumu un maksājuma mērķi būs norādīts nostiprinājuma lūdzēja personas kods vai reģistrācijas numurs un nekustama īpašuma kadastra numurs vai zemesgrāmatas nodaļuma numurs, attiecīgais maksājums tiks atpazīts Valsts kases informācijas sistēmā, un informācija, sākot ar 2019. gada 1.jūniju, par veikto maksājumu atsevišķi nebūs jāpievieno;
- veikta virkne VID EDS attīstības pasākumu, piemēram, darba devējiem nodrošināts pārskats par slēgtajām un anulētajām darbspējas lapām, ieviesta iespēja EDS iesniegt vairākus iesniedzamos dokumentus vienlaicīgi u.c.
- ieviesta Elektroniskā maksātnespējas uzraudzības sistēma, kas ļauj uzraudzīt maksātnespējas procesu un iegūt nepieciešamos rādītājus, lai gūtu priekšstatu par sistēmas efektivitāti un pilnveidošanu;
- jaunuzņēmumu (*start-up*) attīstībai parakstīts sadarbības memorands ar Latvijas jaunuzņēmumu asociāciju “*Startin.lv*”, izstrādāts *Rīcības plāns jaunuzņēmumu ekosistēmas attīstībai*. 2018. gadā Saeimā apstiprināti *Grozījumi Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likumā*, kas būtiski paplašina likuma tvērumu, ļaujot uz pieejamo atbalstu nodokļu atlaizu veidā un augsti kvalificētu darbinieku piesaistei pretendēt plašākam jaunuzņēmumu lokam. Pilnveidots tiesiskais regulējums, kas atbalsta inovatīvu uzņēmumu rašanos Latvijā tādās jomās kā kopbraukšana un kopfinansēšana. Strādāts pie esošo atbalsta instrumentu pilnveides iespējām esošajās valsts atbalsta programmās. 2018. gadā jaunuzņēmumiem Latvijā ir pieejams riska kapitāla finansējums 2 sākuma un 2 izaugsmes riska kapitāla fondos ar publisko līdzfinansējumu 60 milj. EUR, kā arī 3 akceleratoru fondi ar publisko līdzfinansējumu 15 milj. EUR;
- 2019. gadā tiek turpināts darbs pie likumprojekta, kas paredz radīt iespēju izbeigt dalīto īpašumu, kad tajā atrodas privatizētas daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas;
- 2018. gada 25. oktobrī spēkā stājās *Grozījumi Kriminālprocesa likumā*, kas paredz elektroniskās paziņošanas, izmantojot e-adresi, prioritātes principa, ieviešanu kriminālprocesā, tādējādi procesa virzītājam būs pienākums prioritāri izmantot e-adreses risinājumu, ja lietas dalībnieks būs paziņojis procesa virzītājam, ka vēlas sazināties, izmantojot elektronisko adresi;

- 2018. gadā tika pabeigts Latvijas tiesu sistēmas novērtējums, ko veica Eiropas Padomes Komisija tiesu efektivitātei (CEPEJ) ESF līdzfinansētā projekta "*Justīcija attīstībai*" ietvaros. Novērtējumā analizēta tieslietu nozares darbība, kā arī to institūciju darbība, kas piedalās tiesu sistēmas politikas un stratēģijas izstrādē. Vērtētas pēdējā laikā īstenotās reformas. CEPEJ novērtējuma pozitīvi vērtētas un atbalstītas jau īstenotās un iecerētās reformas, t.sk. arī tiesu teritoriālā reforma. Tāpat, cita starpā, projekta ietvaros tiek īstenotas plašas mācību programmas, kā rezultātā tiks apmācītas vairāk nekā 11 000 personas, kas sniegs nenovērtējamu ieguldījumu turpmākā tiesu darba kvalitātes uzlabošanā, t.sk. veicinās sabiedrības uzticēšanos tiesu varai. Sadarbībā ar Eiropas Tiesību akadēmiju plānots apmācīt ap 2300 tiesnešu, tiesu darbinieku, izmeklētāju, prokuroru un ierēdņu par dažādām juridiskām tēmām. Projekta īstenošana plānota līdz 2022. gadam;
- lai padarītu efektīvāku tiesu darbu, paplašinātu tiesnešu specializāciju iespējas, izlīdzinātu viena līmeņa tiesu un tiesnešu noslodzi dažādos Latvijas reģionos, 2018. gada martā tika pabeigta rajonu (pilsētu) tiesu teritoriju apvienošana. Reformas rezultātā apvienotas vairāku tiesu teritorijas, izveidojot vienu lielu pirmās instances tiesu. No 34 vispārējās jurisdikcijas rajona tiesām Latvijā izveidotas 9 rajona tiesas;
- ar 2018. gada 1. jūliju ieviesti elektroniski akti un apliecinājumi. Ievērojot minēto, zvērināts notārs var taisīt aktus un apliecinājumus elektroniski, arī videokonferences režīmā. Kopš 2018. gada 1. jūlija darbību uzsācis zvērinātu notāru apliecināto pilnvarojumu reģistrs, kurā tiek iekļauta informācija par Latvijas zvērinātu notāru apliecinātajiem pilnvarojumiem. Tādējādi ikviens interesents nepieciešamības gadījumā var pārliecināties par Latvijas zvērināta notāra apliecinātas pilnvaras esamību un salīdzināt personas rīcībā esošo pilnvaru ar zvērināta notāra apliecināto pilnvaru.
- sākot ar 2019. gada 1. jūliju, zvērinātu notāru kompetencē tiks nodota jauna funkcija – publisku dokumentu legalizācija ar apliecinājumu (apostille).
- 2018. gada 1. jūlijā stājās spēkā apjomīgi grozījumi *Civilprocesa likuma* 71. nodaļā, ar kuriem ieviestas vairākas būtiskas izmaiņas kārtībā, kādā vēršama piedziņa uz parādnieka kustamo mantu.

Valsts pārvaldes modernizācija

/atbildīgās institūcijas – FM, VARAM, EM, Valsts kanceleja/

Mērķis – veidot efektīvāku un ekonomiskāku valsts pārvaldi. galvenie rīcības virzieni ir:

- **e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstība, vienas pieturas aģentūras princips.** Pasākumu mērķis ir padarīt efektīvākus valsts pārvaldes procesus, nodrošinot pieejamākus valsts pakalpojumus iedzīvotājiem un komersantiem.

Turpinās darbs pie vienoto klientu apkalpošanas centru izveides – izveidoti 85 centri. Pilnībā darbus ir plānots pabeigt līdz 2020. gadam.

Atbilstoši *Grozījumiem valsts pārvaldes iekārtas likumā*, kas vērsti uz iedzīvotāju un uzņēmēju vajadzībām atbilstošu valsts un pašvaldību pakalpojumu izveidi un sniegšanu, 2017. gada 4. jūlijā MK pieņēma četrus savstarpēji saistītus noteikumus, kas reglamentē valsts pārvaldes pakalpojumus, t.sk. e-pakalpojumus, un vienas pieturas aģentūras principa lietošanu³¹.

Latvija ir nodrošinājusi visu iedzīvotājiem un uzņēmējiem nepieciešamo pamatpakalpojumu pieejamību elektroniski. Ir nodrošināta praktiski visu pakalpojumu, kas attiecināmi uz *Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū* (turpmāk – Pakalpojumu direktīva) pieprasīšana vai saņemšana elektroniskā veidā (Vienotajā pakalpojumu kontaktpunktā – www.latvija.lv). Notiek regulāra portālā www.latvija.lv iekļautās informācijas pārskatīšana un aktualizēšana. Ir noteikta portāla izmantošanas un pārvaldības kārtība, pārziņa un valsts pārvaldes iestāžu pienākumi un atbildība, informācijas apmaiņas un aktualizēšanas kārtība. Turpināties darbs pie portāla pārveides, jauna dizaina izstrādes, lai tajā

iedzīvotāji un uzņēmēji varētu viegli un sev ērtā veidā atrast nepieciešamo informāciju un saņemt publisko pakalpojumus elektroniski. Ir izstrādāta un MK apstiprināta portāla attīstības koncepcija.³² Koncepcija ietver portāla attīstības redzējumu 2018.–2020. gadam, kas nodrošina iedzīvotājiem un uzņēmējiem visaptverošu, skaidri strukturētu, aktuālu, viegli pieejamu informāciju un e-pakalpojumus tiešsaistē, kā arī elektronisko saziņu starp privātpersonām un valsts pārvaldi, neatkarīgi no portāla lietotāju un atbildīgo institūciju atrašanās vietas. Papildus turpinot iesakto darbu nodrošinātas arī diskusijas ar uzņēmējiem par nepieciešamajiem uzlabojumiem un pētījumā sniegtajiem priekšlikumiem.

2019. gada 1. ceturksnī plānots organizēt dizaina domāšanas darbnīcu par Portāla uzņēmējdarbības sadaļas satura attīstību, par pamatu izmantojot SIA "*PricewaterhouseCoopers*" veikto pētījumu "*Portāla www.latvija.lv uzņēmējdarbības sadaļas koncepcija. Esošās situācijas novērtējums un nākotnes attīstības priekšlikumi*".

Ar ES fondu atbalstu VK kopš 2018. gada īsteno projektus:

- "*Vienotais tiesību aktu projektu izstrādes un saskaņošanas portāls*" (turpmāk - TAP portāls) īstenošana. Projekta mērķis ir MK lēmumu pieņemšanas procesa modernizēšana, nodrošinot sabiedrībai pieejamāku līdzdalību un valsts pārvaldei efektīvāku un ātrāku tiesību aktu projektu izstrādes un saskaņošanas procesu. 2018. gadā projektā tika piesaistīti sadarbības partneri - VSIA "*Latvijas Vēstnesis*",

³¹ MK noteikumi Nr. 399 "*Valsts pārvaldes pakalpojumu uzskaites, kvalitātes kontroles un sniegšanas kārtība*", MK noteikumi Nr. 400 "*Valsts pārvaldes pakalpojumu portāla noteikumi*", MK noteikumi Nr. 401 "*Noteikumi par valsts pārvaldes vienoto klientu apkalpošanas centru veidiem, sniegto pakalpojumu apjomu un pakalpojumu*

sniegšanas kārtību" un MK noteikumi Nr. 402 "*Valsts pārvaldes e-pakalpojumu noteikumi*".

³² Informatīvais ziņojums "*Par valsts pārvaldes pakalpojumu portāla www.latvija.lv attīstību*" (apstiprināts MK 17.07.2018.).

Iekšlietu ministrijas informācijas centrs un TM, kā arī definētas TAP portāla biznesa prasības, arhitektūra, izstrādāta tehniskā specifikācija un izstrādātāja piesaistes sarunu procedūras dokumentācija. 2018. gada decembrī tika noslēgts līgums ar TAP portāla izstrādātāju. Projekta kopējais finansējums ir 1,5 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums - 1,2 milj. EUR;

- *“Valsts un pašvaldību iestāžu tīmekļvietņu vienotā platforma”* īstenošanu. Projektā piesaistīti 12 sadarbības partneri – dažāda lieluma valsts un pašvaldību iestādes, kā arī tika definētas platformas biznesa prasības, arhitektūra, izstrādāta tehniskā specifikācija un iepirkuma dokumentācija un izsludināts atklāts konkurss par vienotās tīmekļvietņu platformas izstrādātāja piesaisti. Projekta finansējums ir 2 mil. EUR, t.sk. ERAF finansējums – 1,7 milj. EUR.

VARAM 2018.gada jūlijā uzsāka ESF projekta *“Publisko pakalpojumu pārveides metodoloģijas izstrāde un aprobācija”* īstenošanu. 2018. gada ietvaros tika piesaistīts publisko pakalpojumu pārveides metodoloģijas, rokasgrāmatas un vadlīniju izstrādātājs, kā arī uzsākta pakalpojumu sniegšanas procesu analīze un pārveide pilotprojektu veidā pieciem sadarbības partneriem – Būvniecības valsts kontroles birojam, Nacionālajam veselības dienestam, Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijai, Valsts vides dienestam un Valsts kasei.

- **“Konsultē vispirms” principa ieviešana valsts pārvaldē.** galvenais mērķis ir panākt savstarpējo sapratni starp uzņēmējiem un uzraugošajām iestādēm, veicinot noteikto prasību izpildi, nevis sodu likšanu. Lai būtu iespējams sekot progresam principa ieviešanā, plānots veikt ikgadēju *“Konsultē vispirms”* novērtējumu iestādēs, kas pievienojušās memorandam par principa piemērošanu. Novērtējums paredz vispusēju izvērtējumu, aptaujājot iestāžu klientus, iestāžu darbiniekus, kā arī nosaka vienotu metodoloģiju iestāžu pašvērtējuma veikšanai. 2018. gada nogalē uzsākts pirmais *“Konsultē vispirms”* ieviešanas novērtējums, kas parādīs kā iestādēm veicies, piemērojot šo principu un sniegs ieteikumus rezultātu uzlabošanai nākotnē. Pirmā gada rezultātu paziņošana paredzēta 2019. gada marta nogalē.
- **“Klusēšanas-piepriekšības” princips** ir viens no publiskās pārvaldes modernizāciju veicinošiem instrumentiem, lai samazinātu iestāžu kavēšanos lēmumu pieņemšanā, izmaksas un nelabvēlīgas sekas, kas rodas maziem un vidējiem komersantiem. 2018. gadā *“klusēšanas-piepriekšības”* princips tika ieviests 8 publiskajos pakalpojumos. Iesāktais darbs turpinās arī jauno likumdošanas iniciatīvu kontekstā.
- **Godprātības veicināšana valsts pārvaldē.** 2018. gada 11. oktobrī Saeima pieņēma *Trauksmes*

celšanas likumu, kas stāsies spēkā 2019. gada 1. maijā. Likuma mērķis ir veicināt trauksmes celšanu – informēšanu par tādiem pārkāpumiem, kas var kaitēt sabiedrības interesēm. Likums paredz iekšējas un ārējas trauksmes celšanas mehānisma izveidi. Tāpat likums paredz, ka noteiktos gadījumos varēs informāciju par pārkāpumu izpaust publiski. Likums nosaka trauksmes cēlēja Aizsardzības garantijas. Tas arī nosaka, ka trauksmes cēlēju kontaktpunkts ir VK. Pašreiz VK koordinē kompetento institūciju darbu, kuras skatīs trauksmes cēlēju ziņojumus, izveidos īpašu tīmekļvietni, izstrādās divas vadlīnijas, kā arī veiks citus ieviešanas pasākumus.

2018.gada 21.novembrī apstiprināti MK ieteikumi *“Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi”*. Tie ir saistoši institūcijām un amatpersonām, kas ir padoti MK. Arī citas valsts institūcijas aicinātas ievērot ieteikumus. Jaunais tiesiskais regulējums nosaka septiņas valsts pārvaldes vērtības un attiecīgus ētiskas uzvedības/rīcības principus. Tāpat ieteikumi ietver īpašas prasības vadītājiem, prasības atklātībai saziņā ar lobētājiem, kā arī paredz to, ka iestādes nosaka vai ievēlē uzticības personas ētikas jautājumos.

- **Uz pierādījumiem balstīta lēmumu pieņemšana.** 2018.gada 1.janvārī stājās spēkā *Grozījumi tiesību aktu projektu sākotnējās izvērtēšanas (ex-ante) kārtībā*. Tie paredz pilnveidot iekļaujamās informācijas apjomu un saturu *ex-ante* izvērtējumā, t.sk. analizēt ietekmi uz konkurenci, MVU, mikrouzņēmumiem un jaunuzņēmumiem, veselību, NVO un vidi, ietekmi uz esošiem pakalpojumiem vai jaunu izveidi un informācijas sistēmām, kā arī nepieciešamību aprēķināt atbilstības izmaksas. 2017.gada decembrī tika īstenoti apmācību pasākumi un 2018.gada sākumā pilnveidota *ex-ante* izvērtējuma veikšanas metodika. VK veic tiesību aktu sākotnējās ietekmes novērtējumā (anotācijā) atspoguļotās informācijas atbilstības un kvalitātes izvērtējumu attiecībā uz administratīvo slogu, sabiedrības līdzdalību un jaunu amata vietu veidošanu.
- **Valsts pārvaldes cilvēkresursu attīstība.** 2018.gadā parakstīta vienošanās par IKT rīka *“Personāla vadības platforma”* (CIVIS) izstrādes finansēšanu un īstenošanu līdz 2021.gadam, lai ar ERAF finansējuma atbalstu nodrošinātu sekmīgu valsts pārvaldes cilvēkresursu vadības procesu norisi (atlīdzības vadība un analīze, novērtējumu vadība, talantu vadība, ieskaitot augstākā līmeņa vadītāju atlasī un attīstību, vakanču pārvaldība/mobilitāte, sadarbība un komunikācija, darba laika uzskaitē).
- Lai pilnveidotu *Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības sistēmu*, izstrādāti grozījumi normatīvajā regulējumā ar mērķi valsts pārvaldē noturēt un piesaistīt kompetences ar lielāko atalgojuma starpību ar privāto sektoru.

Būtiskas pārmaiņas valsts pārvaldē nav iespējamās bez papildu ieguldījumiem darbinieku, it īpaši vadītāju, kompetenču attīstībā. Sistemātiskas mācības gan vadītājiem, gan darbiniekiem tiek nodrošinātas ar Valsts administrācijas skolas un VK atbalstu. Notiek arī specializētas mācības specifisku prasmju uz iemaņu attīstībai, piemēram, dizaina domāšana, "LEAN", pakalpojumu attīstības metodes, interešu konflikta novēršana, tiesību aktu izstrāde u.c. 2018. gadā vairāk kā 13,5 tūkst. valsts pārvaldes darbinieku apmeklējuši dažāda veida mācības.

2018. gadā ar ES fondu atbalstu turpinājās *Augstākā līmeņa vadītāju attīstības programmas* īstenošana, kuras mērķis ir mērķtiecīgi un kompleksi attīstīt valsts pārvaldes augstākā līmeņa vadītāju kompetences.

- **Sadarbības starp iestādēm vienkāršošana** – šis politikas virziens paredz mazināt iekšējo administratīvo slogu starp iestādēm (*skat. 2.3.nodaļu*).
- **Administratīvā sloga mazināšanai** īstenota kampaņa "*Piespēlē vienreiz, trāpi vienmēr!*". Kampaņas laikā ikviens iedzīvotājs tika aicināts ziņot (vietnē mazaksslogs.gov.lv) par gadījumiem, kad netiek ievērots princips "*iesniedz vienreiz*" - iestādes pieprasa informāciju, kas jau ir to rīcībā. Kopā tika saņemti ap 115 priekšlikumiem par dažādiem problēmjautājumiem. Kampaņas laikā iesūtīto problēmjautājumu risināšanu nodrošina *Pārmaiņu vadības ekspertu grupa*, ko veido ministriju pārstāvji. Vienlaikus VK ir sagatavojusi priekšlikumus sistēmiskai administratīvā sloga

mazināšanai, ieviešot "*Nulles birokrātijas*" pieeju 2019. gada otrajā pusē.

- 2018. gadā uzsākta **atbalsta funkciju centralizēšana un iestāžu iekšējo procesu pārskatīšana**, lai panāktu pārvaldes procesu vienkāršošanu, standartizāciju un digitalizāciju, un ļautu atbrīvotos administratīvos resursus novirzīt stratēģiskajām funkcijām - politikas plānošanai, analīzei un ieviešanai. Procesu standartizācija arī paredz vienotu prasību ieviešanu visās valsts pārvaldes iestādēs, kas veicina caurskatāmību un atklātību. Jau šobrīd Valsts kase nodrošina grāmatvedības funkcijas 8 iestādēm³³. Personālvadības lietvedības funkcijas tiks centralizētas no 2021. gada, ieviešot vienotu personālvadības sistēmu *CIVIS*. Sadarbībā ar Iepirkumu uzraudzības biroju, VARAM, ministrijām notiek darbs pie dažādu iepirkumu centralizācijas. Funkciju pārskatīšana ne tikai veicinās to izpildes efektivitāti, bet arī radīs iespēju samazināt nodarbināto skaitu un palielināt atalgojumu augsti profesionāliem valsts pārvaldes darbiniekiem. Vienlaikus jāatzīmē, ka centralizāciju ir iespējams īstenot tikai vienlaikus ar ieguldījumiem tehnoloģijās (sistēmās) un cilvēkresursos. Valdības politiskais atbalsts ir būtisks turpmāko centralizācijas procesu īstenošanai. Bez tam 2018. gadā tika veikts valsts tiešās pārvaldes iestāžu rīcībā esošā autotransporta izmantošanas efektivitātes izvērtējums un izstrādāti priekšlikumi tās uzlabošanai. VK nodrošināja monitoringu par sniegto priekšlikumu ieviešanu..

Darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvā regulējuma un tā piemērošanas pilnveidošana

/atbildīgā institūcija – LM/

Lai turpinātu pilnveidot regulējumu darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā, sadarbībā ar sociālajiem partneriem:

- 2018. gada 28. novembrī stājās spēkā *Grozījumi Darba likumā*, kas paredz darba devēja pienākumu norādīt darba sludinājumā attiecīgā amata darba algas kopējās mēneša vai gada summas bruto vai paredzēto stundas tarifa likmes samaksas amplitūdu, precizē piezīmes un rājienu izteikšanas un apstrīdēšanas kārtību, nosaka papildus divus gadījumus, kad darba devējam nav jāsaņem arodbiedrības iepriekšēja piekrišana uzteikumam detalizētāk reglamentē atlaišanas pabalsta izmaksu gadījumā, kad darbinieks uzteic darba līgumu svarīga iemesla dēļ, kas, pamatojoties uz ticamības un taisnprātības apsvērumiem, neļauj turpināt darba tiesiskās attiecības. Vienlaikus tika

pilnveidots darba tiesisko attiecību regulējums, attiecībā uz nediskrimināciju uz valodas pamata. Tika noteikts, ka darba devējam nav tiesību prasīt no darbinieka konkrētas svešvalodas prasmi, ja tās lietošana neietilpst darba pienākumos, turklāt tika noteikts, ka pierādīšanas pienākums šāda strīda gadījumā ir darba devējam;

- 2019. gada 28. martā Saeimā 3. lasījumā pieņemti LBAS, LDDK un valdības kopīgi virzītie grozījumi *Darba likuma* 68.pantā. grozījumu mērķis ir attīstīt nozares koplīguma slēgšanas sistēmu Latvijā un nodrošināt nozares minimālās algas paaugstināšu. Eiropas Padomes Nodarbinātības komiteja (EMCO) 2018. gada 22.novembra secinājumos ir ieteikusi Latvijas valdībai veidot dinamiskāku divpusējo sociālo dialogu un veicināt sociālo partneru pārrunu autonomiju Latvijā. Tāpat arī EK 2019.

³³ FM, VK, Valsts administrācijas skola, PKC, Iepirkumu uzraudzības birojam, Fiskālās disciplīnas padomei, Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijai un Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomei.

gada Ziņojumā par Latviju (*Country Report Latvia 2019*) ir atzinusi, ka koplīgums atbilstoši izskatāmajai redakcijai, būtu jauninājums Latvijas industriālo attiecību sistēmā, jo līdz šim privātajā sektorā nozaru līmenī nav bijis koplīgumu. Piedāvātā grozījumu redakcija ir pirmais inovatīvais solis, lai palielinātu sociālo partneru "telpu" pašiem regulēt nozares notikumus un ieviest risinājumus. Tā paredz sociālajiem partneriem iespējas "kaulēties", vienlaikus nodrošinot darbinieku vispārīgu interešu aizsardzību. grozījumi paredz, ka ar nozares koplīgumu būtu iespējams atkāpties no likumā noteiktās piemaksas par virsstundu darbu 100% apmērā, ja ir izpildīti visi turpmāk minētie nosacījumi, proti, nozares koplīgums ir: (1) vispāršaistošs (*erga omnes*) nozarē; (2) to ir parakstījusi arodbiedrība, kas ietilpst lielākajā arodbiedrību konfederācijā valstī; (3) tas paredz būtisku minimālās algas paaugstināšanu nozarē; (4) nozares koplīgumā noteiktā piemaksa par virsstundu darbu nav mazāka par 50%;

- turpinās ESF līdzfinansētā specifiskā atbalsta mērķa „Uzlabot darba drošību, it īpaši bīstamo nozaru uzņēmumos” īstenošana³⁴. Kopējais projekta finansējums ir 12,64 milj. EUR, t.sk. ESF līdzfinansējums 10,75 milj. EUR un valsts budžeta finansējums – 1,89 milj. EUR. Projekta ietvaros līdz 2023. gada 31. decembrim kopumā tiks atbalstīti 4700 bīstamo nozaru uzņēmumi, sniedzot konsultatīvu atbalstu darba aizsardzības sistēmas sakārtošanai, darba vides risku novērtēšanai, tiks sniegts atbalsts laboratorisko mērījumu veikšanai, kā arī realizētas citas aktivitātes, lai uzlabotu darba tiesību un darba aizsardzības prasību praktisku ieviešanu. Projektā kā sadarbības partneri ir iesaistīti LBAS, LDDK, Rīgas Stradiņa universitātes aģentūra "Darba drošības un vides veselības institūts". 2018. gadā sadarbībā ar sociālajiem partneriem realizēta virkne izglītojošo un informatīvo pasākumu, t.sk., semināri, mācību ekskursijas uzņēmumiem, pasākumi profesionālo

skolu jauniešiem, sniegta konsultācijas darba devējiem un nodarbinātajiem;

- turpinās darbs pie *Grozījumu Darba likumā, Grozījumu Darba aizsardzības likumā, Grozījumu Streiku likumā un Grozījumu Eiropas Savienības mēroga komercsabiedrību un Eiropas Savienības mēroga komercsabiedrību grupu darbinieku informēšanas un konsultēšanas likumā* izstrādes, kuru mērķis ir nodrošināt nozaru administratīvo pārkāpumu kodifikācijas sistēmas (dekodifikācijas) ieviešanu. Visi četri likumprojekti šobrīd tiek skatīti Saeimas atbildīgajā komisijā, izskatīšana 2.lasījumā plānota 2019. gada 2. ceturksnī;
- lai nodrošinātu efektīvāku darba aizsardzības prasību piemērošanu, īpaši attiecībā uz pašnodarbināto un attālinātajā darbā nodarbināto drošību un veselības aizsardzību, tika izstrādāti *Grozījumi Darba aizsardzības likumā*. Ar šiem grozījumiem vienlaikus modernizēta darba aizsardzības dokumentācijas izstrādes kārtība, precīzāk un skaidrāk noteiktas prasības darba aizsardzības organizatoriskās sistēmas izveidei un sadarbībai darba aizsardzības jautājumos. Likumprojekts šobrīd tiek skatīts Saeimas atbildīgajā komisijā;
- izstrādāts *Darba aizsardzības jomas attīstības plāns 2019.-2020. gadam*, kura mērķis ir kvalitatīvu darba vietu veidošana, kas nodrošinātu drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi un veicinātu nodarbināto mūža pagarināšanos, valsts un uzņēmumu ekonomiskā stāvokļa uzlabošanu, kā arī visas sabiedrības labklājības līmeņa paaugstināšanos. Plāna ietvaros tiek paredzēts organizēt dažādus sabiedrības informēšanas pasākumus, veicināt darba aizsardzības prasību efektīvu ieviešanu, veicināt nodarbināto veselības aizsardzību, veikt darba aizsardzības jomas uzraudzību un kontroli, pievērst uzmanību drošas darba vides nodrošināšanai nestandarta nodarbinātības formu ietvaros, kā arī pašnodarbināto darbā.

Ēnu ekonomikas apkarošana

/atbildīgā institūcija – FM/

Valsts iestāžu darba plāna ēnu ekonomikas ierobežošanai 2016.-2020. gadam (turpmāk tekstā – Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāns) galvenie uzdevumi ir vērsti uz ēnu ekonomikas mazināšanu noteiktajās tautsaimniecības nozarēs (piemēram, būvniecībā, transportā, apsardzē, tirdzniecībā, sabiedriskās ēdināšanas un viesmīlības jomā un citos pakalpojumos).

Līdztekus uzmanība tiek pievērsta arī atbilstošo iestāžu kapacitātes stiprināšanai, informācijas apmaiņai starp iestādēm, piemēram, aizdomīgu darījumu gadījumā, jaunu uzņēmumu reģistrācijai, godīgas konkurences veicināšanai, skaidras naudas apgrozījuma kontrolei, sodu piemērošanai, e-pavardzīmju ieviešanai, PVN krāpniecības risku novēršanai, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanai, regulējuma vienkāršošanai, komunikācijai un izglītošanai (*skat. 3.4. ielikumu*).

³⁴ MK 2016. gada 1.marta noteikumi Nr.127 „Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 7.3.1. specifiskā atbalsta mērķa

„Uzlabot darba drošību, it īpaši bīstamo nozaru uzņēmumos” īstenošanas noteikumi”.

Ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumi

Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāna īstenošanas ietvaros tika stiprināta VID sadarbība ar citām valsts pārvaldes iestādēm, efektīvi izmantojot datu apmaiņas iespēju ar nolūku nodrošināt preventīvas darbības attiecībā uz nodokļu nemaksāšanas risku novēršanu un veicināt noziedzīgu darījumu atklāšanu. Tā, piemēram, 2018. gada 14. novembrī ēnu ekonomikas un korupcijas apkarošanai veselības aprūpē ir noslēgts sadarbības memorands starp VID, Veselības inspekciju, Valsts policiju, KNAB un citām iestādēm, vienojoties par veicamajiem uzdevumiem veselības aprūpes nozares darbības sakārtošanai.

Vienlaikus tiek nodrošināts dialogs starp valdību un nevalstiskām organizācijām, īstenojot sadarbības memorandus un ģenerālvienošanās kā efektīvus instrumentus ēnu ekonomikas mazināšanai un nozaru attīstības veicināšanai, piemēram, FM, VID un būvniecības nozares uzņēmēju 2018. gada 13. jūlija sadarbības memorands par darba laika uzskaites datu nodošanu pirms kopējās datu bāzes ieviešanas, 2018. gada 21. septembra FM un viesmīlības nozares savstarpējā vienošanās ēnu ekonomikas ierobežošanai nozarē, u.c.

Lai pilnveidotu fizisko personu nodokļu nomaksas uzraudzību, ieviesta informācijas apmaiņa kredītiestādei un maksājumu pakalpojumu sniedzējam ar VID. Tā paredz līdz katra gada 1. februārim sniegt VID informāciju par saviem klientiem (fiziskajām personām – LR rezidentiem), kuru kontu iepriekšējā gada kopējā apgrozījuma summa vienas kredītiestādes vai maksājumu pakalpojumu sniedzēja ietvaros ir 15 000 EUR vai vairāk. Informācija par klientiem, kuru pieprasījuma noguldījuma kontu kopējā atlikuma summa 2018. gada 1. janvārī bija 15 000 EUR un vairāk VID tika iesniegta jau 2018. gadā, savukārt informācija par kontu apgrozījumu pirmo reizi tika iesniegta 2019. gada sākumā, tādējādi jau šogad VID varēs efektīvāk identificēt tās personas, kuras, iespējams, gūst nedeklarētus ienākumus, t.sk. "aploksņu" algas veidā, kā arī iespējamu neregistrētās saimnieciskās darbības risku.

Lai veicinātu komercdarbības vides drošību, godīgu konkurenci un labprātīgu nodokļu saistību izpildi, sākot ar 2018. gada 1. janvāri ieviesta publiski pieejamas informācijas nodrošināšana par darba devējiem, kuru darbinieku vidējais mēneša atalgojums ir valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas apmērā vai mazāks, kā arī par personām, kam uzlikts administratīvais sods par darba samaksas noteikumu pārkāpšanu.

Saskaņā ar 2018. gadā pieņemto *Čeku loterijas likumu* no 2019. gada 1. jūlija tiks organizēta *Čeku loterija*, kuras mērķis ir veicināt nodokļu saistību brīvprātīgu izpildi, mazinot ēnu ekonomiku un aicinot iedzīvotājus pieprasīt no saimnieciskās darbības veicējiem un komersantiem darījumu apliecināšanu dokumentu. Reģistrējot darījumu apliecināšanu čeku no 5 EUR loterijai, ir iespēja laimēt vērtīgas naudas balvas.

Ar 2017. gada 1. oktobri tika ieviesta elektroniskā darba laika uzskaites būvniecībā, kuras ieviešanas mērķis ir būvniecības nozares sakārtošana, uzlabojot nodokļu nomaksu par nodarbinātajiem, novēršot nelegālo nodarbinātību un nekorekta darba laika uzskaiti, kā arī uzlabojot saimnieciskās darbības izsekojamību. Turpinot darbu pie būvniecības nozares sakārtošanas un ēnu ekonomikas būvniecības nozarē mazināšanas, 2018. gadā ir sagatavoti priekšlikumi normatīvajiem aktiem, kas paredz paplašināt elektroniskās darba laika uzskaites sistēmas izmantošanu būvlaukumos, proti, no 2020. gada 1. janvāra plānots mazināt būvdarbu izmaksu sliekšni attiecībā uz būvlaukumiem, kuros ieviešama elektroniskā darba laika uzskaitē (šobrīd regulējums paredz, ka elektroniskā darba laika uzskaitē ieviešama būvlaukumā, kurā tiek veikta jaunas trešās grupas būves būvniecība vai būvdarbu izmaksas ir 1 milj. EUR vai vairāk). 2019. gadā tiek apstiprināts regulējums, paredzot liegumu veikt skaidrā naudā nekustamā īpašuma atsavināšanas darījumus.

2019. gadā ir pieņemti *Grozījumi Azartspēļu un izložu likumā*, *Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā*, *Elektronisko sakaru likumā* un *Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likumā*, lai mazinātu interaktīvo azartspēļu un interaktīvo izložu nelegālo tirgu Latvijā. Minētie regulējumi paredz noteikt liegumu personai piedalīties Latvijā nelicencētās interaktīvās azartspēlēs un interaktīvās izlozēs, kā arī personas atbildību par dalību tajās, pilnveido regulējumu attiecībā uz Latvijā nelicencēto interaktīvo azartspēļu un izložu organizētāju mājaslapu bloķēšanu un nosaka kredītiestādēm un maksājumu pakalpojumu sniedzējiem pienākumu atteikties darījumus ar Latvijā nelicencētajiem interaktīvo azartspēļu un izložu organizētājiem, kā arī sniegt informāciju VID un Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijai par attiecīgajiem atteiktajiem darījumiem.

2019. gadā tiek turpināti pasākumi ēnu ekonomikas mazināšanai jau identificētās ēnu ekonomikas riska jomās (būvniecībā, transporta nozarē, restorānu un viesmīlības jomā, apsardzē u.c.), vienlaikus ieviešot jaunus pasākumus ēnu ekonomikas mazināšanai veselības aprūpes jomā, atkritumu apsaimniekošanas jomā, azartspēļu organizēšanas jomā, t.sk. skaidras naudas līdzekļu aprites ierobežošanā.

Turpinās darbs preču aprites elektroniskās kontroles sistēmas ieviešanai, nodrošinot elektronisku e-pavadzīmju apriti, lai samazinātu iespējamo neuzrādīto preču kustību.

Tiks turpinātas arī publiskās kampaņas nodokļu maksāšanas disciplīnas ievērošanai un iedzīvotāju izpratnes paaugstināšanai par godprātīgas nodokļu nomaksas nozīmīgumu valsts ilgtermiņa attīstībai.

Lai stiprinātu nodokļu administrācijas kapacitāti, Pasaules Bankas veiktā projekta ietvaros VID kapacitātes un efektivitātes veicināšanai un PVN krāpšanas mazināšanai 2018. gadā ir īstenoti pasākumi VID analītiskās kapacitātes celšanai, PVN piemērošanas tiesību normu izvērtējumā, VID darba metožu pilnveidošanā u.c. virzienos. 2019. gadā Pasaules Bankas projekts nodokļu administrācijas darba pilnveidošanai tiks turpināts.

Īstenojot valsts politiku ēnu ekonomikas ierobežošanā, t.sk. veicinot iestāžu sadarbību un nostiprinot to Ēnu ekonomikas apkarošanas padomes apstiprinātā *Valsts iestāžu darba plānā ēnu ekonomikas ierobežošanai*, ēnu ekonomikas īpatsvars Latvijā pakāpeniski mazinās un saskaņā ar austriešu profesora F. Šneidera pētījuma datiem, izmantojot netiešo novērtēšanas metodi, ēnu ekonomikas īpatsvars Latvijā 2017. gadā bija 21,3% no IKP, kas ir par 1,6% mazāk nekā 2016. gadā. 2018. gadā saskaņā ar austriešu ekonomikas profesora F.Šneidera prognozēm ēnu ekonomikas īpatsvars Latvijā turpinās samazināties un varētu būt 20,2% no IKP.

Nemot vērā 4. novērtēšanas kārtas Eiropas Padomes Noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas novēršanas pasākumu novērtēšanas ekspertu komitejas (MONEYVAL) 2012. gada 5. jūlija ziņojumu un Latvijai izteiktās rekomendācijas, 2018. gada 20. jūnijā Saeimā 3. lasījumā atbalstīja priekšlikumu *Grozījumiem Kriminālprocesa likumā*, kas paredz skaidri noteikt, ka nav nepieciešams pierādīt konkrēto predikatīvo noziedzīgo nodarījumu, kura rezultātā līdzekļi tika gūti, tādējādi efektīvizējot noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas apkarošanu un minētā tiesību norma stājās spēkā 2018. gada 1. septembrī.

3.2.2. Produktīvo investīciju un eksporta veicināšana

Lai veicinātu ekonomikas strukturālās izmaiņas par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanu, 2013. gadā tika apstiprinātas *Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2014.-2020. gadam, Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2013.-2019. gadam un Rīcības plāns*

to ieviešanai. Augstākminēto dokumentu mērķis ir veicināt Latvijas tautsaimniecības konkurētspēju atvērto produktu (preču un pakalpojumu) un kapitāla tirgos, sekmējot augsto un vidēji augsto tehnoloģiju nozaru produkcijas pieaugumu Latvijas eksportā, un ĀTI piesaistē fokusējoties uz ārējo pieprasījumu orientētajām nozarēm.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Finanšu pieejamības veicināšana

/atbildīgā institūcija – EM, FM, ZM/

Mērķis ir sekmēt pieejamību finansējumam komercdarbības uzsākšanai un attīstībai, sniedzot aizdevumus un riska investīcijas. Lai uzlabotu finanšu resursu pieejamību (ņemot vērā veikto tirgus

nepilnību izvērtējuma secinājumus par komersantu pieeju finansējumam), komersantiem tiek piedāvāti dažādi atbalsta veidi finanšu instrumentu ietvaros (skat. 3.5. ielikumu).

3.5. ielikums

Dažādi komersantiem pieejamie atbalsta veidi finanšu instrumentu ietvaros

- **Eksporta kredītu garantijas**, kuru mērķis ir eksportētājam nodrošināties pret ārvalstu pircēja maksātnespēju vai ilgstošu nemaksāšanu, pārdodot preces vai sniedzot pakalpojumus ar atlikto maksājumu. 2016. gada decembrī tika apstiprināti jauni MK noteikumi īstermiņa eksporta kredīta garantiju sniegšanai, saskaņā ar kuriem tiek nodrošināti labvēlīgāki nosacījumi saimnieciskās darbības veicējiem eksporta garantiju saņemšanai palielinot darījumu apmēru.
No 2017. gada 30. maija komersantiem pieejamas arī vidēja un ilgtermiņa eksporta kredīta garantijas, kuras sedz līdz 95% no ražošanas perioda riska vai eksporta kredīta riska zaudējumiem, un līdz 100% no eksporta kredīta riska vai ražošanas perioda riska zaudējumiem;
- **Portfeļgarantijas**, kuru mērķis ir veicināt finansējuma pieejamību komersantiem. Programmas ietvaros 2018. gadā trīs kredītiestādes (Luminor Bank, Swedbank un UniCredit Leasing) piedāvās komersantiem finanšu pakalpojumus ar samazinātu aizdevumu procentu likmi. Būtiskākie ieguvēji no programmas ir sīkie un mazie komersanti, kuri līdz šim nevarēja saņemt aizdevumus nepietiekama nodrošinājuma dēļ, bet kredītiestādes nepiešķir individuālās garantijas mazo darījumu apjomam neproporcionālā laika patēriņa dēļ;
- **Akcelerācijas fondu**, ietvaros tiek sniegts atbalsts ar finanšu starpnieku (akcelerācijas fondu pārvaldnieku) starpniecību, kas sniedz inovatīviem start-up uzņēmumiem biznesa idejas, uzņēmuma un produkta izveidei un attīstībai, ar mērķi veicināt to izaugsmi un konkurētspēju, īpaši tehnoloģiskiem un rūpnieciskiem projektiem. Atbalsts uzņēmējiem tiek sniegts divos posmos – pirmssēklas finansējums uzņēmuma izveidei, konsultācijām un produkta izstrādei, izpētei, novērtēšanai un apstiprināšanai (līdz 50 tūkst. EUR), un sēklas finansējums uzņēmumiem, kas būs veiksmīgi izgājuši pirmssēklas ieguldījumu posmu tālākai izaugsmei, produkta un saimnieciskās darbības modeļa attīstībai (līdz 250 tūkst. EUR). Kopumā 2014.-2020. gada plānošanas periodā trīs akcelerācijas fondu (Buildit Latvia, Commercialization Reactor Fund, Overkill Ventures) īstenošanai paredzēti 13 miljoni EUR (ERAF) un 2 miljoni EUR atmaksātā publiskā finansējuma, attiecīgi 5 miljoni EUR katram fondam. Akcelerācijas programma darbību ir uzsākusi 2018. gada 3. ceturksnī.
- **Sēklas kapitāla, sākuma kapitāla un izaugsmes kapitāla fondi** – finanšu instrumentu mērķis ir sekmēt saimnieciskās darbības veicēju izveidi, attīstību un konkurētspēju, sniedzot sēklas kapitāla, sākuma kapitāla un izaugsmes kapitāla ieguldījumu uzņēmējdarbības projektu īstenošanai. Sēklas kapitāla, sākuma kapitāla un izaugsmes kapitāla fondu īstenošanai 2014.-2020. gada ES fondu plānošanas periodā ir pieejams finansējums 60 miljoni EUR (32,2 milj. EUR ERAF finansējums un 27,8 milj. EUR atmaksātais publiskais finansējums). 2018. gada martā darbu uzsāka sēklas un sākuma kapitāla fondi. SIA Expansion Capital AIFP ir noslēdzis privātā finansējuma piesaistes procesu un darbu ir uzsācis sēklas un sākuma kapitāla fonds INEC2 un sākuma kapitāla fonds INEC1;
- **Mikrokreditēšana** – mērķis ir veicināt iedzīvotāju iesaistīšanos komercdarbībā un palielināt komersantu iespēju saņemt finansiālo atbalstu tās uzsākšanai un attīstībai. Tiek sniegts atbalsts mikroaizdevumu un starta aizdevumu veidā. Starta aizdevumus var saņemt biznesa uzsācēji kā arī jaundibināti uzņēmumi biznesa ideju īstenošanai savukārt mikroaizdevumi ir paredzēti sīkajiem, mazajiem un vidējiem uzņēmumiem dzīvotspējīgu biznesa projektu īstenošanai – investīcijām un apgrozāmajiem līdzekļiem. 23.01.2018. tika pieņemti MK noteikumu grozījumi, ar kuriem starta aizdevumam turpmāk varēs pieteikties līdz 5 gadiem veci saimnieciskās darbības uzsācēji. Programmas ietvaros līdz 2018. gada beigām izsniegti 400 starta aizdevumi par 9 milj. EUR un 118 mikroaizdevumi par 1,5 milj. EUR;
- **Aizdevumu garantiju programmas** – mērķis ir nodrošināt kredītresursus saimnieciskās darbības veicējiem sava biznesa īstenošanai, ja esošais nodrošinājums nav pietiekams bankas finansējuma saņemšanai. 2018. gadā tika paplašināts atbalstāmo nozaru saraksts un palielināts atbalsta kopējais finansējums (ERAF finansējums 44,8 milj.). Programmas ietvaros līdz 2018. gada beigām tika izsniegtas 394 garantijas 69 milj. EUR apmērā.
- **Paralēlie aizdevumi** – programmas mērķis ir sekmēt saimnieciskās darbības veicēju attīstību un konkurētspēju, sniedzot finansējumu mezanīna aizdevumu veidā (t.i. kopā ar Latvijā reģistrētās kredītiestādes vai tās meitas sabiedrības finansējumu) dzīvotspējīgu uzņēmējdarbības projektu īstenošanai. Līdz 2018. gada 31. decembrim piešķirti 10 paralēlie aizdevumi par kopējo summu 4 milj. EUR;
- **Atbalsts lauksaimniecībai, lauku un zivsaimniecības attīstībai**. Lauksaimniecības produktu ražotājiem ir paredzēts atbalsts apgrozāmo līdzekļu iegādei (kreditlīnijas apmērs – 25,6 milj. EUR). 2018. gadā tika piešķirti 165 aizdevumi par 8,17 milj. EUR. Kopš 2012. gada ir pieejams arī finansējums lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādei (kopējais pieejamais finansējuma apmērs – 80 milj. EUR). Līdz 2018. gada beigām bija noslēgti 1 600 līgumi par kopējo finansējumu 78,7 milj. EUR, t.sk. 2018. gadā tika piešķirti 228 aizdevumi par 12,94 milj. EUR.

Investīciju veicināšana, t.sk., ārvalstu tiešo investīciju piesaistīšana

/atbildīgā institūcija – EM/

Mērķis ir piesaistīt ārvalstu tiešās investīcijas (turpmāk – ĀTI) uz ārējo pieprasījumu orientētām nozarēm.

Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra (turpmāk – LIAA) un Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības nodrošina pakalpojumus Latvijas komersantiem un ārvalstu investoriem pēc vienas pieturas aģentūras principa. LIAA un Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības darbojas potenciālo un esošo investoru apkalpošanā – nodrošina ar nepieciešamo informāciju, komunicē ar attiecīgajām institūcijām, piedāvā investīciju projektu īstenošanas vietas un atbilstošos investīciju stimulus. Savukārt, saskaņotu starpresoru sadarbību sekmīgai investīciju projektu īstenošanai nodrošina Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome, kuras sastāvā darbojas ieinteresēto ministriju ministri, kā arī pieaicināti valsts un pašvaldību institūciju, infrastruktūras uzņēmumu, nevalstisko organizāciju pārstāvji un citi eksperti.

2018. gadā ir turpinātas ĀTI piesaistes aktivitātes, kas orientētas uz uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumiem, ārvalstu investīciju piesaistes procesa uzlabošanu un valsts iestāžu sadarbības stiprināšanu. Tās ietvertas *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādņu īstenošanas paredzēto uzdevumu un pasākumu plānā 2016.-2019. gadam* (apstiprināts 2017. gada 14.martā). LIAA aktivitātes ārvalstu investīciju piesaistē prioritāri tiek īstenotas trīs virzienos: ienākošo investīciju reaktīva apkalpošana,

pēcapkalpošana, kā arī proaktīva rīcība investīciju piesaistē.

Investoru piesaisti uzlabos arī ES fondu pasākums *“Atbalsts ieguldījumiem ražošanas telpu un infrastruktūras izveidei vai rekonstrukcijai”*. Pasākuma pirmās kārtas ietvaros atbalstīti 38 projektu iesniegumi, no kuriem 9 industriālo teritoriju attīstītāju projekti. Divi projekti pārtraukti par kopējo summu 2,2 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums 965,9 tūkst. EUR. Noslēgti līgumi par projektu īstenošanu par kopējo summu 54,3 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums – 22,4 milj. EUR un privātais līdzfinansējums – 31,9 milj. EUR. No 38 atbalstītajiem projektiem 14 projekti ir jau īstenoti par aptuveni kopējo summu 13,9 milj. EUR, t.sk. ERAF aptuvenais finansējums – 6,2 milj. EUR un aptuvenais privātais līdzfinansējums – 7,6 milj. EUR.

2018. gadā pieņemti pasākuma *“Atbalsts ieguldījumiem ražošanas telpu un infrastruktūras izveidei vai rekonstrukcijai”* otrās atlases kārtas regulējošie MK noteikumi un ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda Uzraudzības komitejā apstiprināti projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriji.

Pasākuma otrā projektu iesniegumu atlases kārtā izsludināta 2019. gada 15.janvārī.

Lai uzlabotu ĀTI piesaistes procesu, galvenokārt proaktīvas rīcības investīciju piesaistē, 2018. gadā EM saņēma Eiropas strukturālo reformu dienesta atbalstu proaktīvās uzrunāšanas procesa izstrādei un ieviešanai praksē. Projekts daļēji tika realizēts 2018. gadā un tā realizācija turpinās 2019. gadā.

Atbalsts ārējo tirgu apgūšanai

/atbildīgā institūcija – EM, ĀM/

Lai veicinātu Latvijas uzņēmumu eksporta apjomu palielināšanu un jaunu tirgu apgūšanu, tiek īstenoti šādi pasākumi:

- **ārējās ekonomiskās politikas** un Latvijas pārstāvniecību tīkla ārvalstīs nodrošināšana – 2018. gadā darbojās 47 Latvijas diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības. Sekojot līdzi Latvijas uzņēmēju interesēm, tiek paplašināts vēstniecību un goda konsulātu tīkls. Aktīvi tiek strādāts pie Latvijas kā inovatīvas un uz jaunu tehnoloģiju attīstīšanu orientētas valsts popularizēšanu. Vienlaikus tiek uzsvērtas tādas eksporta nozares kā transports un loģistika, pārtikas rūpniecība, kokrūpniecība, farmācija, tūrisms un augstākā izglītība. Ģeogrāfiskā griezumā – uz tradicionālajiem tirgiem Baltijas un Ziemeļvalstu reģionā, kā arī tālajiem tirgiem ASV, Kanādā, Ķīnā, Japānā, Indijā, Dienvidkorejā, Līča valstīs, Āfrikā un Dienvidaustrumāzijā;
- **ekonomisko jautājumu risināšanai** un Latvijas uzņēmēju atbalstam 2018. gadā Latvijas ārējās ekonomiskās pārstāvniecības (kopā 21) darbojās 19 valstīs (Baltkrievijā, Dānijā, Francijā, Krievijā, Ķīnā (Pekīnā, Šanhajā un Ninbo), Japānā, Lielbritānijā, Lietuvā, Nīderlandē, Norvēģijā, Polijā, Vācijā, Zviedrijā, Somijā, Itālijā, Singapūrā, Apvienotajos Arābu Emirātos, Kazahstānā, ASV);
- **Latvijas uzņēmēju pārrobežu sadarbības paplašināšanai un padziļināšanai eksporta tirgos**. 2018. gadā un 2019. gada sākumā tika noorganizētas augstāko valsts amatpersonu ekonomiska rakstura vizītes, t.sk. kopā ar uzņēmējiem, uz Eiropas valstīm – Spāniju, Franciju, Vāciju, Somiju, Šveici, kā arī trešo valstu tirgiem – ASV, Japānu, Ķīnu, Dienvidkoreju, Baltkrieviju, Krievijas reģioniem u.c. Savukārt Latvijā tika uzņemtas augsta līmeņa amatpersonas, kuras pavadīja uzņēmēji no Japānas, Ungārijas, Norvēģijas, Apvienotajiem Arābu Emirātiem, Dienvidkorejas, Ķīnas, Vācijas u.c.
- **ekonomiskās līgumtiesiskās bāzes uzlabošanai ar trešajām valstīm**. 2018. gadā tika parakstīts

Latvijas Republikas valdības un Baltkrievijas Republikas valdības saprašanās memorands par galvenajiem ekonomiskās sadarbības virzieniem vidēja termiņa perspektīvā;

- **Latvijas ekonomisko interešu aizstāvēšanai**, t.sk. valdības un uzņēmēju līmenī risinot abām pusēm aktuālus divpusējās ekonomiskās sadarbības projektus, 2018. gadā tika organizētas Starpvaldību komisijas un to ietvaros notikušas amatpersonu divpusējās tikšanās ar Baltkrievijas un Kazahstānas pārstāvjiem;
- **atbalsts komersantiem ārējā mārketinga pasākumu īstenošanai**, sniedzot atbalstu komersantu dalībai nacionālajos standos starptautiskās izstādēs ārvalstīs. 2018. gadā noorganizēti 33 nacionālie stendi starptautiskajās izstādēs ārvalstīs, kurās kopumā piedalījās 235 komersanti, kā arī nodrošināta dalība ar Latvijas nacionālo stendu 12 starptautiskajās tūrisma izstādēs;
- **tiešie eksporta atbalsta pakalpojumi komersantiem**, kurus sniedz LIAA. Tie ietver vispārējās konsultācijas, informatīvu semināru par ārējiem tirgiem un ārējās tirdzniecības jautājumiem organizēšanu, kā arī nozaru tirgus

apskatu, pētījumu un informatīvo ziņojumu sagatavošanu. Tiek organizēti biznesa forumi, tirdzniecības misijas. 2018. gadā uzsākts jauns atbalsta sniegšanas veids jaunuzņēmumiem - atbalsts dalībai starptautiskās izstādēs ārvalstīs, dalībai ar uzņēmējdarbību saistītās konferencēs un tiešajām vizītēm pie potenciālā investora vai sadarbības partnera ārvalstīs -atbalstīti 92 jaunuzņēmumi;

- komersantiem ir pieejamas **īstermiņa eksporta kredīta garantijas** eksporta veicināšanai (*skat. 3.5. ielikumu*);
- **Starptautiskās konkurētspējas veicināšanas pasākuma mērķis** ir veicināt nozaru starptautisko konkurētspēju, atbalstot uzņēmējdarbību un ieiešanu ārvalstu tirgos, nodrošinot Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību darbību un attīstot Latvijas starptautisko konkurētspēju prioritārajos tūrisma sektoros (darījumu un pasākumu tūrisms, labsajūtas tūrisms). Līdz 2018. gada 31. decembrim ir noslēgti 1839 līgumi par atbalsta saņemšanu un kopējais sniegto (granta) finansējuma atbalstu skaits ir 4340 par kopējo summu 15,72 milj. EUR.

Pašvaldību kapacitātes stiprināšana uzņēmumu un investīciju piesaistē

/atbildīgā institūcija – VARAM, SM, EM/

Pasākuma mērķis ir stiprināt pašvaldību lomu investīciju piesaistē un uzņēmējdarbības veicināšanā:

- pilnveidota **pašvaldību finanšu sistēma** un paplašinātas pašvaldību tiesības rīkoties ar savu mantu. 2015. gada 2.jūlijā ir stājies spēkā *Pašvaldību finanšu izlīdzināšanas likums*, kas ļāva veikt aprēķinu ar vienkāršu formulu, līdz ar to pašvaldības tiek novērtētas vienādi, kā arī pašvaldību vērtētie ieņēmumi tiek izlīdzināti vienmērīgāk. Veikti grozījumi MK noteikumos, kas dod pašvaldībām lielākas iespējas elastīgāk noteikt nomas maksu apbūvētam zemesgabalam gadījumos, ja tas tiek iznomāts ražošanas objekta būvniecībai vai saimnieciskās darbības veikšanai, saistošajos noteikumos izvirzot specifiskus kritērijus (nosacījumus);
- paaugstināta **pašvaldību sniegto pakalpojumu pieejamība un kvalitāte**, ieviešot vienas pieturas aģentūras principu (*skat. 3.2.1. nodaļu*), mazinot administratīvo slogu uzņēmējiem un iedzīvotājiem pašvaldību sniegtajos pakalpojumos;
- nodrošinātas **bezmaksas ātrgaitas bezvadu elektronisko sakaru piekļuves vietas pašvaldību sabiedriski pieejamās vietās** (bibliotēkās, pētniecības centros, biznesa centros, dzelzceļa stacijās, ostās, lidostās, valsts pārvaldes un pašvaldību ēkās u.c.), izmantojot Eiropas Savienības instrumenta (*Connecting Europe Facility – CEF*) finansējumu;

- sakārtota un attīstīta **pašvaldību transporta un vides infrastruktūra** (*skat. 3.2.5.nodaļu*);
- tiek sakārtota **pašvaldību publiskās uzņēmējdarbības infrastruktūra**. 2018. gadā turpinājās projektu iesnieguma atlase ES fondu 2014.-2020. g. ieviešanai reģionālās attīstības jomā. Pašvaldībām paredzēts atbalsts privāto investīciju apjoma palielināšanai, veicot ieguldījumus uzņēmējdarbības attīstībai atbilstoši teritoriju specializācijai, un atbalsts degradēto teritoriju atjaunošanai, kā arī atbalsts pašvaldību ēku energoefektivitātes paaugstināšanai. Kopējais šim mērķim paredzētais ES fondu finansējums sasniedz 347,7 milj. EUR (ERAF). Plānots, ka šo investīciju rezultātā tiks radītas vismaz 4 933 jaunas darbavietas privātajā sektorā, piesaistītas investīcijas vismaz 347,7 milj. EUR apjomā un atbalstīti vismaz 202 komersanti privātajā sektorā, atjaunoti vismaz 556 ha degradētu teritoriju. Ar ES fondu atbalstu 75 pašvaldības plāno īstenot publiskās infrastruktūras attīstības projektus uzņēmējdarbības atbalstam. Šīs pašvaldības līdz 2019. gada 28. februārim vērtēšanai bija iesniegušas 160 projektus ar ERAF finansējumu 214,7 milj. EUR, kas ir 70,9% no kopējā plānotā ERAF finansējuma (noslēgti līgumi par 123 projektu īstenošanu par ERAF finansējumu – 145 milj. EUR). Minētajos investīciju projektos līdz 2019. gada 28.februārim ir radītas 929 jaunas darba vietas un piesaistītas privātās nefinanšu

investīcijas 93,2 milj. EUR apmērā. Savukārt energoefektivitātes jomā paredzēts sasniegt primārās enerģijas gada patēriņa samazinājumu pašvaldību ēkās – 20,54 GWh/gadā un siltumnīcefekta gāzu emisiju samazinājumu – vismaz 5 180 t CO₂ ekvivalenta gadā (*skat. 3.6.2. nodaļu*);

- veikti pasākumi **uzņēmējdarbības un inovāciju sistēmas attīstībai Latgales reģionā**. 2018. gadā tika uzsākta Norvēģijas finanšu instrumenta un EEZ 2014-2021. gada perioda programmas “*Vietējā attīstība, nabadzības mazināšana un kultūras sadarbība*” koncepcijas izstrāde, un 2019. gada 1.februārī programmas koncepcijas projekts tika saskaņots ar donortvalstu atbildīgo institūciju – Finanšu instrumentu biroju.

Programmas ietvaros katrs plānošanas reģions īsteno iepriekš noteiktos projektus, lai veicinātu reģionu biznesa atbalsta centru attīstību, kā arī stiprinātu pašvaldību plānošanas spējas, zināšanas un pieredzi. Lai sasniegtu programmā noteiktos rezultātus, visi pieci Latvijas plānošanas reģioni saņems finansējumu kapacitātes stiprināšanai un uzņēmējdarbības iespēju veicināšanai, jauniešu uzņēmējdarbības un darba vietu skaita pieauguma veicināšanai. Programmas ietvaros īpaša uzmanība tiks pievērsta Latgales reģionam, paredzot proporcionāli lielāku finansējuma piešķirumu nekā citiem Latvijas reģioniem un papildus īstenojot neliela apjoma grantu shēmu uzņēmējdarbības atbalstam (jaunu uzņēmējdarbības ideju īstenošanai, veicinot nodarbinātību Latgales reģionā).

3.2.3. Inovācijas, pētniecība un attīstība

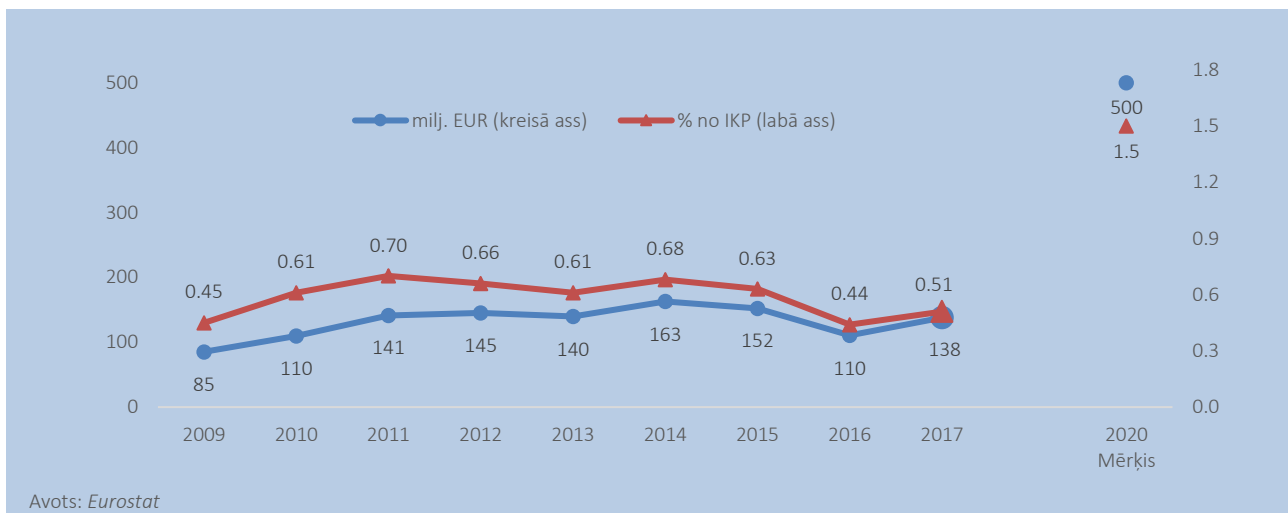
Latvijas NRP mērķa rādītājs ieguldījumiem pētniecībā un attīstībā (P&A) 2020. gadam noteikts 1,5% apmērā no IKP.

Saskaņā ar *European Innovation Scoreboard 2018*³⁵ novērtējumu Latvija ierindojas 24.vietā starp 28

pētījumā iekļautām ES dalībvalstīm, saglabājot pozīciju grupā *vidējie inovatori*, kuru sniegums inovācijas jomā ir no 50-90% no ES vidējā līmeņa.

Šobrīd iezīmējas nopietns risks par ieguldījumu P&A mērķa nesasniegšanu³⁶ (*skat. 3.1.attēlu*).

3.1. attēls
Ieguldījumu P&A mērķis
Kopējais finansējums P&A

Latvijas kopējie izdevumi P&A 2017. gadā bija 137,9 milj. EUR un veidoja 0,51% no IKP. Lai gan kopējais finansējuma pieaugums ir 25% salīdzinājumā ar 2016. gadu, tas ir ievērojami mazāk kā 2017. gadā bija plānots (1,1%). Pieaugumu, galvenokārt, noteica atjaunināts Eiropas strukturālo un investīciju fondu (ESIF) finansējums, kas paaugstināja valsts finansējuma līmeni līdz 0,37% no IKP. Tā kā finanšu ietilpīgākās ES fondu atbalsta aktivitātes pētniecībai

un attīstībai lielā mērā tika uzsāktas 2017. gada pirmajā pusē, tās vēl nevarēja izlīdzināt finansējuma krituma trendu, kas īpaši jūtams 2016. gadā.

Vislielākais pieaugums (par 39%) uzņēmējdarbības sektorā, galvenokārt – uzņēmumu pašu finansiālie ieguldījumi P&A darbību veikšanā. To lielā mērā ietekmējis EM darbs ar valsts kapitālsabiedrību inovāciju veicināšanas pasākumiem. Vienlaikus P&A finansēšanas struktūra un dinamika liecina, ka

³⁵ <https://ec.europa.eu/growth/sites/growth/files/infographic-innovation-scoreboard-2018-map-full-size.png>

³⁶ MK 2018. gada 27.februāra sēdes protokols Nr. 13, 46 § Informatīvais ziņojums “Viedās specializācijas stratēģijas monitorings” 2.punkts

ieguldījumi pētniecībā un attīstībā Latvijā ir zemi un ir atkarīgi no ESIF. Līdz ar to, likumsakarīgi, ka kopējie P&A izdevumi cikliski palielinās un samazinās līdz ar ES fondu ieguldījumiem.

Ieguldījumu apmērs P&A ir nepietiekams un joprojām atpaliek no noteiktā NRP mērķa. Tā, piemēram, lai Latvijas P&A izdevumi veidotu 1,5% no IKP, tiem 2020. gadā jābūt aptuveni 462,6 milj. EUR, no kuriem 50% jābūt publiskajam finansējumam un 50% privātā sektora finansējumam. Latvijas zinātnes institucionālais finansējums - zinātnes bāzes finansējums - netiek izmaksāts 100% apmērā no aprēķinātā saskaņā ar normatīvo regulējumu³⁷.

2018. gadā ir piešķirti vien 50% no aprēķinātā zinātnes bāzes finansējuma, iztrūkstot vismaz 20,7 milj. EUR. Turklāt, jāņem vērā, ka ilgstošā P&A finansējuma deficīta rezultātā ir būtiski samazinājies arī P&A nodarbināto zinātnisko darbinieku skaits, kas 2017. gadā joprojām ir par 18 % mazāks salīdzinājumā ar 2008. gadu un zinātnisko darbinieku īpatsvars Latvijas kopējā nodarbinātības struktūrā ir mazāk nekā 50 % apmērā no ES vidējā līmeņa.

Latvija atrodas priekšpēdējā vietā starp ES valstīm pēc P&A finansējuma pret IKP. Zemie ieguldījumi P&A negatīvi ietekmēs Latvijas izaugsmi ilgtermiņā, ierobežojot iespējas attīstīt zināšanu un tehnoloģiju ietilpīgas nozares un sasniegt augstāku produktivitāti.

Galvenās problēmas, kas pastāv P&A jomā Latvijā:

- Latvijas tautsaimniecības struktūru galvenokārt veido mikro, mazie un vidējie uzņēmumi, kuriem nav kapacitātes investēt P&A, un neliels augsto tehnoloģiju uzņēmumu skaits;
- ilgstoši nepietiekams valsts budžeta finansējums pētniecībai;
- mazs nodarbināto skaits zinātnē, pētniecībā, tehnoloģiju attīstībā un inovācijā, un nepietiekama šajās jomās iesaistītā personāla atjaunotne;
- finanšu ieguldījumi infrastruktūrā nav sabalansēti ar ieguldījumiem cilvēkresursu uzturēšanā un attīstībā;
- nepietiekama sadarbība un koordinācija starp zinātnes, tehnoloģiju attīstības un inovāciju institūcijām, augstākās izglītības iestādēm, valsts pārvaldes iestādēm un industriju;
- nepietiekami attīstīta starptautiskā sadarbība;
- nepietiekami attīstītas pētniecības rezultātu un intelektuālā īpašuma komercializācijas iespējas.

Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādnes 2014.-2020. gadam (turpmāk – ZTAI)³⁸, nosaka šādus **ZTAI nozares politikas galvenos rīcības virzienus:**

- nozares konkurētspējas paaugstināšana;
- nozares sasaiste ar sabiedrības un tautsaimniecības attīstības vajadzībām;
- nozares efektīva pārvaldība;
- sabiedrības izpratnes veicināšana, zinātnes un inovācijas popularizēšana.

ZTAI sniedz ieguldījumu *Viedās specializācijas stratēģijas* (turpmāk – RIS3) mērķu sasniegšanā. RIS3 ir nacionālā ekonomiskās attīstības stratēģija, kurā noteikti tautsaimniecības transformācijas virzieni, izaugsmes prioritātes un viedās specializācijas jomas, paredzot mērķtiecīgu pētniecības un inovāciju resursu koncentrēšanu zināšanu jomās, kur valstij ir salīdzinošas priekšrocības vai ir bāze šādu priekšrocību radīšanai.

RIS3 mērķis ir stimulēt tautsaimniecības transformāciju uz efektīvāku resursu izmantošanu un jaunu, augstākas pievienotās vērtības preču un pakalpojumu radīšanu.

RIS3 stratēģijā ir noteiktas šādas specializāciju jomas:

- zināšanu ietilpīga bio-ekonomika;
- biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas;
- viedie materiāli, tehnoloģijas un inženiersistēmas;
- viedā enerģētika;
- IKT.

Kopš 2018. gada ES fondu atbalsta ietvaros ir uzsākta fokusēta katras RIS3 specializācijas jomas ekosistēmas koordinēšana un starptautisko interešu pārstāvniecības nodrošināšana Apvārsnis 2020 programmkomitejās. Vienlaikus ir uzsākta ciešā sadarbība ar saistītajām nozaru ministrijām (piemēram, ar Ekonomikas ministriju „Viedās enerģētikas” jomā, t.sk. Nacionālā enerģētikas un klimata plāna 2030 izstrādes ietvaros).

2018. gadā tika pilnveidota RIS3 monitoringa sistēmas metodoloģiskā pieeja. Līdz 2019. gada jūnijam tiks sagatavots otrais RIS3 monitoringa ziņojums, kas sniegs pārskatu par RIS3 ieviešanas kopējo progresu no 2014.-2017. gadam, kā arī analītisku ieskatu RIS3 specializācijas jomu ekosistēmās tematiskā griezumā, identificējot jaunā perioda (2021-2027) RIS3 izstrādes procesā izvirzāmās prioritātes, mērķus un pasākumus atbilstoši katras RIS3 jomas attīstības vajadzību

³⁷ MK 2013. gada 12.novembra noteikumi Nr. 1316 “Kārtība, kādā aprēķina un piešķir bāzes finansējumu zinātniskajām institūcijām”.

³⁸ Pieņemtas 2013. gada beigās.

specifikai. Šī brīža analīze nenorāda uz nepieciešamību pārdefinēt RIS3 specializācijas jomas.

Lai ciešāk sasaistītu pastāvošo zinātnes un inovāciju politikas pārvaldības modeli ar nacionālajām vajadzībām, kā arī cita starpā reaģējot uz EK ekspertu izvērtējumā par Latvijas zinātnes finansējumu (2017) izteiktajām rekomendācijām³⁹, līdz šim paveikti šādi pasākumi:

- 2018. gada jūnijā stājās spēkā grozījumi *Zinātniskās darbības likumā*, kas paredz iespēju nozaru ministrijām izstrādāt un finansēt savas valsts pētījumu programmas valsts prioritārajās nozarēs. 2018. gadā tika uzsākta EM valsts pētījumu programma enerģētikas jomā. Savas valsts pētījumu programmas plāno izstrādāt KM, ZM, SM, TM, VARAM, LM, AM, VM un ĀM;

- augstākās izglītības iestāžu pārvaldības modernizācijai tiek veiktas investīcijas ES fondu atbalsta programmā “*Nodrošināt labāku pārvaldību augstākās izglītības institūcijās ietvaros*”, skat. arī 3.4.4.nodaļu).

Attiecībā uz konkursa kārtībā iegūstamā projektu P&A finansējuma palielinājumu, 2018. gadā tapuši jauni nosacījumi fundamentālo un lietišķo pētījumu projektu, kā arī valsts pētījumu programmu finansēšanai, nodrošinot Apvārsnis2020 programmas principiem pielīdzinātu projektu vērtēšanu, ko veic ārvalstu eksperti; sākot ar 2018. gadu ir palielināts finansējums fundamentālo un lietišķo pētījumu projektiem no 4,4 milj. EUR gadā līdz 9,5 EUR gadā.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

ZTAI nozares konkurētspējas paaugstināšana

/atbildīgā institūcija – IZM/

Šī politikas virziena galvenie uzdevumi ir:

- 1) izveidot nacionālo pēcdoktorantūras pētniecības atbalsta sistēmu;
- 2) atbalstīt praktiskus pētījumus nozares vai sabiedrības problēmu risināšanai;
- 3) atbalstīt individuālu pēcdoktorantūras P&A projektu īstenošanu, tai skaitā atbalstot pēcdoktorantu darba vietas uzņēmumos;
- 4) nodrošināt zinātnes bāzes finansējuma piešķiršanu 100% apmērā un pakāpenisku palielināšanu;
- 5) ieviest pedagogiskā un pētnieciskā darba vienotību;
- 6) ieviest uz pētniecības ekselenci vērstus kritērijus bāzes finansējuma un projektu finansējuma piešķiršanā;
- 7) atbalstīt Latvijas zinātnisko institūciju dalību ES un citās starptautiskās zinātniskās sadarbības organizācijās u.c.

Šī politikas virziena uzdevumu 1), 2), 3) un 7) īstenošanai plānots izmantot ES fondu 2014.-2020.g. specifiskā atbalsta mērķa „*Palielināt Latvijas zinātnisko institūciju pētniecisko un inovatīvo kapacitāti un spēju piesaistīt ārējo finansējumu, ieguldīt cilvēkresursos un infrastruktūrā*” pasākumu finansējumu. Ir ieviesta jauna pieeja zinātnes projektu vērtēšanā, t.sk. tika pārņemta ES pētniecības un inovāciju programmas “*Apvārsnis 2020*” vērtēšanas pieeja un kritēriji projektu zinātniskās kvalitātes izvērtēšanai, t.sk. zinātnes projektu zinātniskās ekselences novērtēšanā tiek piesaistīti ārējie eksperti, kas reģistrēti starptautiski atzītā zinātnisko ekspertu datu bāzē.

Pasākumi ZTAI nozares konkurētspējas paaugstināšanai ir atspoguļoti 3.6. ielikumā.

3.6. ielikums

Pasākumi ZTAI nozares konkurētspējas paaugstināšanai

- 2018. gadā turpinājās darbs pie šādu ES fondu 2014.-2020. g. pasākumu īstenošanas: **Pēcdoktorantūras pētījumu programma**, kuras ietvaros plānots pilnveidot indikatīvi 380 jauno zinātnieku – pēcdoktorantu – prasmes un zinātnisko kapacitāti, nodrošinot jaunu zinātnisko grupu līderu attīstību, karjera uzsākšanas iespējas zinātniskajās institūcijā un pie komersantiem, kā arī veicinot cilvēkresursu atjaunošanos un kvalificētu speciālistu skaita pieaugumu. Programmas kopējais finansējums 64,03 milj. EUR (t.sk. ERAF finansējums – 54,4 milj. EUR, valsts budžeta finansējums 6,4 milj. EUR). 2018. gadā turpinājās programmas pirmās kārtas ietvaros īstenoto 131 pētniecības pieteikumu ieviešana, kuru kopējais finansējums ir 17,4 milj. EUR (t.sk. ERAF finansējums – 14,8 milj. EUR, valsts budžeta finansējums 1,7 milj. EUR), kā arī uzsākta programmas otrā atlases kārtas īstenošana, atbalstot 63 pēcdoktorantu pētniecības pieteikumu virzīšanu īstenošanai par indikatīvo kopējo finansējumu 8,4 milj. EUR (t.sk. ERAF finansējums 7,1 milj. EUR, valsts budžeta finansējums 0,8 milj. EUR). Trešo atlases kārtu plānots izsludināt 2019. gada aprīlī par kopējo publisko finansējumu 15 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums 12,75 milj. EUR.

³⁹ Izvērtētāji -EK *Apvārsnis 2020 Policy Support Facility* vienība

- **Praktiskas ievirzes pētījumu programma**, kuras mērķis ir īstenot pētniecības projektus, kas sniedz ieguldījumu Latvijas RIS3 mērķu sasniegšanā, zinātnes un tehnoloģiju cilvēkkapitāla attīstībā, kā arī jaunu zināšanu radīšanā tautsaimniecības konkurētspējas uzlabošanai. Programmas kopējais finansējums 86,1 milj. EUR (ERAF finansējums – 65 milj. EUR, valsts budžeta finansējums – 11,47 milj. EUR, plānotais privātais līdzfinansējums – 9,6 milj. EUR). 2018. gadā aktīvi turpinājās programmas pirmās kārtas ietvaros īstenoto 74 pētniecības projektu ieviešana, kuru kopējais finansējums ir 44,22 milj. EUR (t.sk. ERAF finansējums – 36,77 milj. EUR, valsts budžeta finansējums 2,99 milj. EUR). 2018. gada septembrī tika izsludināta projektu iesniegšana programmas otrajā atlases kārtā un 2018. gada decembrī – 2019. gada janvārī pieņemti lēmumi par 44 pētniecības projektu virzīšanu īstenošanai par indikatīvo kopējo finansējumu 28,66 milj. EUR (t.sk. ERAF finansējums 18 milj. EUR, valsts budžeta finansējums 5,5 milj. EUR). Praktiskas ievirzes pētījumu īstenošanā tiek iesaistīti ne tikai institūcijās nodarbinātie zinātniskie darbinieki, bet arī studējošie un zinātniskā grāda pretendenti, lai veicinātu jaunu pētnieku iesaisti pētniecībā.

Kopumā abu iepriekš minēto programmu pirmo atlases kārtu īstenoto projektu ietvaros līdz 31.12.2018. izveidotas 78 jaunas pētniecības personāla darba vietas, kurās nodarbināts zinātniskais personāls un zinātnes tehniskais personāls, nodrošināta zinātnisko institūciju sadarbība ar 29 komersantiem pētniecības projektu īstenošanā, izstrādāti un publicēšanai iesniegti 204 zinātniskie raksti, izstrādāts 21 jauns produkts vai tehnoloģija ar komercializācijas potenciālu, kā arī projektu īstenošanai piesaistīts privātais līdzfinansējums 1,7 milj. EUR apmērā. Lai sekmētu privātā sektora investīciju P&A palielināšanos un stimulētu zinātnisko institūciju un komersantu savstarpējo sadarbību pētniecības projektu īstenošanā, 2018. gadā tika pārskatīti un precizēti Pēcdoktorantūras pētījumu un Praktiskas ievirzes pētījumu programmu projektu iesniegumu atlases un ieviešanas nosacījumi. Tādējādi Praktiskas ievirzes pētījumu programmas otrajā atlases kārtā būtiski pieaudzis to pētniecības projektu skaits, kuru īstenošanā ir iesaistīti komersanti – otrajā atlases kārtā īstenošanai tiek virzīti 39 šādi projekti (89% no apstiprināto kopskaita) par kopējo attiecināmo finansējumu 25,5 milj. EUR, kamēr pirmajā atlases kārtā ar komersantu iesaisti tiek īstenoti 17 projekti (23% no apstiprināto kopskaita) par kopējo attiecināmo finansējumu 10,2 milj. EUR. 2018. gadā tika izstrādāti konceptuāli jauni ieviešanas nosacījumi valsts budžeta P&A investīciju programmām – Fundamentālie un lietišķie pētījumi un valsts pētījumu programmas. Minētā ieviešanas nosacījumu pārstrukturēšana tostarp jau 2018. gadā sekmēja un sagaidāms, ka arī turpmākajos gados sekmēs valsts budžeta finansējuma apmēra P&A palielināšanos:

- ikgadējā projektu īstenošanai pieejamā finansējuma apmērs būtiski tika palielināts **Fundamentālo un lietišķo pētījumu programmas** projektu īstenošanai – no 4,4 milj. EUR gadā uz 9,5 milj. EUR gadā (palielinājums nodrošināts daļēji ņemot vērā mainīto finansēšanas struktūru valsts pētījumu programmās, kā arī papildu valsts budžeta piešķirumu 1,4 milj. EUR apmērā). Fundamentālo un lietišķo pētījumu programmas mērķis ir radīt jaunas zināšanas un tehnoloģiskās atziņas visās zinātnes nozarēs, tādējādi veidojot nepieciešamo zināšanu bāzi un cilvēkkapitālu, kas nepieciešamai tālākai zināšanu un tehnoloģiju pārnei. Projektus īsteno atbilstoši prioritārajiem virzieniem zinātnē, savukārt pētījumu tematus, mērķus un uzdevumus formulē paši zinātnieki. 2018. gadā tika izsludinātas divas projektu iesniegumu atlases un to rezultātā īstenošanai apstiprināti un īstenot uzsākti 102 projekti par kopējo finansējumu – 26 milj. EUR.
- Lai sekmētu valsts pasūtījumu zinātnisko pētījumu veikšanai noteiktā valstij prioritārā nozarē, tika pārskatīta **valsts pētījumu programmu** īstenošanas un finansēšanas kārtība. Tādējādi 2018. gada 28. jūnijā Saeima apstiprināja grozījumus Zinātniskās darbības likumā, nodrošinot iespēju nozaru ministrijām veidot, īstenot un finansēt savas valsts pētījumu programmas kā valsts pasūtījumu zinātnisko pētījumu ietvaros, ievērojot savas nozares prioritātes. 2018. gadā uzsāka trīs valsts pētījumu programmu īstenošana - Ekonomikas ministrijas valsts pētījumu programma enerģētikā (kopējais plānotais finansējums 2018.-2020. gada periodam – 6 milj. EUR), kā arī Izglītības un zinātnes ministrijas valsts pētījumu programmas „Latviešu valoda” un „LATVE” (kopējais plānotais finansējums 2018.-2020. gada periodam – 6,2 milj. EUR).

Lai veicinātu Latvijas dalību Eiropas pētniecības telpas un Eiropas pētniecības infrastruktūru stratēģiskā foruma infrastruktūrā un projektu īstenošanā, tādējādi sekmējot **starptautisko sadarbību pētniecības un tehnoloģiju jomā**:

- 2018. gadā uzsāka projektu īstenošana ES fondu pasākumā „*Atbalsts starptautiskās sadarbības projektiem pētniecībā un inovācijās*”. Programmas plānotais kopējais finansējums 32,55 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums 27,66 milj. EUR, valsts budžeta finansējums 4,88 milj. EUR. Pasākuma ietvaros norisinās valsts līmeņa un institūciju līmeņa savstarpēji papildinošu pasākumu īstenošana starptautiskās sadarbības attīstībai. 2018. gadā pirmās kārtas ietvaros Izglītības un zinātnes ministrija un Valsts izglītības attīstības aģentūra uzsāka darbu pie projektu īstenošanas, tostarp nodrošinot aktīvu nacionālo pārstāvību programmas „*Apvārsnis 2020*” programmkomitejās, Nacionālā kontaktpunkta informatīvās un konsultatīvās ekspertīzes nodrošināšanu, kā arī finansējot ERA-NET COFUND aktivitātes ietvaros 5 pētniecības projektu īstenošanu un piešķirot finansējumu 38 augstas kvalitātes programmas „*Apvārsnis 2020*” un citu starptautisko pētniecības projektu pieteikumu izstrādei. Arī programmas otrās kārtas projektu, kuru ieviešēji ir 18 vadošās zinātniskās institūcijas, īstenošana uzsākās 2018. gadā. Otrās kārtas projektu ietvaros nodrošināta 217 augstas kvalitātes programmas „*Apvārsnis 2020*” projektu pieteikumu sagatavošana (dati uz 28.02.2019.), kā arī uzsākta 7 nacionālās partnerības plānu īstenošana dalībai Eiropas pētniecības infrastruktūru stratēģiskajos forumos. Savukārt pasākuma trešās kārtas ietvaros 2018. gadā piešķirts ES struktūrfondu finansējums četrus programmas „*Apvārsnis 2020*” virs kvalitātes sliekšņa novērtētu, bet finansējumu nesaņēmušu projektu īstenošanai
- pasākuma „*P&A infrastruktūras attīstīšana viedās specializācijas jomās un zinātnisko institūciju institucionālās kapacitātes stiprināšana*” ietvaros turpinās 14 līgumi ar zinātniskajām institūcijām par projektu īstenošanu par kopējo attiecināmo finansējumu 130,05 milj. EUR, t.sk. publiskais finansējums 120,25 milj. EUR (no tā ERAF finansējums 102,96 milj. EUR un valsts budžeta finansējums 17,29 milj. EUR). Projektu īstenošana plānota līdz 2021. gada decembrim. 2018. gada beigās tika pabeigts viens no lielākiem būvniecības projektiem pasākuma ietvaros Latvijas Universitātes Zināņu mājas izbūve, izveidojot šobrīd jaunāko un modernāko studiju un pētniecības centru Latvijā, kas vienuviet koncentrēs Latvijas Universitātes eksakto, medicīnas un dzīvības zinātņu studiju un pētniecības virzienu;
- 2017. gada 14. decembrī tika noslēgti sadarbības memorandi par Norvēģijas un Eiropas Ekonomiskās zonas finanšu instrumentiem 2014.-2021. gadam. Programmā „*Pētniecība un izglītība*” ir paredzēta apakšprogramma „*Baltijas pētniecības programma*”, kuras mērķis ir veicināt Baltijas un Ziemeļvalstu pētniecības telpu. Paredzēts, ka projekts piedalīsies zinātniskās institūcijas no vismaz divām Baltijas valstīm un donorvalstīm.
- 2018. gadā izstrādāts un 2019. gada 15. janvārī apstiprināts MK programmas koncepcijas dokuments. 2019. gadā plānots parakstīt programmas līgumus un izstrādāt atbilstošu regulējumu, lai 2019. gadā Latvijā varētu izsludināt projektu konkursu (lgaunija izsludināja projektu konkursu 2018. gada 25. oktobrī, kurā kā projekta partneri varēja piedalīties arī Latvijas zinātniskās institūcijas).

ZTAI nozares sasaiste ar sabiedrības un tautsaimniecības attīstības vajadzībām

/atbildīgā institūcija – EM, IZM/

Šī politikas virziena galvenie uzdevumi ir:

- 1) piešķirt prioritāti doktorantūras un pēcdoktorantūras pētījumiem, kas saistīti ar industrijas identificētu zinātnisko vai tehnoloģisko problēmu risināšanu;
- 2) turpināt īstenot valsts pētījumu programmas;
- 3) turpināt attīstīt kompetences centrus kā zinātnisko institūciju un komersantu ilgtermiņa sadarbības platformu;
- 4) turpināt attīstīt tehnoloģiju pārneses un inovāciju atbalstam pie augstskolām izveidoto Tehnoloģijas pārneses kontaktpunktu attīstību; ieviest Vienotu tehnoloģiju pārneses platformu;
- 5) veicināt augstskolu sadarbību ar uzņēmumiem un uzņēmumu sadarbību ar citu valstu uzņēmumiem,

kā arī starpdisciplināru sadarbību dažādu inovatīvu produktu radīšanā un komercializācijā.

Uzdevumu 1), 3), 4) un 5) īstenošanai plānots izmantot ES fondu 2014.-2020. g. specifiskā atbalsta mērķa „Palielināt Latvijas zinātnisko institūciju pētniecisko un inovatīvo kapacitāti un spēju piesaistīt ārējo finansējumu, ieguldot cilvēkresursos un infrastruktūrā” un “Palielināt privātā sektora investīcijas P&A” pasākumu finansējumu.

Pasākumi ZTAI nozares sasaistei ar sabiedrības un tautsaimniecības attīstības vajadzībām ir atspoguļoti 3.7. ielikumā.

3.7. ielikums

Pasākumi ZTAI nozares sasaistei ar sabiedrības un tautsaimniecības attīstības vajadzībām

ES fondu 2014.-2020. g. atbalsta mērķa „Palielināt Latvijas zinātnisko institūciju pētniecisko un inovatīvo kapacitāti un spēju piesaistīt ārējo finansējumu, ieguldot cilvēkresursos un infrastruktūrā” īstenošanas rezultātā līdz 2023. gadam plānots piesaistīt 16 milj. EUR privātās investīcijas, kā arī plānots, ka 450 komersanti sadarbosies ar pētniecības institūcijām.

Uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības sekmēšanai tiek īstenots pasākums “Atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei kompetences centru ietvaros”. Pasākuma mērķis ir komersantu konkurētspējas paaugstināšana, veicinot pētniecības un rūpniecības sektora sadarbību, īstenojot projektus, kas attīsta jaunus produktus un tehnoloģijas un ievieš tās ražošanā, tādējādi sekmējot uzņēmumu sadarbību ar pētniecības sektoru jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei un komercializēšanai. Kopējais programmā pieejamais ES fondu finansējums līdz 2021. gada nogalei ir 64,3 milj. EUR.

Līdz 2023. gada nogalei programmā paredzēts atbalstīt 123 komersantus, kas saņem grantus jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei un virzīšanai tirgū, tostarp piesaistot privātā sektora finansējumu P&A vismaz 16,07 milj. EUR apmērā. Uz 2018. gada 31. decembri astoņos kompetences centros kopā apstiprināti 191 pētniecības projekti. Līdz 2018. gada beigām pabeigti 174 pētījumi, kuru rezultātā radītie produkti ieviesti ražošanā vai plānota tuvākajā laikā. Iesaistīto uzņēmumu līdzfinansējums P&A projektiem uz 2018. gada 31. decembri ir sasniedzis 21 milj. EUR. Atbalstu saņēmuši 149 saimnieciskās darbības veicēji. Pasākuma ietvaros radītas 492 jaunas darba vietas, t.sk. tās, kurās nodarbināti zinātniskie darbinieki publiskajā sektorā. Pētniecības un inovāciju projektu īstenošanā iesaistīti 175 doktoranti un doktori. Publicēti 238 zinātniskie raksti starptautiskās datu bāzēs indeksētajos žurnālos (*Scopus*, *Web of Science*).

2017. gadā uzsākta praktiska *Tehnoloģiju pārneses programmas īstenošana*. Programmas ietvaros atbalsts pieejams:

- **tehnoloģiju pārneses procesa veicināšanai** un koordinācijai (vienotā tehnoloģiju pārneses centra izveide). Programma papildina tās ES fondu programmas, kuru ietvaros tiek sniegts atbalsts pētījumu veikšanai, nodrošinot programmu rezultātu monitoringu, lai identificētu komercializācijas iespējas. Paraleli tiek nodrošinātas konsultācijas par tehnoloģiju pārnesi, inovāciju un pieejamajiem atbalsta instrumentiem, kā arī nodrošināta sadarbības veicināšanas platforma;
- **pētniecības rezultātu komercializācijai un patentēšanai** (atbalsts pētniecības organizācijām ar saimniecisko darbību nesaistītu projektu attīstīšanai);
- **inovāciju vaučeriem** (atbalsts komersantiem ārpalpojumu piesaistei jaunu vai būtiski uzlabotu produktu vai tehnoloģiju attīstībai tehnoloģiju pārneses ceļā);
- **augstas kvalifikācijas darbinieku piesaistei** (konkrētu pētniecisku aktivitāšu, tehnoloģisku problēmu risināšanai vai jaunu vai būtiski uzlabotu produktu vai tehnoloģiju izstrādei);
- **jaunuzņēmumu atbalsta pasākumi** (atbalsts jaunuzņēmumu dalībai starptautiskajās izstādēs, konferencēs, kontaktbiržās, investoru piesaistes aktivitātēs, kā arī jaunuzņēmumu pārstāvniecības atvēršanai ASV, Silīcija ielejā).

Kopējais *Tehnoloģiju pārneses programmas* pieejamais ES fondu finansējums plānots 40,6 milj. EUR. *Tehnoloģiju pārneses programmas* ietvaros līdz 2018. gada nogalei apstiprināti 40 zinātnisko ideju komercializācijas projekti tehniski ekonomiskās priekšizpētes un komercializācijas stratēģijas izstrādei un apstiprināti 27 komersantu pieteikumi par inovācijas vaučeru atbalsta piešķiršanu. Programmas ietvaros *pitch* sesijās prezentētas 85 komercializējamo projektu idejas.

Lai sekmētu līderības, inovācijas un uzņēmējspēju attīstību studējošajiem, attīstītu inovatīvu ideju izstrādi, kā arī veicinātu augstskolu un komersantu sadarbību, 2018. gadā tika izsludināta projektu iesniegšana un iesniegti projekti ES fondu pasākumam „*Inovāciju granti studentiem*”. Programmas kopējais plānotais finansējums pasākuma īstenošanai – 38,5 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums 28,9 milj. EUR. Līgumus par projektu īstenošanu plānots slēgt 2019. gada 2.-3. ceturksnī.

ZTAI nozares efektīva pārvaldība

/atbildīgā institūcija – IZM/

Šī politikas virziena galvenie uzdevumi ir:

- 1) palielināt P&A ieguldījumu efektivitāti;
- 2) nodrošināt valsts budžeta finansējuma palielināšanu zinātnes, tehnoloģiju un inovāciju nozarei un piešķirt zinātnes bāzes finansējumu atbilstoši šiem uzstādījumiem;
- 3) ieviest politikas ieviešanas monitoringa un ietekmes novērtēšanas sistēmu.

2018. gadā Valdībā apstiprināts pirmais *RIS3 stratēģijas monitoringa ziņojums*⁴⁰, kurā secināts, ka no 2014. gada līdz 2017. gadam ir paveikts nozīmīgs darbs RIS3 ekosistēmas pilnveidē. Īstenotas strukturālās reformas – ir notikusi zinātnisko institūtu konsolidācija no 40 uz 22, ir mainīti zinātnes bāzes finansējuma piešķiršanas nosacījumi, finansējot tikai starptautiski konkurētspējīgas zinātniskās institūcijas un ieviešot finansējuma formulu, kas stimulē pētniecības kvalitāti un ārējā finansējuma piesaisti, ir

izstrādāti ieviešanas nosacījumi ES fondu un valsts budžeta ieguldījumiem zinātnē un inovācijās. Vienlaikus secināts, ka galvenais zināšanu un tehnoloģiju ietilpību raksturojošais rādītājs – ieguldījumi P&A – nav pieaudzis, tostarp valsts budžeta investīciju apmērs nav ticis nodrošināts saskaņā ar plānoto.

2018. gadā Interreg projekta „Baltic Science Network” ietvaros tika izstrādāta ceļa karte pētniecības infrastruktūras koplietošanai starp Baltijas jūras reģiona valstīm, kurā sniegtas rekomendācijas tiks ņemtas vērā Latvijas mēroga pētniecības infrastruktūras koplietošanas stratēģijas izstrādē.

2019. gadā tiks veikts otrais Zinātnisko institūciju starptautiskais izvērtējums, kurā tiks izvērtēta zinātnisko institūciju zinātniskās darbības kapacitāte un sniegums, kā arī pārvaldības efektivitāte, kas būs par pamatu turpmākai lēmumu pieņemšanai šajā jomā.

Atbalsts inovatīvu komersantu attīstībai

/atbildīgā institūcija – EM, FM/

Politikas virziena uzdevuma īstenošanai plānots izmantot ES fondu 2014.-2020. g. specifiskā atbalsta mērķu „Palielināt privātā sektora investīcijas P&A” un „Veicināt inovāciju ieviešanu komersantos” pasākumu finansējumu.

Inovatīvu komersantu attīstībai 2014.-2020. gada ES fondu periodā tiek īstenoti pasākumi:

- *Atbalsts jaunu produktu ieviešanai ražošanā* – mērķis ir veicināt komersantu produktivitātes un konkurētspējas paaugstināšanu, izstrādājot un ieviešot ražošanā jaunus produktus un tehnoloģijas, kā arī palielinot privātā sektora ieguldījumus P&A un inovācijās. Atbalsts tika piešķirts eksperimentālu tehnoloģiju izgatavošanai vai iegādei, kā arī uzstādīšanai un testēšanai reālā ražošanas vidē. Kopējais pieejamais finansējums ir 60 milj. EUR. Projektu iesniegumu atlases pirmās kārtas ietvaros tika apstiprināti 17 projekti par ERAF finansējumu 25,80 milj. EUR. Otrās projektu iesniegumu atlases kārtas ietvaros, kas noslēdzās 2018. gada aprīlī, tika iesniegts 51 projekta pieteikums. Plānots apstiprināt ap 20 projektiem par kopējo ERAF finansējumu 34,2 milj. EUR. Kopumā programmas ietvaros līdz 2022. gadam plānots atbalstīt vismaz 30 uzņēmumus jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei. Vienlaikus, plānots piesaistīt vismaz 10,5 milj. EUR privātā sektora investīcijas P&A aktivitātēm⁴¹;

- *Inovāciju motivācijas programma* – mērķis ir informēt un iedrošināt (t.sk. piešķirot godalgas) pēc iespējas plašāku sabiedrības daļu uzsākt uzņēmējdarbību un inovāciju ieviešanu. Kopējais programmas pieejamais finansējums ir 5,7 milj. EUR. Programmas ietvaros 2018. gadā īstenota virkne pasākumu dažādām mērķa grupām, tostarp, skolniekiem, studentiem, uzņēmējdarbības uzsācējiem, esošiem uzņēmumiem un jaunuzņēmumiem, kā arī ikvienam interesentam, praktiskā un interaktīvā veidā iesaistot dažādās inovācijas un uzņēmējdarbības aktivitātēs. Kopumā programmā 2018. gadā īstenoti 29 pasākumi, iesaistot vairāk kā 7,4 tūkst. personas;
- papildus, lai veicinātu inovatīvu komersantu attīstību ir izstrādāti atbalsta pasākumi nodarbināto apmācībām (*skat. 3.4.5. nodaļu*);
- Ar nolūku veicināt valsts kapitālsabiedrību plašāku iesaisti pētniecības, attīstības un inovācijas aktivitātēs, 2018. gadā tika īstenota iniciatīva, kuras ietvaros aktīvākās valsts kapitālsabiedrības („Latvenergo”, „LMT”, „Lattelecom”, „Latvijas valsts meži”) uzsāka ciešāku sadarbību kopīgu sadarbības virzienu un projektu definēšanai un attīstīšanai. Sadarbība tiek attīstīta trīs līmeņos: (1) vadības darba grupa – nodrošina stratēģisku sadarbības koordināciju un ilgtermiņa attīstību; (2) starpnozaru projektu attīstības darba grupas projektu līmeņa pasākumu identificēšanai un

⁴⁰ https://www.izm.gov.lv/images/statistika/petijumi/RIS3_progress-report_LV_2018.pdf

⁴¹ MK 2016. gada 10. maija noteikumi Nr.293 „Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 1.2.1. specifiskā atbalsta mērķa „Palielināt privātā sektora investīcijas P&A” 1.2.1.4. pasākuma „Atbalsts jaunu produktu ieviešanai ražošanā” īstenošanas noteikumi”

uzsākšanai; (3) inovāciju forumi – reizi pusgadā organizēti publiski pasākumi sasniegto rezultātu un aktualitāšu pārrunāšanai. Pakāpeniski šai sadarbības platformai pievienojas jaunas valsts kapitālsabiedrības, piemēram, *Latvijas Pasts, Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs, Latvijas dzelzceļš, Elektroniskie Sakari* u.c.

- 2018. gadā tika uzsākts darbs pie Norvēģijas finanšu instrumenta 2014.-2021. gadu plānošanas perioda programmas *“Uzņēmējdarbības attīstība, inovācijas un mazie un vidējie uzņēmumi”* ieviešanas. Paredzēts, ka programma tiks īstenota līdz 2024. gadam un tās ietvaros uzņēmumi varēs saņemt atbalstu tādu jaunu, inovatīvu produktu un tehnoloģiju izstrādei un ieviešanai, kas sniedz ieguldījumu digitālo un IKT risinājumu attīstībā, atbalsta videi draudzīgākus un sabiedrību iekļaujošus risinājumus. Kopējais programmas finansējums ir 14,7 milj. EUR, kur 12,5 milj. EUR ir Norvēģijas finanšu instrumenta piešķirums un 2,2 milj. EUR valsts budžeta līdzfinansējums;
- **jaunuzņēmumu (start-up) attīstība Latvijā** – mērķis veicināt inovatīvas komercdarbības attīstību un pētniecību privātajā sektorā, kā arī pētniecības komercializāciju. Ar 2017. gada 1.janvāri ir stājies spēkā *Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likums*. Likums ir paredzēts jaunuzņēmumiem – kapitālsabiedrībām ar augstas izaugsmes potenciālu, kuru pamatdarbība ir saistīta ar mērogojamu biznesa modeļu un inovatīvu produktu izstrādi, ražošanu vai attīstību.

Likuma ietvaros ir paredzēta atbalsta programma fiksētā maksājuma veikšanai ar papildus iespēju saņemt IIN atvieglojumu un atbalsta programma augsti kvalificētu darba ņēmēju piesaistei.. Vienlaikus jaunuzņēmumiem pieejams riska kapitāla finansējums – 15 milj. EUR akcelerācijas fondos (kopumā ALTUM atlasījis trīs akcelerācijas fondu pārvaldniekus - *Overkill Ventures, Buildit Latvia* un *Commercialization Reactor Fund*, kas līdz 2021. gadam atbalstīs 150 uzņēmumus) un 60 milj. EUR sēklas un izaugsmes riska kapitāla fondos.

Programmas *“Atbalsts tehnoloģiju pārneses sistēmas pilnveidošanai”* ietvaros 2017. gadā jaunuzņēmumiem tika nodrošināta iespēja piesaistīt finansējumu augsti kvalificētu darba ņēmēju piesaistei ar maksimālā atbalsta intensitāti – 45%. 2018. gadā atbalsta saņēmēju loks tika paplašināts ar mazajiem, vidējiem un lielajiem komersantiem, kuriem ir iespēja piesaistīt finansējumu tāda kvalificēta darba spēka piesaistei, kas sniedz ieguldījumu jaunu produktu vai tehnoloģiju attīstībai.

Nodokļu reformas ietvaros ieviests jauns uzņēmumu ienākuma nodokļa modelis, kas jau sākot ar 2018. gadu paredz uzņēmuma ienākuma nodokļa atlikšanu līdz peļņas sadales brīdim (*skatīt 2.1. nodaļu*). Šāds modelis veicina līdzekļu ieguldīšanu uzņēmumu attīstībā, t.sk., veicina produktīvas investīcijas uzņēmējdarbībā, inovācijās, pētniecībā un attīstībā, jo uzņēmuma rīcībā paliek vairāk līdzekļu.

Sabiedrības izpratnes veicināšana, zinātnes un inovācijas popularizēšana

/atbildīgā institūcija – IZM/

Mērķis ir zinātnes un inovāciju, kā arī nozares sasniegumu popularizēšana, kas varētu pozitīvi ietekmēt talantīgu jauniešu piesaisti zinātnei un tehnoloģiju attīstībai.

Sākot ar 2017. gadu līgumos ar zinātniskajām institūcijām, t.sk. augstskolām, par zinātnes bāzes finansējumu ir iekļauts pienākums veidot pieprasījumu pēc zinātnes un inovācijām.

No 2018. gada līdz 2023. gadam IZM īsteno zinātnes popularizēšanas integrēto kampaņu, lai veicinātu sabiedrības izpratni par zinātnes nozīmīgumu labklājības veidošanai un tautsaimniecības konkurētspējas attīstībai.

Izpratnes veicināšanai un izglītošanai par inovāciju un uzņēmējdarbību, kā arī lai motivētu plašāku sabiedrību pievērsties uzņēmējdarbībai un praktiskā veidā iesaistītu inovatīvu ideju un risinājumu izstrādē un tālākā to attīstīšanā, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra īstenoja un atbalstīja virkni ikgadējo aktivitāšu, piemēram: tīklošanās pasākumi uzņēmējiem, interesentiem, biznesa ideju attīstītājiem; skolēnu mācību uzņēmumu (SMU) darbība un tiem pakārtoti vietēja un starptautiska mēroga pasākumi; inovatīvo biznesa ideju konkurss

“Ideju kauss”; uzņēmumu un studentu sadarbības platforma *“DEMOLA Latvija”*; starptautiskā tehnoloģiju konference *“Deep Tech Atelier”*; *“MiniMBA”* uzņēmumu inovāciju vadības kapacitātes stiprināšanai, kā arī nodrošināta portāla labsoflatvia.com darbība u.c. pasākumu organizēšana. Papildus īstenotas citas aktivitātes dažādu inovācijas valsts atbalsta programmu ietvaros: ikgadējā inovācijai un digitalizācijai veltītā konference *“DigIn”*, zinātnieku un uzņēmēju sadarbības veicināšanas pasākumi reģionos *“Burgers ar zinātnieku”*, dažādi hakatoni u.c. aktivitātes.

2018. gadā ir uzsākti un tika īstenoti vairāki nacionālā līmeņa pasākumi starptautiskās sadarbības tīklu paplašināšanai, mērķtiecīgu attiecību veidošanai ar latviešu pētnieku diasporu ārvalstīs, sadarbību ar Latvijas un ārvalstu ekonomiskajām un diplomātiskajām pārstāvniecībām, dalības nodrošināšanu starptautiskās pētniecības un attīstības sadarbības iniciatīvās, kā arī komunikācijas

kampanas nodrošināšanu⁴². 2018. gadā tika noorganizēts IV Pasaules latviešu zinātnieku kongress, pulcinot Latvijas un Latvijas izcelsmes zinātniekus no visas pasaules, kā arī viņu stratēģiskos partnerus un atbalstītājus.

Kongresā piedalījās vairāk nekā 750 dalībnieku no 24 valstīm. Kongresa izvirzītie būtiskākie mērķi un uzdevumi tikai sasniegti - gan nodrošināta zinātnieku savstarpējā komunikācija un tīklošanās, gan zinātnieku komunikācija ar stratēģiskiem sadarbības partneriem (privātā un valsts sektora pārstāvjiem), gan arī īstenots zinātnes kā nozīmīgas jomas komunikācija ar sabiedrību - aktualizējot zinātnes lomu mūsdienu sabiedrībā.

2018. gadā izveidoti sadarbības tīkli ar diasporu, t.sk. ar zinātnes diasporu kopīgu pētniecības un attīstības pasākumu īstenošanai un sadarbības iespēju paplašināšanai. Veikta Latvijas zinātnieku diasporas kopienas apzināšana un tās pētnieciskās darbības analīze, kā arī izstrādāti priekšlikumi turpmākās sadarbības izveidei un veicināšanai ar diasporas zinātniekiem un zinātniekiem Latvijā. Pētījuma otrajā kārtā (2020. gadā) tiks pētīta zinātnes diasporas sadarbības tīklu attīstība - rezultātā tiks izstrādāts pasākumu kopums cilvēkkapitāla stiprināšanai un zinātnes tīklu paplašināšanai, kā arī komunikācijas kampanas pasākumi sadarbības stiprināšanai ar Latvijas zinātnes diasporu.

2018. gadā uzsākta aktīva sadarbība ar Latvijas vēstniecību un LIAA pārstāvniecību Lielbritānijā.

Nodrošināta dalība vairākos diasporas organizāciju pasākumos. Īstenota sadarbība ar diasporas organizācijām - PBLA, ELA, LĀZA, ALA, ALSRUK u.c. 2019. gadā plānots turpināt mērķtiecīgu sadarbību ar zinātnieku un pētnieku organizācijām valstīs, kur koncentrējusies lielākā Latvijas zinātnes diaspora - ASV, Lielbritāniju, Vāciju, Zviedriju, lai veidotu sadarbības tīklus un kontaktus kopīgu projektu un pasākumu Latvijas attīstībai veicināšanā.

2018. gadā uzsākta jauna zinātnes komunikācijas tradīcija - Latvijas zinātnes kalendārs, kurā katru gadu tiks iekļauti 12 zinātnieki no dažādām Latvijas zinātniskajām institūcijām papildinājumā ar personīgiem video stāstiem par savu pētniecības jomu, tādā veidā veicinot gan individuālu zinātnieku atpazīstamību, gan pētniecības jomas popularizēšanu plašākai sabiedrībai. Vienlaikus visa gada garumā kalendārs tiek vests ceļojošā izstādē pa dažādām Latvijas augstskolām, t.sk. reģionos. Ceļojošā izstāde tiks vesta arī vizītē uz valstīm, kurās plānoti pasākumi latviešu diasporas zinātniekiem - Lielbritāniju, Zviedriju, ASV.

2019. gadā uzsākts pētījums zinātnes komunikācijas mērķgrupu apzināšanai, kura rezultāti tiks izmantoti zinātnes komunikācijas stratēģijas izstrādei - attiecīgu vēstījumu sagatavošanai, komunikācijas kanālu izvēlei, utml. 2019. gadā plānots izstrādāt zinātnes zīmola koncepciju, lai turpmāko zinātnes stratēģiju veidotu ar vienotu vizuālo identitāti.

3.2.4. Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas

Mērķis ir nodrošināt elektronisko sakaru vienlīdzīgu pieejamību visā Latvijas teritorijā, paaugstināt IKT ieguldījumu visu tautsaimniecības nozaru izaugsmei un inovācijā. Rīcības virziens paredz *Eiropa 2020* stratēģijas vadošās iniciatīvas digitālā programma Eiropai noteikto pasākumu ieviešanu Latvijā.

2018. gadā 81% Latvijas iedzīvotāju regulāri (vismaz reizi nedēļā) lietoja internetu. Mājsaimniecības ar platjoslas piekļuvi Latvijā 2018. gadā bija 79%, kas ir par diviem procentpunktiem vairāk, nekā 2017. gadā.

Ātrdarbīgā platjoslas izmantošanā (mājokļu īpatsvars, kuri ir abonenti interneta pieslēguma ātrumam, kas lielāks par 30 Mb/s) Latvija pārsniedza ES vidējo rādītāju. Latvijā tie bija 42% no visiem pieslēgumiem, bet vidēji ES - 33%. Līdz 91% pieauga mobilās platjoslas pieslēgumu lietotāju skaits uz 100 iedzīvotājiem (ES - 90%). 77% iedzīvotāju saziņa ar valsts un pašvaldību iestādēm norisinājās elektroniski (ES - 58%) un 71% iedzīvotāju aizpildīja tiešsaistes formas (ES - 53%).

*Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam*⁴³ (turpmāk - ISAP) - nosaka IKT jomas prioritātes ES fondu plānošanas periodam 2014.-2020. gadam.

Nākamās paaudzes platjoslas elektronisko sakaru tīklu attīstības koncepcija 2013.-2020. gadam nosaka pasākumus, lai sasniegtu stratēģijā *Eiropa 2020* noteikto mērķi - uzlabot eiropiešu piekļuvi ātram un īpaši ātram internetam.

2018. gadā ir apstiprināts *Elektronisko sakaru nozares politikas plāns 2018.-2020. gadam*, kas nosaka galvenos veicamos uzdevumus divos rīcības virzienos: 1) sekmēt kvalitatīvu un uz galalietotāju vajadzībām orientētu pakalpojumu sniegšanu un nodrošināt stabilu investīciju vidi; 2) radīt nosacījumus inovatīvu tehnoloģiju izmantošanai. Plānā noteiktie uzdevumi atbilst ES prioritātēm elektronisko sakaru jomā, kas noteiktas EK 2016. gada 14. septembra *Paziņojumā „Konkurētspējīga digitālā vienotā tirgus savienojamība. Virzība uz Eiropas Gigabitu Sabiedrību”*. Plānā ietvertie pasākumi, piemēram, Latvijas 5G mobilo sakaru tīklu

⁴² ERAF projekts "Integrētie nacionālā līmeņa pasākumi Latvijas pētniecības un attīstības interešu pārstāvības stiprināšanai Eiropas pētniecības telpā"

⁴³ Pieņemtas MK 2013. gada oktobrī.

ieviešanas ceļveža izstrāde, sniegs ieguldījumu minētajā paziņojumā ietvertu uzdevumu izpildē, kas ES dalībvalstīm veicami līdz 2025. gadam.

2018. gadā tika apstiprināts informatīvais ziņojums *Par Eiropas Parlamenta un Padomes 2017. gada*

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Infrastrukturā attīstība

/atbildīgā institūcija – SM/

Mērķis – nodrošināt elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgu pieejamību visā Latvijas teritorijā.

Platjoslas elektronisko sakaru tīkla attīstība ar valsts atbalstu tiek īstenota, ņemot vērā ES ieteikumus un tajās ģeogrāfiskajās teritorijās, kurās neeksistē efektīva konkurence un kur nākamās paaudzes elektronisko sakaru tīkli bez publiskā atbalsta tuvākajā laikā netiktu realizēti. Līdz 2020. gada beigām valsts atbalsta programmas „Nākamās paaudzes tīkli lauku teritorijās” otrās kārtas ietvaros plānots palielināt izbūvēto optisko kabeļu trašu garumu par aptuveni 2200 km un izbūvēto optiskā

17. maija lēmuma (ES) 2017/899 par 470–790 MHz radiofrekvenču joslas izmantošanu Savienībā ieviešanu, kas nosaka 700 MHz radiofrekvenču spektra joslas atbrīvošanas pasākumus un šīs joslas turpmāko izmantošanu.

tīkla piekļuves punktu skaitu aptuveni par 220 punktiem. Izveidotajos optiskā tīkla piekļuves punktos tiek nodrošināta iespēja vismaz pieciem elektronisko sakaru komersantiem ar vienādiem, nediskriminējošiem nosacījumiem veidot „pēdējās jūdzes” pieslēgumus, lai sniegtu platjoslas interneta piekļuves pakalpojumus galalietotājiem. 2018. gada pavasarī ir uzsākti un 2019. gadā turpinās optiskā tīkla būvniecības darbi. Atbilstoši EK virzītajai iniciatīvai uzlabot platjoslas pieejamību, SM nodrošina konsultatīvo atbalstu platjoslas projekta īstenošanā Platjoslas kompetenču centra (BCO – *Broadband Competence Office*) funkciju izpildes ietvaros.

Digitālā satura un e-pakalpojumu pieejamības nodrošināšana

/atbildīgā institūcija – VARAM, KM, VM /

Mērķis – palielināt digitālā satura apjomu un e-pakalpojumu daudzumu, nodrošinot to plašāku izmantošanu (*skat. arī 3.2.1. nodaļu*).

ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda ietvaros IKT projektu īstenošanai plānotais kopējais ES fondu finansējums ir 128,8 milj. EUR. Minēto ES fondu finansējumu plānots novirzīt pasākumiem, kas uzlabotu un pilnveidotu publiskās pārvaldes datu apmaiņas, datu publicēšanas un uzturēšanas infrastruktūru, datu pieejamību un to izmantošanas iespējas, kā arī pilnveidotu publiskās pārvaldes procesus (ietverot pasākumus administratīvā sloga samazināšanai un valsts pārvaldes organizatoriskā procesa efektivitātes palielināšanai). Projektu ietvaros tiek atbalstīta arī pakalpojumu pielāgošana sadarbībai Eiropas vienotajā tirgū un kultūras mantojuma digitalizācija.

ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda ietvaros 2018. gadā tika turpināta 14 un uzsākta 26 publiskās pārvaldes IKT attīstības pirmās kārtas projektu īstenošana par kopējo summu 105,8 milj. EUR, t.sk. ES fondu finansējums 89,97 milj. EUR.

2018. gadā ir sagatavoti un saskaņoti 7 publiskās pārvaldes IKT attīstības otrās kārtas projektu apraksti, iekļaujot tos valsts vienotajā IKT arhitektūrā (no tiem 2018. gadā MK apstiprināti 5 projektu apraksti), kuru ietvaros ES fondu investīcijas plānots novirzīt Nodokļu informācijas sistēmas tālākai attīstībai, Valsts pārbaudījumu organizēšanas

sistēmas attīstībai, Ārējās tirdzniecības statistikas datu apstrādes sistēmas izveidei u.c.

2017. gadā MK tika apstiprināti *Valsts pārvaldes e-pakalpojumu noteikumi*, kas nosaka kārtību, kādā tiek veikta valsts pārvaldes pakalpojumu elektronizācija un nodrošināta e-pakalpojumu pieejamība un MK noteikumi „*Valsts pārvaldes pakalpojumu uzskaites, kvalitātes kontroles un sniegšanas kārtība*”. Lai ieviestu proaktīvu pakalpojumu sniegšanas pieeju valsts pārvaldes pakalpojumu nodrošināšanā, 2017. gadā tika uzsākta portāla *Latvija.lv* augsta līmeņa ilgtermiņa attīstības koncepcijas izstrāde.

2018. gadā turpinājās latviešu valodas integrācijas projekts digitālajā vidē, kas sevī ietver mašintulkošanas rīku, tulkošanas atmiņas attīstības un saglabāšanas tehnoloģiju un praktiskās izmantošanas aspektus. Valsts pārvaldes un pašvaldību e-pakalpojumu aprakstu, mājaslapu un citu interneta resursu automātisks tulkojums citā valodā, izmantojot valodu tehnoloģiskos rīkus, viennozīmīgi paplašina šo pakalpojumu saņēmēju loku, kā arī dod ieguldījumu vienotā digitālā tirgus valodu barjeras likvidēšanā. 2018. gada decembrī publiskā vidē prezentētā jaunā valodu tehnoloģiju platforma *Hugo.lv*. Tā piedāvā modernākās valodu tehnoloģiju iespējas – neironu tīklu mašintulkošanu, runas atpazīšanu, runas sintēzi. Pieejami rīki gan pārlūkprogrammām, gan mobilās lietotnes u.c. Platforma jau pirmajās dienās saņēma lielu

iedzīvotāju interesi. 2018. gada beigās uzsākts darbs pie projekta „Mašintulkošana 2. kārtā”, kura ietvaros tiks izveidota publiskās pārvaldes virtuālo asistentu platforma, kas iedzīvotājiem sniedz informācijas pakalpojumus inovatīvā dabīgās valodas dialoga veidā, nodrošinot lietotājam draudzīgu izmantošanu tiešsaistes saziņas vidēs.

2017. gadā Latvijas Nacionālā bibliotēka sadarbībā ar Kultūras sistēmu informācijas centru, Latvijas Nacionālo arhīvu un Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekciju ir uzsākusi īstenot ERAF projektu „Kultūras mantojuma satura digitalizācija (1. kārtā)”. Plānots izstrādāt vienotas atvērta informācijas sistēmu platformas 1. kārtu un tās komponentes, izveidot kultūras mantojuma digitalizācijas kompetenču centrus u.c. Projekta ietvaros tiks risināti arī autortiesību, digitālā kultūras mantojuma ilgstošas saglabāšanas un kultūras nozares atvērto datu veidošanas un atkalizmantošanas jautājumi. Līdz 2019. gada martam projektā veikta liela apjoma kultūras mantojuma krājumu digitalizācija, t.sk. digitalizēts 3,075 miljoni lappušu teksta dokumentu, 117 tūkstoši attēlu, vairāk nekā 55 tūkstoši audio, 18,5 tūkstoši video un 12 tūkstoši kino ierakstu minūšu, veikta 10 kultūras pieminekļu 3D skenēšana, kā arī izveidota video straumēšanas infrastruktūra 29 kultūras centros reģionos, izstrādāta Vispārējiem latviešu Dziesmu un deju svētkiem veltīta digitālā kolekcija un realizētas

citas aktivitātes. Laikā periodā no 2019.-2021. gadam projektā plānots turpināt audio, video un kinodokumentu un muzeju priekšmetu digitalizāciju, veikt nemateriālā mantojuma vērtību un nozīmīgu kultūras notikumu digitālu fiksēšanu, kā arī realizēt Latvijas kultūras mantojuma integrētās platformas 1. kārtas izveidi.

2018. gadā tika uzsākta visaptveroša portāla www.eveseliba.gov.lv darbība. Izmantojot ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda finansējumu tiek turpināta e-veselības sistēmas attīstība (*skat. arī 3.5.2. nodaļu*).

2017. gadā turpināja palielināties projektu skaits ar Latvijas partneru dalību, kuru izstrāde tiek nodrošināta ar Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta (turpmāk – EISI) atbalstu. To vidū tiek realizēti projekti digitālu rēķinu ieviešanai, mašintulkošanas rīku pilnveidošana, Latvijas drošāka interneta centra darbības nodrošināšana un aktivitāšu īstenošana, projekti labklājības, kultūras un tieslietu u.c. jomās.

2017. gada 15. februāra Informācijas sabiedrības padomes sēdē tika apstiprināts *Datos balstītas sabiedrības rīcības plāns*⁴⁴, kurā ietvertas konkrētas aktivitātes datu demokratizēšanā, sabiedrības iesaistē lēmumu pieņemšanā un IKT nozares atbalstā, fokusējoties uz inovatīviem starpnozaru produktiem un pakalpojumiem.

IKT drošības veicināšana

/atbildīgā institūcija – AiM, VARAM, SM/

Latvijas kiberdrošības stratēģijā 2014.-2018. gadam ir izdalīti **pieci prioritārie rīcības virzieni**:

- kiberdrošības pārvaldība un resursi;
- tiesiskums kibertelpā un kibernetizācijas mazināšana;
- sabiedrības izpratne, izglītība un pētniecība;
- gatavība un rīcībspēja krīzes situācijās;
- starptautiskā sadarbība.

Prioritāro virzienu īstenošanai un izpildei ir apstiprināts rīcības plāns. 2018. gadā tika uzsākts darbs pie Latvijas kiberdrošības stratēģijas 2019.-2022. gadam. Tā raksturo Latvijas kiberdrošības situāciju, identificēs nākotnes izaicinājumus un definēs nacionālās kiberdrošības politikas rīcības virzienus laika periodam līdz 2022. gadam. Šo stratēģiju paredzēts apstiprināt 2019. gada pirmajā pusē.

2018. gadā valsts IKT risinājumos un infrastruktūrā tika turpināts organizēt ielaušanās testus, paplašināts agrās brīdināšanas sistēmas tīkls, kā arī tika organizētas gan tehniskās, gan vadības līmeņa

kiberdrošības mācības, tika veikti pasākumi sabiedrības izglītošanai kiberdrošības jomā.

Latvijas tiesību aktos ir pārņemtas Eiropas Parlamenta un Eiropas Padomes 2016. gada 6. jūlija direktīvā ES 2016/1148 par pasākumiem nolūkā panākt vienādi augsta līmeņa tīklu un informācijas sistēmu drošību visā Savienībā noteiktās prasības. Ir ieviesti jauni tiesību subjekti – pamatpakalpojuma sniedzēji un digitālā pakalpojuma sniedzēji, kuriem ir noteikts pienākums ziņot par informācijas tehnoloģiju drošības incidentiem ar būtisku ietekmi uz pakalpojumu sniedzēju sniegto pamatpakalpojumu vai digitālo pakalpojumu un ievērot konkrētas informācijas sistēmu drošības prasības.

Lai veicinātu eID kartes plašāku izmantošanu, MK atbalstīja priekšlikumu noteikt eID kā obligātu un primāru personas identifikācijas līdzekli sākot no 2023. gada, paredzot pārejas periodu no 2019. gada līdz 2022. gadam. 2019. gada februārī Saeimā 2. lasījumā ir pieņemts VARAM izstrādātais likumprojekts „Grozījumi Personu apliecināšu dokumentu likumā”. Likumprojekts nodrošinās vienotu tiesisko ietvaru, kas elektroniskā vidē regulēs dažādu praksē pielietoto personas identifikācijas

⁴⁴ <https://www.mk.gov.lv/lv/content/informacijas-sabiedrības-padome>

līdzekļu izmantošanu un garantēs piekļuvi valsts sniegtajiem elektroniskajiem pakalpojumiem.

Latvijā 2018. gadā sāka piemērot *Fizisko personu elektroniskās identifikācijas likuma* normas, kas attiecas uz kvalificētu vai kvalificētas paaugstinātas drošības elektroniskās identifikācijas pakalpojumiem. Tika reģistrēts pirmais kvalificētais elektroniskās identifikācijas pakalpojumu sniedzējs un kvalificēti tā četri elektroniskās identifikācijas līdzekļi, kurus (1) izmantojot, ir iespējams pieprasīt un saņemt visus valsts pārvaldes iestāžu piedāvātos elektroniskos pakalpojumus; (2) uzrauga un atbilstību likumam izvērtē Digitālās drošības uzraudzības komiteja; (3) paziņoja EK kā nacionālo elektroniskās identifikācijas shēmu atbilstoši *Eiropas Parlamenta un Padomes regulai (ES) Nr. 910/2014 par elektronisko identifikāciju un uzticamības pakalpojumiem elektronisko darījumu veikšanai iekšējā tirgū*.

VAS Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs (LVRTC) ir reģistrēts kā vienīgais valstī kvalificēta paaugstinātas drošības elektroniskās identifikācijas pakalpojuma sniedzējs. Tas nozīmē, ka e-Identitātes apliecināšana ar visiem LVRTC izsniegtajiem e-Identitātes rīkiem – mobilo lietotni *eParaksts mobile*, eID karti, kā arī *eParaksta karti* un *eParaksta karti+* – ir pielīdzināma personas identitātes apliecināšanai klātienē, uzrādot personu apliecinošu dokumentu. Papildus LVRTC jau ir iesniedzis pieteikumu e-Identitātes rīku izsludināšanai ES līmenī. Pēc izsludināšanas procesa pabeigšanas, ikviens *eParaksta* lietotājs varēs saņemt e-pakalpojumus citās ES valstīs. Arī citu ES valstu iedzīvotāji varēs saņemt Latvijas iestāžu un organizāciju nodrošinātos e-pakalpojumus, kuriem nepieciešama augstākā līmeņa identitātes apliecināšana.

2018. gadā Latvija aktīvi iesaistījās priekšlikuma Eiropas Parlamenta un Eiropas Padomes regulai par ENISA (Eiropas Savienības Kiberdrošības aģentūru) un par informācijas un komunikācijas tehnoloģiju kiberdrošības sertifikāciju un Regulas (ES) 526/2013 atcelšanu (Kiberdrošības akts) un Eiropas Parlamenta

un Eiropas Padomes regulai, ar ko izveido Eiropas Industriālo, tehnoloģisko un pētniecisko kiberdrošības centru un Nacionālo koordinācijas centru tīklu, apspriešanā.

Ar EISI līdzfinansētā projekta „*eIDAS CEF Project Latvia*” atbalstu, izmantojot VRAA uzturēto vienotās pieteikšanās risinājumu un eIDAS nacionālo vārteju, eIDAS regulas prasībām, tiks pielāgoti e-pakalpojumi, nodrošinot to pieejamību personām, kuras izmanto citu ES dalībvalstu paziņotus elektroniskās identifikācijas risinājumus.

Latvijas Drošāka interneta centrs ar EISI atbalstu 2018. gadā turpināja realizēt projektu „*Drošāks internets*”, izglītojot un informējot sabiedrību par bērnu drošību internetā un nodrošinot iespēju ziņot par atklātajiem pārkāpumiem internetā.

2019. gadā prioritāra būs iepriekšējā gadā aizsākto iniciatīvu turpināšana un ieviešana praksē, bet paralēli tam darbs saistīsies ar jaunās *Latvijas kiberdrošības stratēģijas 2019.-2022. gadam* apstiprināšanu un īstenošanas uzsākšanu, kā arī pārskata sagatavošanu par Latvijas kiberdrošības stratēģijas 2014.-2018. gadam rīcības plāna izpildi, turpināsies 2018. gadā uzsāktais darbs pie *Eiropas Parlamenta un Eiropas Padomes regulas ar ko izveido Eiropas Industriālo, tehnoloģisko un pētniecisko kiberdrošības centru un Nacionālo koordinācijas centru tīklu*.

Turpinās ERAF līdzfinansētā specifiskā atbalsta mērķa „*Centralizētu publiskās pārvaldes IKT platformu izveide, publiskās pārvaldes procesu optimizēšana un attīstība*” īstenošana. Tiek īstenots projekts „*LVDC (loģiski vienotais datu centrs) tīkls, drošības platforma un LVDC koplietošanas daļa*”, kas ir valsts elektronisko sakaru pakalpojumu centra daļa. Projektā ir izveidota centralizēta augstas konfidencialitātes, pieejamības un integritātes infrastruktūra valsts pārvaldes iestāžu pārziņā esošo valsts informācijas sistēmu un kritiskās infrastruktūras informācijas sistēmu datu rezervēšanas un glabāšanas nodrošināšanai.

E-prasmju attīstība

/atbildīgā institūcija – VARAM, IZM/

Mērķis – veicināt informācijas sabiedrības attīstību, sniedzot iespēju Latvijas iedzīvotājiem apgūt e-prasmju atbilstoši viņu izglītības un profesionālās aktivitātes līmenim.

E-prasmju attīstības veicināšanas politika ir jāskata kontekstā ar ISAP, kur IKT izglītība un e-prasmju ir definētas kā viens no septiņiem rīcības virzieniem. Aktivitātēm e-prasmju jomā jāveicina gan mazo un vidējo uzņēmumu darbinieku, gan arī iedzīvotāju motivāciju e-prasmju apguvei.

Lai īstenotu ISAP izvirzīto mērķi e-prasmju uzlabošanai, noteiktas tādas aktivitātes kā iedzīvotāju, uzņēmēju un publiskajā pārvaldē nodarbināto

e-prasmju pilnveide, partnerībā organizētas nodarbināto apmācības, e-prasmju apmācība bezdarbniekiem un darba meklētājiem, t.sk., iesaistot darba devējus u.tml.

Paredzēts, ka, īstenojot ISAP, iedzīvotāju IKT vidējā līmeņa prasmju attīstība palielināsies, 2020. gadā sasniedzot 40%, un līdz 2020. gadam no 18% līdz 9% samazināsies to iedzīvotāju īpatsvars, kuri nekad nav lietojuši internetu.

Veicinot IKT izglītības un e-prasmju apguvi, uzlabosies e-komercija, uzņēmumu apgrozījumam no pārdošanas internetā 2020. gadā sasniedzot 15% un

tiks palielināta publiskās pārvaldes darbības efektivitāte (GRICS rādītājs⁴⁵) līdz 85% 2020. gadā.

2017.-2019. gadā plānots veikt pētījumu „Integrēts Publisko pakalpojumu sniegšanas un gala lietotāju vajadzību monitorings” ar mērķi izveidot vienotu integrētu Latvijas e-pārvaldes efektivitātes pētījumu.

Turpinās ERAF līdzfinansētā specifiskā atbalsta mērķa „Nodrošināt publisko datu atkalizmantošanas pieaugumu un efektīvu publiskās pārvaldes un privātā sektora mijiedarbību” īstenošana. Realizējot projektu „Publiskās pārvaldes informācijas un komunikācijas tehnoloģiju arhitektūras pārvaldības sistēma” un VRAA projektu „Pakalpojumu sniegšanas un pārvaldības platforma” tiek īstenota valsts vienotā komunikācijas un mācību aktivitāšu programma „Mana Latvija.lv. Dari digitāli!”, kuras ietvaros līdz 2020. gada 30. jūnijam informēs un izglītos sabiedrību par daudzveidīgajiem valsts un pašvaldību e-risinājumiem.

2018. gadā programma ir īstenojusi virkni aktivitātes:

- izstrādātas mācību metodoloģijas un mācību materiāli bibliotekāriem, skolotājiem, žurnālistiem un valsts un pašvaldību darbiniekiem;
- no 6000 plānotiem digitālajiem aģentiem, līdz šim brīdim (2019. gada janvārim) apmācīti 2049 digitālie aģenti (bibliotekāri, skolotāji, reemigrācijas koordinatori, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes darbinieki, pašvaldību darbinieki);
- izstrādāta vietne *mana.latvija.lv*, kur publicēti 24 dzīves situāciju apraksti <https://mana.latvija.lv/situacijas/>;
- īstenots Nacionālais digitālais forums Cēsīs 2018. gada 25. oktobrī;

- īstenoti reģionālie pasākumi – Jelgavā, Tukumā, Daugavpilī, Rēzeknē, Talsos;
- īstenota integrācija 4 partneru pasākumos – Strādā jebkur 2018, *Start-up day (Digital Freedom Festival)* ietvaros), Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācijas 20 konference; Latvijas ģeotelpisko informācijas tehnoloģiju (GIT) konference;
- divas komunikācijas kampaņas par programmu „*Mana.latvija.lv. Dari digitāli!*” (reklāma TV, radio, internetā, vides reklāma, programmas vēstneši);
- piekto gadu tiek īstenota akcija „*Dienas bez rindām*”, kuras laikā iestādes konsultē iedzīvotājus par e-pakalpojumu lietošanu;
- īstenota informatīvā kampaņa „*Digitālā nedēļa*”. Kampaņas laikā visā Latvijā tika organizēti 524 digitālajām prasmēm veltīti pasākumi, kuros piedalījās vairāk nekā 24 000 iedzīvotāju.

Visas valsts mērogā vispārīzglītojošajās skolās plānots pakāpeniski ieviest *Datorikas programmu* saturu 1.-9. klasei, sākot ar 2020./2021. mācību gadu – 1., 4., 7. klasē; 2021./22. mācību gadā – 2., 5. un 8. klasē; 2022./23. mācību gadā – 3., 6. un 9. klasē.

ISAP paredzēti šādi pasākumi vispārīzglītojošo skolu pedagogu un izglītības iestāžu vadītāju e-prasmju veicināšanai:

- pedagogu profesionālās kvalifikācijas pilnveide, t.sk., uzņēmējspējas, līdera spējas, radošums, IKT un svešvalodu prasmes, paredzot šim mērķim indikatīvi 1,8 milj. EUR;
- profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu un prakšu vadītāju praktisko iemaņu pilnveide (t.sk. IKT prasmes, paredzot šim mērķim 5 milj. EUR).

3.2.5. Transporta un vides infrastruktūra

Transporta politikas attīstības galvenais mērķis ir konkurētspējīga, ilgtspējīga, komodāla transporta sistēma, kas nodrošina augstas kvalitātes mobilitāti. Tā sasniegšanai jāstrādā divos galvenajos darbības virzienos – palielināt Latvijas tranzīta un loģistikas pakalpojumu konkurētspēju, kā arī nodrošināt iekšējo un ārējo sasniedzamību un augstas kvalitātes mobilitātes iespējas visā valsts teritorijā.

Transporta infrastruktūras tīkls valstī ir pietiekams, kas var nodrošināt mobilitāti iekšzemē un starptautisko sasniedzamību. Taču būtiska ir šī tīkla kvalitāte (primāri) un ilgtspējīga attīstība.

Autoceļu tehniskais stāvoklis, vērtējot kā valsts, tā pašvaldību autoceļus un pašvaldību ielas, daudzviet ir neapmierinošs un neatbilst ekonomiskas, drošas, komfortablas un videi draudzīgas satiksmes

vajadzībām. Aptuveni 39% valsts autoceļu ar asfalta segumu ir sliktā un ļoti sliktā stāvoklī. Aptuveni 46% autoceļu ar grants segumu ir sliktā stāvoklī.

Dzelzceļa infrastruktūras stāvoklis vērtējams kā labs. Atsevišķas tehniska rakstura problēmas gan ir vairākos dzelzceļa mezglos, kurām tiek pievērsta pastiprināta uzmanība. Pēdējos 15 gados infrastruktūras attīstībā ieguldītas ievērojamas investīcijas. VAS „Latvijas dzelzceļš” ar KF līdzfinansējumu ir īstenojis, kā arī realizē vairākus infrastruktūras attīstības projektus t.sk., nozīmīgāko dzelzceļa mezglu modernizācijas, kā arī vilcienu kustības vadības informācijas sistēmas ieviešanas projektus. Nozīmīgs ir vairāku dzelzceļa līniju elektrifikācijas projekts, kas ir būtiskākais esošās tranzīta koridora tehniskās attīstības izaicinājums, kā rezultātā tiks panākta ne tikai augstāka

⁴⁵ Governance Research Indicator Country Snapshot.

energoefektivitāte, bet arī būtiski samazināts kaitīgo izmešu daudzums.

Tuvākajā desmitgadē ļoti aktuāla būs Eiropas platuma dzelzceļa līnijas *Rail Baltica* attīstība. 2018. gadā Eiropas Komisija parakstīja ieviešanas lēmumu par Ziemeļjūras-Baltijas jūras TEN-T koridora pārrobežu projekta *Rail Baltica* ieviešanu. 2018. gada jūnijā tika parakstīts trešais līgums par Eiropas Infrastruktūras savienošanas instrumenta (CEF) līdzfinansējumu projektam, kā rezultātā pieejamais finansējums līdz 2023. gadam sasniedz 824 milj. EUR. Šajā gadā ir parakstīts arī atzara Centrālās stacija–lidosta “*Rīga*” projektēšanas darbu līgums, noslēdzies Rīgas Centrālā mezgla un saistītās infrastruktūras projektēšanas un būvdarbu iepirkuma konkurss, kā arī pabeigta kultūrvēsturiskā mantojuma izpēte visā Latvijas dzelzceļa trases koridorā.

Sekmīgi attīstās **aviācijas nozare**, kas ir būtisks priekšnosacījums tautsaimniecības attīstībai. Iepriekšējos gados veiktie infrastruktūras uzlabojumi, *Airbaltic* darbības sekmīga attīstība un jaunu pārvadātāju piesaiste ļāva lidostai “*Rīga*” arī 2018. gadā būtiski palielināt apkalpoto pasažieru skaitu. Tika apkalpoti 7,1 milj. pasažieru, kas ir, par 16% vairāk nekā 2017. gadā, tādējādi nostiprinot Rīgas, kā reģionāla satiksmes centra pozīcijas.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Kvalitatīvas un konkurētspējīgas loģistikas un tranzītpakalpojumu infrastruktūras nodrošināšana

/atbildīgā institūcija – SM/

Pasākuma mērķis ir loģistikas pakalpojumu konkurētspējas paaugstināšana un ES ārējās robežas caurlaides spējas nodrošināšana atbilstoši potenciālai kravas un pasažieru transporta plūsmai.

Lai nodrošinātu ilgtspējīgu transporta infrastruktūru un labas kvalitātes transporta un loģistikas pakalpojumus, ES fondu plānošanas perioda 2014.-2020. gadam ietvaros ir kombinēti gan KF, gan ERAF atbalsta pasākumi, veicinot ilgtspējīgu un efektīvu rezultātu sasniegšanu. KF un ERAF atbalsts transporta nozarei ir plānots tādējādi, lai sekmētu kvalitatīvas transporta infrastruktūras (t.sk. autoceļi, dzelzceļš, TEN-T sasaiste ar pilsētām, lidosta “*Rīga*”, lielās ostas) nodrošināšanu.

Transporta infrastruktūras uzlabošanai ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā ir pieejams ES fondu finansējums 13 specifisko atbalsta mērķu (SAM) un pasākumu ietvaros. Šo SAM/ pasākumu ES fondu finansējums ir 1,275 mljrd. EUR (29% no kopējā Latvijai pieejamā ES fondu atbalsta). Atbalsta jomas:

- ilgtspējīga transporta sistēma (galveno autoceļu, ostu, dzelzceļa (t.sk. elektrifikācija), starptautiskās lidostas “*Rīga*”, Rīgas un nacionālas nozīmes centru

Turpina pieaugt pieprasījums pēc 2017. gadā uz komerciāliem pamatiem uzsāktajam AS “*Air Baltic Corporation*” regulārajiem lidojumiem maršrutā Liepāja – Rīga – Liepāja, kas ir nozīmīgi reģiona sasniedzamības nodrošināšanai, kā arī veicina reģiona ekonomisko attīstību. 2018. gadā maršrutā pārvadāti 9325 pasažieri. Sakarā ar pieprasījuma pieaugumu esošo trīs lidojumu nedēļa vietā, sākot ar 2019. gada vasaru, minētajā maršrutā tiks veikti 5 lidojumi nedēļā.

Vides aizsardzības infrastruktūras attīstības jomā mērķis ir nodrošināt Latvijas iedzīvotājus ar kvalitatīviem ūdenssaimniecības pakalpojumiem, pilnveidojot un attīstot ūdenssaimniecību, novērst plūdu un krasta erozijas risku apdraudējumu pilsētu teritorijās, kā arī mazināt lauku teritorijas applūšanas riskus, tādējādi novēršot stratēģiski svarīgu infrastruktūras objektu applūšanas iespējas un samazinot applūstošo teritoriju skaitu, nodrošināt atkritumu atkārtotu izmantošanu un reģenerāciju, kā arī turpināt attīstīt atkritumu dalītu vākšanu. Tāpat būtiski ir veicināt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, izveidojot antropogēno slodzi mazinošu infrastruktūru *Natura 2000* teritorijās, nodrošināt ar naftas produktiem vēsturiski piesārņoto vietu sanācijas darbu pabeigšanu, kā arī uzlabot vides monitoringa infrastruktūru un veicināt sabiedrības līdzdalību vides pārvaldībā.

TEN-T infrastruktūra, reģionālie autoceļi); KF līdzfinansējums 924,2 milj. EUR; ERAF līdzfinansējums 235,4 milj. EUR;

- zemu oglekļa emisiju veicināšana transportā (automobiļu elektrouzlādes tīkls; tramvaju infrastruktūra Rīgā, Liepājā un Daugavpilī; pasažieru autobusi pārējos nacionālas nozīmes attīstības centros); ERAF līdzfinansējums 7 milj. EUR; KF līdzfinansējums 108,5 milj. EUR.

Līdz 2018. gada beigām ir uzsāktas/veiktas projektu iesniegumu atlases visos 13 minētajos SAM/pasākumos. 2018. gadā turpinājās apstiprināto projektu īstenošana šādās jomās: galveno autoceļu, ostu, dzelzceļa, Starptautiskās lidostas “*Rīga*”, Rīgas un nacionālas nozīmes centru TEN-T infrastruktūra, reģionālie autoceļi, automobiļu elektrouzlādes tīkls; tramvaju infrastruktūra Rīgā, Liepājā un Daugavpilī; pasažieru autobusi pārējos nacionālas nozīmes attīstības centros.

2018. gadā nodrošināta Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta (turpmāk – EISI) finansēto projektu atlašu koordinēšana nacionālā līmenī. 2018. gadā EK apstiprināja vienu projektu ar Latvijas

dalību – pārrobežu projektu “H2Bus Europe”, kura mērķis ir veicināt uz ūdeņraža degvielu balstītu autobusu izplatīšanu Dānijas, Latvijas un Apvienotas Karalistes teritorijā, tostarp veicot arī šo autobusu uzpildīšanai nepieciešamās infrastruktūras izbūvi. Projekta īstenošana plānota līdz 2023. gada beigām un to koordinēs Dānijā dibinātā akciju sabiedrība *Everfuel Europe A/S*.

2018. gadā turpinājās ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda projekta „Drošas un videi draudzīgas infrastruktūras attīstība starptautiskajā lidostā „Rīga”” īstenošana.

Gaisa transporta jomā sakarā ar strauji pieaugošo pasažieru skaitu un apkalpoto kravu apjomu, ir aktuāla pasažieru apkalpošanas infrastruktūras paplašināšana, gaisa kuģu vadības sistēmas infrastruktūras modernizācija un kravu apkalpošanas

sektora tālāka attīstība. Līdz ar to 2019. gadā lidostā “Rīga” tiek plānots uzsākt pasažieru termināļa, kas būs savienots ar “Rail Baltica” dzelzceļa staciju, veidojot vienotu pasažieru apkalpošanas kompleksu un nodrošinot ērtu un ātru savienojumu ne tikai ar Latvijas galvaspilsētu, bet nākotnē visu “Rail Baltica” dzelzceļa tīklu, paplašināšanas 6. kārtas būvprojekta izstrādi, jauna gaisa satiksmes vadības torņa, kas ļaus izvietot un izmantot jaunas tehnoloģijas gaisa satiksmes vadībā, būvprojekta izstrādi un jauna kravu perona būvniecību.

2019. gadā plānots turpināt darbu pie ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda specifisko atbalsta mērķu īstenošanas uzraudzības, kā arī koordinēt EISI finansēto projektu atlases.

Valsts reģionālo autoceļu sakārtošana

/atbildīgā institūcija – SM/

Valsts reģionālo autoceļu sakārtošana tiek veikta ar ERAF līdzfinansējumu. Kopējais publiskais finansējums reģionālajiem ceļiem 2016.-2018. gadam bija – 182,8 milj. EUR, t.sk., 2018. gadā – 69 milj. EUR.

2018. gadā tika sakārtoti 273 km valsts reģionālo autoceļu, t.sk. ES fondu finansēto projektu ietvaros rekonstruēto reģionālo autoceļu kopgarums ir 106 km. 2018. gadā turpinājās valsts reģionālo autoceļu, kas savieno starptautiskas, nacionālas un

reģionālas nozīmes attīstības centrus ar TEN-T autoceļu tīklu, pārbūve ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda ietvaros.

2019. gadā ES fondu finansēto projektu ietvaros plānots pabeigt būvdarbus 66,7 km valsts reģionālo autoceļu. Līdz 2019. gada beigām kopš perioda sākuma plānots sakārtot jau 279,2 km valsts reģionālo autoceļu. 2019. gadā plānots uzsākt būvdarbus vēl vismaz 5 jaunos projektos 55,5 km kopgarumā.

Vides infrastruktūras uzlabošana

/atbildīgā institūcija – VARAM, ZM/

Vides infrastruktūras uzlabošana tiek veikta ar KF un ERAF atbalstu, piesaistot arī valsts, pašvaldību un privāto līdzfinansējumu.

2014.-2020. gada plānošanas periodā tiek turpināti ES fondu ieguldījumi vides aizsardzībā 270,69 milj. EUR apmērā. Minētos līdzekļus paredzēts novirzīt vides infrastruktūras attīstībai un vides aizsardzībai, galvenokārt – kanalizācijas tīklu paplašināšanai (107,0 milj. EUR), atkritumu dalītās vākšanas, pārstrādes un reģenerācijas infrastruktūras attīstībai (50,19 milj. EUR), plūdu risku samazināšanai pilsētās (28,9 milj. EUR) un lauku teritorijās (kopējais finansējums 43,4 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums – 36,8 milj. EUR), antropogēnās slodzes mazinošas infrastruktūras izbūvei un rekonstrukcijai *Natura 2000* teritorijās (3,4 milj. EUR), bioloģiskās daudzveidības pasākumiem (15,9 milj. EUR), vides monitoringam, vides kontrolei un vides informācijas centru infrastruktūras pilnveidei (16,9 milj. EUR), kā arī vēsturiski piesārņoto vietu sanācijai (11,6 milj. EUR).

Lai attīstītu ūdenssaimniecību, 2016. gadā tika uzsāktas projektu atlases kanalizācijas tīklu

paplašināšanai. Plānots, ka pēc projektu realizēšanas kanalizācijas sistēmu faktisko lietotāju skaits pieaugs par 42 tūkstošiem iedzīvotāju, aptverot 47 aglomerācijas. 2018. gadā noritēja 46 projektu īstenošana, uz 2018. gada beigām nodrošinot mājāsaimniecību pieslēgumus vairāk kā 2110 iedzīvotājiem.

Lai pasargātu 200 tūkst. iedzīvotāju no applūšanas riska, 2016. gadā tika uzsāktas projektu iesniegumu atlases plūdu risku un krasta erozijas apdraudējuma novēršanas pasākumu īstenošanai vairākās applūstošās pilsētās. 2018. gadā noritēja 8 projektu īstenošana un 1 projekta atlase (vērtēšana).

Plūdu risku samazināšanai lauku teritorijās turpina atjaunot un pārbūvēt polderu sūkņu stacijas, aizsargdambjus un valsts nozīmes ūdensnotekas. *VSIA “Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi” (ZMNĪ)*, investējot ERAF atbalsta līdzekļus, kas 2014.-2020. gada plānošanas periodā paredzēti meliorācijas infrastruktūras atjaunošanai, turpina īstenot pasākuma „Samazināt plūdu riskus lauku teritorijās” plānotos darbus – valstij piederošu hidrotehnisko būvju atjaunošanu un pārbūvi, kā arī valsts nozīmes

ūdensnoteku atjaunošanas projektu īstenošanu. 2018. gadā pabeigta 6 būvju (polderu sūkņu stacijas, aizsargdambji, ūdensnotekas) pārbūve un atjaunošana. 2019. gada 1. ceturksnī ekspluatācija tiks nodotas vēl 7 būves. Līdz gada beigām plānots nodot ekspluatācijā vēl 3 polderu sūkņu stacijas, kurām veikta pārbūve. Līdz šim būvdarbi realizēti kopumā par 12,4 milj. EUR.

Realizējot apstiprinātos projektus, plūdu riski samazināti par 6 023 hektāru kopplatībā, mazinot plūdu risku 1 835 iedzīvotāju, t.sk. viņiem piederošās būves, saimniecības un tehniku, kā arī lauksaimniecības un meža zemes.

2017. gadā uzsākti un 2018. gadā pabeigti projekti 12 *Natura 2000* teritoriju dabas aizsardzības plānos paredzētās infrastruktūras izbūvei pašvaldībās.

2017. gadā tika uzsākts biotopu kartēšanas projekts, kurā tiek veikta ES īpaši aizsargājamo biotopu izplatības un kvalitātes apzināšana (biotopu kartēšana) visā Latvijas teritorijā, kā arī īpaši aizsargājamo dabas teritoriju dabas aizsardzības plānu un sugu aizsardzības plānu izstrāde. Kartēšanas rezultāti dos precīzāku informāciju par Latvijas dabas stāvokli un kvalitāti, un ļaus izmantot šos datus lēmumu pieņemšanai un nepieciešamajiem pasākumiem ilgtspējīgai saimniecībai. 2017. un

2018. gadā tika apsekota vairāk kā puse Latvijas sauszemes teritorijas, kā arī uzsākta dabas aizsardzības plānu izstrādes 15 īpaši aizsargājamām dabas teritorijām.

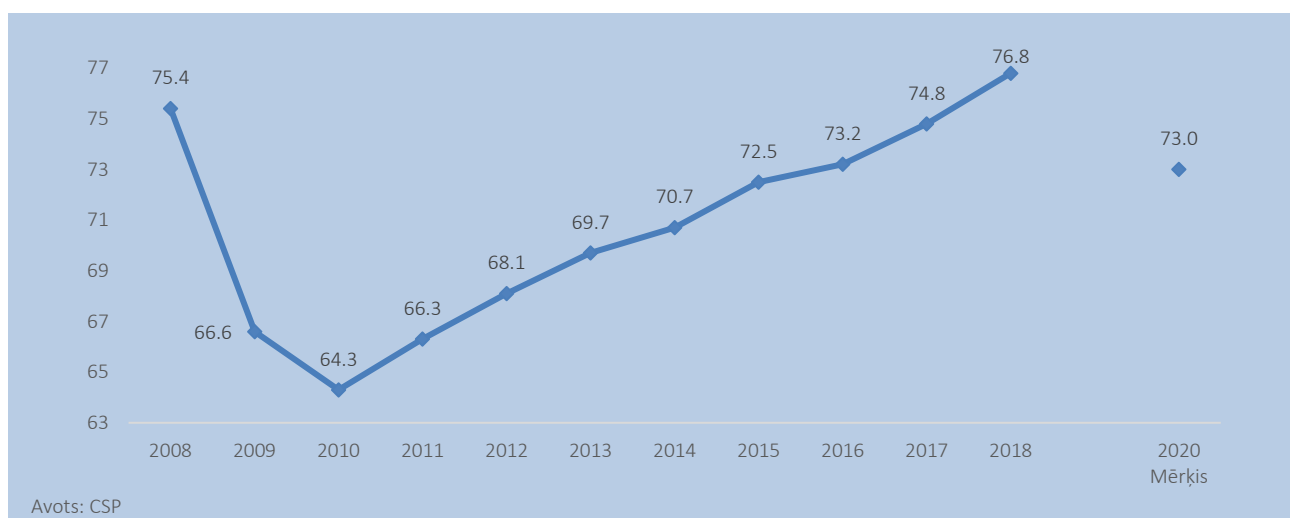
2018. gadā noritēja trīs projektu īstenošana vides monitoringa, vides kontroles sistēmas un vides informācijas centru infrastruktūras pilnveidei, kā arī *INSPIRE* Direktīvas⁴⁶ prasību nodrošināšanai.

2017. gadā tika uzsāktas projektu iesniegumu atlases visos atkritumu apsaimniekošanas sistēmas attīstības pasākumos. 2018. gadā tika pabeigta atkritumu dalītās vākšanas sistēmas projektu īstenošana, noritēja 8 sadzīves, bioloģiski noārdāmo un bīstamo atkritumu pārstrādes projektu īstenošana, kā arī pabeigta projektu atlase atkritumu reģenerācijas iekārtas izveidei. Tādējādi tiks pilnveidota atkritumu dalītās savākšanas sistēma, izveidotas atkritumu pārstrādes, t.sk. sadzīves un bioloģiski noārdāmu atkritumu, kā arī atkritumu reģenerācijas ar enerģijas atguvi iekārtas. Investīciju rezultātā plānots atkritumu pārstrādes jaudas pieaugums par vismaz 160 000 t/gadā, kā arī atkritumu reģenerācijas ar enerģijas atguvi jaudas pieaugums par vismaz 11 000 t/gadā, vienlaikus pieaugot arī šķīto atkritumu apjomam.

3.3. NODARBINĀTĪBA

Latvijas NRP izvirzītais mērķis līdz 2020. gadam sasniegt 73% nodarbinātības līmeni (20-64 gadu vecuma grupā).

3.2. attēls
Nodarbinātības līmeņa (iedzīvotāji vecumā 20-64 gadi) mērķis
Nodarbinātības līmenis, %

⁴⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32007L0002&qid=1551790729312&from=EN>

Nodarbinātības līmeņa mērķis 2020. gadam tika sasniegts jau 2016. gadā. Ekonomiskā izaugsme arī turpmāk sekmēs nodarbinātības pieaugumu, tomēr pieauguma tempi varētu kļūt lēnāki, jo izaugsme lielā mērā balstīsies uz produktivitātes kāpumu. Nodarbinātības līmeņa pieaugumu daļēji noteiks arī sagaidāmais iedzīvotāju skaita samazinājums darbaspējas vecumā (plašāk par demogrāfijas izaicinājumiem *skat. 3.5.2. nodaļu*).

Latvijas nodarbinātības politikas galvenie elementi:

- darbaspēka pieprasījuma puses veicināšana – ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības stimulēšana, t.sk. darbaspēka nodokļu samazināšana, cīņa ar nedeklarēto nodarbinātību, valsts sniegtie netiešie un tiešie atbalsta pasākumi uzņēmējiem, pasākumi administratīvo šķēršļu mazināšanai, biznesa inkubatori u.c. (*skat. 3.2. nodaļu*);
- darbaspēka piedāvājuma puses stiprināšana – bezdarbnieku un bezdarba riskam pakļauto personu konkurētspējas palielināšana darba tirgū, t.sk. prasmju pilnveidošana atbilstoši darba tirgus vajadzībām (profesionālā tālākizglītība, neformālā izglītība bezdarbniekiem, konsultācijas, profesionālā mobilitāte), mūžizglītības pasākumi, konsultācijas uzņēmējdarbības uzsākšanai u.tml. (*skat. zemāk 3.3. nodaļu*);
- darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma pielāgošanās procesa veicināšana⁴⁷, t.sk. izglītības sistēmas pilnveidošana, darba devēju organizāciju iesaiste izglītības kvalitātes pilnveidošanā, darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības prognozēšana, darba tirgus dalībnieku, tajā skaitā, skolēnu un studentu izglītošana darba tirgus un karjeras jautājumos (par reformām izglītībā *skat. 3.4. nodaļu*).

2018. gadā turpināti un pilnveidoti dažādi ADTP darbaspēka prasmju un kvalifikācijas pilnveidošanai, veikti pasākumi bezdarbnieku iesaistes un aktivizēšanas uzlabošanai, piemēram:

- mērķētāka atbalsta sniegšana noteiktām bezdarba riskam vairāk pakļautajām grupām, īpaši pievērsties ilgstošo bezdarbnieku un personu ar garīga rakstura traucējumiem atbalstam;

- atbalsts ilgstošo bezdarbnieku aktivizācijai darba tirgū;
- jauniešu nodarbinātības veicināšana un bezdarba, kā arī neaktivitātes mazināšana;
- atbalsts gados vecākām nodarbinātām personām darbaspēju saglabāšanai un darba mūža paildzināšanai.

2018. gadā ADTP iesaistījās 91,8 tūkst reģistrēto bezdarbnieku (unikālās personas). 2018. gadā ADTP pasākumiem novirzīti 47,3 milj. EUR, t.sk., ESF līdzfinansējums 26,8 milj. EUR. Aptuveni 29% no tā izlietots bezdarbnieku kvalifikācijas paaugstināšanai un pilnveidei, nedaudz vairāk kā 11% algoto pagaidu sabiedrisko darbu organizēšanai, aptuveni 12% atbalstītai nodarbinātībai, aptuveni 13% *Jauniešu garantijas* īstenošanai, 31% ilgstošo bezdarbnieku aktivizēšanai un 4% sociālās uzņēmējdarbības atbalstam. 2018. gadā darbā iekārtojušies 63,6 tūkst. bezdarbnieki, no kuriem gandrīz 22,5 tūkst. jeb 35,5% bezdarbnieki ir iekārtojušies darbā pēc kāda aktīvā pasākuma pabeigšanas (izņemot konkurētspējas paaugstināšanas pasākuma informatīvās dienas).

Lai veicinātu nodarbinātību un sekmētu darbaspēka mobilitāti, 2014.-2020. gada plānošanas periodā tiek paredzēts:

- paaugstināt bezdarbnieku kvalifikāciju un prasmes atbilstoši darba tirgus pieprasījumam;
- palielināt NEET jauniešu iesaisti nodarbinātībā un izglītības ieguvē *Jauniešu garantijas* ietvaros;
- paildzināt gados vecāku nodarbināto darbaspēju saglabāšanu un nodarbinātību;
- palielināt nelabvēlīgākā situācijā esošu bezdarbnieku iekļaušanos darba tirgū;
- uzlabot ilgstošo bezdarbnieku iesaisti darba tirgū;
- uzlabot diskriminācijas riskiem pakļauto iedzīvotāju integrāciju sabiedrībā un darba tirgū.

Lai nodrošinātu augsti kvalificētu speciālistu pieejamību atbilstoši darba devēju vajadzībām, 2018. gadā veikti vairāki pasākumi, lai atvieglotu viesstrādnieku aicināšanu darbam Latvijā.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Bezdarbnieku apmācību pasākumu pilnveidošana

/atbildīgā institūcija – LM/

Mērķis ir uzlabot bezdarbnieku apmācības procesa kvalitāti un efektivitāti, iesaistīt darba devējus bezdarbnieku apmācību kvalitātes uzlabošanā

(tālākizglītības piedāvājuma noteikšana atbilstoši nozaru vajadzībām; lielāks finansējums augstākai apmācības kvalitātei), tādējādi pilnveidojot apmācību

⁴⁷ EM gatavo *Informatīvo ziņojumu par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm*, kas tiek ņemts vērā IZM un NVA piedāvājuma korigēšanā.

pasākumus izglītības iestādēs un pie darba devēja, kā arī uzlabojot šo pasākumu pieejamību. Mērķa sasniegšanai tiek īstenoti šādi pasākumi:

- apmācību monitoringa efektivitātes mērījumiem tiek pilnveidots NVA tiešsaistes aptaujas rīks “*Apmācību monitorings*”, kur klienti sniegs atsauksmes par apmācību kvalitāti. Apmācību efektivitātes mērījumiem tiek izmantota informācija par darbā iekārtošanos sešu mēnešu laikā pēc apmācības pabeigšanas;
- ADTP apmācību pasākumu ietvaros piedāvātās mācību jomas tiek noteiktas, ņemot vērā darba tirgus vajadzības (LM darbojas Apmācību komisija, kuras darbā tiek izmantotas gan darba tirgus prognozes, gan tiek ņemti vērā Nozaru ekspertu padomju, t.sk., sociālo partneru, viedokļi);
- tiek īstenota bezdarbnieku profilēšanas sistēma kopš 2013. gada, kas ļauj efektīvāk un ātrāk

aizpildīt vakances un piedāvāt bezdarbniekam piemērotākos ADTP pasākumus, izmantojot individuālu pieeju.

2018. gadā prasmju pilnveides apmācību pasākumos kopumā iesaistīti 49,4 tūkst. cilvēku. Prasmju pasākumiem 2018. gadā izlietoti indikatīvi 18,4 milj. EUR, t.sk. ES fondu finansējums – 15,6 milj. EUR un valsts speciālā budžeta finansējums 2,8 milj. EUR. 2019. gadā plānotais finansējums – 13,7 milj. EUR (ES fondu finansējums – 11,6 milj. EUR) un plānotais dalībnieku skaits – 37,6 tūkst. cilvēku.

2018. gadā pēc profesionālās apmācības, neformālās izglītības programmu apguves un apmācībām sadarbībā ar darba devējiem pastāvīgā darbā iekārtojušies 12,6 tūkst. NVA reģistrētie bezdarbnieki.

Atbalsta pasākumu jauniešu bezdarba mazināšanai īstenošana

/atbildīgā institūcija – LM, IZM/

Mērķis ir attīstīt jauniešu vecumā no 15 līdz 29 gadiem (ieskaitot) praktiskās iemaņas un veicināt jauniešu sekmīgu iekārtošanos darbā, izstrādājot un ieviešot jaunus tieši uz nodarbinātībā, izglītībā un apmācībās neiesaistītiem jauniešiem (NEET grupas jauniešu) vērstus pasākumus.

Jauniešu garantijas programmas ietvaros tiek īstenoti šādi pasākumi:

- no 2014. gada janvāra līdz 2018. gada 31.decembrim pasākuma “*Aktīvās darba tirgus politikas pasākumu īstenošana jauniešu bezdarbnieku nodarbinātības veicināšanai*” *Jauniešu garantijas* projekta ietvaros jaunieši NVA sadarbībā ar karjeras konsultantu un citiem speciālistiem varēja noskaidrot savas stiprās puses, saņemt informāciju par Latvijā pieejamām darbavietām, iegūt jaunas prasmes un pirmo darba pieredzi, kā arī saņemt atbalstu uzņēmējdarbībai. Kopumā jauniešiem bija pieejami 10 pasākumi, daļība kuros tiek noteikta, balstoties uz profilēšanas rezultātiem, t.sk., ņemot vērā, jaunieša iepriekšējo pieredzi darba tirgū, iegūto izglītību, kā arī iemaņu un prasmju līmeni;
- turpinās 2014. gadā uzsākta VIAA projekta “*Sākotnējās profesionālās izglītības programmu īstenošana Jauniešu garantijas ietvaros*” īstenošana, kura ietvaros sadarbībā ar 31 profesionālās izglītības iestādi un koledžu notika profesionālās izglītības programmu īstenošana, kurās jaunieši vecumā no 17 līdz 29 gadiem (ieskaitot) gada vai

pusotra gada laikā var iegūt profesionālo kvalifikāciju kādā no 154 profesijām;

- turpinās Jaunatnes Starptautisko programmu aģentūras 2014. gadā uzsāktais ESF projekts “*PROTI un DARI!*”. Projekta mērķis ir attīstīt sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu prasmes un veicināt viņu iesaisti izglītībā, aroda apgūvē pie amata meistara, nodarbinātībā u.tml. Līdz 2018. gada 31.decembrim ar 82 pašvaldībām bija noslēgti sadarbības līgumi par projekta īstenošanu (papildus projektā ir iesaistīti jaunieši no 21 pašvaldības, ar kurām nav noslēgti sadarbības līgumi). Kopumā ir organizēta 31 tiešsaistes mācība un 34 klātienē neformālās mācības pašvaldību deleģētajiem 519 mentoriem, kā arī organizēti 12 četru dienu mācību moduļi pašvaldību deleģētajiem 204 programmu vadītājiem. Līdz 2018. gada beigām projektā ir iesaistījušies 1951 jaunieši, no kuriem 1010 jaunieši ir sekmīgi izpildījuši tiem projektā noteikto individuālo pasākumu programmu⁴⁸.

2014.-2018. gadā 156,7 tūkst. jauniešu vecumā 15-29 gadi saņēma reģistrētā bezdarbnieka statusu NVA un kļuva par *Jauniešu garantijas* klientiem, savukārt VIAA īstenotajās programmās iesaistījās 9.4 tūkst. nenodarbinātie jaunieši⁴⁹. Tajā pašā periodā darbā iekārtojās vidēji 99,2 tūkst. jauniešu (62% no visiem NVA reģistrētajiem jauniešiem bezdarbniekiem). 2019.-2020. gadā turpināsies jauniešu iesaiste divos

⁴⁸ Saskaņā ar JSPA informāciju 1039 jaunieši (66% no 1580 pabeigušajiem) sekmīgi pabeiguši programmu, no tiem: 33% - iesaistījušies darba tirgū, 25% - iesaistījušies *Jauniešu garantijas* projektu pasākumos vai NVA īstenotajos aktīvajos nodarbinātības vai preventīvajos bezdarba samazināšanas pasākumos, 24% - iesaistījušies izglītībā, t.sk. aroda apgūvē pie amata meistara, 18% - iesaistījušies nevalstisko organizāciju vai jauniešu centru darbībā.

⁴⁹ VIAA programmās var iesaistīties jaunieši, kuri var būt/nebūt reģistrēti NVA kā bezdarbnieki vai darba meklētāji, bet kuri vienlaikus nepiedalās NVA īstenotajā atbalsta pasākumā (izņemot jauniešus, kuri iesaistīti darba meklēšanas atbalsta pasākumos, konkurētspējas paaugstināšanas pasākumos un karjeras konsultācijās).

Jauniešu garantijas projektos, kurus īsteno VIAA un Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra (JSPA). 2019. gada septembrī tiek plānots veikt jauniešu uzņemšanu 1,5 gadīgās profesionālās izglītības programmās ar individuālu pieeju izglītības turpināšanai, kā arī nodrošinot izglītības programmu

īstenošanu (t.sk. vispārējo prasmju stiprināšanu) ieslodzījumā esošiem jauniešiem. Atbalsts reģistrētajiem jauniešiem bezdarbniekiem NVA, sākot ar 2019. gada 1.janvāri, tiek sniegts vispārējā rindas kārtībā un pasākumi, kas pieejami jauniešiem, nedaudz mainīsies.

3.8. ielikums

Jauniešu garantijas programmas rezultatīvā izpilde⁵⁰

Kopumā 2014.-2018. gadā *Jauniešu garantijas* ietvaros darba meklēšanas atbalsta pasākumos piedalījušies 137,7 tūkst. jaunieši, konkurētspējas paaugstināšanas pasākumos – 47,1 tūkst. jaunieši, kā arī jaunieši saņēmuši 168,7 tūkst. karjeras konsultāciju. Savukārt tā saucamais ilgtermiņa jeb “kvalitatīvais” atbalsts⁵¹ sniegts 29,5 tūkst. jauniešu (20 083 reģistrētajiem bezdarbniekiem, 8 938 nenodarbinātajiem jauniešiem un 505 ieslodzījuma vietās esošajiem jauniešiem). Dalībnieku skaits veido gandrīz 103% no plānotā *Jauniešu garantijas* programmā iesaistāmo jauniešu skaita (2014.-2018. gadā programmā bija jāiesaista 28,7 tūkst. NEET jaunieši). 69% no visiem atbalstu saņēmušajiem jauniešiem bija bezdarbnieki, tostarp 18% - ilgstošie bezdarbnieki, savukārt 31% no dalībniekiem bija NEET jaunieši.

2014.-2018. gadā no visiem *Jauniešu garantijas* programmas dalībniekiem vecumā 15-24 gadi (kopumā 83 261 personas: NVA projekts – 73 818, VIAA – 9 443, JSPA -1 951) pirmajos četros mēnešos kopš bezdarbnieka statusa saņemšanas vai pieteikuma iesniegšanas dalībai *Jauniešu garantijā* 26% jeb 21 453 personas iekārtojušies darbā, 35% jeb 28 943 personas saņēmuši vismaz vienu darba piedāvājumu (informāciju par vakanto darba vietu), 22% jeb 18 076 personas uzsākuši dalību apmācībās, pirmās darba pieredzes iegūšanas u.c. NVA un VIAA ilgtermiņa atbalsta pasākumos 57% jeb 41 875 personas saņēmušas karjeras konsultanta atbalstu.

Pirmajos četros mēnešos kopš bezdarbnieka statusa saņemšanas vai pieteikuma iesniegšanas dalībai *Jauniešu garantijā* vidēji 39% jauniešu iestājas atbalsta pasākumā vai atgriežas darba tirgū, savukārt vidēji 20% no visiem jauniešiem zaudē bezdarbnieka statusu pienākumu nepildīšanas dēļ. Savukārt sešu mēnešu laikā kopš bezdarbnieka statusa saņemšanas vai pieteikuma iesniegšanas dalībai *Jauniešu garantijā* 50% jauniešu iestājas atbalsta pasākumā vai atgriežas darba tirgū.

Periodā no 2014.-2018. gadam *Jauniešu garantijas* programmas īstenošanai novirzīti 69.62 milj. EUR (99% no *Jauniešu garantijas* kopbudžeta), tajā skaitā JNI finansējums – 27.49 milj. EUR, ESF līdzfinansējums – 32,91 milj. EUR, valsts budžeta finansējums – 4,34 milj. EUR un privātais līdzfinansējums – 4,88 milj. EUR⁵².

Kopējais *Jauniešu garantijas* programmas finansējums 2014.-2019. gadam veido 70,2 milj. EUR, tai skaitā JNI finansējums – 29 milj. EUR, ESF līdzfinansējums – 35 milj. EUR, valsts budžeta finansējums – 4,7 milj. EUR un privātais līdzfinansējums⁴⁵ – ne mazāk par 1,5 milj. EUR.

2018. gada septembrī - 2019. gada martā auditoriālpārbaudei *Ernst&Young* veica noslēguma izvērtējumu *Eiropas Sociālā fonda atbalsta un īpašā piešķiruma Jauniešu nodarbinātības iniciatīvas, tostarp garantijas jauniešiem shēmas īstenošanai, investīciju lietderība, efektivitāte un ietekme*. Izvērtējumā tika atzīts, ka kopumā *Jauniešu garantijas* programmas atbalsta aktivitātes mērķtiecīgi veicina jauniešu straujāku atgriešanos darba tirgū. Izvērtējuma ietvaros veikta dalībnieku aptauja liecina, ka jaunieši ieguvuši caurmērā pozitīvu pieredzi atbalsta aktivitātēs. Atbilstoši izvērtējuma datiem, četru gadu laikā (2014.-2017. gads) vidēji aptuveni 21,5 tūkst. jauniešu iekārtojušies darbā pēc dalības NVA un VIAA atbalsta pasākumos, t.i., gada laikā nodarbinātībā iesaistītais visu *Jauniešu garantijas* dalībnieku skaits atbilst aptuveni 13% no nodarbināto jauniešu skaita 2017. gadā. Attiecībā uz sadarbības mehānismu un atbalsta pasākumu plānošanu, izvērtējumā ir atzīts, ka sadarbības modelis starp institūcijām bijis sekmīgs, t.sk. informācijas aprīte starp iestādēm.

Paralēli augstāk minētajiem pasākumiem:

- Latvijas un Šveices sadarbības programma “*Atbalsts jaunatnes iniciatīvu attīstībai attālos vai mazattīstītos reģionos*” darbība noslēdzās 2017. gadā. Lai veicinātu programmas ietvaros izveidoto 26 jauniešu iniciatīvu centru ilgtspēju, 2018. gadā tika organizētas mācības jauniešu iniciatīvu centru pārstāvjiem, kuru ietvaros dalībnieki izstrādāja darbības plānus jauniešu centru ilgtspējas nodrošināšanai. Arī 2019. gadā ir plānots organizēt mācības, kā arī veikt jauniešu centru ilgtspējas monitoringu;

- IZM *Jaunatnes politikas valsts programmas 2018. gadam* ietvaros projektu īstenošanai bija pieejams valsts budžeta finansējums 590,4 tūkst. EUR apmērā. Atbalsts tika sniegts jaunatnes politikas īstenošanai un darba ar jaunatni sistēmas izveidošanai vietējā līmenī (28 projekti), mobilā darba ar jaunatni sistēmas izveidei un attīstībai (14 projekti), jaunatnes organizāciju iniciatīvām jauniešu līdzdalības veicināšanai (9 projekti), jaunatnes organizāciju darbībai un līdzdalības nodrošināšanai valsts un starptautiskajā jaunatnes politikā (4 projekti).

⁵⁰ Uzkrājot veidā ir sniegta informācija par JG dalībniekiem, kā arī sasniegtajām rādītāju vērtībām dažādos atbalsta pasākumos 2014.-2018. gadā. Šie dati balstās uz NVA, VIAA un JSPA iesniegto operatīvo informāciju uz 2018. gada beigām un var atšķirties no informācijas, kas ir iekļauta maksājuma pieprasījumos, ko projekti iesniedza Centrālajai finanšu un līgumu aģentūrai pēc 2018. gada 31. decembra.

⁵¹ Par kvalitatīvo piedāvājumu tiek uzskatīti pasākumi, kas palīdz jauniešiem iegūt profesionālo kvalifikāciju (profesionālās izglītības programmas, neformālās izglītības programmas tiem jauniešiem, kuriem jāapgūst noteiktās prasmes, lai varētu atrast darbu – piemēram, valodas, IT iemaņas u.c., darbnīcas jauniešiem, kas palīdz izvēlēties apmācību veidu

un nekavējoties pēc dalības uzsākt profesijas ieguvu), darba pieredzi (subsīdētās darbavietas, pirmā darba pieredze jauniešiem, darbam nepieciešamo iemaņu attīstība nevalstiskajā sektorā) un uzsākt pašnodarbinātību vai uzņēmējdarbību. Papildinošie pasākumi ir darba meklēšanas atbalsta pasākumi, karjeras konsultācijas un konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi.

⁵² Privāto līdzfinansējumu veido darba devēju izmaksas jauniešu darba algai, iesaistoties pasākumos Pirmā darba pieredze jauniešiem un Subsīdētās darba vietas jauniešiem bezdarbniekiem (pasākumos noteiktām personu grupām).

Ilgstošo bezdarbnieku un sociālās palīdzības klientu efektīva atgriešana darba tirgū un atbalsts reģionālajai mobilitātei

/atbildīgā institūcija – LM/

Mērķis ir aktivizēt ekonomiski neaktīvās sabiedrības grupas, jo īpaši sociālās palīdzības klientus, un sniegt efektīvāku un mērķtiecīgāku atbalstu ilgstošajiem bezdarbniekiem, kā arī veicināt darbaspēka ģeogrāfisko mobilitāti. Šajā jomā 2018. gadā:

- reģionālās mobilitātes atbalstu nokļūšanai uz darbu saņēma 252 personas (iepriekšējos gados izpilde līdzīga). Atbalsts reģionālajai mobilitātei pieejams arī nodarbinātības pasākumu ietvaros, kad bezdarbnieki dodas uz apmācību vai subsidētās nodarbinātības darbavietu (2018. gadā šādu iespēju izmantoja 3059 bezdarbnieki, lai dotos uz apmācībām un 72 bezdarbnieki, lai dotos uz subsidētajām darba vietām, kā arī 924 jaunieši Jauniešu garantijas ietvaros). Pasākuma īstenošanai 2018. gadā nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšanai tika izlietoti 84,96 tūkst. EUR;
- tika veikti grozījumi reģionālās mobilitātes pasākuma īstenošanas nosacījumos, paredzot transporta un īres kompensācijas, arī uzsākot darbu Rīgā, kā arī samazināts atbalsta saņemšanai

nepieciešamais attālums no dzīvesvietas līdz darba vai apmācību vietai no 20 uz 15 kilometriem, tādējādi veicinot bezdarbnieku aktīvāku dalību atbalsta pasākumā. Tika palielināta arī mobilitātes atbalsta pasākuma ietvaros pieejamā kopējā finanšu atlīdzība - ne vairāk kā 600 euro apmērā (150 euro mēnesī) par pirmajiem 4 darba tiesisko attiecību mēnešiem (iepriekš bija 400 euro jeb 100 euro mēnesī).

- ESF līdzfinansētais atbalsta programmas ilgstošajiem bezdarbniekiem ietvaros tika nodrošināta vairāku jaunu pakalpojumu pieejamība ilgstošajiem bezdarbniekiem, t.sk., mērķēti pasākumi ilgstošajiem bezdarbniekiem ar atkarībām, ilgstošajiem bezdarbniekiem ar invaliditāti. Programma sniedza atbalstu 28,9 tūkst. ilgstošajiem bezdarbniekiem, izlietotais finansējums ir 6,1 milj. EUR, t.sk., ESF finansējums 5,2 milj. EUR un valsts budžeta finansējums 0,9 milj. EUR. Programmas kopējais finansējums ir 27,9 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums – 23,7 milj. EUR un valsts budžeta finansējums – 4,2 milj. EUR.

Gados vecāko iedzīvotāju darbaspējas saglabāšana un nodarbinātības sekmēšana

/atbildīgā institūcija – LM/

Mērķis ir sniegt atbalstu gados vecākiem nodarbinātajiem, lai veicinātu ilgāku un kvalitatīvāku līdzdalību darba tirgū⁵³. Tiek paredzēti darba tirgus atbalsta pasākumi iedzīvotājiem vecumā 50 gadi un vairāk, īpaši līdz pensionēšanās vecuma sasniegšanai, kas saskaras ar šķēršļiem iesaistei vai palikšanai darba tirgū. Tiek īstenoti šādi galvenie pasākumi:

- informatīvu pasākumu īstenošana ar mērķi veicināt darba devēju un sabiedrības izpratni kopumā par sabiedrības un darbaspēka novecošanās tendencēm un iespējamajiem risinājumiem ilgākam un labākam darba mūžam;
- darba vides un cilvēkresursu potenciāla izvērtējums, nosakot darba vides un organizācijas piemērotību gados vecāko darbinieku potenciāla izmantošanai un veicot gados vecāko darbinieku zināšanu, prasmju un veselības stāvokļa novērtējumu, kā rezultātā plānots sniegt rekomendācijas situācijas uzlabošanai;
- atbalsta pasākumi gados vecāko nodarbināto personu darbaspējas saglabāšanai un nodarbinātībai, sniedzot apmācību un mūžizglītības iespējas, pielāgojot darba vietas un ieviešot elastīgas darba formas, kā arī veicinot starppaaudžu prasmju nodošanu.

Kolektīvo pārrunu veikšanu par novecošanās pārvaldības jautājumiem nodrošina projekta sadarbības partneri - LDDK un LBAS.

2018. gadā organizēts praktisko semināru cikls uzņēmumu un iestāžu personāla vadības speciālistiem un darba drošības speciālistiem. Lai informētu darba devējus un nodarbinātos, organizētas divas informatīvās kampaņas par ilgāku un labāku darba mūža veicināšanas iespējām. 2018. gadā noslēdzies iepirkums *“Darba vides un cilvēkresursu izvērtējuma nodrošināšana”*, kas ietver metodikas izstrādi un izvērtējuma veikšanu. Pēc metodikas apstiprināšanas ir uzsākta darba devēju pieteikšanās projektā (saņemti 45 darba devēju pieteikumi (8 lielie, 21 vidējais, 8 mazie un 8 mikro uzņēmumi), no tiem, 4 pieteikumi ir noraidīti kā neatbilstoši, ar 8 darba devējiem ir noslēgti sadarbības līgumi, kas aptvers 1100 nodarbināto izvērtējumus) un pēc darba devēju atlases pakalpojumu sniedzējs pabeidzis darba vides un cilvēkresursu potenciāla izvērtēšanu pie diviem darba devējiem un uzsācis izvērtējuma veikšanu pie diviem darba devējiem. Projekts pēc izvērtējuma veikšanas uzsāks atbalsta pasākumu sniegšanu darba devēja nodarbinātām personām.

⁵³ Darbības programmas *Izaugsme un nodarbinātība* 7.3.2. specifiskā atbalsta mērķa *Palīdzināt gados vecāku nodarbināto darbaspēju*

saglabāšanu un nodarbinātību projekts Nr. 7.3.2.0/16/I/001 “Atbalsts ilgākam darba mūžam”.

Nodarbinātības dienesta darba efektivizācija

/atbildīgā institūcija – LM/

Mērķis ir uzlabot un ieviest jaunas NVA darba metodes bezdarbnieku ātrākai iekļaušanai darba tirgū, sniedzot klientiem savlaicīgus un kvalitatīvus pakalpojumus, kā arī efektīvākai sadarbībai ar darba devējiem. Šajā jomā 2018. gadā:

- turpinājās ESF projekta *“Darba tirgus prognozēšanas sistēmas pilnveide”* ieviešana. Projekta mērķis ir izveidot darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmu, kas politikas veidotājiem palīdzētu pieņemt pamatotus un tautsaimniecības vajadzībām atbilstošus lēmumus rīcībpolitikas izstrādei un ieviešanai. Darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēma nodrošinās ērti un pārskatāmi pieejamu informāciju par prasmju un profesiju pieprasījumu gan īstermiņā, gan vidējā un ilgtermiņā, kā arī informāciju par izglītības iespējām, kas lietotājam atvieglos nākotnes vai turpmākās profesijas izvēli. 2018. gadā NVA projekta ietvaros veikta *Īstermiņa darba tirgus prognozēšanas metodoloģijas pilnveide*, lai nodrošinātu iespēju īstermiņa prognozes sagatavot prasmju griezumā, īstenota ikgadējā darba devēju aptauja darba tirgus īstermiņa prognožu atjaunošanai, kā arī apmācīti 270 NVA darbinieki par darba tirgus prognozēm, pētījumiem un datu analīzi;
- lai nodrošinātu iespēju bezdarbniekiem iesniegt un NVA nodot iesniegumu bezdarbnieka pabalsta piešķiršanai datus VSAA elektroniski, nodrošināta pakalpojuma sniegšana elektroniskā veidā. Iedzīvotāji aktīvi izmanto šo iespēju;
- turpināta informēšana un izglītošana par e-pakalpojumu izmantošanu. NVA ir izveidojusi arī pašapkalpošanās portālu, kurā pieejami NVA e-pakalpojumi klientiem un sadarbības partneriem, piemēram, piemērotu darba piedāvājumu un darbinieku meklēšana, CV un vakanču automatizēta salāgošanas funkcija, pieteikšanās uz NVA pasākumiem un pakalpojumiem. 2018. gadā CV un vakanču portālu (CVVP) apmeklēja par 12% vairāk unikāli lietotāji kā 2017. gadā. 2018. gadā CVVP publicēti vairāk kā 368 tūkst. darba piedāvājumi;
- NVA uzsāka dalību VARAM komunikācijas un mācību aktivitāšu programmā *“Mana Latvija.lv. Dari digitāli!”*, lai palīdzētu iedzīvotājiem un uzņēmējiem iegūt nepieciešamo informāciju, kā arī, lai veicinātu valsts un pašvaldības iestāžu izstrādāto e-risinājumu izmantošanu (*par projektu skat. 3.2.4.nodaļā*).

Pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības sekmēšana

/atbildīgā institūcija – EM, ZM, LM/

Mērķis ir sniegt atbalstu uzņēmējdarbības uzsācējiem un mikrouzņēmējiem, lai veicinātu jaunu konkurētspējīgu mikro, mazo un vidējo komersantu veidošanos un attīstību, atbalstot biznesa inkubatoru darbību, organizējot jauno uzņēmēju apmācības un piešķirot aizdevumus un grantus, kā arī veicināt nelauksaimnieciska rakstura uzņēmējdarbību vai nodarbinātību lauku teritorijā.

2016. gadā tika uzsākta *Biznesa inkubatoru (BI) programma*, kuras ietvaros izveidotas 15 biznesa inkubatoru vienības (8 nacionālas nozīmes attīstības centra pašvaldībās, 6 reģionālas nozīmes attīstības centra pašvaldībās un 1 radošo industriju biznesa inkubators Rīgā). Kopumā līdz 2018. gada decembrim BI darbības ietvaros saņemti 992 pieteikumi pirmsinkubācijas atbalsta saņemšanai, no kuriem apstiprināti 837 pieteikumi un 699 pieteikumi inkubācijas atbalsta saņemšanai, no kuriem inkubācijas atbalsts piešķirts 423 komersantiem. 2018. gadā BI programmas ietvaros ir izveidoti 186 komersanti. 30 komersanti attīsta ekoinovācijas produktu un 33 komersanti attīsta tādu produktu, kas atbilst RIS3 kritērijiem. Biznesa inkubatoros regulāri tiek organizēti pasākumi, kas nodrošina gan jaunu komersantu piesaisti, gan veicina atbalsta saņēmēju

zināšanu pilnveidošanu uzņēmējdarbības jautājumos (t.sk. organizētas meistarklases, lekcijas, semināri u.c.), komersantiem tiek nodrošināta mentoru piesaiste, kā arī katram komersantam individuāli tiek noteikti atbalsta periodā sasniedzamie mērķi. Kopējais plānotais finansējums programmas īstenošanas periodā, kas ilgs līdz 2023. gada 31.decembrim, ir 32,8 milj. EUR (reģionālajiem biznesa inkubatoriem 25,8 milj. EUR un radošo industriju inkubatoram 7,1 milj. EUR), no tiem ERAF finansējums – 27,9 milj. EUR un valsts budžeta finansējums – 5 milj. EUR. Īstenojot BI programmu, ir izveidojusies cieša sadarbība ar plānošanas reģioniem un pašvaldībām. Lai sekmētu programmas efektīvu un lietderīgu īstenošanu un izvērtētu biznesa inkubatoru tīklu, ir veikts programmas vidusposma izvērtējums laika posmam no 2016. gada septembra līdz 2018. gada decembrim.

2017. gadā LBAS un LDDK uzsāka īstenot ESF līdzfinansētu projektu *Sociālā dialoga attīstība labāka tiesiskā regulējuma izstrādē uzņēmējdarbības atbalsta jomā*, kura mērķis ir nodrošināt divpusējā nozaru sociālā dialoga attīstību prioritāri piecās nozarēs – kokrūpniecībā, ķīmiskajā rūpniecībā un tās saskarnozarēs, būvniecībā, transportā un loģistikā,

telekomunikācijās un sakaros. Projekta rezultātā katrā no minētajām nozarēm plānots noslēgt ģenerālvienošanos, tiesiski regulējot nozarei svarīgus jautājumus. Būvniecības nozare, LDDK sadarbības partneris ir Biedrība "*Latvijas Būvuzņēmēju partnerība*", aktīvi virzās uz nozares kopīguma (ģenerālvienošānās) noslēgšanu, ir savākusi nepieciešamo parakstu apjomu būvniecības nozares kopīguma (ģenerālvienošānās) noslēgšanai, paredzot būvniecībā noteikt minimālo bruto algu 780 EUR apmērā. Lai nozares kopīgums (ģenerālvienošānās) tiktu izsludināta un stātos spēkā ir nepieciešams, lai stātos spēkā grozījumi *Darba likuma* 68.pantā. Šie grozījumi 2018. gada 9.novembrī tika atgriezti Saeimai otreizējai caurlūkošanai un 2019. gada 28. martā notika atkārtots balsojums Saeimā, kas tika atbalstīts no deputātu puses. Pēc likuma izsludināšanas būvniecības nozare izsludinās būvniecības ģenerālvienošānās, lai tā stātos spēkā un kļūtu vispārīgo būvniecības nozares uzņēmumiem. Viesmīlības nozarē Biedrība "*Latvijas Restorānu biedrība*" un Biedrība "*Latvijas Viesnīcu un restorānu asociācija*" 2018. gadā ir izrādījusi iniciatīvu virzībai uz nozares kopīguma (ģenerālvienošānās) noslēgšanu, notiek nozares un valdības pārstāvju diskusijas par nepieciešamo minimālo stundas tarifu likmju apmēru, lai virzītos uz nozares kopīguma (ģenerālvienošānās) noslēgšanu viesmīlības nozarē.

Lai sekmētu Latvijas dizaina nozares attīstību ilgtermiņā un iesaistītu šajā darbā pēc iespējas plašāku dizaina ekosistēmas dalībnieku loku, 2018. gada nogalē darbību uzsāka *Latvijas Dizaina centrs*. Dizaina centram deleģētie uzdevumi paredz pārstāvēt

un popularizēt Latvijas dizainu lokāli un citviet pasaulē, apkopot informāciju dizaina jomā, veidot komunikāciju ar sabiedrību, sniegt konsultācijas, koordinēt sadarbību starp dizaina ekosistēmas dalībniekiem, iniciējot un kopīgi īstenojot pasākumus. *Latvijas Dizaina centra* darbības nodrošināšanai paredzēts finansējums 20 tūkst. EUR gadā.

Bezdarbniekiem, kuri ir izteikuši vēlmi uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, ir iespējams saņemt gan konsultācijas, gan finanšu atbalstu biznesa plāna īstenošanai. 2018. gadā ADTP pasākumu ietvaros atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai sniegts 213 personām (valsts budžeta finansējums veido 0,54 milj. EUR, pasākums tiek finansēts no valsts nodarbinātības speciālā budžeta). Atbalsta pasākumi bezdarbnieku komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai vērsti uz mazu uzņēmumu izveidi un pašnodarbinātības uzsākšanu, ņemot vērā mērķa grupu un nelielo finanšu atbalsta apmēru, kas paredzēts biznesa plāna īstenošanai.

Mikrokreditēšanas un starta aizdevumu programmas (*starta programmas*) īstenošanas gaita aprakstīta 3.2.2. nodaļā.

2012. gada maijā MK apstiprināja *Lauksaimniecības zemes iegādes kreditēšanas programmas noteikumus*. Programmas ietvaros vienam aizņēmējam pieejami aizdevumi līdz 430 tūkst. EUR lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādei lauksaimniecības produktu ražošanai. Programmas ietvaros līdz 2018. gada beigām bija noslēgti 1 600 līgumi par kopējo finansējumu 78,7 milj. EUR apmērā.

3.4. IZGLĪTĪBA

3.4.1. Pirmsskolas izglītība

Pirmsskolas izglītības jomā izvirzītais mērķis ir nodrošināt, lai līdz 2020. gadam vismaz 95% bērnu (vecumā no 4 gadiem līdz obligātajam skolas vecumam) ir iesaistīti pirmsskolas izglītībā. Latvijā 2017. gadā šis rādītājs sasniedza noteiktos 96,3%⁵⁴.

Kaut arī katras pašvaldības autonomā funkcija ir savā administratīvajā teritorijā dzīvojošajiem bērniem

nodrošināt iespēju dzīvesvietai tuvākajā izglītības iestādē iegūt pirmsskolas izglītību, tomēr prakse rāda, ka ne visur (galvenokārt republikas pilsētās un blīvi apdzīvotajās teritorijās, kurās strauji pieaudzis iedzīvotāju skaits) tiek nodrošināta vieta pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādē. Vienlaikus pirmsskolas izglītības kvalitātei būtu jāpievērš lielākā uzmanība.

⁵⁴ Eurostat 2017. gada dati.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Pirmsskolas izglītības pieejamības un kvalitātes nodrošināšana

/atbildīgā institūcija – IZM, VARAM/

Pāreja uz kompetenču pieejā balstītu vispārējo izglītību 2019. gada 1.septembrī tiks uzsākta ar pirmsskolas izglītības posmu. Nodrošinot pārēju kompetenču pieejā balstītu vispārējo izglītību, 2018. gada rudenī MK ir apstiprinātas jaunās pirmsskolas izglītības vadlīnijas un pirmsskolas izglītības programmu paraugi⁵⁵. Pirmsskolas izglītības saturs ir veidots, ievērojot visās izglītības pakāpēs vienotus satura uzbūves (caurviju prasmju un mācību satura jomu definējumi), satura īstenošanas un vērtēšanas principus, specificējot tos atbilstoši pirmsskolas izglītības pakāpei.

Bērnodārzu rindu mazināšana tiek risināta, meklējot iespējas veidot papildu grupas, renovējot pirmsskolas izglītības iestādes un izbūvējot piebūves, optimizējot bērnu skaitu tajās izglītības iestādēs, kur ir nepieciešamā platība uz vienu bērnu un iespējams nodrošināt atbilstošu higiēnas normu ievērošanu. Vienlaikus meklētas iespējas veidot grupas pie sākumskolām, pamatskolām, vidusskolām un bērnu un jauniešu centriem.

Pašvaldības pienākums ir segt privātas pirmsskolas izglītības iestādes izmaksas gadījumā, ja bērnam, kurš sasniedzis pusotra gada vecumu un kura dzīvesvieta deklarēta pašvaldības administratīvajā teritorijā, netiek nodrošināta vieta pašvaldības bērnodārzā. Kopš 2016. gada ir noteikta vienota izmaksu noteikšanas metodika un kārtība, lai nodrošinātu caurskatāmu un līdzīgu pieeju pašvaldību aprēķinos. Pašvaldības katru gadu veic atbalsta apmēra

pārreķinu un VARAM uzrauga, vai pašvaldības minētos aprēķinus ir veikušas korekti. 2018. gadā pašvaldību vidējais atbalsts bērniem no pusotra gada līdz četru gadu vecumam bija 221,7 EUR mēnesī, savukārt bērniem, kam tiek īstenota obligātā sagatavošana pamatizglītības ieguvei, pašvaldības atbalsts bija vidēji 156,7 EUR.

20 pašvaldības atbilstoši savām budžeta iespējām ir noteikušas atbalsta apmēru bērniem, kuri izmanto bērnu uzraudzības pakalpojumus (aukles). 2018. gadā vienam bērnam pašvaldības atbalsts mēnesī vidēji bija 142,1 EUR.

Kopš 2018. gada 1.janvāra Izglītības kvalitātes valsts dienests (IKVD) pirmsskolas izglītības iestādes vadītāja novērtēšanu organizē reizi sešos gados, lai veicinātu uz attīstību vērstu izglītības iestāžu vadītāju profesionālo darbību, veidotu pirmsskolas izglītības iestāžu vadītājos atbildības sajūtu par izglītības kvalitāti izglītības iestādē un valsts līmenī sniegtu ieteikumus tās pilnveidei, kas ilgtermiņā uzlabotu izglītības iestāžu vadītāju kompetenci un profesionalitāti. Ja izglītības iestādes vadītājs stājas amatā pirmo reizi, novērtēšanu organizē divu gadu laikā, bet ne ātrāk kā pēc sešiem mēnešiem no

stāšanās amatā. 2018. gadā tika novērtēti 16 pirmsskolas izglītības iestāžu vadītāji, bet 2019. gada 1.ceturksnī – 17 vadītāji.

3.4.2. Vispārējā izglītība

Latvijas NRP noteiktais mērķis skolu nepabeigušo jauniešu (18-24 gadu vecumā) īpatsvaram ir 13,4% 2020. gadā. Ņemot vērā līdzšinējo mērķa rādītāja sasniegšanas progresu, Latvija izvirzīja jaunu mērķi 2020. gadam – 10 procenti.

Analizējot datus par izglītību priekšlaicīgi pametušajiem, vērojams to īpatsvara samazinājums. 2018. gadā 18-24 gadus veco jauniešu vidū izglītību priekšlaicīgi pameta – 8,3% (2017. gadā – 8,6%).

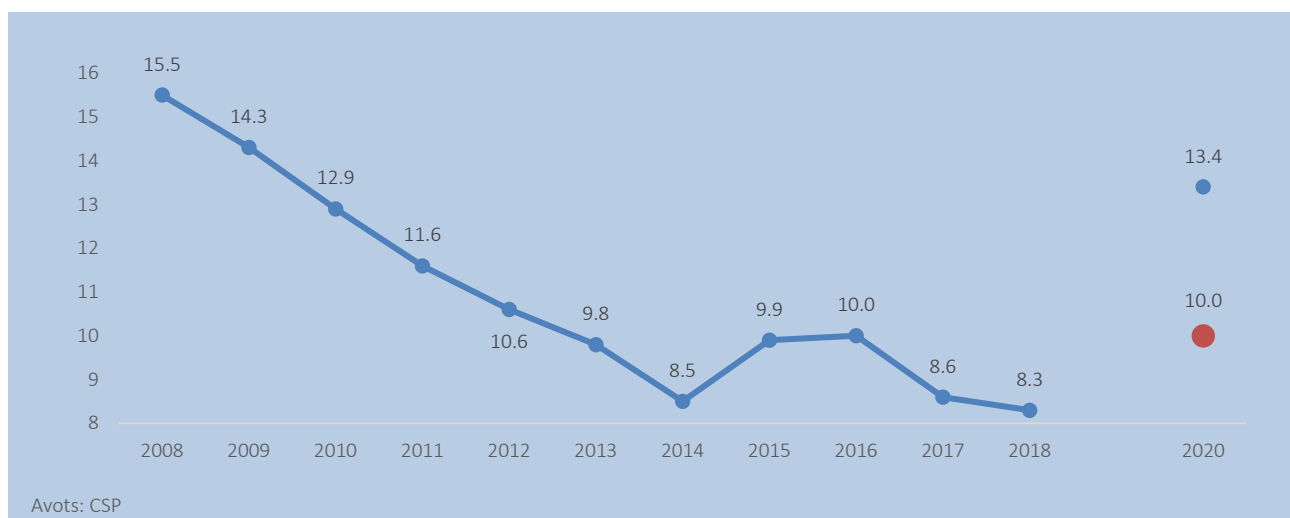
Vienlaikus saglabājas ievērojamas atšķirības dzimumu dalījumā – attiecīgajā vecumā sieviešu vidū priekšlaicīgi skolu pametušo īpatsvars 2018. gadā bija 5% (2017. gadā – 5%), vīriešu vidū – 11,4% (2017. gadā – 12%). Motivācijas trūkums un grūtības apgūt mācību vielu ir galvenie mācību pārtraukšanas iemesli, savukārt neattaisnotie kavējumi ir atzīti par būtiskāko priekšlaicīgas mācību pamešanas risku, kuram izglītības iestādēm būtu savlaicīgi jāpievērš uzmanība, tostarp sniedzot nepieciešamo atbalstu kavētājiem⁵⁶.

⁵⁵ Ministru kabineta 2018. gada 21.novembra noteikumi Nr. 716 "Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem" <https://likumi.lv/ta/id/303371>

⁵⁶ Izglītības kvalitātes valsts dienesta ziņojums *Vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestāžu izglītojamo ilgstoši neattaisnoti kavējumi un rīcība to novēršanai 2016./2017. mācību gadā*.

Jaunieši, kuri priekšlaicīgi pārtraukuši mācības, īpatsvars

Jaunieši ar pamatzglītību vai zemāku izglītības līmeni un, kuri vairs nemācās

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Pamata un vidējās izglītības pieejamības un kvalitātes nodrošināšana

/atbildīgā institūcija – IZM/

Lai nodrošinātu iespēju katram skolēnam iegūt kvalitatīvu izglītību, tiek turpināts darbs pie **vispārējās izglītības iestāžu tīkla** sakārtošanas. 2017. gadā noslēdzās pētījums *Optimāla vispārējās izglītības iestāžu tīkla modeļa izveide*⁵⁷, kura ietvaros ir izveidota vispārējās izglītības iestāžu tīkla ģeotelpiskās plānošanas platforma *Skolu karte*⁵⁸. 2018. gadā veikta platformā iekļauto datu aktualizācija, kopumā nodrošinot informāciju par trīs pēdējiem mācību gadiem. Informācijas atjaunošana paredzēta arī 2019. gadā. Kartējuma rezultāti tiek izmantoti turpmākajām sarunām ar pašvaldībām un citām iesaistītajām institūcijām par labākajiem risinājumiem efektīva un ilgtspējīga vispārējās izglītības iestāžu tīkla attīstībai.

Pamatojoties uz 2017. gada novembrī Saeimas apstiprinātajiem *Grozījumiem Izglītības likumā*, 2018. gada 11.septembrī pieņemti MK noteikumi, kas nosaka kārtību, kādā valsts piedalās vispārējās izglītības iestāžu pedagogu darba samaksas finansēšanā vidējās izglītības pakāpē, balstoties uz iestāžu darbības kvalitātes kritērijiem un minimāli pieļaujamo izglītojamo skaitu vidējās izglītības pakāpē. Tāpat arī noteikumi nosaka kritērijus maksimāli pieļaujamā izglītojamo skaita noteikšanai. MK noteikumi stāsies spēkā no 2020. gada 1.augusta.

Vienlaikus tiek turpināta **vispārējās izglītības iestāžu infrastruktūras modernizācija**. Piesaistot

ERAF līdzekļus un būtisku pašvaldību līdzfinansējumu vispārējās izglītības iestādēs, plānots radīt modernu, ergonomisku un higiēnas prasībām atbilstošu mācību vidi, kas papildināta ar modernu, mācību procesam nepieciešamu informācijas un komunikāciju tehnoloģiju aprīkojumu un risinājumiem. Projekti tiek īstenoti nacionālās un reģionālās attīstības centru pašvaldībās, atsevišķās Pierīgas reģiona pašvaldībās, kā arī Viļakas novada pašvaldībā⁵⁹. Paredzēta arī jaunu izglītības iestāžu ēku būvniecība pašvaldībās, kurās vērojams izglītojamo skaita pieaugums un esošas infrastruktūras nepietiekamība. Plānots, ka līdz 2023. gadam būs pilnībā modernizētas vismaz 100 vispārējās izglītības iestādes un 20-25% izglītojamo būs pieejama pilnībā modernizēta vispārējās izglītības mācību vide. 2019. gada sākumā tiek īstenoti 42 projekti par kopējo izmaksu summu 332,6 milj. EUR, kur ERAF finansējums 131,1 EUR (no kopumā pieejamajiem 142,9 milj. EUR (no tiem 4,1 milj. EUR valsts budžeta virssaistību finansējums)).

Turpinās darbs pie **pedagogu darba samaksas** pilnveides. 2018. gadā valdība apstiprināja *Pedagogu darba samaksas pieauguma grafiku* turpmākajiem pieciem gadiem, kas paredz indikatīvu pedagogu zemākās mēneša darba algas likmes pieaugumu līdz 900 EUR 2022. gada 1.septembrī. No 2018. gada 1.septembra nodrošināta grafikā noteiktā pedagogu zemākā mēneša darba algas likme – 710 EUR.

⁵⁷ Pētījuma gala ziņojums ir pieejams: http://izm.gov.lv/images/izglitiba_visp/download/Optimala-visparejas-izglitibas-iestazu-tikla-modeļa-izveide-Latvija.pdf

⁵⁸ Vispārējās izglītības iestāžu tīkla ģeotelpiskās plānošanas platforma "Skolu karte": <https://izm.kartes.lv/>

⁵⁹ Darbojas vienīgā valsts ģimnāzija ārpus nacionālajiem un reģionālajiem nozīmes attīstības centriem.

Valstī ir noteikta vienota kārtība, kā tiek veikta **izglītības iestādēs neregistrēto bērnu uzskaitē**. 2018./2019. mācību gadā izglītības iestādēs nav registrēti 17,2 tūkst. bērni (no tiem 15,6 tūkst. ir bērni vecumā no 7 līdz 18 gadiem). Lielākā daļa jeb 13,8 tūkst. no izglītības iestādēs neregistrētajiem bērniem atrodas ārvalstīs. Pašvaldībās nav iegūta informācija par 1 042 bērniem vecumā no 5 līdz 18 gadiem⁶⁰.

Lai mazinātu to bērnu un jauniešu skaitu, kas pārtrauc mācības un nepabeidz skolu, no 2017. gada marta IKVD īsteno ESF projektu *“Atbalsts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšanai”*. Projekta ietvaros tiek veidota ilgtspējīga un efektīva prevencijas sistēma, kurā iesaistīta pašvaldība, skola, pedagogi un vecāki, lai laikus identificētu bērnus un jauniešus ar risku pārtraukt mācības un sniegtu viņiem personalizētu atbalstu. Reizi semestrī katram bērnam un jauniešiem ar priekšlaicīgu mācību pārtraukšanas risku izveido individuālu atbalsta plānu. Līdz 2018. gada beigām noslēgti 107 sadarbības līgumi ar pašvaldībām un valsts profesionālās izglītības iestādēm, kopumā iesaistot 365 izglītības iestādes, tostarp 32 valsts profesionālās izglītības iestādes. 2017./2018. mācību gadā īstenoti 6 849 individuālie atbalsta plāni, 2018./2019. mācību gada 1. semestrī īstenoti 6 368 plāni, kopā – 13,2 tūkst. plāni. Ilgtspējīgas atbalsta sistēmas radīšanai izstrādāti vairāki metodiskā atbalsta materiāli, īstenotas darbnīcas un supervīzijas izglītības iestādēs. Kopējais indikatīvi plānotais finansējums – 37,5 milj. EUR, t.sk. ESF – 31,8 milj. EUR.

Arī **karjeras attīstības atbalsts** veicina izglītības priekšlaicīgas pārtraukšanas mazināšanu. Karjeras atbalsta pieejamības uzlabošanai kopš 2016. gada tiek īstenots ESF projekts *“Karjeras atbalsts vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs”*. Projekta rezultātā plānots, ka līdz 2020. gadam 328 vispārējās un profesionālās izglītības iestādes nodrošinās karjeras atbalstu izglītojamiem. 2018./2019. mācību gadā projektā ir iesaistītas 77 pašvaldības un to apvienības un 17 PIKC un nodarbināti 385 pedagogi karjeras konsultanti. Projekta ietvaros 2018./2019. mācību gadā karjeras attīstības atbalstu ir saņēmuši 149,6 tūkst. izglītojamie 422 vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs. Kopējais plānotais finansējums – 21,6 milj. EUR, t.sk. ESF – 18,3 milj. EUR.

Līdzīgi kā iepriekšējos gados, arī 2018. gadā veikti dažādi karjeras attīstības atbalsta un informēšanas pasākumi – konferences, semināri u.c. pasākumi.

Vispārējās izglītības kvalitāti un inovatīvu pieeju sekmē arī ES *Erasmus+* programmas piedāvātās iespējas skolu izglītības sektorā. 2018. gadā VIAA administrēja 127 mācību mobilitāšu un 374 partnerības projektus. 2018. gadā skolu izglītības sektorā apstiprināti 58 mācību mobilitāšu projekti ar

kopējo finansējumu 761,5 tūkst. EUR, kas dos iespēju uz citu Eiropas valsti jaunu zināšanu un pieredzes iegūšanai doties 344 pirmsskolu un skolu personāla pārstāvjiem. Savukārt stratēģisko partnerību ietvaros šajā sektorā apstiprināti 4 projekti 303,9 tūkst. EUR apmērā un 133 skolu apmaiņas partnerības 3,4 milj. EUR apmērā.

Latvijā darbojas 12 **speciālās izglītības attīstības centri**⁶¹, nodrošinot vienmērīgu speciālās izglītības iestāžu-attīstības centru izvietojumu visās Latvijas plānošanas reģionu teritorijās. Tādējādi bērniem ar speciālām vajadzībām, kuri integrēti vispārējās izglītības iestādēs, kā arī viņu vecākiem un pedagogiem tiek nodrošinātas vienādas iespējas saņemt konsultatīvu un metodisku atbalstu kvalitatīvas iekļaujošas izglītības īstenošanai.

Grozījumi *Vispārējās izglītības likumā* paredz, ka speciālās pamatizglītības programmas izglītojamiem ar fiziskās attīstības traucējumiem, somatiskajām saslimšanām, valodas traucējumiem, mācīšanās traucējumiem no 2020. gada 1.septembra nevarēs īstenot speciālajās izglītības iestādēs, bet iekļaujoši – tikai vispārīgizglītojošo skolu speciālo klašu vai grupu veidā, kā arī integrēt izglītojamās vispārējās izglītības klasēs. 2019. gadā plānots apstiprināt MK noteikumu projektu, kas precizē un papildina prasības, kādas izvirzāmas vispārējās izglītības iestādēm, to īstenotajās vispārējās izglītības programmās uzņemot izglītojamās ar speciālām vajadzībām.

2018. gada aprīlī uzsākts projekts *“Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana”* Tā ietvaros līdz 2023. gadam ar ESF finansējuma atbalstu paredzēts izstrādāt, aprobēt un ieviest **izglītības kvalitātes novērtēšanas monitoringa** sistēmas aprakstu un izstrādāt un aprobēt izglītības kvalitātes monitoringa rīkus, kā arī izveidot un īstenot nacionāla līmeņa pētījumu programmu izglītībā. Kopējais plānotais finansējums 4,1 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums – 3,5 milj. EUR.

Tiek turpināta Latvijas dalība dažādos starptautiskajos izglītības pētījumos, t.sk. OECD. Kopējais finansējums ir 6,2 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 5,3 milj. EUR. Ir uzsākti sagatavošanās darbi jauna pētījuma veikšanai – *OECD Starptautiskās pieaugušo kompetenču novērtēšanas programmas pētījums (PIAAC)*, un 2019. gada 25.martā Latvijas skolās ir uzsākts pētījums par matemātikas un dabaszinātņu izglītības attīstības tendencēm 4.klašu skolēnu līmenī (IEA TIMSS). Paredzēta arī Latvijas iesaiste Izglītības pētījumu un inovācijas centra programmas (CERI) īstenotajos projektos un pētījumos.

⁶⁰ Atbilstoši *Likumā par pašvaldībām* noteiktajam izglītības nodrošināšana ir viena no pašvaldības funkcijām, tādēļ pašvaldību pienākums ir regulāri aktualizēt informāciju par iemesliem, kādēļ

pašvaldībā deklarēti bērni nav registrēti izglītības iestādēs, kā arī veikt visas nepieciešamās darbības, lai šie bērni turpinātu iegūt izglītību.

⁶¹ Dati uz 2017. gada 1.septembri.

Latvijas mērķis līdz 2020. gadam ir samazināt skolēnu īpatsvaru ar zemiem mācību rezultātiem lasītprasmē, matemātikā, dabaszinātnēs no 17%, 20%, 12,3% (2012. gadā) līdz attiecīgi 13%, 15%, 10% (2020. gadā), kā arī paaugstināt skolēnu īpatsvaru ar augstiem sasniegumiem no 4,2%, 8%, 4,3% (2012. gadā) līdz attiecīgi 7%, 8%, 8% (2020. gadā). Lai uzlabotu Latvijas skolēnu mācību sasniegumus, līdztekus izglītības pieejamības nodrošināšanai, tiek īstenota (1) pakāpeniska pāreja uz kompetenču pieejā balstītu vispārējās izglītības saturu un (2) atbalsta sistēmas izveide un ieviešana izglītojamo individuālo spēju attīstībai.

2018. gada rudenī MK apstiprināja pirmsskolas izglītības vadlīnijas⁶² un pamatizglītības standartus⁶³. Vispārējās vidējās izglītības standarta izstrāde vēl turpinās. Pāreja uz kompetenču pieejā balstītu vispārējo izglītību 2019. gada 1.septembrī tiks uzsākta pirmsskolas izglītībā, savukārt no 2020. gada 1.septembra - pamatizglītības 1., 4. un 7.klasē un vidējās izglītības 10.klasē. Vienlaikus turpinās 2017./2018.mācību gadā 100 vispārējās izglītības iestādēs uzsāktā jaunā kompetenču pieejā balstītā satura aprobācija pirmsskolas, pamata un vidējās izglītības pakāpē. Lai stiprinātu skolēnu zināšanas eksaktajās zinātnēs un veicinātu interesi par tehnoloģijām un inženierzinātnēm, mācību saturā tika iekļauta jaunā mācību joma - *Tehnoloģiju mācību joma*. Projekta ietvaros tika izstrādāts mācību saturs Tehnoloģiju mācību jomai (1.-12. klasei). Vienlaikus projekta ietvaros tika izstrādāts jauns eksāmenu saturs Fizikai, Ķīmijai, Dabaszinātnēm, kā arī 12 diagnosticējošajiem darbiem STEM priekšmetos atbilstoši jaunajām mācību saturam.

Saistībā ar jaunā satura aprobāciju un ieviešanu tiek izstrādāti arī mācību metodiskie līdzekļi. 2018. gadā izstrādāti 10 mācību metodiskie līdzekļi kompetenču pieejas īstenošanai mācību procesā un 3 mācību metodiskie līdzekļi skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem. Kopējais pasākuma finansējums ir 18,4 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums – 15,6 milj. EUR.

2018. gadā izstrādāti nosacījumi ESF atbalsta ieviešanai, kas paredz izstrādāt digitālus mācību un metodiskos līdzekļus, lai veicinātu jaunā mācību satura ieviešanu pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē. 2019. gada februārī izsludināta projektu iesniegumu iesniegšanas atlases pirmā kārtā. Projektu īstenošanu plānots uzsākt 2019. gada otrajā pusgadā. Pieejamais finansējums ir 1,87 milj. EUR, tai skaitā ESF finansējums – 1,31 milj. EUR un privātais līdzfinansējums – vismaz 0,56 milj. EUR.

Lai sniegtu atbalstu vispārējās izglītības iestādēm izglītojamo individuālo kompetenču attīstībai, kopš 2016. gadā tiek īstenoti divi ESF līdzfinansēti projekti:

- pasākums *“Nacionāla un starptautiska mēroga pasākumu īstenošanai izglītojamo talantu attīstībai”* vērsts uz izglītojamo talantu attīstību, sekmējot izglītojamo snieguma paaugstināšanos valstī kopumā, t.sk. paredzot metodikas izstrādi pedagogiem izglītojamo ar augstu sasniegumu potenciālu atpazīšanai un izkopšanai. Līdz 2018. gada beigām nodrošināta 10 reģionālu un 2 valsts mēroga zinātnisko konferenču, kā arī 32 valsts mācību priekšmetu olimpiāžu norise. Zinātniskās pētniecības darbības pasākumi nodrošināti sadarbībā ar Latvijas augstākās izglītības iestādēm. 167 izglītojamajiem sniegta iespēja piedalīties starptautiska līmeņa mācību priekšmetu olimpiādēs un zinātniskajos pasākumos. Kopumā īstenotajās darbībās iesaistījās vairāk kā 7 tūkst. Latvijas izglītojamo. Kopš 2018. gada tiek rīkoti profesionālās kompetences pilnveides pasākumi pedagogiem par talantu agrīnu identificēšanu un attīstību. Šajos pasākumos iesaistījušies 126 pedagogi. 2019. gadā paredzēts paplašināt šo pasākumu pieejamību, t.sk., organizējot tos reģionos;
- projekts *“Atbalsts izglītojamo individuālo kompetenču attīstībai”* ir vērsts uz jaunu mācību formu ieviešanu vispārējās izglītības iestādēs individuālas pieejas attīstībai mācību satura apguvei un ārpusstundu pasākumu veidā. Projekts piedāvā daudzveidīgu atbalstu gan izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām, gan mācību grūtībām, kā arī atbalstu izglītojamajiem ar augstiem sasniegumiem. Īpaša uzmanība tiek pievērsta STEM interešu izglītības programmu piedāvājumam. Piemēram, 2018. gadā iniciatīvas *Fizikas gads* ietvaros, kad Latvija nodrošināja Eiropas fizikas olimpiādes norisi, izglītības iestādes īpaši mērķtiecīgi plānoja un īstenoja pasākumus fizikas apguves veicināšanai. Ja tiks iegūtas tiesības Latvijā nākamgad uzņemt Baltijas un Ziemeļvalstu reģiona informātikas olimpiādi, 2020. gadu plānots pasludināt par informātikas gadu.

Abu minēto projektu rezultātā plānots, ka līdz 2021. gadam 272 vispārējās izglītības iestādes būs ieviesušas individuālu pieeju izglītojamo kompetenču attīstībai. Šobrīd projektos piedalās 358 izglītības iestādes. Kopējais plānotais finansējums – 35,2 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 29,9 milj. EUR.

⁶² Ministru kabineta 2018. gada 21.novembra noteikumi Nr. 716 "Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem

⁶³ Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikums Nr. 747 "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem

3.4.3. Profesionālā vidējā izglītība

Līdz 2020. gadam plānots panākt izglītojamo skaita proporcijas izmaiņas starp profesionālo vidējo un vispārējo vidējo izglītību – par labu profesionālajai izglītībai uz attiecību 50/50. Pēdējos gados izglītojamo, kuri izvēlas mācības profesionālajā vidējā izglītībā, īpatsvars pakāpeniski pieaug. 2015./2016. mācību gadā tie bija 38,2%, 2016./2017. mācību gadā – 38,6% un 2017./2018. mācību gadā visu izglītojamo skaita proporciju profesionālajā vidējā izglītībā pret vispārējo vidējo izglītību bija 38,9/61,1.

Galvenie politikas principi, lai mainītu izglītojamo skaita proporcijas, ir vispārēji profesionālās izglītības pievilcības veicināšanas pasākumi, piemēram, infrastruktūras modernizēšana, izglītības programmu kvalitāte, audzēkņu sociālais nodrošinājums, karjeras izglītības pasākumi, sadarbība ar darba devējiem praksē un potenciāli darba vietu nodrošināšanai, inovatīvas pieejas profesionālās izglītības nodrošināšanā, t.sk. ieviešot darba vidē balstītas mācības. Veiktie ieguldījumi infrastruktūras modernizēšanā, kas nodrošina mūsdienu prasībām atbilstošu mācību vidi un materiāltehnisko bāzi, ir būtisks priekšnoteikums, lai jaunieši izvēlētos turpināt mācības profesionālajā izglītībā, vienlaikus veikto ieguldījumu ietekme varēs tikt novērtēta ilgākā laika periodā, ņemot vērā, ka nozīmīgi ieguldījumi tiek veikti arī esošajā ES fondu plānošanas periodā. Ir jāņem vērā, ka profesionālās izglītības reformu ietekme statistikas datus atspoguļosies ar laika nobīdi,

bet jau tagad ir vērojama sabiedrības, t.sk. darba devēju, attieksmes maiņa par labu profesionālās izglītības pievilcībai.

Lai veicinātu priekšstatu par profesionālo izglītību kā nepopulāru izvēli izzušanu, nepieciešams īstenot dažādus profesionālo izglītību un profesionālās izglītības karjeras popularizēšanas pasākumus, t.sk. informējot sabiedrību par īstenotajām pārmaiņām, kuru rezultātā izglītības iestāžu vide un piedāvātie pakalpojumi pēdējo gadu laikā ir būtiski uzlabojušies.

Lai nodrošinātu speciālistu sagatavošanu atbilstoši darba tirgus prasībām, profesionālās izglītības satura reformas rezultātā tika izveidoti patstāvīgi sadarbības mehānismi ar sociālajiem partneriem un nozares organizācijām. Vienlaikus ir nepieciešama iesaistīto pušu kapacitātes stiprināšana to pienākumu veikšanai. Uzņemšana konkrētās profesionālās izglītības programmās noteikta, ņemot vērā EM izstrādātās vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognozes, nozaru ekspertu padomju un konventu viedokli un rekomendācijas jauniešu iesaistei un noturēšanā nozarēm nepieciešamajās profesijās, un saskaņota ar Profesionālās izglītības un nodarbinātības trīspusējās sadarbības apakšpadomi.

Būtiska loma koordinētai izglītības un nodarbinātības politikai īstenošanai un konkurētspējas veicināšanai ir Nodarbinātības padomei.⁶⁴

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Strukturālo izmaiņu īstenošana profesionālajā izglītībā

/atbildīgā institūcija – IZM/

Mērķis ir paaugstināt profesionālās izglītības kvalitāti, nodrošinot tās atbilstību darba tirgus prasībām, kā arī sekmēt pieejamo resursu efektīvāku izmantošanu, optimizējot un diferencējot profesionālās izglītības iestāžu skaitu un izvietojumu reģionos.

IZM padotībā esošo vidējās profesionālās izglītības iestāžu skaits samazinājies līdz 21 iestādei 2018. gadā (2010. gadā bija 60 iestādes), bet KM padotībā esošo vidējās profesionālās izglītības iestāžu skaits reorganizācijas rezultātā samazinājies līdz 10 iestādēm (2014. gadā bija 14 iestādes).

Lai tālāk modernizētu profesionālās izglītības iestāžu infrastruktūru un prioritārās izglītības programmas un izvietojumu reģionos, tiek veicināta Profesionālās izglītības kompetences centra (PIKC) statusa iegūšana. 2018. gada beigās PIKC statuss bija piešķirts kopā 23 profesionālās izglītības iestādēm (t.sk. vienai koledžai), no kurām 4 profesionālās vidējās

kultūrizglītības iestāžu kompetences centri ir izveidoti KM padotībā esošajās vidējās profesionālās izglītības iestādēs un viens – pašvaldības vidējās profesionālās kultūrizglītības iestādē.

2018. gadā veikta 23 *profesionālās izglītības iestāžu modernizācijas* projektu īstenošana, turpinot iepriekšējā ES fondu plānošanas periodā iesākto mācību aprīkojuma modernizāciju un profesionālās izglītības iestāžu infrastruktūras uzlabošanu profesionālās izglītības programmu īstenošanai. Kopumā līdz 2023. gadam plānots sniegt atbalstu 25 profesionālās izglītības iestādēm, īpaši PIKC. Kopējais plānotais attiecināmais finansējums ir 104,2 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums 88,6 milj. EUR un valsts budžeta finansējums 15,6 milj. EUR.

2018. gadā turpinājās LDDK īstenotais ESF projekts *“Palielināt kvalificētu profesionālās izglītības iestāžu audzēkņu skaitu pēc to dalības darba vidē balstītās*

⁶⁴ Nodarbinātības padome trīs ministru – ekonomikas, izglītības un zinātnes, un labklājības ministru – sastāvā izveidota 2016. gadā. Padomes mērķis ir saskaņot starpresoru sadarbību nepieciešamo

darba tirgus reformu jeb pārkārtojumu plānošanā, izstrādē, ieviešanā un uzraudzībā, lai tādējādi mazinātu disproporcijas Latvijas darba tirgū.

mācībās vai mācību praksē uzņēmumā". Projekta mērķis ir veicināt DVB mācību ieviešanu. Projekta ietvaros uz 2018. gada 31.decembri 329 uzņēmumos DVB mācībās bija iesaistīti 1 518 izglītojamie. Līdz 2023. gada nogalei projekta ietvaros plānots sniegt atbalstu 3 150 audzēkņu iesaistei DVB mācībās un 11 025 audzēkņiem dalībai mācību praksēs uzņēmumā. Plānotais kopējais finansējums ir 21,9 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 18,6 milj. EUR un valsts budžeta finansējums 3,3 milj. EUR.

Tiek īstenots projekts *"Jaunas pieejas prakšu vadītāju sagatavošanā darba vidē balstītām mācībām (TTT4WBL)"*, kura mērķis ir atbalstīt DVB mācību ieviešanu Baltijas valstīs, apmainoties pieredzē un testējot jaunas pieejas (piemēram, mācības tandēmā) DVB mācību vadītāju izglītības iestādē un uzņēmumā kopīgā sagatavošanā. Līdz 2018. gada beigām projektā no Latvijas ir sagatavoti plānotie 300 DVB mācību vadītāji no skolām un uzņēmumiem, uzlabota DVB mācību un prakšu vadītāju profesionālās pilnveides programma un metodiskie mācību materiāli. Ir uzsākts darbs pie prakšu vadītāju kompetenču profila izveides un pētījuma ziņojuma par kopīgu mācību

ietekmi uz DVB/ prakšu kvalitāti sagatavošanas. Pētījumā ir iesaistīti visi mācību dalībnieki, kā arī skolu un uzņēmumu vadītāji un praktikanti.

2018. gadā uzsāktā projekta *"Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana"* ietvaros plānots attīstīt absolventu monitoringu arī profesionālajā izglītībā.

Balstoties uz 2017. gadā veikto padziļinātas ekspertīzes pētījumu par profesionālās vidējās izglītības finansēšanu Latvijā, 2018. gadā uzsāktā profesionālās izglītības programmas finansēšanas modeļa pilnveide, kas turpinās 2019. gadā. Plānots: (1) izstrādāt kritērijus un kārtību, kādā arī pašvaldību un citu dibinātāju izglītības iestādes varētu pretendēt uz valsts budžeta finansējumu profesionālās izglītības programmu īstenošanai; (2) izvērtēt profesionālās izglītības programmu izmaksu atbilstību faktiskajām izmaksām, nosakot profesionālās izglītības programmu bāzes finansējumu uz vienu izglītojamo; (3) sagatavot priekšlikumus snieguma finansējuma ieviešanai.

Profesionālās izglītības satura reformas īstenošana

/atbildīgā institūcija – IZM/

Profesionālās izglītības kvalitātes un efektivitātes uzlabošanai atbilstoši tautsaimniecības nozaru attīstības vajadzībām Latvijā tiek turpināta nozaru kvalifikācijas sistēmas izstrāde, kuras ietvaros tiek pārstrukturizēts profesionālās izglītības saturs. Veicot 14 tautsaimniecības nozaru izpēti aktualizāciju un jaunas nozares izpēti, izstrādājot vai pilnveidojot

profesiju standartus, un saistīto profesiju vai specializāciju kvalifikācijas prasības, izveidojot uz sasniedzamajiem rezultātiem balstītas profesionālās izglītības programmas, uzlabojot eksaminācijas sistēmu, kā arī novērtējot ārpus formālās izglītības iegūtās zināšanas, prasmes un kompetences (*skat. 2.2.nodaļu*).

Sadarbības stiprināšana ar sociālajiem partneriem profesionālās izglītības pilnveidošanai un attīstībai nozaru kontekstā

/atbildīgā institūcija – IZM/

LDDK un Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padome (LOSP) turpina Nozaru ekspertu padomju (NEP) darba koordinēšanu nozaru ekspertiem iesaistoties profesionālās izglītības satura attīstībā, īstenošanā un kvalifikācijas eksāmenu vērtēšanā, kā arī reformu īstenošanā profesionālajā izglītībā.

Visās IZM pārvaldībā esošajās profesionālajās izglītības iestādēs un visos kultūrizglītības PIKC kopš 2016. gada sākuma aktīvi darbojas koleģiāla padomdevēju institūcija – konvents. Konventa sastāvā ir iekļauti profesionālās izglītības iestādes vadītāji, ministrijas, pašvaldības, kā arī darba devēju un to apvienību pārstāvji, var iekļaut arī attiecīgā plānošanas reģiona pārstāvi. Mērķis ir veicināt profesionālās izglītības iestādes attīstību, nosakot tās darbības stratēģiskos virzienus, atbilstoši darba tirgus prasībām.

Turpinās 2016. gadā uzsāktā ESF projekta *"Profesionālās izglītības iestāžu efektīva pārvaldība un personāla kompetences pilnveide"* īstenošana. Projekta ietvaros tiek sniegts atbalsts profesionālās izglītības iestāžu pedagogiem, prakšu vadītājiem, administrācijas pārstāvjiem un nozaru ekspertiem profesionālās kompetences pilnveidei (nozaru aktualitātes un novitātes, praktiskā pedagogija DVB mācību īstenošanā, modulāro profesionālās izglītības programmu izstrāde un īstenošana, vispārējo prasmju un kompetenču paaugstināšana, pieaugušo tālākizglītības veicināšana un stažēšanās uzņēmumos). Projekta ietvaros mācībās piedalījušies 5 789 dalībnieki. Tiek plānotas arī mācības jauno pedagogu mentoriem, eksaminācijas komisiju ekspertiem un akreditācijas komisiju darba grupu vadītājiem. Kopējais plānotais finansējums ir 6,49 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 5,52 milj. EUR un valsts budžeta līdzfinansējums – 0,97 milj. EUR.

3.4.4. Augstākā izglītība

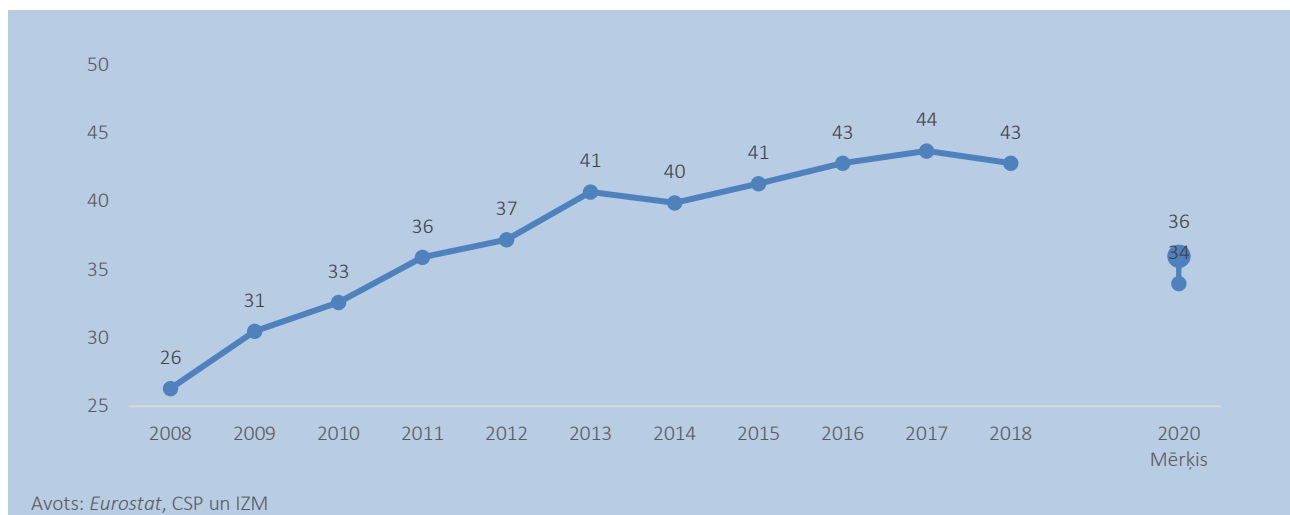
Augstākās izglītības jomā Latvijas NRP noteiktais mērķis ir nodrošināt, ka 2020. gadā 34-36% iedzīvotāju (30-34 gadu vecuma grupā) ir ar augstāko izglītību.

NRP noteiktais mērķis 2020. gadam attiecībā uz iedzīvotāju ar augstāko izglītību īpatsvaru tika pārsniegts 2012. gadā. 2018. gadā rādītājs sasniedza 42,8%.

3.4. attēls

Augstāko izglītību ieguvušo iedzīvotāju īpatsvars

Vecuma grupā 30-34 gadi, procentos

Latvijā jau 10 gadus vērojama studējošo skaita samazināšanās tendence. 2018./2019. akadēmiskā gada sākumā Latvijas augstākās izglītības institūcijās kopā studēja 80,4 tūkst. studenti, kas bija par 1,5% mazāk nekā iepriekšējā gadā. Savukārt, salīdzinājumā ar 2005./2006. akadēmisko gadu, kad studentu skaits Latvijā sasniedza maksimāli augstāko līmeni, studentu skaits ir samazinājies par 38,7%. Par valsts budžeta līdzekļiem 2018./2019. akadēmiskajā gadā studēja 33,2 tūkst. studenti jeb 41,3% no kopējā studentu skaita.

Samazinoties studējošo kopskaitam, studējošo īpatsvars budžeta vietās laika gaitā pieaug. 2019. gadā 57% no valsts budžeta finansētām studiju vietām, ņemot vērā darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozes, ir valstij prioritārās nozarēs – dabaszinātnēs, inženierzinātnēs, veselības aprūpē, kā arī maģistrantūrā un doktorantūrā, kas ir svarīgi gan jaunu mācībspēku, gan zinātnieku sagatavošanā. 41% no valsts budžeta finansētām studiju vietām ir piešķirtas tieši STEM jomas programmās.

Augstākās izglītības jomā joprojām aktuāli ir šādi izaicinājumi:

- augstākās izglītības jomas zems finansējums, salīdzinot ar vispārējās izglītības posmu (finansējums uz vienu studējošo Latvijā ir viens no zemākajiem ES, kas ierobežo iespējas nodrošināt kvalitāti un starptautisko konkurētspēju);
- politikas plānošanas dokumentos paredzētajam STEM jomu absolventu pieaugumam nav piešķirts mērķtiecīgs finansējums, līdz ar to padarot iespējamu vien pakāpenisku, ierobežotā apmērā veicamu valsts budžeta finansēto studiju vietu pārdali no citām studiju jomām;
- konkurence ar Ziemeļeiropas reģiona valstīm, liela daļa no kurām piedāvā bezmaksas augstāko izglītību visiem ES pilsoņiem, lai pretēji demogrāfiskām tendencēm nodrošinātu kvalificētu darbaspēku savam darba tirgum. Piemēram, Igaunijā ir pārgājusi uz pilnībā valsts budžeta finansēto augstāko izglītību.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Augstākās izglītības modernizācija

/atbildīgā institūcija – IZM/

Politikas virziens vērsts uz augstākās izglītības piedāvājuma nodrošināšanu un salāgošanu ar Latvijas tautsaimniecības attīstības un darba tirgus vajadzībām un kvalitatīvu, pētniecībā balstītu augstākās izglītības saturu un rezultātu pārvaldību augstākās izglītības institūcijās.

Jaunā *augstākās izglītības finansēšanas modeļa ieviešanas* ietvaros⁶⁵ 2018. gadā 13 augstskolām un koledžām, kas visveismīgāk iesaistījušas pētniecībā un radošajā darbā studentus un jaunus zinātniekus, īstenojušas starptautiskos pētniecības projektus un sadarbojušas ar uzņēmējiem, tika piešķirts snieguma finansējums (kopā izmaksāts snieguma finansējums 6,5 milj. EUR apmērā). Pašreizējais finansējums pētniecībai ir nepietiekams un ir viens no zemākajiem Eiropā. Kā norādīts EK 2019. gada Ziņojumā par Latviju (*Country Report Latvia 2019*) augstākā izglītība joprojām ir fragmentēta, kas negatīvi atsaucas uz augstākās izglītības un zinātnes kvalitāti. Lai stimulētu virzību uz izcilību ir nepieciešams palielināt otrā pīlāra (snieguma) finansējumu.

Izglītības nozares aktualitātes saistībā ar vispārējās izglītības satura reformu izvirza konceptuāli citas prasības jauno pedagogu sagatavošanā, un ir uzsākta pāreja uz konceptuāli jaunu *skolotāju sagatavošanas sistēmu* augstskolās. ES fondu projektu ietvaros uzsākta jaunā skolotāju izglītības satura izstrāde. Kopumā 10 milj. EUR novirzīti skolotāju izglītības attīstībai. Bez tam, turpinot pilnveidot studiju vietu piešķiršanas kārtību, 2018. un 2019. gadā tiek samazināts valsts budžeta finansēto studiju vietu

skaits jauno pedagogu sagatavošanai. Taču vienlaicīgi, sākot ar 2018. gadu, augstskolām, kuras gatavo skolotājus, tiek piešķirts papildu finansējums atkarībā no tā, cik absolventu uzsākuši darba gaitas izglītības iestādēs. Tā 2018. gada decembrī pirmo reizi tika piešķirts snieguma finansējums 78 tūkst. EUR apmērā par 2017. gada 418 pedagoģijas studiju programmu absolventiem, kas ir uzsākuši vai turpina darbu izglītības iestādēs. Arī 2019. gadā pamatojoties uz Valsts izglītības informācijas sistēmas datiem par 2018. gada absolventiem tiek plānots piešķirt pedagogu snieguma finansējumu 156 tūkst. EUR apmērā augstskolām, kas īsteno pedagoģijas studiju programmas atkarībā no absolventu darba gaitām. Mērķis ir stimulēt augstskolas rūpīgi vērtēt potenciālo studentu motivāciju un piemērotību darbam izglītības iestādēs.

2018. gadā turpināta attīstības finansējuma plānošana un projektu īstenošana no ES fondu līdzekļiem. Nodrošināts atbalsts pēcdoktorantūras pētniecībai un praktiskas ievirzes pētījumiem (*skat. 3.2.3. nodaļu*). 2018. gada nogalē uzsākta projektu īstenošana ES fondu programmās, kurās tiks nodrošināti ieguldījumi augstskolu iekšējās pārvaldības pilnveidē⁶⁶, akadēmiskā personāla kapacitātes un kompetences attīstībā⁶⁷, studiju programmu fragmentācijas mazināšanai un resursu koplietošanai⁶⁸. Savukārt inovāciju grantu programmā⁶⁹ projektus plānots uzsākt 2019. gada pirmajā pusē.

Augstākās izglītības vienlīdzīgas pieejamības nodrošināšana

/atbildīgā institūcija – IZM/

Politikas virziens vērsts uz augstākās izglītības pieejamības un līdzdalības veicināšanu. Mērķis ir pilnveidot stipendiju, kā arī studiju un studējošo kredītu piešķiršanas mehānismu, kas paveru iespējas

studēt lielākam studēt gribošo skaitam un veicinātu mērķtiecīgāku studiju jomas izvēli.

Studējošo un studiju kreditēšana no kredītiestāžu līdzekļiem ar valsts vārdā sniegtu galvojumu 2018. gadā tika nodrošināta atbilstoši pieprasījumam.

⁶⁵ 2015. gadā tika uzsākta jauna augstākās izglītības finansēšanas modeļa ieviešana ar mērķi sakārtot augstskolu finansēšanas sistēmu

⁶⁶ 8.2.3.SAM "Nodrošināt labāku pārvaldību augstākās izglītības institūcijās" kopējais plānotais finansējums ir 20 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 17 milj. EUR un valsts budžeta līdzfinansējums 3 milj. EUR. Apstiprināti 17 projekti par kopējo finansējumu 14,2 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 12,1 milj. EUR un valsts budžeta līdzfinansējums 2,1 milj. EUR.

⁶⁷ 8.2.2.SAM "Stiprināt augstākās izglītības institūciju akadēmisko personālu stratēģiskās specializācijas jomās" kopējais plānotais finansējums ir 34,3 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 27,4 milj. EUR un valsts budžeta līdzfinansējums 4,8 milj. EUR. 1.un 2.kārtas ietvaros apstiprināti 24 projekti par kopējo finansējumu 22,4 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 19,1 milj. EUR un valsts budžeta līdzfinansējums 3,4 milj. EUR.

⁶⁸ 8.2.1.SAM "Samazināt studiju programmu fragmentāciju un stiprināt resursu koplietošanu" kopējais plānotais finansējums ir 10,8 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 9,2 milj. EUR un valsts budžeta līdzfinansējums 1,6 milj. EUR. 1. kārtas ietvaros apstiprināti 6 projekti par kopējo finansējumu 3 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 2,6 milj. EUR un valsts budžeta līdzfinansējums 0,5 milj. EUR; 2.kārtas ietvaros iesniegti 14 projekti par kopējo finansējumu 6,7 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 5,7 milj. EUR un valsts budžeta līdzfinansējums 1 milj. EUR.

⁶⁹ 1.1.1.3.pasākuma "Inovāciju granti studentiem" plānotais kopējais attiecināmais finansējums ir 38,5 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums 28,9 milj. EUR un privātais līdzfinansējums 9,6 milj. EUR. 1. kārtas ietvaros iesniegti 7 projekti par kopējo finansējumu 15,1 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums 11,3 milj. EUR un privātais finansējums 3,8 milj. EUR.

2018. gadā noslēgti 230 līgumi par studējošā kredīta piešķiršanu par kopējo summu 1,62 milj. EUR, kā arī 1283 līgumi par studiju kredīta piešķiršanu par kopējo summu 7,7 milj. EUR. Studiju un studējošā kredīti piešķirti arī ārvalstīs studējošiem, tādējādi

nodrošinot Latvijas studentiem izglītības pieejamību arī ārvalstīs.

2019. gadā plānots izstrādāt jaunu studiju un studējošo kredītēšanas modeli.

Nacionālās kvalitātes nodrošināšanas institūcijas izveide

/atbildīgā institūcija – IZM/

Politikas virziens vērsts uz augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas sistēmas pilnveidi un nosacījumu radīšanu nacionālās kvalitātes novērtēšanas aģentūras izveidei un reģistrācijai *Eiropas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas reģistrā* jeb EQAR. 2018. gada jūnijā Eiropas Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas asociācija (ENQA) piešķīra Akadēmiskās informācijas centrsam (AIC) pilntiesīga dalībnieka statusu ENQA, kā arī 2018. gada decembrī AIC tika uzņemts EQAR.

AIC turpina īstenot 2016. gadā uzsākto projektu *“Atbalsts EQAR aģentūrai izvirzīto prasību izpildei”*. Sagaidāms, ka beidzoties projektam Latvijas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas sistēma funkcionēs atbilstoši Eiropas Augstākās izglītības telpas kvalitātes standartiem un vadlīnijām (ESG⁷⁰), un AIC esot EQAR dalībniekam, tiks palielināta uzticamība Latvijas augstākajai izglītībai un iegūtajiem diplomiem. Projekts tiek īstenots sadarbībā ar Augstākās izglītības padomi, Lietuvas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas centru, kas ir EQAR reģistrēta aģentūra, kā arī 12 augstākās izglītības institūcijām. 2016. un 2017. gadā ir īstenotas 12 studiju virzienu pilotakreditācijas projektā iesaistītās augstākās izglītības institūcijās, kā arī 12 kārtējās studiju virzienu akreditācijas, organizēti informatīvi semināri augstākās izglītības iestādēm gan par pilotakreditāciju īstenošanas norisi, gan par ārējās

un iekšējās kvalitātes nodrošināšanas jautājumiem. Izstrādāta *Akreditācijas aģentūras attīstības stratēģija* un visi nepieciešamie iekšējie normatīvie akti, kā arī 2018. gadā apstiprināti grozījumi Latvijas normatīvajos aktos augstākās izglītības kvalitātes novērtēšanas jomā. 2017. gadā projekta ietvaros sagatavota *Augstākās izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas koncepcija*. 2018. gadā turpinājās e-platformas izveide akreditācijas un licencēšanas procesa nodrošināšanai.

Līdz projekta beigām AIC vēl ir jāveic e-platformas attīstības un pilnveides darbi. E-platformas testēšanai un pilnveidei plānots īstenot licencēšanas un akreditācijas procesa simulāciju, iesaistot tajā augstskolas un koledžas, ekspertus un AIC. Papildus vēl plānots īstenot seminārus un apmācības augstākās izglītības institūcijām akreditācijas jomā un izstrādāt informatīvos materiālus augstākās izglītības institūcijām kvalitātes nodrošināšanas jautājumos. Projekta īstenošana noslēgsies 2019. gada septembrī.

Projekts tiek īstenots ar ES fondu atbalstu, tā kopējais finansējums ir 1,44 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 1,22 milj. EUR.

Jauno akreditācijas noteikumu ietvaros ir nepieciešams nodrošināt darba devēju iesaisti augstākās izglītības kvalitātes vērtēšanā - licencēšanas un akreditācijas procesā.

Augstākās izglītības institūciju materiāli tehniskās bāzes modernizēšana un resursu izmantošanas efektivitātes paaugstināšana

/atbildīgā institūcija – IZM/

Mērķis ir uzlabot nodrošinājumu ar mūsdienīgām iekārtām, aprīkojumu un tehnoloģijām tādos prioritāros studiju virzienos kā dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas, inženierzinātnes, ražošana un būvniecība, kā arī racionāli izmantot publisko un piesaistīto privāto finansējumu.

Lai nodrošinātu mūsdienīgu studiju un pētniecības vidi STEM, t.sk. medicīnas un radošo industriju, studiju programmu īstenošanai, vienlaikus nodrošinātu teritoriāli koncentrētu studiju telpu izveidi un veicinātu augstākās izglītības atbilstību

tautsaimniecības attīstības un darba tirgus vajadzībām, ar ES fondu atbalstu tiek attīstīta teritoriāli koncentrēta studiju un zinātniskā darba infrastruktūra. Kopējais finansējums 44,6 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums 37,9 milj. EUR. Vienlaikus tiek sniegts ES fondu atbalsts 1.līmeņa profesionālās augstākās izglītības STEM, t.sk. medicīnas un radošās industrijas, studiju mācību vides uzlabošanai koledžās. Kopējais finansējums ir 14,2 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums 12 milj. EUR.

2018. gadā noslēgta 6 projektu īstenošana un turpinājās pārējo 17 projektu īstenošana. Projektu īstenošana plānota līdz 2022. gada decembrim.

⁷⁰ European Standards and Guidelines for Quality Assurance

Studiju programmu fragmentācijas mazināšanās, resursu koplietošana

/atbildīgā institūcija – IZM/

Politikas virziens vērsts uz resursu konsolidāciju un koplietošanu, kopīgu studiju programmu izstrādi, augstākās izglītības institūciju stratēģisko specializāciju.

2017.–2018. gadā sadarbībā ar Pasaules Banku tika veikts pētījuma *par augstākās izglītības pārvaldības un cilvēkresursu politikas pilnveidi augstākās izglītības modernizācijai* otrais posms. Balstoties uz pētījuma pirmā posma (īstenošana notika 2016.–2017. gadā), rezultātā saņemtajiem ekspertu ieteikumiem, izstrādāta ES struktūrfondu programma augstskolu pārvaldības stiprināšanai, kuras īstenošanu plānots uzsākt 2019. gada sākumā.

Pētījuma otrā posma rezultātā, saņemtas ekspertu rekomendācijas akadēmiskā personāla karjeras attīstības un nodarbinātības nosacījumu pilnveidei. Pētījuma otrā posma secinājumi un ieteikumi ņemti vērā, izstrādājot ES struktūrfondu programmas studiju programmu fragmentācijas mazināšanai un akadēmiskā personāla stiprināšanai, kuru īstenošana uzsākta 2018. gada 2.pusgadā.

2018. gada sākumā apstiprināti:

- MK noteikumi *par studiju programmu fragmentācijas samazināšanu un resursu koplietošanas stiprināšanu*, lai turpmāko piecu gadu laikā investētu ESF finansējumu jaunu, spēcīgu un starptautiski konkurētspējīgu studiju programmu izveidē, tai skaitā jaunu pedagoģijas studiju programmu izveidei 6 valsts augstskolās. Projektos var iesaistīties gan valsts, gan privātās augstākās izglītības iestādes, t.sk. arī koledžas. Kopējais indikatīvais finansējums 10,8 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 9,2 milj. EUR. 2018. gadā IZM izveidotā komisija izvērtēja un saskaņoja augstākās izglītības iestāžu iesniegtos studiju programmu attīstības un konsolidācijas plānus un pedagoģu izglītības attīstības plānus. 2018. gada nogalē uzsākta projektu īstenošana jaunu pedagoģijas studiju programmu izveidei;
- MK noteikumi, kas turpmāko 4 gadu laikā paredz investēt ES fondu finansējumu *augstskolu akadēmiskā personāla stiprināšanā* stratēģiskās specializācijas jomās, t.sk. 6 augstskolās akadēmiskā personāla kapacitātes stiprināšanai pedagoģijas studiju programmu īstenošanai. Tādējādi augstskolām ir pieejams finansējums mērķtiecīgai pasniedzēju kompetenču un prasmju

paaugstināšanai, kā arī jaunu pasniedzēju (doktorantu) un ārvalstu pasniedzēju piesaistei. Kopējais indikatīvais finansējums 34,3 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 29,2 milj. EUR. 2018. gadā tika noslēgti 18 līgumi par projektu īstenošanu 1.kārtas ietvaros, kā arī 6 līgumi par projekta īstenošanu 2.kārtas (akadēmiskā personāla kapacitātes stiprināšanai pedagoģijas studiju programmās) ietvaros, kopumā līdz 2023. gadam paredzot piesaistīt 271 jaunu pasniedzēju (doktorantu), 258 ārvalstu pasniedzējus un nodrošinot 1743 pilnveides pasākumus esošajam akadēmiskajam personālam;

- MK noteikumi *augstākās izglītības institūciju pārvaldības un organizatorisko procesu uzlabošanai*. ES fondu investīcijas paredzētas augstskolu sadarbības stiprināšanai ar industriju – studiju programmu satura pilnveidei un salāgošanai ar nozares attīstības vajadzībām, e-risinājumu un koplietošanas risinājumu ieviešanai, kā arī kā arī vadības personāla kompetenču paaugstināšanai, lai izveidotu augstāko izglītības institūciju vadītāju un līderu loku, kas ir kompetenti darbam starptautiskā līmenī un veicina pārmaiņu vadības kultūru. Kopējais indikatīvais finansējums 20 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums 17 milj. EUR. 2018. gadā tika uzsākta 17 projektu īstenošana.

Atbilstoši augstākās izglītības institūciju stratēģiskajai specializācijai, lai nodrošinātu studiju programmu fragmentācijas mazināšanos un resursu koplietošanu uzsākta Kultūras ministrijas pārraudzībā esošo kultūras un mākslas augstskolu (Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas, Latvijas Kultūras akadēmijas, Latvijas Mākslas akadēmijas) sadarbība kopīgu, konkurētspējīgu, starpdisciplināru, uz ārvalstu studentu mērķauditoriju orientētu studiju programmu piedāvājuma izveidē atbilstoši kultūrizglītības, kultūras nozares un radošo industriju attīstības un darba tirgus vajadzībām.

Augstākās izglītības piedāvājuma atbilstībai Latvijas tautsaimniecības un darba tirgus pieprasījumam ir nepieciešams turpināt darba devēju iesaisti resursu efektīvā izmantošanā augstākajā izglītībā, t.sk. augstskolu un koledžu studiju programmu fragmentācijas mazināšanā, valsts budžeta vietu sadalē.

studentu piesaisti studijām Latvijā, kā arī ietver citus starptautiskās sadarbības pasākumus, kopīgu programmu izstrādi un ieviešanu.

Augstākās izglītības internacionalizācija

/atbildīgā institūcija – IZM/

Lai sekmētu Latvijas augstākās izglītības konkurētspēju un paaugstinātu kvalitāti, politikas virziens vērsts gan uz īstermiņa ārvalstu un Latvijas studentu mobilitāti, gan uz pilna laika ārvalstu

2018./2019. akadēmiskajā gadā Latvijas augstskolās studē 8 282 studējošie, kuri iepriekšējo izglītību ieguvuši ārpus Latvijas (mobilie studenti), kas veido 10,3% no visa studējošo skaita. Mobilitātē iesaistīto studentu skaits kopš 2014./2015. akadēmiskā gada pieaudzis par aptuveni 58%. Visbiežāk iepriekšējo izglītību studenti bija ieguvuši Indijā, Uzbekistānā un Vācijā (attiecīgi 23%, 15% un 12%).⁷¹

2018./2019. akadēmiskajā gadā ārzemniekiem no 26 valstīm piešķirtas 189 Latvijas valsts stipendijas, t.sk. 90 – studijām, 28 – pētniecībai, 71 – dalībai Latvijas augstākās izglītības iestāžu organizētajās starptautiskajās vasaras skolās (apstiprinātas 7 starptautiskās vasaras skolas).

2018. gadā Latvijas augstskolās tika īstenotas 15 kopīgas studiju programmas ar ārvalstu augstskolām (t.sk. Lietuvas, Igaunijas, Spānijas, Austrijas, Dānijas, un Vācijas augstskolām) tādās jomās kā starptautiskais bizness un eksporta menedžments, tehnoloģiju un inovāciju vadība, inovatīva ceļu un tiltu inženierija, stratēģiskā robežu pārvaldība u.c.

2017./2018. akadēmiskajā gadā Latvijas augstskolās darbojās 244 ārvalstu mācībspēki kas bija 5,6% no kopējā akadēmiskā personāla. Latvijas mērķis ir palielināt ārvalstu pasniedzēju skaita īpatsvaru līdz 7% 2020. gadā. Lai veicinātu ārvalstu mācībspēku piesaisti un augstākās izglītības internacionalizāciju, 2018. gada sākumā ir apstiprināti pasākumi augstākās izglītības institūciju atbalstam. 2018. gadā augstskolas izstrādāja studiju programmu attīstības un konsolidācijas plānus un pieteikumus ESF projektu konkursam par studiju programmu ES valodās un kopīgu doktorantūras programmu izstrādi. Projektu īstenošanu plānots uzsākt 2019. gada 2.ceturksnī.

ESF projektos ir iespēja arī pilnveidot akadēmiskā personāla profesionālās zināšanas un piesaistīt ārvalstu pasniedzējus. Šo projektu īstenošana uzsākta 2018. gada nogalē un 2019. gada sākumā.

Augstākās izglītības kvalitāti, inovatīvu pieeju un internacionalizāciju būtiski sekmē ES *Erasmus+* programmas piedāvātās iespējas augstākās izglītības sektorā – mācību mobilitātes Eiropas valstīs un partnervalstīs, sadarbības un inovāciju pārneses projekti, kapacitātes stiprināšanas projekti ar partnervalstīm augstākajā izglītībā u.c. aktivitātes. Latvijai pieejamā ES budžeta dotācija 2018. gadā augstākajai izglītībai *Erasmus+* ietvaros studentu un personāla mobilitātēm starp programmas valstīm bija 8,1 milj. EUR, savukārt studentu un personāla mobilitātēm starp programmas un partnervalstīm 1,7 milj. EUR. Lai nodrošinātu vienlīdzīgu pieeju un līdzvērtīgus nosacījumus starp mobilitātes aktivitātēm augstākajā izglītībā, ik gadu tiek piešķirts valsts budžeta līdzfinansējums studentu un personāla mobilitātei 20% apmērā no aktivitātes kopējā

finansējuma. 2018. gadā valsts budžeta līdzfinansējums bija 2 milj. EUR. Kopējā pieejamā finansējuma ietvaros 2018. gadā apstiprināti 46 projekti mobilitātēm starp programmas valstīm ar kopējo mobilitāšu skaitu 3 579 un 20 projekti mobilitātēm starp programmas un partnervalstīm ar kopējo mobilitāšu skaitu 594. Īstenošanā bija arī iepriekšējos gados apstiprinātie projekti, un 2018. gadā VIAA kopumā administrēja 199 mobilitātes projektus augstākās izglītības sektorā, stratēģisko partnerību aktivitātē - 9 projektus, no tiem 3 (588,5 tūkst. EUR apmērā) tika apstiprināti 2018. gadā. Augstākās izglītības sektorā stratēģisko partnerību īstenošanā izstrādā jaunas inovatīvas mācību programmas, izglītības metodes, kursus.

Erasmus+ augstākās izglītības starptautiskās sadarbības centralizēto aktivitāšu 2018. gada konkursā EK Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūra (EACEA) apstiprināja 6 projektus ar Latvijas augstākās izglītības institūciju dalību. Šīs aktivitātes būtība ir Eiropas augstskolu konsorciju zināšanu un pieredzes pārnese uz partnervalstu augstskolām, augstākās izglītības sistēmām atbilstoši apstiprinātajām partnervalstu prioritātēm.

Kopš *Erasmus+* programmas sākuma 2014. gadā EK izpildaģentūra EACEA aktivitātē „*Kapacitātes stiprināšana augstākajā izglītībā partnervalstīs*” kopumā apstiprinājusi 9 projektus, kuros Latvijas augstskolas ir projektu koordinatori, 19 projektus, kuros Latvijas augstskolas ir projektu partneri.

Savukārt *Erasmus+ Žana Monē* (ŽM) centralizētajā aktivitātē, kā ietvaros tiek risināti daudzveidīgi ar Eiropas integrāciju, pētījumiem, Eiropas sasniegumu un vērtību popularizēšanu saistīti aspekti, kopš 2014. gada EACEA apstiprinājusi 3 projektus, ko koordinē Latvijas institūcijas.

2017. gada decembrī tika noslēgti sadarbības memorandi par Norvēģijas un Eiropas Ekonomiskās zonas finanšu instrumentiem 2014.-2021. gadam, koncentrējot resursus vienotās Baltijas un Ziemeļvalstu pētniecības un augstākās izglītības telpas izveidei. Stipendiju apakšprogrammas atklāta konkursa ietvaros būs iespējams iegūt finansējumu stipendijām Latvijas, Norvēģijas, Lihtenšteinas un Islandes studentiem, augstskolu akadēmiskajam un administratīvajam personālam akadēmiskajai un neakadēmiskajai mobilitātei, priekšrocība tiks dota mobilitātēm, ko īsteno sinerģijā ar Baltijas pētniecības programmas atbalstītajiem projektiem. 2019. gada 15.janvārī MK apstiprināts programmas koncepcijas dokuments. 2019. gadā plānots parakstīt programmas līgumu un izstrādāt atbilstošu regulējumu, lai 2020. gadā Latvijā varētu izsludināt projektu konkursu stipendiju apakšprogrammā.

⁷¹ Kopš 2014./2015. akadēmiskā gada Centrālā statistikas pārvalde veica izmaiņas datu metodoloģijā, ārvalstu studējošo datu vietā ievācot datus par mobilajiem studentiem.

3.4.5. Mūžizglītība

Mērķis ir panākt, lai 2020. gadā 15% no iedzīvotājiem (25-64 gadu vecumā) būtu iesaistīti mācīšanās procesā. 2017. gadā tika sasniegts augstākais dalības rādītājs – 7,5% (skat.3.5.attēlu). Tomēr 2018. gadā dalības rādītājs samazinājies līdz 6,7%⁷².

Personu finansiālās grūtības (norādīja 14,5% respondentu) un nespēja savienot mācības ar darbu (12,6% respondentu) vai ģimenes dzīvi (9,1% respondentu) ir būtiskākie šķēršļi dalībai pieaugušo izglītībā. Bez tam ir jāveicināt sabiedrības izpratni par pieaugušo izglītības nozīmību (23% respondentu norādīja, ka mācības nav nepieciešamas)⁷³,

Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.-2020. gadam pasākumi ir vērsti uz mūžizglītības principa ieviešanu, t.sk. viens no rīcības virzieniem paredz izglītības iespēju paplašināšanu pieaugušajiem (piemēram, otrās iespējas izglītības piedāvājuma paplašināšana,

atbalsts darba devējiem darbinieku izglītošanā, kā arī atbalsts nodarbināto kvalifikācijas pilnveidošanai atbilstoši darba devēju prasībām u.c.).

Latvija ir uzsākusi dalību OECD Starptautiskajā pieaugušo kompetenču novērtēšanas programmas pētījumā PIAAC⁷⁴, kas ļaus novērtēt 16 - 65 gadus vecu Latvijas iedzīvotāju prasmes galvenajās informācijas apstrādes jomās - lasītprasmē, rēķinātprasmē un problēmu risināšanā un to izmantošanu ikdienas dzīvē un darba vidē. Patlaban notiek gatavošanās OECD PIAAC izmēģinājuma pētījumam, ko paredzēts veikt no 2020. gada aprīļa līdz jūnijam. Savukārt PIAAC pamata pētījums iecerēts no 2021. gada augusta līdz 2022. gada martam. Pirmie OECD PIAAC pētījuma rezultāti tiks publiskoti 2023. gadā.

3.5. attēls

Iedzīvotāju 25-64 gadu vecumā piedalīšanās izglītības procesā

īpatvars, procentos

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Sadarbības sekmēšana un koordinācijas nodrošināšana starp pieaugušo izglītībā iesaistītajiem partneriem

/atbildīgā institūcija – IZM/

Mērķis ir nodrošināt vienotu un labi koordinētu pieaugušo izglītības sistēmas pārvaldību.

Turpinās 2016. gadā apstiprinātā *Pieaugušo izglītības pārvaldības modeļa ieviešanas plāna 2016.-2020. gadam*⁷⁵ ieviešana. Plāna mērķis ir izglītības pieejamības un kvalitātes nodrošināšana iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu vecuma, dzimuma,

iepriekšējās izglītības, dzīves vietas, ienākumu līmeņa, etniskās piederības, funkcionāliem traucējumiem un citiem faktoriem.

Plāna koordinācijai un ieviešanas procesa uzraudzībai, izveidota un darbojas starpnozaru konsultatīva institūcija *Pieaugušo izglītības pārvaldības padome*, kurā sastāvā ir pieaugušo

⁷² Saskaņā ar Eurostat *Darbspēka apsekojuma metodoloģiju*

⁷³ Eurostat *Pieaugušo izglītības apsekojums* (2016.)

⁷⁴ The Programme for the International Assessment of Adult Competencies

⁷⁵ MK 2016. gada 5.maija rīkojums Nr.287 *Par Pieaugušo izglītības pārvaldības modeļa ieviešanas plānu 2016. – 2020. gadam.*

izglītībā iesaistīto ministriju un citu organizāciju pārstāvj, kā arī sociālo un sadarbības partneru pārstāvj.

2019. gadā sadarbībā ar iesaistītajām pusēm tiks uzsākta *Pieaugušo izglītības pārvaldības modeļa plāna 2021.-2026. gadam* projekta izstrāde.

Izstrādāts metodiskais materiāls *Praktisks ceļvedis darbam ar pieaugušajiem profesionālās izglītības iestādēs* – rokasgrāmata, kas piedāvā metodes, rīkus, informācijas avotus, vadlīnijas un piemērus konkurētspējīgu pieaugušo izglītības pakalpojumu plānošanā profesionālās izglītības iestādēs. Papildus ir plānoti semināri *“Izaicinājumi pieaugušo izglītībā”*, kuros izvērstāk tiks izskatītas metodiskajā materiālā

Atbalsts nodarbināto kvalifikācijas pilnveidošanai

/atbildīgā institūcija – EM, LM, IZM/

Mērķis ir nodrošināt iespēju nodarbinātām personām pilnveidot profesionālo kompetenci, apgūstot profesionālās pilnveides, tālākizglītības un neformālās izglītības programmas.

2017. gadā uzsākta ESF projekta *“Nodarbināto personu profesionālās kompetences pilnveide”* īstenošana. Projekta mērķis ir pilnveidot nodarbināto (t.sk. pašnodarbinātu) personu vecumā no 25 gadiem profesionālo kompetenci, lai laikus novērstu darbaspēka kvalifikācijas neatbilstību darba tirgus pieprasījumam, veicinātu strādājošo konkurētspēju un darba produktivitātes pieaugumu. Projekta ietvaros tiek īstenotas profesionālās tālākizglītības, profesionālās pilnveides un neformālās izglītības programmas, kā arī ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšana. Sadarbībā ar sociālajiem partneriem, darba devējiem un nozaru ekspertiem Pieaugušo izglītības pārvaldības padomē tiek apstiprināts izglītības programmu saraksts. Līdz šim organizētas trīs mācību kārtas. Sadarbībā ar vidēji 60 izglītības iestādēm piedāvātas vidēji vairāk nekā 300 dažādas izglītības programmas katrā mācību kārtā. Aptvertas mācību vajadzības 12 tautsaimniecības nozarēs⁷⁶.

Pieprasītākās mācības – IKT, transporta un loģistikas nozarēs, kā arī ēdināšanā. Līdz 2019. gada marta vidum mācības pabeiguši 9 038 nodarbinātie (t.sk. 1 677 nodarbinātie ar zemu izglītību). Kopumā mācībās iesaistīti 16,8 tūkst. pieaugušie t.sk. 3 481 nodarbinātie ar zemu izglītību. Sadarbībā ar NVA no 2017. gada oktobra līdz 2018. gada beigām karjeras konsultāciju saņēmis 321 nodarbinātais 209 nodarbinātie izmantojuši ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšanas pakalpojumu. Specifiskā atbalsta plānotais kopējais attiecināmais finansējums ir 27 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums – 23 milj. EUR un

iekļautās tēmas par profesionālās izglītības prestiža un pievilcības veicināšanas iespējām, profesionālās izglītības iestāžu maksas pakalpojumu cenrāžu izstrādi, pieaugušo izglītības pakalpojumu pašizmaksas aprēķināšanu, darba tirgus apsteidzošiem pētījumiem u.tml

IZM īstenotajā *Erasmus+* programmas projektā *“Nacionālie koordinatori Eiropas programmas īstenošanai pieaugušo izglītībā”* sadarbībā ar nozaru ekspertiem noteiktas vispārējo prasmju vajadzības visās nozarēs un izstrādāti 26 moduļi pieaugušo vispārējo prasmju attīstīšanai.

valsts budžeta finansējums – 4 milj. EUR. Projekta plānotais kopējais attiecināmais finansējums ir 25,3 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums – 21,5 milj. EUR un valsts budžeta finansējums – 3,8 milj. EUR.

Mācību atbalstam darba devēju pasūtītām mācībām darbiniekiem ir izstrādāti pasākumi:

- *Atbalsts nodarbināto apmācībām (tehnoloģiskās apmācības)*. Atbalsts tiek sniegts komersantu nodarbināto apmācībām. Pasākuma mērķis ir nodrošināt komersantus ar atbilstošas kvalifikācijas darbaspēku, kas sekmētu darba ražīguma pieaugumu un jaunu vai uzlabotu produktu un tehnoloģiju izstrādi un ieviešanu ražošanā. Ir plānotas divas projektu atlases kārtas. Kopējais pieejamais ERAF finansējums programmas ietvaros ir 18 milj. EUR. 2016. gada pavasarī apstiprināti pirmās kārtas 10 projekti, kurus īsteno lielākās nozaru asociācijas, kuras pārstāv kādu no apstrādes rūpniecības apakšnozarēm, IKT nozari vai izmēģināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozari. Noslēgti līgumi 16,7 milj. EUR apmērā, ietverot ERAF finansējumu 8,99 milj. EUR. Programmas pirmās kārtas ietvaros līdz 2018. gada beigām apmācītas 9 123 nodarbinātās ne-unikālās personas 554 komersantiem. 2018. gadā pagarināts pirmās kārtas projektu ieviešanas termiņš līdz 2022. gada beigām. 2018. gadā izstrādāti otrās kārtas ieviešanas nosacījumi, kurus plānots apstiprināt MK 2019. gada aprīlī. Atbalsts plānots apstrādes rūpniecības apakšnozarē, IKT nozarē un starptautisko biznesa pakalpojumu centros nodarbinātajiem;
- *Atbalsts IKT un netehnoloģiskām apmācībām, kā arī apmācībām, lai sekmētu investoru piesaisti (netehnoloģiskās apmācības)*. Pasākums ir

⁷⁶ Būvniecība; kokrūpniecība; elektronisko un optisko iekārtu ražošana, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas; metālapstrāde, mašīnbūve un mašīnzinības; tekstilizstrādājumu, apģērba, ādas un ādas izstrādājumu ražošana; pārtikas rūpniecība un lauksaimniecība;

ēdināšanas pakalpojumi un tūrisms; drukas un mediju tehnoloģijas; transports un loģistika; enerģētika; ķīmiskā rūpniecība; kultūra (bibliotēkas).

izstrādāts ar mērķi veicināt pašnodarbināto personu, mikro, mazo, vidējo un lielo komersantu produktivitāti un darba efektivitāti, paaugstinot to darbinieku kvalifikāciju un prasmes IKT jomā, nodrošināt komersantus ar atbilstošas kvalifikācijas darbaspēku, sekmējot netehnoloģisko inovāciju ieviešanu komersantos, kā arī nodrošināt atbalstu apmācībām, veicinot investoru piesaisti valstij. Ierobežotas projektu iesniegumu atlase rezultātā 2016. gadā tika atlasīta LTRK, LIKTA un LIAA, lai nodrošinātu veiksmīgu programmas īstenošanu. Noslēgti līgumi 15,1 milj. EUR apmērā, ietverot ERAF finansējumu 6,9 milj. EUR. Līdz 2018. gada beigām apmācītas 614 komersantu 2 490 nodarbinātās ne-unikālās personas.

Pieaugušo izglītības kvalitāti un inovatīvu pieeju sekmē ES *Erasmus+* programmas piedāvātās iespējas pieaugušo izglītības sektorā. 2018. gadā VIAA administrēja 35 mācību mobilitāšu un 19 partnerības projektus. 2018. gadā pieaugušo izglītības sektorā apstiprināti 14 mācību mobilitāšu projekti 106,2 tūkst. EUR apmērā, kas kopumā dos iespēju uz citu

Eiropas valsti jaunu zināšanu un pieredzes iegūšanai doties 47 pieaugušo izglītotājiem. Savukārt, stratēģisko partnerību ietvaros šajā sektorā apstiprināti 6 projekti 1,1 milj. EUR apmērā, no tiem 3 labas pieredzes apmaiņai un 3 inovāciju izstrādei. Projektu tematiskie virzieni saistīti ar pedagogijas un didaktikas jautājumiem, jaunu inovatīvu mācību programmu izstrādi, uzņēmējdarbības izglītību un radošuma veicināšanu.

Atbilstoši *Izglītības likuma* nosacījumiem, kas stāties spēkā 2022. gada beigās, valstij ir jāatbalsta pieaugušo izglītība, finansējot pieaugušo neformālās izglītības programmas, kā arī atbalstot darba devēju darbinieku papildu izglītošanu. 2019.-2022. gadā plānots darbs pie normatīvās bāzes izstrādes par valsts atbalsta pasākumiem darba devējiem darbinieku izglītošanā, tajā skaitā plānots noteikt kritērijus šāda atbalsta saņemšanai. Vienlaikus tiek plānots izstrādāt kārtību, kādā valsts finansē pieaugušo neformālās izglītības programmas, tālākizglītības programmas un profesionālās kompetences pilnveidi, ka arī kritērijus attiecīgā finansējuma saņemšanai.

Ārpus formālās izglītības sistēmas apgūto zināšanu, prasmju un profesionālās kompetences novērtēšanas nodrošināšana

/atbildīgā institūcija – IZM/

Mērķis ir atbilstoši normatīvajam regulējumam nodrošināt iespējas un pieejamību personām veikt ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšanu un profesionālās kvalifikācijas apliecinoša dokumenta iegūšanu.

No 2011. gada līdz 2018. gada beigām ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšanas rezultātā ir izsniegtas vairāk kā 6 tūkst. profesionālās kvalifikācijas apliecības. Neformālās mācīšanās rezultātu novērtēšana pamazām sabiedrībā kļūst aizvien pieprasītāka.

Nodarbinātajiem pieaugušajiem atbalsts ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšanai ir pieejams arī ES fonda

projekta "*Nodarbināto personu profesionālās kompetences pilnveide*" ietvaros.

Izveidota darba grupa, kuras uzdevums ir līdz 2019. gada beigām izstrādāt ieteikumus normatīvās bāzes izmaiņām ārpus formālajā izglītībā apgūtās profesionālās kompetences novērtēšanas sistēmas pilnveidei un normatīvās bāzes sakārtošanai (lai atzītu daļējas profesijas vai specializācijas, kā arī novērtētu neformālās un ikdienas mācīšanās, profesionālajā pieredzē iegūtās kompetences un iepriekšējā izglītībā sasniegtos rezultātus darbam, izglītības turpināšanai un personības attīstībai). 2018. gadā Latvija sagatavoja un EK prezentēja ziņojumu par neformālās un ikdienas mācīšanās rezultātu atzīšanu valstī.

Nacionālās kvalifikāciju ietvarstruktūras izstrāde un tās līmeņu pielīdzināšana Eiropas kvalifikāciju struktūrai

/atbildīgā institūcija – IZM/

Mērķis ir attīstīt Latvijas nacionālo kvalifikāciju ietvarstruktūru (LKI), kas balstīta mācīšanās rezultātos (*learning outcomes*) un tika pielīdzināta Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūrai (EKI) 2011. gadā. Latvijas augstākās izglītības diplomu pielikumos atsauce uz atbilstošo EKI līmeni ir iekļauta no 2013. gada, profesionālās izglītības dokumentos atbilstošais LKI līmenis – no 2017. gada.

2018. gadā sagatavots un 2019. gadā tiks iesniegts EK atjaunotais pašvērtējuma ziņojums, par LKI attīstību kopš 2011. gada.

2019. un 2020. gadā plānots turpināt pilnveidot Latvijas kvalifikāciju datubāzi (LKD), lai nodrošinātu tās ilgtspējību. LKD apkopota informācija par LKI pielīdzinātām kvalifikācijām un to mācīšanās rezultātiem latviešu un angļu valodās, kā arī

3.5. CĪŅA AR NABADZĪBU, DEMOGRĀFIJAS IZAICINĀJUMI UN VESELĪBAS AIZSARDZĪBA

3.5.1. Nabadzības līmeņa mazināšana

Latvijas NRP mērķis ir līdz 2020. gadam samazināt
par 121 tūkst. jeb līdz 21% nabadzības riskam

pakļautos un/vai zemas darba intensitātes
mājsaimniecībās dzīvojošo personu skaitu.

3.9. ielikums

Nabadzības riskam pakļauto un/vai zemas darba intensitātes mājsaimniecībās dzīvojošo personu skaita samazināšanas tendences

Līdz 2013. gadam bija vērojama stabila virzība uz NRP noteikto nabadzības riskam pakļauto un/vai zemas darba intensitātes mājsaimniecībās dzīvojošo personu skaita samazināšanas mērķi Palielinoties iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzībai, no 2013. gada atkal sāka palielināties nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars. To sekmēja straujāks ienākumu no algota darba pieaugums un nodarbinātības līmeņa pieaugums. 2017. gadā nabadzības riskam pakļauto un/vai zemas darba intensitātes mājsaimniecībās dzīvojošo personu īpatsvars sasniedza 470 tūkstošus jeb 24,6 % iedzīvotāju. Līdz ar to arī absolūtos skaitļos noteiktā mērķa sasniegšana pēdējā gadā ir būtiski palēninājusies.

No 2011. gada ir vērojams samērā vienmērīgs ienākumu pieaugums visās mājsaimniecībās. 2017. gadā, salīdzinot ar 2016. gadu, vienīgi trūcīgākajās mājsaimniecībās (1.kvintīļu grupa) bija vērojams ienākumu samazinājums, kamēr pārējās kvintīļu grupās bija vērojama stabila ienākumu palielināšanās..

Pēdējo gadu laikā vērojams izteikts dziļai materiālai nenodrošinātībai pakļauto iedzīvotāju īpatsvara samazinājums gan iedzīvotāju kopskaitā, gan zem nabadzības riska sliekšņa esošo iedzīvotāju vidū – no 16,4% 2015. gadā līdz 9,5% 2018. gadā iedzīvotāju kopskaitā un no 40,0% 2015. gadā uz 23,9% 2018. gadā iedzīvotājiem zem nabadzības riska sliekšņa, turklāt šī tendence ir vērojama visās ienākumu kvintīļu grupās. Kopš 2011. gada vērojama pakāpeniska situācijas uzlabošanās un nabadzības riska samazināšanās tajās mājsaimniecībās, kuru ienākumus galvenokārt veido algota darba samaksa, kā arī ģimenēs ar bērniem. Nabadzības riskam pakļauto bērnu īpatsvars 2017. gadā turpināja samazināties, sasniedzot 17,5 %. Savukārt mājsaimniecībās, kuru galvenais ienākumu avots ir fiksēti ienākumi (pensijas un pabalsti) un kuru pieaugums ir daudz lēnāks kā darba samaksas izmaiņas, nabadzības risks turpina pieaugt, īpaši pensijas vecuma cilvēkiem. 2017. gadā ir palielinājies nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars vecuma grupā virs 65 gadiem (no 38,1% 2015. gadā līdz 45,7% 2017. gadā). Ļoti augsts nabadzības risks ir vientuļajiem senioriem – ja persona vecumā virs 65 gadiem dzīvo viena pati, šis rādītājs ir 74%.

Salīdzinot ar pārējām ES dalībvalstīm, Latvijā ir viens no augstākajiem ienākumu nevienlīdzības rādītājiem – 2017. gadā Džini koeficienta vērtība Latvijā sasniedza 35,6%. Diemžēl 2017. gadā bija vērojams būtisks ienākumu nevienlīdzības pieaugums – par 1.1 procentpunktu salīdzinājumā ar 2016. gadu. Savukārt 20% vistrūcīgāko iedzīvotāju ienākumi bija 6,8 reizes lielāki nekā 20% vistrūcīgāko iedzīvotāju (2015. gadā – 6,2 reizes lielāki, 2016. gadā – 6,3 reizes lielāki).

Sešu gadu laikā sociālo transfertu īpatsvars mājsaimniecību rīcībā esošajos ienākumos samazinājies par 9.4 procentpunktiem – no 32,4% 2010. gadā līdz 23% 2017. gadā. Savukārt algota darba ienākumu īpatsvars ir pieaudzis no 63,7% 2010. gadā līdz 72% 2017. gadā. Mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi no algota darba uz vienu mājsaimniecības locekli ir palielinājušies no 311 EUR mēnesī 2016. gadā līdz 352 EUR mēnesī 2017. gadā.

Lai gan kopējās nabadzības un sociālās atstumtības rādītāju attīstības tendences norāda uz pakāpenisku situācijas uzlabošanos, taču vienlaicīgi kā **galvenie nabadzības mazināšanas mērķa sasniegšanas riski** jānorāda:

- liels neformālās ekonomikas sektors, kas atstāj negatīvu ietekmi uz tajā nodarbināto sociālās aizsardzības līmeni sociālā riska iestāšanās gadījumā, ilgtermiņā tas palielina slogu uz valsts un pašvaldību izdevumiem sociālajai aizsardzībai;
- augstais nodarbināto īpatsvars, kas valsts obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas veic no ienākumiem līdz minimālai algai (aptuveni 30%) un kas nākotnē negatīvi ietekmēs viņu ienākumu aizvietošanas līmeni pēc pensionēšanās;

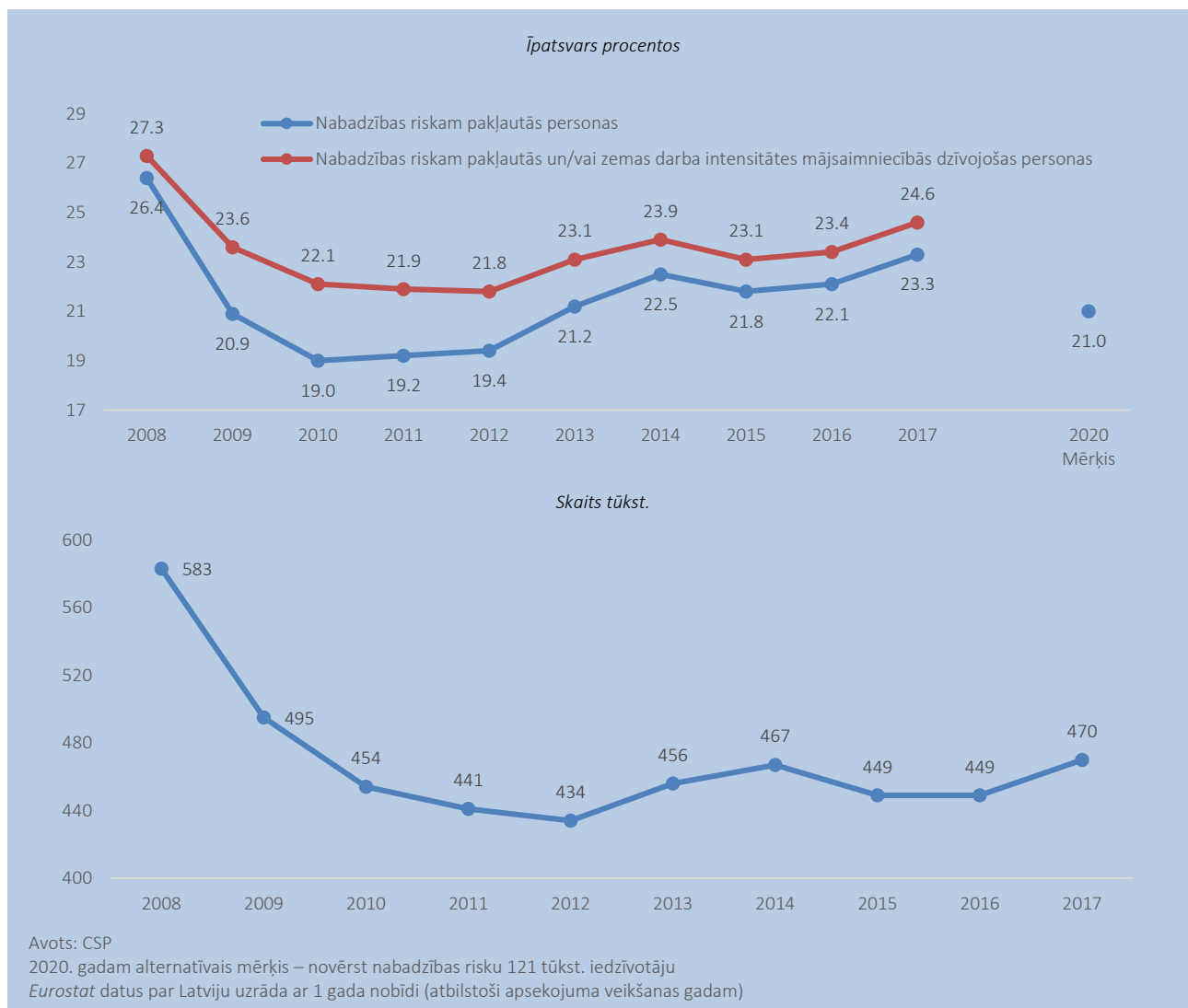
- augstais mājsaimniecību parādu līmenis (patēriņa kredīti, kredīts par mājokli, parāds par komunālajiem maksājumiem), kā rezultātā arī iedzīvotāji ar relatīvi vidējiem vai augstiem ienākumiem var nonākt sociālās palīdzības saņēmēju lokā.

2018. gadā īstenoto pasākumu galvenie virzieni saglabājās, un tie bija vērsti uz darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu, ienākumu palielināšanu strādājošiem ar zemiem ienākumiem un ģimenēm ar bērniem, materiālā atbalsta pilnveidošanu pensijas vecuma cilvēkiem un pakalpojumu pilnveidošanu nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautajām iedzīvotāju grupām, atbalsta

⁷⁷ Portāls par izglītības iespējām Eiropas telpā /
Mācīšanās iespējas un kvalifikācijas Eiropā (Portal on Learning
Opportunities Throughout European Space / Learning Opportunities
and Qualifications)

⁷⁸ Eiropas Prasmju/Kompetenču, kvalifikāciju un profesiju datubāze
(European Skills/Competences, Qualifications and Occupations)

3.6. attēls
Nabadzības līmeņa samazināšanas mērķis

Saeima 2017. gada jūlijā apstiprināja plašu nodokļu reformu, kas stājās spēkā no 2018. gada 1.janvāra, t.sk., darbaspēka nodokļos, kuras viena no prioritātēm ir noteikta iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšana. (skat. 2.1.nodaļu).

2018. gadā turpinājās projekta “Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās” īstenošana, kura kopējais plānotais finansējums ir 8,5 milj. EUR, t.sk., ESF finansējums – 7,2 milj. EUR. Projekta ietvaros savu profesionālo kompetenci pilnveidos 2 000 sociālā darba speciālisti, tiks izstrādāta metodika sociālajam darbam ar dažādām klientu mērķa grupām, uzlabota iestāžu un profesionāļu sadarbība, kā arī tiks attīstīts sociālais darbs kopienā. Saskaņā ar datiem, kas apkopoti līdz 2018. gada 3.ceturksnim, kopš projekta uzsākšanas atbalstu saņēmušo sociālā darba speciālistu skaits sasniedza 1 602 personas no 106 pašvaldībām. Kopumā īstenoti 16 036 supervīziju un apmācību notikumi, par kuriem 2015.- 2018. gadā

pašvaldībām tika izmaksāta kompensācija 223 tūkst. euro apmērā, t.sk 185,3 tūkst. euro par sociālā darba speciālistiem nodrošinātu supervīziju un 37,8 tūkst. euro par apmācību. No apgūtās kopsummas ESF finansējums ir 189,5 tūkst. euro un valsts budžeta finansējums 33,5 tūkst.euro.

Ar ESF atbalstu deinstitutionalizācijas (DI) projekti tiek īstenoti visos Latvijas reģionos un tajos piedalās 115 pašvaldības. DI projektu ietvaros kopumā izvērtētas un individuālie atbalsta plāni izstrādāti 4876 mērķa grupas personām (ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem un bērniem ar funkcionāliem traucējumiem (FT), kuriem noteikta invaliditāte un kuri dzīvo ģimenēs, gan pilngadīgiem cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem (GRT), kuriem ir noteikta smaga un ļoti smaga invaliditāte (I un II invaliditātes grupa). Visi plānošanas reģioni ir izstrādājuši reģionu DI plānus un bērnu aprūpes iestāžu un slēgšanai atbalstīto valsts sociālās aprūpes

centru filiāļu reorganizācijas plānus. Ir uzsākts ERAF projektu iesniegumu atlases process, lai 2019. gadā 80 pašvaldības varētu uzsākt sociālo pakalpojumu sniegšanai nepieciešamās infrastruktūras izveidi. Paralēli ir uzsākta sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšana: 2018. gadā 285 cilvēkiem ar GRT nodrošināti dienas aprūpes centru, grupu māju, specializēto darbnīcu, aprūpes mājās, atelpas brīža pakalpojumi, speciālistu konsultācijas, atbalsta grupas un grupu nodarbības; 651 bērnam ar FT nodrošināti sociālās aprūpes, atelpas brīža un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi. 193 bērnu ar FT likumiskajiem pārstāvjiem vai audžuģimenēm ir nodrošināti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi. Lai mazinātu sabiedrības negatīvo attieksmi pret cilvēkiem ar GRT, un atvieglotu DI ieviešanu, īstenota komunikācijas kampaņa "*Cilvēks, nevis diagnoze!*"⁷⁹.

Tāpat ar ESF atbalstu līdz 2021. gadam tiks pilnveidota sociālo pakalpojumu atbalsta sistēma, kuras ietvaros izstrādās un izmēģinās sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas un atbalsta personas pakalpojuma ieviešanas mehānismus. Projektā plānota finansēšanas mehānismu izmēģināšana sabiedrībā balstītu pakalpojumu sniegšanā bērniem ar FT un pilngadīgiem cilvēkiem ar GRT, praktiskā izmēģināšanā iesaistot 200 pilngadīgus cilvēkus ar GRT un 100 bērnus ar FT. Atbalsta personas pakalpojuma izmēģinājums projektā iesaistīti 330 pilngadīgi cilvēki ar garīga rakstura traucējumiem, tiem nodrošinot atbalstu juridiskajā, finanšu, ikdienas dzīves prasmju apgūšanas un attīstības, veselības aprūpes un sociālās aprūpes jomā, un atbalsta loka veidošanā. Līdz 2018. gada beigām saņemti 284 iesniegumi un noslēgti 229 līgumi ar cilvēkiem ar GRT par atbalsta personas pakalpojuma saņemšanu. Pakalpojuma saņēmēji ir iemācījušies pieņemt patstāvīgi lēmumus, uzlabojusies viņu dzīves situācija, daļa uzsākusi strādāt un mācīties, ir augusi pašapziņa. 2018. gada septembrī uzsākta sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas mehānisma

- individuālā budžeta modeļa bērniem ar FT – aprobācija izmēģinājums projektā. Noslēgti sadarbības līgumi ar 10 pašvaldībām, un uzsākta sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšana 100 mērķa grupas personām.

Būtisku atbalstu nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanai 2014.-2020. gada periodā paredz ES fondu līdzfinansētie pasākumi. 225 milj. EUR jeb 35% no ESF finansējuma paredzēti sociālās iekļaušanas veicināšanai, nabadzību un jebkādas diskriminācijas apkarošanai. Papildus, šim mērķim plānots novirzīti arī 193 milj. EUR jeb 8% no ERAF finansējuma.

Latvijā vistrūcīgāko personu nefinansiālam atbalstam 2014.-2020. gada plānošanas periodā plānots izmantot 48,2 milj. EUR, t.sk. 41 milj. EUR no *Eiropas Atbalsta fondu vistrūcīgākajām personām* (turpmāk – EAFVP) finansējuma. Ar EAFVP atbalstu 2018. gadā 68,5 tūkst. trūcīgas un maznodrošinātas personas saņēmušas pārtikas preču komplektus, 17,4 tūkst. ģimenēm ar bērniem izdalītas higiēnas un saimniecības preces, 9,7 tūkst. skolēnu trūcīgās un maznodrošinātās ģimenēs saņēmuši mācību piederumu komplektus, savukārt 4,8 tūkst. personām izsniegtas gatavas maltītes. 2018. gadā notikuši 1 137 papildpasākumi (informatīvi pasākumi, individuāls un grupu darbs, neformāli izglītojoši pasākumi, socializēšanas pasākumi u.c.). Tajos piedalījās 6,3 tūkst. personas. Papildu pārtikas preču komplektus ģimenēm ar zīdaiņiem un maziem bērniem vecumā līdz 2 gadiem saņēmušas 1 tūkst. ģimenes un 1,6 tūkst. ģimenēm izdalīti papildu higiēnas preču komplekti ģimenēm ar zīdaiņiem un maziem bērniem vecumā līdz 2 gadiem.

Lai sniegtu lielāku atbalstu iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem, 2018. gadā ir paplašināts EAFVP atbalsta saņēmēju loks. No 2019. gada janvāra atbalstu var saņemt arī maznodrošinātas personas vai ģimenes, kuru vidējie ienākumi mēnesī nepārsniedz 242 eiro, līdzšinējo 188 EUR vietā.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Ienākumu nevienlīdzības samazināšana

/atbildīgā institūcija – FM, LM/

Mērķis ir samazināt nodokļu slogu ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem un augstam nabadzības riskam pakļautām iedzīvotāju grupām (īpaši ģimenēm ar bērniem un iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem), kā arī pensionāriem.

Lai paaugstinātu pensionāru ienākumu līmeni, 2019. gadā:

- vecuma pensijām, kas aprēķinātas par 45 un vairāk gadu lielu apdrošināšanas stāžu, pensiju indeksācijā piemēros faktisko patēriņa cenu indeksu un 80% (70% vietā) no apdrošināšanas

iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem;

- piemaksas apmēru par vienu apdrošināšanas stāža gadu, kas uzkrāts līdz 1995. gada 31.decembrim, oktobrī pārskatīs, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 50% no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem;
- pensijas saņēmēja nāves gadījumā pārdzīvojušajam laulātajam tiek piešķirts pabalsts 50% apmērā no mirušajam laulātajam piešķirtās

⁷⁹ Plašāka informācija: <http://cilveksnevisdiagnoze.lv/>

pensijas (ieskaitot piemaksu pie pensijas), tiesības uz pabalstu ir 12 mēnešus no pensijas saņēmēja nāves dienas;

- apdrošināšanas stāžā tiek iekļauts dienests PSRS armijā par periodu līdz 1996. gadam.

Otrajā pensiju līmenī uzkrātā kapitāla mantošanas iespēja ir noteikta ar Valsts fondēto pensiju likuma grozījumiem. No 2020. gada pensiju sistēmas 2.līmeņa jeb valsts fondētās pensijas kapitālu būs iespēja atstāt mantojumā vai pievienot konkrēti norādītas personas pensijas kapitālam, ja cilvēks nomirs pirms pensijas vecuma. Atbilstoši līdzšinējai kārtībai, ja cilvēks nomirst līdz pensijas vecuma sasniegšanai un pensijas

pieprasīšanai, 2.līmenī uzkrātais kapitāls tiek ieskaitīts valsts pensiju speciālajā budžetā un ņemts vērā, aprēķinot apgādnieka zaudējuma pensiju.

Ar 2018. gada 1. janvāri stājās spēkā nodokļu reforma, t.sk., darbaspēka nodokļos, kuras viena no prioritātēm ir noteikta iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšana. Kā pasākumus var minēt, piemēram, progresīvā IIN ieviešanu, diferencēta neapliekamā minimuma ieviešanu, pensionāra neapliekamā minimuma paaugstināšanu, atvieglojuma par apgādībā esošu personu paaugstināšanu (*skat. 2.1.nodaļu*).

Nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto personu līdzdalības darba tirgū veicināšana

/atbildīgā institūcija – LM, TM/

Lai sekmētu personu nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto personu atgriešanos vai iekļaušanos darba tirgū, tiek īstenoti ADTP pasākumi, nodrošinot valsts līdzfinansētās darbavietas. Kopumā 2018. gadā no jauna izveidotas 987 subsidētas darbavietas (ieskaitot *Jauniešu garantijas* projektu), t.sk., 295 darba vietas bezdarbniekiem ar invaliditāti. Subsidēto darbavietu nodrošināšanai bezdarbniekiem 2018. gadā izlietotais finansējums bija indikatīvi 5,7 milj. EUR, t.sk. ESF līdzfinansējums – 4,87 milj. EUR.

ESF līdzfinansēta pasākuma *“Profesionālā rehabilitācija”* ietvaros 2018. gadā akreditētas 5 jaunas, darba tirgus pieprasījumam atbilstošas profesionālās rehabilitācijas tālākizglītības programmas personām ar smagu invaliditāti un saskaņotas 35 neformālās izglītības prasmju apmācības programmas personām ar GRT. Profesionālās piemērotības noteikšanas sistēmas pilnveidošanai ir iegādāta Vācijā izstrādāta metode, apmācīti speciālisti darbam ar metodi, uzsākta metodes aprobēšana profesionālās piemērotības noteikšanā pasākuma mērķa grupas personām. Vienlaikus 2018. gadā prasmju apmācību programmu apguvē tika iesaistīts 41 cilvēks ar GRT, profesionālās rehabilitācijas tālākizglītības programmu apguvē iesaistītas 34 personas ar smagu invaliditāti. No pasākumā kopumā iesaistītajām 75 mērķa grupas personām 48 personas ir jau pabeigušas dalību projektā, no kurām 26 personas pēc dalības projektā ir sākušas darba meklējumus, iesaistījušās apmācībā, nodarbinātībā, tostarp pašnodarbinātē. Kopējais finansējums pasākuma īstenošanai – 1,25 milj. EUR, t.sk. ESF līdzfinansējums – 1,06 milj. EUR, no tiem 2017. gadā kopējais finansējums 0,32 milj. EUR, t.sk. ESF līdzfinansējums –0,27 milj. EUR.

Lai uzlabotu NVA sniegto pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti, tiek nodrošināts arī surdotulka pakalpojums ADTP laikā.

NVA karjeras konsultanti veic ieslodzījumā esošo personu karjeras konsultēšanu 6 ieslodzījuma vietās:

Kopumā karjeras konsultācijas saņēmušas 435 ieslodzījumā esošās personas.

Sākot ar 2016. gada 4.ceturksni līdz 2022. gada beigām, ESF līdzfinansēta projekta *“Atbalsts sociālajai uzņēmējdarbībai”* ietvaros tiek sniegts atbalsts sociālās uzņēmējdarbības veicējiem, t.sk. tiem, kas veiks darba integrācijas pasākumus, veicinot konkrētu mērķa grupu (ilgstošie bezdarbnieki, gados vecāki bezdarbnieki (vecāki par 54 gadiem), bezdarbnieki, kuriem ir apgādājamie, bezdarbnieki ar invaliditāti, personas ar invaliditāti un personas ar garīga rakstura traucējumiem) nodarbinātības veicināšanu sociālajos uzņēmumos. Minētajā laika posmā pasākuma ietvaros plānota sociālo uzņēmumu atbalsta sistēmas izstrāde un ieviešana, t.sk. finanšu atbalsta sniegšana sociālajiem uzņēmumiem. Kopējais finansējums projekta īstenošanai – 14,9 milj. EUR, t.sk. ESF līdzfinansējums – 12,7 milj. EUR. Kopš Sociālā uzņēmuma likuma stāšanās spēkā (2018. gada 1.aprīlis) sociālā uzņēmuma statuss ir piešķirts 27 uzņēmumiem. Savukārt līdz *Sociālā uzņēmuma likuma* stāšanās spēkā brīdim ESF projekta *“Atbalsts sociālajai uzņēmējdarbībai”* īstenojamajā pilotprojektā tika reģistrēti 98 sociālās uzņēmējdarbības veicēji. Sociālās uzņēmējdarbības veicēji un sociālā uzņēmuma statusu ieguvušie komersanti var iesniegt biznesa plānus Attīstības finanšu institūcijā ALTUM sociālās idejas īstenošanai un pretendēt uz grantu līdz 200 tūkst. EUR. 2018. gadā ALTUM tika saņemti 99 pieteikumi un tika noslēgts 31 līgums par kopējo summu 2,35 milj. EUR. Starp līgumus noslēgušajiem uzņēmumiem, seši ir sociālie uzņēmumi, kuru kopējais granta finansējums sasniedz 0,30 milj. EUR.

Lai sekmētu personu atgriešanos sabiedrībā un darba tirgū pēc soda izciešanas, kā arī novērstu atkārtotu noziedzību, Ieslodzījuma vietu pārvalde kopš 2017. gada sākuma īsteno ESF līdzfinansētus projektus:

- *Bijušo ieslodzīto integrācija sabiedrībā un darba tirgū*. Projektā tiek īstenoti specifiski atbalsta pasākumi bijušo ieslodzīto nodarbināšanai un jaunas atbalsta metodes bijušajiem ieslodzītajiem.

Tiek īstenoti pasākumi ieslodzīto un bijušo ieslodzīto karjeras plānošanai, valsts valodas apmācības un darba prasmju attīstības pasākumi. Tāpat tiek īstenoti atbalsta pasākumi ieslodzīto un bijušo ieslodzīto ģimenēm (piemēram, ģimenes dienu pasākumi Latvijas ieslodzījuma vietās) un pasākumi bijušo ieslodzīto pozitīvu sociālo saišu uzturēšanai. Projekta ietvaros līdz 2018. gada beigām resocializācijas pasākumus un atbalstu saņēmuši 3 085 ieslodzītie un bijušie ieslodzītie, no kuriem 2 033 personas atbalstu saņēma 2018. gadā. Plānots, ka kopā līdz projekta beigām resocializācijas pasākumus un atbalstu saņems 16 tūkst. ieslodzītie un bijušie ieslodzītie. Kopējais projekta finansējums ir 4,9 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums – 4,1 milj. EUR;

- *Resocializācijas sistēmas efektivitātes paaugstināšana*. Projektā ir uzsākta un turpinās ieslodzījuma vietu darbinieku un probācijas specialistu, kas strādā ar ieslodzītajiem un bijušajiem ieslodzītajiem, profesionālās kapacitātes celšana un mācību sistēmas pilnveide. Līdz 2018. gada beigām apmācītas 693 personas, no kurām 511 personas ir apmācītas 2018. gadā. Plānots, ka līdz projekta beigām tiks apmācīti 1 650 ieslodzījuma vietu un probācijas speciālisti. Projekta ietvaros tiek izvērtēta esošā resocializācijas sistēma un izstrādāts mehānisms tās efektivitātes paaugstināšanai, ieviešot jaunus instrumentus (resocializācijas programmas, atbalsta programmas u.c.). Kopējais projekta finansējums ir 3,9 milj. EUR, t.sk. ESF finansējums – 3,4 milj. EUR.

Diskriminācijas draudu un stereotipu mazināšana, kā arī pilsoniskās līdzdalības veicināšana

/atbildīgā institūcija – KM/

Mērķis ir nodrošināt atbalsta pasākumus, kas ļauj aktīvi piedalīties visos Eiropas sabiedrības dzīves aspektos sociālās atstumtības riskam pakļautajām iedzīvotāju grupām, t.sk. romiem, trešo valstu pilsoņiem ar dažādu kultūru, reliģiju, valodu un etnisko izcelsmi, kā arī personām, kas ir atstumtas nabadzības vai reģionālās nošķirtības dēļ. Mērķa īstenošana tiek veikta, stiprinot un veicinot dažādas pilsoniskās līdzdalības formas, kā arī ierobežojot visu veidu diskrimināciju.

Ar EK atbalstu (ES programmas “*Tiesības, vienlīdzība un pilsonība 2014-2020*” ietvaros) 2018. gadā tika īstenots projekts “*Latvijas romu platforma II: dialogs, līdzdalība un savstarpēja mācīšanās*”, lai veicinātu sadarbību, konsultāciju un dialogu starp romu pilsonisko sabiedrību, īpaši romu jauniešiem, valsts un pašvaldību iestāžu pārstāvjiem, darba devējiem un sociālajiem partneriem, kā arī nodrošinātu plašāku iesaistīto personu efektīvu līdzdalību romu integrācijas politikas pasākumu kopuma īstenošanā un koordinācijā valsts, reģionālā un vietējā līmenī. Projekta kopējais finansējums ir 61,9 tūkst. euro, t.sk. EK finansējums 58,8 tūkst. euro. Kopumā projekta pasākumos piedalījās 376 dalībnieki no 18 pilsētām un novadiem, t.sk. 257 romu pārstāvji, 119 valsts un pašvaldības iestāžu pārstāvji, citu NVO pārstāvji.

Turklāt 2018. gadā šīs ES programmas ietvaros ir uzsākts projekts “*Latvijas romu platforma 3: sadarbības un līdzdalības veicināšana*”, kura mērķis ir turpināt attīstīt Latvijas romu platformu, kā Latvijas romu integrācijas politikas koordinācijas un īstenošanas atbalsta mehānismu valsts, reģionālā un vietējā līmenī, kas veicina visu iesaistīto pušu savstarpēju sadarbību un pieredzes apmaiņu, kā arī romu, īpaši romu jauniešu un sievietes iesaisti un līdzdalību pilsoniskās sabiedrības un starpkultūru dialoga attīstībā. Projekta kopējais finansējums ir 63,8 tūkst. euro, t.sk. EK finansējums 60,6 tūkst. EUR. Kopumā, īstenojot projektu, plānots tieši iesaistīt 108

pašvaldību un valsts pārvaldes pārstāvjus, kā arī 99 romu pārstāvjus un ap 80 plašākas sabiedrības interesentus un ekspertus.

Lai veicinātu sabiedrības integrāciju un pilsoniskās sabiedrības līdzdalību politikas īstenošanā, atklāta projektu konkursa ietvaros regulāri tiek sniegts valsts budžeta atbalsts starpkultūru dialoga attīstībai, kā arī mazākumtautību, t.sk. romu NVO projektiem reģionālajā līmenī, stiprinot to kapacitāti un veicinot to savstarpējo sadarbību un sadarbību ar vietējām pašvaldībām. Programmas “*NVO fonds*” ietvaros NVO savas kapacitātes un projektu īstenošanai gadā var saņemt 400 tūkst. EUR kopējo atbalstu. 2018. gadā ar programmas “*NVO fonds*” atbalstu īstenoti 30 NVO projekti. 2018. gadā 5 reģionālie NVO atbalsta centri, *Reģionālās NVO atbalsta programmas* ietvaros, snieguši 414 konsultācijas par nevalstiskajām organizācijām būtiskiem jautājumiem, kā arī atbalstījuši 88 projektus

2018. gadā tika turpināta ESF līdzfinansēta projekta “*Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)*” īstenošana. 2018. gadā visā Latvijā ir uzsākta motivācijas paaugstināšanas un atbalsta pakalpojumu sniegšana sociālās atstumtības un diskriminācijas riskam pakļautām personu grupām. Pozitīvo pārmaiņu motivācijā tika iesaistīti 450 cilvēki, no kuriem 61 uzsācis darba meklējumus, iesaistījies nodarbinātībā, izglītībā, apmācībā, vai kvalifikācijas ieguvē. Ir uzsākta kustība “*Dažādībā ir spēks*” un pirmajā tās darbības gadā tai pievienojušies un pašnovērtējumu veikuši 17 darba vides stiprināšanā ieinteresēti darba devēji. Lai radītu interesi un motivāciju citiem darba devējiem veidot iekļaujošu darba vidi un būt atvērtiem dažādībai, ir izveidota platforma www.dazadiba.lv. Lai pievērstu sabiedrības uzmanību diskriminācijas, tolerances un nevienlīdzīgas attieksmes jautājumiem, 2018. gadā uzsākta informatīvā kampaņa “*Atvērtība ir vērtība*”. Projekta ietvaros sniegti sociālā darbinieka un sociālā

mentora pakalpojumi vairāk kā 120 patvēruma meklētājiem, bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu, palīdzējuši atrast problēmu risinājumus un iejusties Latvijas sabiedrībā. Kopējais finansējums projekta aktivitāšu īstenošanai – 6,8 milj. EUR, t.sk. ESF līdzfinansējums – 5,8 milj. EUR. No projekta sākuma līdz 2018. gada beigām izlietots 1,5 milj. EUR, t.sk. ES finansējums 1,3 milj. EUR un valsts līdzfinansējums 0,2 milj. EUR.

Lai nodrošinātu vienotu un mērķtiecīgu integrācijas atbalstu trešo valstu pilsoņiem un sekmīgi iekļautos Latvijas kultūrvīdē, kopš 2016. gada ar *Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda* (PMIF) finansiālu atbalstu darbojas Informācijas centrs iebrucējiem.

2018. gadā sniegtas 1 370 konsultācijas 898 klientiem, kā arī sniegta 71 psihologa konsultācija. Projekta ietvaros sniegtas arī 64 konsultācijas pakalpojumu sniedzējiem un speciālistiem, kuri strādā ar trešo valstu pilsoņiem. Tulkošanas pakalpojums nodrošināts 1782 reizes, piesaistot 27 tulkus. Kopējais plānotais finansējums projekta aktivitāšu īstenošanai ir 751,5 tūkst. EUR, t.sk. PMIF finansējums 563,6 tūkst. EUR un nacionālais līdzfinansējums 187,9 tūkst. EUR. No projekta sākuma līdz 2018. gada beigām izlietoti 333,3 tūkst. EUR, t.sk. PMIF finansējums 250 tūkst. EUR un nacionālais līdzfinansējums 83,3 tūkst. EUR. 2019. gadā plānotais finansējums ir 300,4 tūkst. EUR, t.sk. PMIF finansējums 247,8 tūkst. EUR un nacionālais līdzfinansējums 82,6 tūkst. EUR.

3.5.2. Demogrāfijas izaicinājumi un veselības aizsardzība

Latvijā ir vērojamas negatīvas **demogrāfiskās** izmaiņas – iedzīvotāju skaita samazināšanās un novecošanās, salīdzinoši augsta mirstība, negatīvs dabiskais pieaugums un negatīvs migrācijas saldo. Latvijas iedzīvotāju skaits 2019. gada sākumā bija 1,92 milj. cilvēku. Īpaša problēma ir straujā sabiedrības novecošanās – samazinās bērnu un pieaugušu vecāku gājuma personu īpatsvars. Vienlaikus jāatzīmē, ka pakāpeniski uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, stabilizējas starptautiskā ilgtermiņa emigrācija un pieaug imigrācija. Tomēr migrācijas saldo joprojām ir negatīvs.

Demogrāfijas problēmu risināšana ir viens no politiskās dienaskārtības aktuāliem jautājumiem pēdējos gados. Atbilstoši ESSPROS metodoloģijai veiktais sociālās aizsardzības izdevumu funkciju sadalījumā novērtējums apliecina pēdējos gados īstenoto politikas pasākumu ģimeņu ar bērniem atbalstam pozitīvo ietekmi. Saskaņā ar CSP provizoriskajiem datiem izdevumu pieaugums ģimeņu ar bērniem atbalstam 2017. gadā bija par 3,6% vairāk nekā 2016. gadā. 2017. gadā lielākais izdevumu pieaugums bija atbalstam apgādnieka zaudējuma gadījumā – 10,5% salīdzinājumā ar 2016. gadu, kas galvenokārt saistīts ar valsts atbalsta palielināšanu apgādnieku zaudējušiem bērniem. Apgādnieka zaudējuma pensijām, valsts sociālā nodrošinājuma pabalstam un atlīdzībai par apgādnieka zaudējumu, sākot no 2017. gada aprīļa tika palielināti pensiju un pabalstu minimālie apmēri. Savukārt kopējie izdevumi sociālai aizsardzībai 2017. gadā salīdzinājumā ar 2016. gadu pieauga par 5,2%.

Pozitīvas un ilgtspējīgas demogrāfiskās situācijas izmaiņas Latvijā ir izvirzītas par vienu no valdības prioritātēm. Līdz ar to, lai izstrādātu un sniegtu priekšlikumus tautas ataudzes atbalsta pasākumu pilnveidošanai, tika izveidota starpinstitucionāla sadarbības platforma *Demogrāfisko lietu centrs* (DLC).

2018. gadā galvenie DLC virzītie pasākumi bija vērsti uz trešā bērna politiku, pilnveidojot ģimenes valsts

pabalsta sistēmu un ieviešot piemaksu par vairāku bērnu aprūpi, simtgades pasākumu ietvaros organizējot pasākumus, lai stiprinātu ģimenes vērtību sabiedrībā, preventīvo atbalstu bērnu tiesību aizsardzības pilnveidošanai, reemigrācijas veicināšanai, ārpusģimenes aprūpes sistēmas pilnveidošanai, mājokļu programmas turpināšanai u.c. 2019. gadā DLC galvenās plānotās aktivitātes ir vērstas uz sociālās apdrošināšanas iemaksu objekta apmēra pārskatīšanu bērna kopšanas atvaļinājuma laikā, programmas *Ģimenei draudzīga pašvaldība* turpināšanu un attīstību, kā arī programmas *Ģimenei draudzīga darbavieta* uzsākšanu.

Ņemot vērā pašvaldības lomu demogrāfijas jautājumos, pēc DLC iniciatīvas 2017. gadā tika uzsākta programma *Ģimenei draudzīga pašvaldība*, kas paredz:

- ikgadēju konkursa organizēšanu, lai vērtētu Latvijas pašvaldības, nosakot tās pašvaldības, kas nodrošina lielāko atbalstu, daudzveidīgākos un pieejamākos pakalpojumus ģimenēm ar bērniem. 2018. gada konkursā tika vērtētas visas 119 Latvijas pašvaldības, un kopējais konkursa balvu fonds pašvaldībām bija 109 tūkst. EUR. Piešķirtās balvas paredzētas izmantošanai atbalsta pasākumu un pakalpojumu nodrošināšanai vai vides veidošanai ģimenēm ar bērniem;
- ilgtermiņā funkcionējoša, visaptveroša un viegli pārskatāma informācijas apkopojuma par pašvaldības sniegto atbalstu ģimenēm ar bērniem veidošanu (www.vietagimenei.lv), kas sniedz pilnu informāciju vecākiem par viņu iespējām saņemt atbalstu savā pašvaldībā, tādā veidā uzlabojot pakalpojumu pieejamību iedzīvotājiem. 2017. gadā uzsāktā iniciatīva *Ģimenei draudzīga pašvaldība* 2018. gada jūnijā saņēma Eiropas Daudzbērnu ģimeņu asociācijas starptautisku novērtējumu – galveno balvu kategorijā *“Nacionālās valdības iniciatīva”* par ieguldīto darbu ceļā uz ģimenēm draudzīgu valsti.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Dzimstības veicināšana un uz ģimenēm ar bērniem vērsti sociālās aizsardzības pasākumi

/atbildīgā institūcija – LM, VARAM, TM, EM, VM/

Mērķis – nodrošināt un pilnveidot valsts un pašvaldību atbalstu ģimenēm ar bērniem, kā arī

veicināt vecāku līdzdalību darba tirgū. Pasākumi mērķa sasniegšanai ir atspoguļoti 3.10.ielikumā.

3.10. ielikums

Atbalsts ģimenēm ar bērniem

- lai mazinātu nabadzības un sociālās atstumtības risku institūcijās dzīvojošiem bērniem un veicinātu bērnu augšanu ģimenē, 2019. gada budžeta projektā ir paredzēts jauns atbalsta veids personām, kuras adoptējušas bērnu, līdz bērna 18 gadu vecuma sasniegšanai – ikmēneša pabalsts minimālo uzturlīdzekļu apmērā (107,5 EUR mēnesī par bērnu līdz 6 gadiem (ieskaitot) un 129 EUR mēnesī par bērnu vecumā no 7-18 gadiem). Pabalsta piešķiršana plānota no 2019. gada 1. jūlija. Papildu plānotais valsts budžeta finansējums: 2019. gadā – 0,9 milj. EUR, 2020. gadā un turpmāk ik gadu – 1,9 milj. EUR;
- Saeimā šobrīd izskatīšanā atrodas grozījumi tiesību aktos, lai paplašinātu to adoptētāju loku, kuri pēc bērna adopcijas var doties 10 dienu atvaļinājumā un par šo periodu no valsts saņemt paternitātes pabalstu. Tas būtu pieejams vienam no adoptētājiem, kura ģimene adoptējusi bērnu vecumā no 3 līdz 18 gadiem (šobrīd šādu pabalstu var saņemt par bērnu līdz 3 gadu vecumam);
- lai mazinātu bērnu skaitu, kuri tiek ievietoti bērnu aprūpes iestādēs, no 2018. gada jūlija tiek ieviestas divu veidu specializētās audžuģimenes – krīzes audžuģimenes, kuras būs gatavas uzņemt bērnu jebkurā diennakts laikā, un specializētās audžuģimenes bērniem ar smagiem funkcionāliem traucējumiem, kuriem ir nepieciešama īpaša kopšana. Paralēli tiek veidoti īpaši ārpusģimenes aprūpes atbalsta centri, lai nodrošinātu psihosociālu un praktisku palīdzību ne tikai audžuģimenēm, bet arī šodienas un nākotnes aizbildņiem, viesģimenēm un adoptētājiem. Ģimenes, kas iegūs specializētās audžuģimenes statusu, papildus valsts nodrošinātajai atbildībai par specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanu, pašvaldības nodrošinātajam pabalstam bērna uzturam divkārtšā minimālā uzturlīdzekļu apmērā (2018. gadā – 215 EUR mēnesī katram bērnam līdz 7 gadu vecumam vai 258 EUR mēnesī bērnam no 7 gadu vecuma līdz pilngadības sasniegšanai) un vienreizējam pabalstam apģērba un mīkstā inventāra iegādei (gultas veļai, segai, matracim u. tml.) saņems arī vienreizēju mājokļa iekārtošanas izdevumu kompensāciju 500 EUR apmērā;
- lai palielinātu atbalstu personām ar invaliditāti, 2019. gada budžeta projektā ir paredzēta īpašas kopšanas pabalsta apmēra palielināšana no 2019. gada 1. jūlija par 100 EUR mēnesī (no 213,43 EUR mēnesī uz 313,43 EUR mēnesī): 1) bērniem ar invaliditāti, kuriem noteiktas indikācijas īpašai kopšanai un 2) personām ar I invaliditātes grupu, kurām noteiktas indikācijas īpašas kopšanas nepieciešamībai un kurām invaliditātes cēlonis ir „slimība no bērnības”. Papildu plānotais valsts budžeta finansējums: 2019. gadā – 2,7 milj. EUR, 2020. gadā – 5,5 milj. EUR, 2021. gadā un turpmāk ik gadu – 5,6 milj. EUR;
- kopš 2015. gada valsts sniedz palīdzību pirmā mājokļa iegādei ģimenēm ar bērniem AS „Attīstības finanšu institūcijas Altum” izsniegas un administrē garantijas veidā. Kopējā izsniegto garantiju summa veido 76 milj. EUR. Kopš programmas darbības uzsākšanas brīža atbalstu mājokļu iegādei saņēmušas vairāk nekā 10 749 ģimenes, tādā veidā nodrošinot vairāk nekā 15,5 tūkst. bērnus ar mājokli. Programmā paredzēts veikt grozījumus, kas palielinātu garantijas apmēru ģimenēm ar četriem un vairāk bērniem, kā arī palielinātu garantijas apmēru gadījumos, ja ģimenē jau ir vismaz viens bērns un ir gaidāms ģimenes pieaugums. Tāpat paredzētas izmaiņas, kas dotu iespēju valsts palīdzību programmā saņemt atkārtoti, gadījumos, kad pēc iepriekšējas garantijas saņemšanas ģimenē ir pieaudzis apgādībā esošu un kopā dzīvojošu bērnu skaits vai ir iestājusies grūtniecība. Šāds nosacījums ļautu saņemt atkārtotu garantiju situācijās, kad dzīvojamās platības palielināšana saistīta, ar ģimenes locekļu skaita pieaugumu, ir uzlabojusies atbalsta saņēmēja finansiālā situācija vai ir vēlēšanās paplašināt dzīvojamo platību. Plānots arī atteikties no prasības norādīt deklarēto vai reģistrēto dzīves vietu Latvijā. Ierobežojuma atcelšana veicinātu reemigrāciju ģimenēm, kuras vēlas atgriezties Latvijā un saņemt palīdzību mājokļa iegādei vai būvniecībai.
- no 2017. gada izveidota un tiek uzturēta ilgtermiņā funkcionējoša un viegli pārskatāma tīmekļvietne www.vietagimenei.lv, kur pieejams informācijas apkopojums par 119 pašvaldību sniegto atbalstu ģimenēm ar bērniem. Apkopojums sniedz informāciju vecākiem par viņu iespējām saņemt gan materiālus pabalstus, gan cita veida atbalstu savā pašvaldībā, tādējādi uzlabojot pakalpojumu pieejamību ģimenēm un atsevišķi mērķa grupu ģimenēm (t.sk. daudz bērnu ģimenēm, bērniem ārpusģimenes aprūpē, bērniem ar invaliditāti, maznodrošinātām un trūcīgām ģimenēm). Vienlaikus apkopojums sniedz iespēju pašvaldībām pilnveidot pakalpojumus, pārņemot citu pašvaldību pieredzi.
- lai sekmētu mūsdienīgu ārpustiesas strīda risināšanas izmantošanas metodi un veicinātu pušu konflikta atrisināšanu vienošanās procesā, kas pakārtoti mazinātu arī tiesu noslodzi, TM sadarbībā ar Sertificētu mediatoru padomi arī 2018. gadā sekmīgi turpināja īstenot divus projektus “Bezmaksas mediatoru konsultācijas tiesās” un “Mediācija ģimenes strīdos”, kā arī atbalstīja Mediācijas dienu rīkošanu.
- no 2019. gada 1. janvāra par 20% lielāks ir izmaksājamās valsts kompensācijas apmērs cietušajiem, it īpaši nepilngadīgām personām. Izmaksājamās valsts kompensācijas apmērs palielināts cietušajiem, kuriem nodarīti smagi miesas bojājumi, notikusi izvarošana vai seksuāla vardarbība vai aizkarta nepilngadīgā cietušā tikumība vai dzimumneaižskaramība, vai cietušais ir bijis cilvēku tirdzniecības upuris. Šajos gadījumos tiks izmaksāta kompensācija 1 935 EUR apmērā (iepriekš – 1 505 EUR). Kompensācija palielināta arī gadījumos, ja nepilngadīgām cietušajām nodarīti vidēja smaguma miesas bojājumi vai nepilngadīgais cietušais inficēts ar cilvēka imūndeficīta vīrusu, B vai C hepatītu. Turpmāk šādos gadījumos izmaksājamās valsts kompensācijas apmērs būs 1 505 EUR (iepriekš – 1 075 EUR).

2018. gadā tika turpināts darbs pie dažādu risinājumu ieviešanas, lai veicinātu vecākiem noteiktā pienākuma izpildi nodrošināt uzturlīdzekļus bērnam vismaz MK noteiktajā minimālajā apmērā. Līdz ar to 2019. gada sākumā virzīti grozījumi *Uzturlīdzekļu garantiju fonda likumā*, kas paredzēs:

- ka parādniekiem piemērojams aizliegums izmantot medību, sporta, paš aizsardzības un kolekcijas šaujamieročus;
- ka parādniekiem, kuri divu gadu laika periodā nesejs izveidojušos pamatparādu Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācijai, tiks dzēsti likumiskie procenti;
- apstākļu uzskaitījumu, kuru konstatējot uz likuma pamata prezumējams, ka parādnieks izvairās no uztura došanas pienākuma izpildes, lai parādniekiem būtu efektīvi piemērojama kriminālatbildība saskaņā ar Krimināllikuma 170. pantu. Minētā risinājuma efektīvai izmantošanai 2018. gada 17. septembrī tika parakstīta starppresoru vienošanās starp Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrāciju, Valsts policiju un Ģenerālprokuratūru. Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija, konstatējot apstākļus, ka parādnieks izvairās no pienākuma nodrošināt uzturlīdzekļus bērnam, par to informēs Valsts

policiju, kura pēc informācijas saņemšanas operatīvi uzsāks un virzīs kriminālprocesu.

- Vienlaikus ar minētajiem grozījumiem Fonda likumā veikti vairāki precizējošie grozījumi.

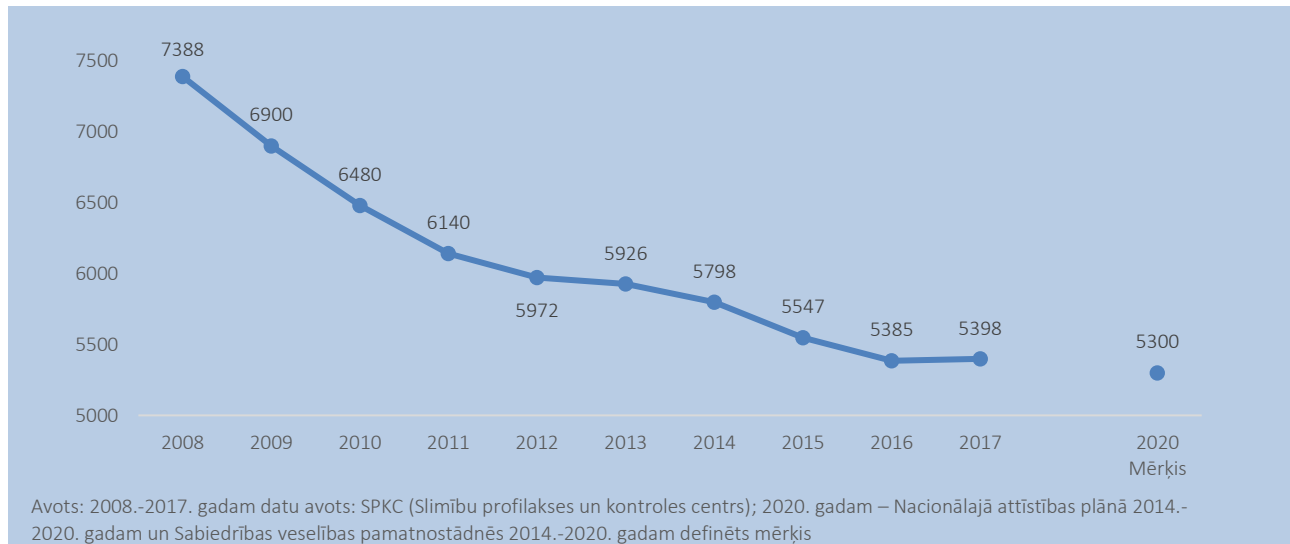
Galvenie sabiedrības **veselības rādītāji** Latvijā, lai arī lēnām uzlabojas, tomēr atpaliek no ES vidējiem rādītājiem.

Stabila tendence samazināties ir zīdaiņu mirstības rādītājam. Ja 2001. gadā zīdaiņu mirstība bija 11 uz 1000 dzīvi dzimušiem, tad 2017. gadā tā bija samazinājusies līdz 4,1. Jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums Latvijā pēdējo desmit gadu laikā ir palielinājies, tomēr joprojām ir viens no zemākajiem ES (2017. gadā Latvijā – 74,9 gadi, ES vidēji – 80,9 gadi). Samazinoties mirstībai un pieaugot jaundzimušo vidējam paredzamajam mūža ilgumam, pakāpeniski pieaug arī veselīgi nodzīvoto mūža gadu skaits, kas 2016. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, sievietēm palielinājies par 0,7 gadiem un sasniedza 54,9 gadus, savukārt, vīriešiem – par 0,6 gadiem un sasniedza 52,3 gadus. Potenciāli zaudēto mūža gadu (turpmāk – PZMG) galvenais iemesls Latvijā ir ārējie nāves cēloņi (pašnāvības, ceļu satiksmes negadījumi), asinsrites sistēmas slimības un ļaundabīgie audzēji.

3.7. attēls

Potenciāli zaudēto mūža gadu samazināšanas mērķis

uz 100 tūkst. iedzīvotājiem*, vecumā līdz 64 gadiem, ieskaitot

Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2014.-2020. gadam izvirzīts mērķis – līdz 2020. gadam par 11% samazināt PZMG (līdz 64 g.v.) rādītāju (sasniegt 5300 PZMG uz 100 000 iedzīvotāju 2020. gadā). Virzība uz mērķi notiek strauji, un 2017. gadā PZMG plānotā sasniedzamā vērtība 2020. gadā ir jau sasniegta par 98,1% (5398 uz 100 000 iedzīvotāju).

Lai izveidotu ilgtspējīgu veselības aprūpes sistēmu un uzlabotu veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti un pieejamību Latvijas iedzīvotājiem, tiek turpināta veselības reformu īstenošana.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Veselības aprūpes finansēšanas modelis, veselības aprūpes pakalpojumu grozs, tarifi un pakalpojumu pieejamība

/atbildīgā institūcija – VM/

Veselības aprūpes reformu mērķis ir palielināt iedzīvotāju veselīgi nodzīvoto mūža gadu skaitu un nodrošināt nepieciešamos cilvēkresursus veselības aprūpes sistēmā, uzlabojot no valsts budžeta līdzekļiem apmaksāto veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti un pieejamību, kā arī palielinot ārstniecības personu darba samaksu.

Lai sasniegtu reformu mērķus, 2017. gadā MK pieņēma *Konceptuālo ziņojumu par veselības aprūpes sistēmas reformu*. Tā ieviešanai nepieciešams papildus finansējums ambulatoro un stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošanai, ārstniecības personu darba samaksas un, ārstniecības pakalpojumu tarifa elementu palielināšanai, medicīnas izglītības nodrošināšanai, kompensējamo un centralizēti iepērkamo medikamentu apmaksai.

Saskaņā ar Veselības aprūpes finansēšanas likuma 4. panta otro daļu sākot ar 2020. gadu, veselības aprūpes vispārējās valdības sektora⁸⁰ finansējums veido vismaz 4% no iekšzemes kopprodukta. 2018. gadā kopējais VM nozares budžets bija 1 014,5 milj. EUR (3,45% no IKP), bet 2019. gadā tas ir 1 170,8 milj. EUR (3,85% no IKP). Saskaņā ar MK pieņemto lēmumu maksimāli pieļaujamais veselības nozares valsts pamatbudžeta izdevumu apjoms 2020. gadam ir plānots 996,3 milj. EUR apmērā, kā arī tiek plānots papildus finansējums 144 milj. EUR apmērā, lai turpinātu veselības aprūpes reformas pasākumu īstenošanu, un nesadalītās valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas veselības aprūpei 0,9 milj. EUR (kopā 2020. gadam plānotas 99,1 milj. EUR), bet 2021. gadā maksimāli pieļaujamais valsts pamatbudžeta izdevumu apjoms ir plānots 989,2 milj. EUR apmērā, kā arī papildus tiek plānots finansējums 144 milj. EUR apmērā, lai turpinātu veselības aprūpes reformas pasākumu īstenošanu, un nesadalītās valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas veselības aprūpei 6,6 milj. EUR apmērā (kopā 2021. gadam plānotas 104,8 milj. EUR).

2018. gadā reformu ieviešanai tika piešķirti 113,4 milj. EUR, kā rezultātā 2018. gadā, salīdzinot ar situāciju pirms reformu uzsākšanas, ir uzlabojusies pakalpojumu pieejamība (*skatīt 2.2.nodaļu*).

Tāpat reformu ieviešanai piešķirtais papildus finansējums 2018. gadā:

- ļāvis uzlabot kompensējamo zāļu pieejamību pacientiem ar onkoloģiskām, kardiovaskulārām saslimšanām, Krona slimību, psoriāzi un čūlaino kolītu, C hepatītu, HIV (no 2018. gada 1. oktobra tika atcelti jebkādi ierobežojumi HIV ārstēšanas

uzsākšanai), kā arī pacientiem ar citām saslimšanām;

- par 28% palielināts kapitācijas naudas maksājums ģimenes ārstiem;
- ieviesta koronārā riska novērtēšanas metode personām 40, 45, 50, 55, 60, 65 gadu vecumā;
- iegādātas modernas diagnostikas un ārstēšanas iekārtas;
- izveidoti 11 mācību kabineti diabēta pacientiem;
- palielināti tarifi zobārstniecības pakalpojumiem;
- veiktas izmaiņas hronisko pacientu aprūpes organizācijas kārtībā, tai skaitā apmaksas nosacījumos;
- kā arī no 2018. gada pozitronu emisijas tomogrāfijas izmeklējumi noteikti onkoloģisko saslimšanu gadījumos tiek apmaksāti no valsts budžeta līdzekļiem;

Papildus minētajam veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošanai īstenoti arī sekojoši pasākumi:

- lai uzlabotu pieejamību bērnu un jauniešu psihiatrijas pakalpojumam, no 2019./2020. mācību gada laiks bērnu psihiatra specialitātes iegūšanai saīsināts uz pusi;
- lai paplašinātu pacientu iespējas medikamentu racionālā izvēlē un mazinātu viņu līdzmaksājumus, ir noteikts, ka gadījumā, ja medikamenta cena pārsniedz 100% virs references cenas, zāļu kompensācijas bāzes cena šogad un nākamajā gadā tiek samazināta par 20% (katru gadu). Šāds cenu ierobežojums ļaus saglabāt zāļu izvēles iespējas gadījumā, ja pacientam nav piemērotas lētākās zāles, vienlaikus nodrošinot viņam mazākus izdevumus;
- veiktas izmaiņas veselības aprūpe organizēšanas kārtībā, nodrošinot to, ka personas, kam HIV profilakses punktā ir veikts reaktīvs eksprestests, nokļūst pie infektologa bez ģimenes ārsta nosūtījuma;
- MK apstiprināja *Mātes un bērna veselības uzlabošanas plānu 2018.-2020. gadam*;
- lai uzlabotu veselības aprūpi reto slimību pacientiem, 2018. gadā izveidots Reto slimību koordinācijas centrs, kā arī paplašināts reto slimību pacientiem pieejamais veselības aprūpes pakalpojumu apjoms.

⁸⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 21. maija regulas (ES) Nr. 549/2013 par Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu Eiropas

Savienībā (Dokuments attiecas uz EEZ) A pielikuma 2.113. punkta izpratnē.

Lai turpinātu 2017. un 2018. gadā uzsāktās reformas, un paplašinātu tās ar jaunām iniciatīvām veselības aprūpes efektivitātes, pakalpojumu pieejamības un sistēmas ilgtspējas uzlabošanai, 2019. gada 8. janvārī MK pieņēma informatīvo ziņojumu „*Par veselības reformas pasākumu īstenošanu 2019. gadā*”, kurā iekļauti šādi pasākumi par kopējo summu 154,2 milj. EUR apmērā:

- veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošana un rindu mazināšana (t.sk. turpinot 2017. un 2018. gadā uzsāktu rindu mazināšanu pie speciālistiem, uz diagnostiskajiem izmeklējumiem, dienas stacionārā);
- onkoloģisko saslimšanu diagnostikas un ārstēšanas pieejamības uzlabošana (t.sk. turpinot un paplašinot 2017. un 2018. gadā uzsāktās aktivitātes);
- infekcijas slimību izplatības mazināšana (t.sk. turpinot 2017. un 2018. gadā uzsāktās reformas valsts kompensējamo medikamentu nodrošinājumam VHC pacientiem);
- primārās veselības aprūpes sistēmas kvalitātes un pieejamības uzlabošana;
- kardiovaskulārās saslimstības mazināšanai un slimību ārstēšanas efektivitātes uzlabošana;
- ārstniecības iestāžu līmeņu reformas veikšana;
- rehabilitācijas pakalpojumu stratēģiskā iepirkuma veikšana;
- psihiskās veselības aprūpes uzlabošana;
- vides uzlabošanai un infrastruktūras efektivizēšana.

2017. gadā Saeimā tika pieņemts *Veselības aprūpes finansēšanas likums*, kurš nosaka turpmāk veselības aprūpes pakalpojumus dalīt divos grozos – pamatpakalpojumu grozā un pilnajā pakalpojumu grozā. Veselības aprūpes finansēšanas likumā ietvertajam divu veselības aprūpes pakalpojumu “grozu” modelim bija jāstājas spēkā 2019. gada 1. janvārī, bet 2019. gada 23. janvārī stājās spēkā grozījumi *Veselības aprūpes finansēšanas likumā*, ar kuriem pagarināts termiņš (līdz 2019. gada 30. jūnijam), līdz kuram Latvijas iedzīvotājiem neatkarīgi no veselības apdrošināšanas iemaksu veikšanas ir tiesības saņemt veselības aprūpes pakalpojumus valsts obligātās veselības apdrošināšanas ietvaros.

Valdība ir apņēmusies pārskatīt *Veselības aprūpes finansēšanas likumā* noteikto divu veselības aprūpes pakalpojumu “grozu” principu un izveidot finansēšanas modeli, kas paredz obligātu visu Latvijas rezidentu iekļaušanu (*skatīt 2.2.nodaļu*).

2019. gada 19. februārī MK pieņēma informatīvo ziņojumu *Par nepieciešamajām izmaiņām Veselības aprūpes finansēšanas likumā*. Ziņojumā piedāvāts ieviest pakalpojumu finansēšanas modeli, kas balstās uz pilna veselības pakalpojuma groza nodrošināšanu visiem Latvijas rezidentiem ar valsts obligāto veselības apdrošināšanu no valsts budžeta līdzekļiem, nodrošinot veselības aprūpes pakalpojumus Latvijas rezidentiem likuma *Par nodokļiem un nodevām* un likuma *Par valsts sociālo apdrošināšanu* izpratnē. Šāds finansēšanas modelis balstās uz esošā vienlīdzības principa saglabāšanu neatkarīgi no to ienākuma līmeņa, veselības stāvokļa vai vecuma, tiktu nodrošinātas vienlīdzīgas iespējas saņemt veselības aprūpes pakalpojumus, kas nav tieši sasaistīti ar katra indivīda veiktā maksājuma apmēru.

Ārstniecības iestāžu kartējums, infrastruktūras, veselības aprūpes cilvēkresursu attīstības un veselības aprūpes sistēmas pārvaldības jautājumi

/atbildīgā institūcija – VM/

2016. gada decembrī MK apstiprināts *Informatīvais ziņojums par sistēmiski svarīgo ārstniecības iestāžu kartējumu un attīstības reformu*. 2016. gada beigās apstiprināti ieviešanas nosacījumi ES 2014.-2020. gada plānošanas perioda investīcijām augstākā līmeņa slimnīcās (universitāšu, reģionālajās un monopfila (rehabilitācija, dzemdniecība un traumatoloģija)). *Konceptuālajā ziņojumā par veselības aprūpes sistēmas reformu* nodefinēts valsts apmaksāto stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju sadalījums pa pakalpojumu līmeņiem, steidzamās medicīniskās palīdzības pakalpojumu sniedzēji un iezīmētas stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju sadarbības teritorijas, kā arī noteiktas aktivitātes cilvēkresursu piesaistei reģioniem un ārstniecības personu atalgojuma jautājums.

2018. gadā normatīvajos aktos nostiprināts stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju dalījums pa

līmeņiem, tai skaitā noteikti katram līmenim sniedzamo pakalpojumu veidi. Minētās prasības stājās spēkā 2019. gada 1. aprīlī. Nacionālais veselības dienests katru gadu pārskatīs slimnīcu sniegto pakalpojumu atbilstību piešķirtajam līmenim.

2018. gadā MK tika apstiprināti ieviešanas nosacījumi ES fondu investīcijām lokālā līmeņa slimnīcās un steidzamās medicīniskās palīdzības ārstniecības iestādēs, un ģimenes ārstu prakšu attīstībai. 2018. gadā uzsāka projektu īstenošana 1., 2., 3. līmeņa (lokālajās) slimnīcās (18) un steidzamās medicīniskās palīdzības ārstniecības iestādēs (4), kā ietvaros noslēgti arī 12 sadarbības līgumi ar vadošajām reģiona ārstniecības iestādēm, lai nodrošinātu labāku ārstniecības pakalpojumu pieejamību un kvalitāti attiecīgajā reģionā (*skatīt arī 2.2.nodaļu*).

2018. gadā tika uzsākts EK Strukturālo reformu atbalsta dienesta atbalstītais VM projekts „*Slimnīcu sadarbības modelis*” (*Hospital collaboration model*), kura mērķis ir, izstrādāt efektīvu, labi funkcionējošu slimnīcu sadarbības modeli, lai veicinātu kvalitatīvu un efektīvu veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu.

Lai nodrošinātu veselības aprūpes cilvēkresursu pieejamību, tiek risināts atalgojuma jautājums. *Konceptuālais ziņojums par veselības aprūpes sistēmas reformu* paredz, ka sākot no 2021. gada ārstu un funkcionālo speciālistu vidējā darba samaksa sasniedz divkārtšu tautsaimniecībā nodarbināto vidējo darba samaksu, vienlaikus palielinot arī pārējo ārstniecības personu darba samaksu⁸¹.

Ņemot vērā cilvēkresursu trūkumu veselības nozarē un vienlaikus arī plānveidīgu darba samaksas palielinājuma turpināšanu mediķiem, Saeimā pieņemti *Grozījumi Ārstniecības likumā* līdz 2021. gada 31. decembrim pagarinot termiņu, līdz kuram ir spēkā likuma 53.¹ pants par maksimāli pieļaujamo virsstundu skaitu ārstniecības personām - vidēji 16 stundas septiņu dienu periodā, un to aprēķina pārskata periodā, kas nepārsniedz četrus mēnešus. Ārstniecības personu darba samaksas palielināšanai 2019. gadā piešķirts papildu finansējums 103,6 milj. EUR apmērā – (detalizētāk *skat. 2.2. nodaļu par veselības reformu īstenošanu*).

2018. gadā pilnveidots rezidentūras plānošanas process, paredzot, ka, plānojot rezidentūrā uzņemamo skaitu, tiek izmantotas ārstniecības personu skaita prognozes pilna laika slodzēm⁸².

Lai mazinātu medicīnas māsu trūkumu un veicinātu māsas profesijas attīstību atbilstoši mainīgajām darba tirgus prasībām, VM sadarbībā ar nozares profesionālajām organizācijām izstrādāja konceptuālā ziņojuma projektu “*Par māsu profesijas turpmāko attīstību*”. Konceptuālā ziņojuma mērķis izriet no MK atbalstītā *Veselības aprūpes sistēmas reformas konceptuālajā ziņojumā*⁸³ noteiktā un paredz, ka māsas kompetence tiek pilnveidota, izveidojot jaunu māsas profesijas pamatspecialitāti – vispārējas aprūpes māsa. Konceptuālais ziņojums tiks virzīts apstiprināšanai valdībā 2019. gadā.

2018. gadā ESF projektā “*Ārstniecības un ārstniecības atbalsta personāla pieejamības uzlabošana ārpus Rīgas*” uzsākti atbalsta pasākumi, lai piesaistītu ārstniecības personas (ārstus un māsas) darbam

reģionos un tādējādi mazinātu šo speciālistu trūkumu ārpus Rīgas. Līdz 2019. gada martam 236 ārstniecības personas (122 māsu palīgi, 51 ārsts palīgs, 33 medicīnas māsas, 23 ārsti, 4 fizioterapeiti un 3 vecmātes) saņēmušas finansiālu atbalstu kopumā 1,6 milj. euro apmērā. (ESF – 85%, valsts budžets-15%).

2018. gadā ES fondu 2014.-2020. gadu plānošanas perioda ietvaros uzsākti arī tālākizglītības atbalsta pasākumi ārstniecības personām, kuru ietvaros nodrošinātas iespējas paaugstināt savu kvalifikāciju un atjaunot ārstniecības personas sertifikātus, tādējādi radot iespējas savā specialitātē nepraktizējošai ārstniecības personai atgriezties darba tirgū (*papildus skat. 2.2.nodaļu*).

Veselības aprūpes sistēmas reformas ietvaros veiktas izmaiņas VM un padotības iestāžu funkcijās un uzdevumos atbilstoši *Konceptuālajā ziņojumā par veselības aprūpes sistēmas reformu* paredzētajam. 2018. gadā Valsts sporta medicīnas centra reorganizācijas rezultātā izveidota veselības ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde – Latvijas Antidopinga birojs, kurš pārņēma Valsts sporta medicīnas centra funkcijas dopinga kontroles jomā, savukārt VSIA „*Bērnu klīniskā universitātes slimnīca*” pārņēma valsts pārvaldes uzdevumus nepilngadīgo sportistu un bērnu ar paaugstinātu fizisko slodzi veselības aprūpes jomā.

Kopš 2017. gada NVD īsteno pakalpojumu sniedzēju atlasī pēc speciāliem kvalitātes kritērijiem jeb tā saukto stratēģisko pakalpojumu sniedzēju atlasī. Līdz 2019. gadam stratēģiskā iepirkuma ietvaros iegādāti šādi pakalpojumi: ambulatorā mamogrāfija, medicīniskā apaugļošana, stacionārā ārstniecības iestādē plānveidā veicamā onkoloģiskā ārstēšana, rehabilitācija un pozitronu emisijas tomogrāfija ar datortomogrāfiju. 2019. gadā plānots izsludināt psihiatrijas pakalpojumu startēģisko iepirkumu. 2017. gadā uzsākta Veselības sistēmas darbības novērtēšanas sistēmas izveide EK Strukturālo reformu atbalsta dienesta finansētā projekta ietvaros “*Veselības sistēmas darbības novērtēšanas sistēmas izveide Slovēnijā un Latvijā*” (*Developing Health System Performance Assessment for Slovenia and Latvia*). Projekta ietvaros 2018. gadā izstrādāta veselības aprūpes rezultātīvo rādītāju un indikatoru sistēma, bet 2019. gadā tiks pabeigts darbs pie tās ieviešanas plāna izstrādes. Turpmāk paredzēts veikt ikgadēju veselības aprūpes novērtēšanu noteiktās jomās.

⁸¹ Konceptuālā ziņojuma 12. tabula „*Veselības nozares budžeta pieaugums 2018.-2023. gadam ārstniecības personu darba samaksas palielinājumam*” 57.lpp.

⁸² Grozījumi MK 2011. gada 30. augusta noteikumos Nr. 685 „*Rezidentu sadales un rezidentūras finansēšanas noteikumi*” (pieņemti MK 17.04.2018. noteikumi Nr. 227).

⁸³ MK 07.08.2017. rīkojums Nr. 394 „*Par konceptuālo ziņojumu "Par veselības aprūpes sistēmas reformu"* 161. punkts.

E-veselības sistēma

/atbildīgā institūcija – VM/

E-veselība ir instruments, ar kura palīdzību plānots nodrošināt efektīvāku veselības aprūpes sistēmas darbību, uzraudzību un analīzi. E-veselības sistēma iedzīvotājiem, ārstniecības iestādēm un aptiekām pieejama kopš 2016. gada 12. septembra. Iedzīvotāji e-veselības portālā www.eveseliba.gov.lv var piekļūt savai elektroniskajai veselības kartei, bet ārstniecības personas – izrakstīt medicīniskos dokumentus, piemēram, e-receptes, e-darbnespējas lapas, e-nosūtījumus, ar noteiktām slimībām slimojošo pacientu kartes u.c.

2018. gadā strauji pieauga e-veselības sistēmas lietotāju skaits un tajā pieejamo datu apjoms, jo kopš 2018. gada 1. janvāra e-veselības sistēma lietojama obligāti, ārstniecības iestādei izsniedzot no valsts budžeta līdzekļiem kompensējamo zāļu receptes, kā arī pārejošas darbnespējas lapas, kas kopš 2018. gada izsniedzamas tikai elektroniski E-veselības sistēmā. 2019. gadā tiks strādāts pie tā, lai pārietu uz nosūtījumu un to rezultātu elektronisku apriti. Līdz 2019. gada martam e-veselības sistēmā bija izsniegtas 1,3 milj. darbnespējas lapas, atprečotas 13,3 milj. receptes, no kurām ~52% valsts kompensēto zāļu receptes, pieejami 0,8 milj. vizuālās diagnostikas

izmeklējumu slēdzieni, kā arī iesniegti 52 tūkst. pieteikumi Eiropas Veselības apdrošināšanas kartes saņemšanai. E-veselības sistēmā uzkrātie dati ir nozīmīgs informācijas avots veselības, kā arī valsts sociālās apdrošināšanas politikas novērtēšanā un plānošanā.

Izmantojot ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda finansējumu, ar mērķi mazināt administratīvo slogu, veicināt veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti, publiskās pārvaldes efektivitāti un veselības nozares pārvaldību un uzraudzību, 2018. gadā uzsākti 2 projekti E-veselības sistēmas attīstīšanai:

- veselības nozares informācijas sistēmu (reģistri) modernizācija, attīstība un integrācija ar e-veselības informācijas sistēmu. Kopējais finansējums – 5 milj. EUR, t.sk. ERAF – 4,25 milj. EUR;
- vienotās veselības nozares elektroniskās informācijas sistēmas tālāka pilnveidošana, sasaistot to ar personas identifikāciju. Kopējais finansējums – 5 milj. EUR, t.sk. ERAF – 4,25 milj. EUR.

Veselības veicināšana un slimību profilakse

/atbildīgā institūcija – VM/

Turpinās ES fondu finansēto veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumu īstenošana. Nacionālā līmeņa pasākumus īsteno VM sadarbībā ar padotības iestādēm, savukārt 95 pašvaldības īsteno veselības veicināšanas un slimību profilakses projektus vietējā sabiedrībā. Pārējās 24 pašvaldībās ES fondu finansēto veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumus īsteno SPKC.

Lai veicinātu veselīgus uztura paradumus bērniem un pieaugušajiem, veikti grozījumi normatīvajos aktos, mainot uztura normas un minimālo pārtikas produktu daudzumu nedēļas ēdienkartē, kā arī paredzot iespēju piedāvāt veģetāru uzturu.

2018. gada 1. jūnijā stājās spēkā aizliegums Latvijā izplatīt pārtikas produktus, kuros pārsniegts noteiktais maksimāli pieļaujamais transtaukskābju daudzums.

Likumā Par akcīzes nodokli ir iestrādāts akcīzes nodokļa likmju paaugstināšanas grafiks tabakas izstrādājumiem, saskaņā ar ko cigaretēm plānots palielināt akcīzes nodokli katru gadu līdz 2019. gadam, savukārt cigāriem un cigarellām, smēķējamai un karsējamai tabakai, un tabakas lapām – līdz 2020. gadam, bet alkoholiskajiem dzērieniem no 2015. gada akcīzes nodoklis tiek palielināts katru gadu līdz 2020. gadam.

2019. gada 21. februārī Saeimā 2. lasījumā pieņemti grozījumi *Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas*

produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā, nosakot stingrākus ierobežojumus, tostarp aizliegumu ražot un laist tirgū saldumus, uzkodas, kā arī rotaļlietas un citus nepilngadīgajiem pievilcīgus priekšmetus, kas vizuāli atgādina cigaretes vai citus tabakas izstrādājumus, vai elektroniskās smēķēšanas ierīces un var piesaistīt nepilngadīgo uzmanību smēķēšanai, vai reklamē konkrētus tabakas izstrādājumus vai to ražotājus. Papildus likumprojekts paredz normas, kas šobrīd attiecas uz elektroniskajām cigaretēm (ar nikotīnu saturošo šķidrumu), attiecināt uz visām elektroniskajām smēķēšanas ierīcēm, tātad arī uz nikotīnu nesaturošajiem šķidrumiem, tādās jomās kā reklāma, elektronisko smēķēšanas ierīču aprīte, informācijas norādīšana uz iepakojuma u.c. Tāpat arī likumprojekts paredz aizliegumu mazumtirdzniecības vietās izvietot tabakas izstrādājumus, augu smēķēšanas produktus, elektroniskās smēķēšanas ierīces, to uzpildes tvertnes un arī preču zīmes pircējiem redzamā vietā.

Turpinās darbs pie *Alkoholisko dzērienu patēriņa mazināšanas un alkoholisma ierobežošanas rīcības plāna* izstrādes, kura ietvaros paredzēts veikt alkohola lietošanas profilakses pasākumus, kā arī ierobežot alkoholisko dzērienu pieejamību un marketingu, vienlaikus uzlabojot alkohola atkarības ārstēšanas un rehabilitācijas pakalpojumus.

Nemot vērā, ka Latvijā, līdzīgi kā citur pasaulē, aktuāla problēma ir jauno psihoaktīvo vielu aprīte un lietošana, lai risinātu šo problēmu, Latvijā darbojas ģenēriskā sistēma jauno vielu regulārai iekļaušanai kontrolējamo vielu sarakstā, kā arī tā saucamā pagaidu aizlieguma sistēma, ar kuru jaunu vielu ātri var pakļaut pagaidu kontrolei uz laiku līdz 1 gadam. Abas minētās sistēmas ir ļāvušas samazināt jauno vielu aprīti. 2018. gadā ir veikti grozījumi likumā *Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību*, lai papildinātu ar jaunām kontrolei līdz šim nepakļautām narkotiskām un psihotropām vielām un noteiktu to apmērus, kā arī ir veikti grozījumi MK noteikumos *“Noteikumi par Latvijā kontrolējamajām narkotiskajām vielām, psihotropajām vielām un prekursoriem”*.

Lai mazinātu infekcijas slimību izplatīšanās riskus sniedzot pakalpojumus, kas saistīti ar risku citu cilvēku veselībai un mazinātu administratīvo slogu, veicot nelietderīgas veselības pārbaudes, 2018. gadā

ir apstiprināti MK noteikumi *“Noteikumi par darbiem, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai, un obligāto veselības pārbažu veikšanas kārtība”*.

Lai veicinātu skaistumkopšanas pakalpojumu drošumu, 2018. gadā ir apstiprināti MK noteikumi *“Higiēnas prasības skaistumkopšanas pakalpojumu sniegšanai”*.

Lai pasargātu bērnus no paaugstināta riska saslimt ar ļaundabīgiem ādas audzējiem, tai skaitā, ar melanomu, no 2019. gada aprīļa Latvijā nepilngadīgām personām aizliegts apmeklēt solāriju.

2018. gadā īstenota virkne sabiedrības informēšanas kampaņu, piemēram, sauļošanās un kosmētiskā iedeguma pakalpojumu radīto risku mazināšanai *“Necepies! Pasargā sevi no ādas vēža!”*, vakcinācijas pret gripu veicināšanai *“Neļauj gripai sevi noķert!”* u.c. 2019. gadā uzsākta informatīvā kampaņa *“Neriskē ar ieguldīto!”*, lai paaugstinātu iedzīvotāju atsaucību organizētajam vēža skrīningam.

Veselības aprūpes kvalitātes un pacientu drošības uzlabošana

/atbildīgā institūcija – VM/

2017. gada janvārī apstiprināta *Veselības aprūpes sistēmas kvalitātes pilnveidošanas un pacientu drošības koncepcija* un tās ievaros veicamo pasākumu plāns. Pasākumu realizācija ir uzsākta, un tam paredzēti ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda līdzekļi. Koncepcija ietver tādus pasākumus, kā kapacitātes stiprināšana veselības aprūpes kvalitātes un pacientu drošības jautājumu koordinācijas un uzraudzības jomā, veselības aprūpes kvalitātes un pacientu drošības indikatoru noteikšana un monitorēšana, ārstniecības iestāžu uzraudzības kārtības pilnveidošana, klīnisko vadlīniju datubāzē reģistrēto vadlīniju un apstiprināto medicīnisko tehnoloģiju izvērtēšana, ārstniecības iestāžu reģistrācijas procesa pilnveidošana, izglītošana par veselības aprūpes kvalitātes un pacientu drošības jautājumiem.

2017. gada otrajā pusgadā uzsāktas apmācības pacientu drošības un kvalitātes vadības jomā un līdz 2018. gada beigām apmācītas 2 080 personas).

2018. gadā veikts pētījums par pacientu apmierinātību ar veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti⁸⁴. Pētījumā noskaidrots, ka kopumā respondenti ir augstāk apmierināti ar konkrētiem pakalpojumiem nekā veselības aprūpes sistēmas pakalpojumiem kopumā. Visaugstāk 10 ballu skalā vērtēts ir neatliekamās medicīniskās palīdzības pakalpojums (indeksa vērtība ir 8,21), tam seko ārsta

speciālista sniegtais pakalpojums (7,97), ģimenes ārsta (7,67), steidzamās palīdzības (traumpunkta, uzņemšanas nodaļas, steidzamās palīdzības punkta)

pakalpojums (7,44) un slimnīcas stacionāra pakalpojums (7,32). Būtiskākie faktori, kas nosaka apmierinātību ar pakalpojumu, saistīti ar pacienta un personāla saskarsmi. Ģimenes ārsta pakalpojuma uztveri būtiski uzlabo māsas iesaiste pakalpojuma sniegšanā.

2018. gadā uzsākts darbs pie klīnisko algoritmu, klīnisko pacientu ceļu un indikatoru izstrādes 4 prioritārajās jomās (onkoloģija, sirds-asinsvadu slimības, psihiskā veselība, perinatālā perioda aprūpe un bērnu, sākot ar neonatālo periodu, aprūpe) un kvalitātes indikatoru noteikšanas. 2019. gadā darbs tiks turpināts. Tāpat paredzēts ieviest IT risinājumu klīnisko vadlīniju, kā arī izstrādāto klīnisko algoritmu un klīnisko pacientu ceļu pieejamības nodrošināšanai ārstniecības personām. Minēto klīnisko algoritmu, klīnisko pacientu ceļu un indikatoru, kā arī IT risinājuma izstrādei un ieviešanai paredzēts piesaistīt ES fondu līdzekļus.

2019. gadā ESF projektā *“Veselības tīklu attīstības vadlīniju un kvalitātes nodrošināšanas sistēmas izstrāde un ieviešana prioritāro jomu ietvaros”* paredzēts turpināt uz kvalitāti un pacientu drošību vērstu apmācību nodrošināšanu veselības aprūpē strādājošiem, kā arī sekmēt nenosodošas ziņošanas-mācīšanās sistēmas izveidi par pacientu drošības gadījumiem ārstniecības iestādēs.

Ar EK Strukturālo reformu atbalstu Latvijā plānots ieviest pacientu pieredzes monitoringa sistēmu.

⁸⁴ Pētījums par pacientu apmierinātību ar veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti (ISBN - 978-9984-837-46-8), 2018. Pieejams: <http://www.vmnvd.gov.lv/uploads/files/5c459e3f02295.pdf>

3.6. ENERĢĒTIKA UN KLIMATA PĀRMAIŅAS

2016. gadā MK ir apstiprinātas *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2016.-2020. gadam*. Latvijas enerģētikas politikas galvenais mērķis ir kopā ar citu nozaru politiku īstenošanu paaugstināt tautsaimniecības konkurētspēju, sekmējot piegāžu drošumu, brīvā tirgus un konkurences noteiktu energoresursu un enerģijas cenu veidošanos, ilgtspējīgu enerģijas ražošanu un patēriņu ar diviem **enerģētikas politikas apakšmērķiem**:

- energoapgādes drošuma paaugstināšana, kas paredz enerģijas lietotājiem pieejamas, stabilas enerģijas piegādes, mazinot ģeopolitiskos riskus, dažādojot enerģijas resursu piegāžu avotus un ceļus, attīstot starpsavienojumus un valsts iekšējās energoapgādes infrastruktūru, ieviešot energoapgādes tīklos viedās tehnoloģijas, veidojot energoresursu rezerves un iesaistoties tiesiskā regulējuma pilnveidošanā;

- ilgtspējīga enerģētika, kas nodrošina enerģētikas ilgtspēju gan ekonomiskā, gan sociālā, gan vides izpratnē. To plānots panākt, uzlabojot energoefektivitāti, ieviešot viedās tehnoloģijas un veicinot augsti efektīvu ražošanas tehnoloģiju un atjaunojamo energoresursu (turpmāk – AER) izmantošanas tehnoloģijas.

2016. gada 9. decembrī Baltijas valstu premjerministri parakstījuši *vienošanos par vienota gāzes tirgus attīstīšanu*. Baltijas valstis un Somija jau sākušas aktīvas sarunas par reģionālā gāzes tirgus izveidošanu, detalizēti analizējot katras valsts dabasgāzes tirgus principus un nosacījumus ar mērķi nākotnē panākt vienotības nosacījumus un kopīgiem tirgus darbības nosacījumiem.

3.6.1. Enerģijas tirgus un infrastruktūra

Latvijas **elektroenerģijas tirgus** ir pilnībā liberalizēts no 2015. gada 1. janvāra. Tas nozīmē, ka māsaimniecības, tāpat kā juridiskie lietotāji brīvi izvēlas tirgotāju, vienojoties par elektroenerģijas cenu.

Lai mazinātu negatīvo ietekmi uz sociāli mazaizsargātām grupām elektroenerģijas izmaksu pieauguma dēļ pēc subsidēto regulēto tarifu atcelšanas, kopš 2015. gada 1. janvāra ieviests atbalsta instruments aizsargātajiem lietotājiem (trūcīgas, maznodrošinātas personas, daudz bērnu ģimenes, I grupas invalīdi, ģimenes ar bērniem ar invaliditāti, kopumā ap 160 000 iedzīvotāju), kas izlieto elektroenerģiju pašu patēriņam. Aizsargātajam lietotājam tiek kompensēta maksa par fiksēto sadales sistēmas pakalpojuma daļu un obligātā iepirkuma jaudas komponente, kuras abas ir atkarīgas no elektroenerģijas pieslēguma jaudas. Tāpat aizsargātajam lietotājam ir samazināts tarifs par pirmajām patērētajām 100 kWh vai 300 kWh daudz bērnu ģimenēm⁸⁵. 2018. gada 4. ceturksnī uzsākts darbs pie aizsargātā lietotāja informācijas sistēmas, kas paredz atvieglot atbalsta saņemšanu un sniegšanu, kā arī veicina digitalizācijas ieviešanu valsts pārvaldē. Plānotais finansējums aizsargātā

lietotāja atbalsta mehānismam ir 9 - 11 milj. EUR/gadā.

Lai arī jaunu elektroenerģijas ražošanas iekārtu ieviešanai atļauju izsniegšana turpinās, jaunas tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros izsniegtas netiek.

Turpinot pilnveidot Latvijas elektroenerģijas tirgus darbību un integrāciju, kā arī, lai stiprinātu energosistēmas savienojumus ar Eiropas tīkliem, tiek paaugstināta pārvades infrastruktūras kapacitāte Latvijā un Baltijas reģionā. Tas ir atspoguļots arī ES enerģētikas politikas ietvaros nospraustajā mērķī, kas paredz līdz 2020. gadam reģionā ieviest starpsavienojumu jaudas attiecību pret uzstādīto ģenerējošo jaudu līdz 10% caurlaides līmenī. Jāpiebilst, ka Latvijas energosistēmas stapsavienojumu caurlaides spēja 2018. gadā bija 60%, bet Baltijas reģionam kopumā – 23%. 2015. gada nogalē tika pabeigts darbs pie *LitPol Link* 1.kārtas, kas izveido savienojumu starp Lietuvu un Poliju (pārvades jauda 500 MW), kā arī 2016. gadā tika pabeigts Lietuvas-Zviedrijas starpsavienojums *NordBalt* (pārvades jauda 700 MW). Šīs pārvades līnijas ļauj samazināt elektroenerģijas cenu Latvijas patērētājiem

⁸⁵ 2017. gadā AS "Latvenergo" ir sniegusi aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu vidēji 82 123 personām (ģimenēm) mēnesī (49 651 trūcīgajām vai maznodrošinātajām ģimenēm (personām), 9 199 personām ar I invaliditātes grupu, 2 913 ģimenēm ar bērniem ar invaliditāti un 20 361 daudz bērnu ģimenēm). Kopā 2017. gadā

aizsargātajiem lietotājiem no valsts budžeta līdzekļiem izmaksātais kompensāciju apmērs sastādīja 4,4 milj. EUR (bez PVN). Likumā *Par valsts budžetu 2018. gadam* un likumā *Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2018., 2019. un 2020. gadam* ir paredzēts finansējums aizsargāto lietotāju atbalstam 2018. - 2020. gadam 5,8 milj. EUR apmērā ik gadu.

un veicina tās izlīdzināšanos reģionā, kā arī veicina elektroenerģijas piegādes drošumu. Vidējā elektroenerģijas biržas cena Latvijas apgabalā 2018. gadā sasniedza 49,90 EUR/MWh un, salīdzinājumā ar 2017. gadu, cena palielinājās par 43,9%. *NordPool* Latvijas tirdzniecības apgabala elektroenerģijas biržas nākošās dienas diennakts elektroenerģijas cena 2018. gadā svārstījās no 14,91 EUR/MWh līdz 100,16 EUR/MWh. Tik krasas elektroenerģijas cenas izmaiņas skaidrojamas ar klimatiskajiem apstākļiem – sausu vasaras sezonu Baltijā un Skandināvijas valstīs, kas ievērojami samazināja ģenrāciju no hidroresurciem upēs. Papildus, 2018. gada sākumā ievērojami augusi CO₂ emisiju kvotu cena, kas ietekmē elektroenerģijas gala cenu, kas saražota elektrostacijās, kurās rodas CO₂ izmeši.

Izmantojot vietējo ģenerāciju, Latvija elektroenerģijas patēriņu 2018. gadā nosedza 87,7% apmērā.

Kā daļa no *NordBalt* projekta, tiek turpināts darbs pie *Kurzemes loka* 3.posma, kas veicinās palielinātas jaudas pieslēgumu iespējām, nodrošinās vēja parku attīstību un palielinās elektroapgādes drošumu Kurzēmē. *Kurzemes loka* noslēgums plānots 2019. gada beigās. Tiek turpināts darbs pie Igaunijas-Latvijas 3.starpsavienojuma, kas būtiski uzlabos energoapgādes drošumu starp Igauniju un Latviju, kā arī abu valstu energosistēmās, nodrošinot efektīvu jaudas pārvades koridoru starp Baltijas un Ziemeļvalstu energosistēmām. 2019. gada janvārī uzsākti 3.starpsavienojuma būvniecības darbi, projekta noslēgums plānots 2020. gadā.

Papildus, Baltijas valstu elektrotīklu integrācija ES energosistēmā ir izvirzīta kā viena no ES enerģētikas politikas stratēģiskajām prioritātēm, lai veicinātu drošas un uzticamas energosistēmas izveidi. 2018. gadā panākti būtisks progress sarunās ar Baltijas un Polijas pārvades sistēmas operatoriem par piemērotākā scenārija un tehniskā risinājuma izvēli Baltijas valstu sinhronizācijai ar kontinentālās Eiropas tīkliem. Projekta ietvaros plānota katras Baltijas valsts iekšējās infrastruktūras rekonstrukcija un izbūve, kā arī jūras līdzstrāvas kabeļa Lietuva-Polija izbūve.

Kurzemes loks, 3.starpsavienojums un Baltijas valstu sinhronizācijas projekts ir iekļauti Eiropas kopīgo interešu projektu sarakstā, un tos līdzfinansē Eiropas infrastruktūras savienošanas instruments.

No 2017. gada 3.aprīļa brīvai konkurencei ir atvērts arī **dabasgāzes tirgus**, un kopumā Latvijas tirgū šobrīd aktīvi darbojas vairāk nekā 10 dabasgāzes tirgotāji, kā arī ir mainījusies dabasgāzes piegāžu struktūra un kopš 2017. gada Latvijas patērētāji saņem dabasgāzi arī no Lietuvas sašķidrinātās dabasgāzes terminālā Klaipēdā.

Turpinoties dabasgāzes tirgus reformām, notikusi agrākā monopolista AS “*Latvijas Gāze*” reorganizācija,

no uzņēmuma nodalot pārvades sistēmas operatoru AS “*Conexus Baltic Grid*” un sadales sistēmas operatoru AS “*Gaso*”. Lai veicinātu pārvades sistēmas operatora AS “*Conexus Baltic Grid*” neatkarību no dabasgāzes un elektroenerģijas ražošanā un tirdzniecībā iesaistītiem komersantiem, kā arī veicinātu reģionālā gāzes tirgus izveidi, elektropārvades sistēmas operators AS “*Augstsprieguma tīkls*” 2017. gadā iegādājās 34,36% AS “*Conexus Baltic Grid*” akciju.

Brīvā tirgus apstākļos vienlaikus ir nodrošināta arī dabasgāzes tirgus apgādes drošība, jo 2018. gada apkures sezonas sākumā kopumā komersanti Inčukalna pazemes krātuvē bija iesūknējuši 13,4 TWh dabasgāzes, kas ir pietiekams apjoms, lai nodrošinātu Latvijas pieprasījumu pēc dabasgāzes apkures sezonā, kad ir iespējami dabasgāzes piegāžu ierobežojumi piegādēm pa cauruļvadiem. 2017. gadā tika apstiprināts normatīvais regulējums, kas paredz, ka Latvijā tiek uzturētas dabasgāzes drošības rezerves, tādā apjomā, lai nodrošināmajiem lietotājiem⁸⁶ varētu bez pārtraukumiem piegādāt dabasgāzi laikā, kamēr tiek novērsti iespējamie dabasgāzes piegāžu traucējumi.

Ir izstrādāts nacionālā līmeņa *Latvijas dabasgāzes piegādes drošības risku novērtējums 2018* un reģionālā līmeņa Ziemeļaustrumu gāzes koordinācijas grupas riska novērtējums “*Regional Risk Assessment of Security of Gas Supply of Finland, Estonia, Latvia, Lithuania 2018*”. Tiek atjaunots arī Latvijas Preventīvās rīcības plāns, kurā ir norādīti pasākumi identificēto risku novēršanai vai mazināšanai, kā arī Latvijas Ārkārtas rīcības plāns, kurā ir norādīta dabasgāzes uzņēmumu un enerģijas ražotāju loma un pienākumi, kompetentās iestādes un citu struktūru, kurām ir deleģēti uzdevumi, loma un pienākumi katrā no krīzes līmeņiem.

2019. gada janvārī EK atbalstīja 44 milj.EUR līdzfinansējuma piešķiršanu Inčukalna pazemes gāzes krātuves darbības uzlabošanas projekta īstenošanai.

Šobrīd atbildīgās institūcijas un pārvades sistēmas operators AS “*Conexus Baltic Grid*” aktīvi turpina darbu pie likvīda un efektīva reģionālā dabasgāzes tirgus izveides. Lai īstenotu šo reģionam tik būtisko projektu, iesaistīto valstu ministrijas, regulatori un pārvades sistēmu operatori veic nepieciešamos priekšdarbus – izstrādā grozījumus normatīvajā regulējumā, tarifu piemērošanas jautājumos, sagatavo vispārējās vienošanās un veido jaunu IT platformu, lai reģionālais gāzes tirgus varētu veiksmīgi funkcionēt.

Reģionālais dabasgāzes tirgus ar vienotu ieejas-izejas tarifu sāks funkcionēt ar 2020. gadu. Tajā pašā laikā sāk darboties arī vienotā Igaunijas un Latvijas balansēšanas zona, kurai Somija pievienosies vēlāk

⁸⁶ Mājsaimniecībām, skolām, pirmsskolas izglītības iestādēm, slimnīcām, valsts un pašvaldību ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās

rehabilitācijas institūcijām, krīzes centriem un citām sociāli nozīmīgām un ar valsts drošību saistītām iestādēm

3.6.2. Energoefektivitātes veicināšana

Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25.oktobra Direktīvas 2012/27/ES par energoefektivitāti (turpmāk – Direktīva 2012/27/ES) mērķis ir energoefektivitātes veicināšana, lai nodrošinātu 20% energoefektivitātes pamatmērķa sasniegšanu un liktu pamatus turpmākiem energoefektivitātes uzlabojumiem. Atbilstoši Direktīvas 2012/27/ES prasībām Latvija 2018. gada aprīlī iesniedza ziņojumu par energoefektivitātes mērķu sasniegšanas progresu 2014.-2016. gadā.

Valsts energoefektivitātes mērķi atbilst šādiem enerģijas ietaupījuma skaitliskajiem apjomiem:

- kopējais valsts indikatīvais energoefektivitātes mērķis⁸⁷ – primārās enerģijas ietaupījums 2020. gadā – 0,670 Mtoe (28 PJ);

- ikgadējs 1,5% galalietotājiem piegādātās enerģijas ietaupījuma mērķis⁸⁸ – gala enerģijas ietaupījums 2020. gadā – 0,213 Mtoe (8,9 PJ);
- ikgadējs 3% no valstij piederošo ēku platības renovācijas mērķis (maksimālās aplēses – 678,5 tūkst. m²) kopā ar pašvaldību ēku renovāciju – enerģijas ietaupījums visā 2014.-2020. gadu periodā 0,016 Mtoe (0,67 PJ jeb 186 GWh).

Enerģijas ietaupījuma novērtēšanā un mērķu aprēķināšanā tika ņemtas vērā IKP prognozes līdz 2020. gadam, kas nosaka enerģijas pieprasījuma izmaiņas, un spēkā esošā enerģētikas politika, tostarp, energoefektivitātes un atjaunojamās enerģijas (turpmāk – AE) politikas jomā.

3.1. tabula
Energoefektivitātes uzlabošanas mērķa sasniegšanas trajektorija

Mtoe

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2020
Primārās enerģijas patēriņš*	4,57	4,43	4,56	4,30	4,45	4,36	4,35	4,27	4,32	4,30	Primārās enerģijas ietaupījums 0,67 Mtoe**

* Bruto iekšzemes enerģijas patēriņš – neenerģētiskais patēriņš: atbilstoši Direktīvas 2012/27/ES prasībām

** atbilstoši Direktīvas 2012/27/ES prasībām

Pašlaik ir panākts bruto iekšzemes enerģijas patēriņa samazinājums no 4,57 Mtoe 2008. gadā līdz 4,32 Mtoe 2017. gadā (samazinājums par 0,27 Mtoe), kur būtiska nozīme ir arī energoefektivitātes pasākumu īstenošanai. Primārās enerģijas patēriņa tendence atbilst 2020. gadam izvirzītā mērķa (0,670 Mtoe

ietaupījums) sasniegšanai. Primārās enerģijas ietaupījums uz 2015. gadu bija 0,514 Mtoe, t.sk. enerģijas gala patērētājiem – 0,506 Mtoe un elektroenerģijas pārvadē un sadalē – 8 ktoe. Tādējādi Latvija izpilda primārās enerģijas ietaupījuma mērķa prognozēto trajektoriju (sk. 3.2.tabulu).

3.2. tabula
Primārās enerģijas ietaupījumu prognoze

Mtoe

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Primārās enerģijas ietaupījumu prognoze	0,224	0,295	0,390	0,466	0,534	0,602	0,67

* Bruto iekšzemes enerģijas patēriņš – neenerģētiskais patēriņš: atbilstoši Direktīvas 2012/27/ES prasībām

Līdz 2020. gadam plānotie energoefektivitātes politikas pasākumi nodrošinās mērķa sasniegšanu. Lielākais energoefektivitātes potenciāls konstatēts daudzdzīvokļu dzīvojamās ēkās, pašvaldības un valsts iestāžu ēkās, rūpniecībā, pakalpojumu sektorā un transportā, kā arī centralizētās siltumapgādes sistēmās. Energoefektivitātes pasākumu īstenošana kopumā veicinās pāreju uz energoefektīvāku

ekonomiku un palielinās rūpniecības un citu sektoru konkurētspēju.

Zems energoefektivitātes līmenis rada gan enerģētiskās drošības, gan ilgtspējas, gan konkurētspējas riskus un tā paaugstināšana ir ātrākais un izmaksu ziņā efektīvākais risku samazināšanas veids, vienlaicīgi radot papildu

⁸⁷ Ietaupījums, kas tiek aprēķināts kā starpība starp bāzes scenāriju un scenāriju ar pasākumiem. Šis ietaupījums nenozīmē valsts enerģijas patēriņa absolūto samazinājumu, bet gan pieauguma ierobežojumu,

ko nodrošina minētie pasākumi. Mērķa ziņošanas metodiskās prasības noteiktas Direktīvas 2012/27/ES V pielikumā.

⁸⁸ Ikgadējs gala enerģijas ietaupījums atbilst valsts obligātais uzkrātais gala enerģijas ietaupījums 0,850 Mtoe.

darbavietas un veicinot izaugsmi. Lai sasniegtu maksimālu enerģijas ietaupījumu, energoefektivitātei ir jāklūst par horizontālu starpnozaru politikas mērķi.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Energoefektivitātes paaugstināšana mājokļos, rūpnieciskajā ražošanā, sabiedriskajās ēkās

Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumu mērķis ir mājokļu energoefektivitātes paaugstināšana, lai nodrošinātu dzīvojamā fonda ilgtspēju un energoresursu efektīvu izmantošanu. Aktivitātes popularizēšanai ir īstenota apjomīga informatīvā kampaņa *“Dzīvo siltāk”*, mudinot dzīvokļu īpašniekus iesaistīties mājokļu kopīpašuma apsaimniekošanā un ēku energoefektivitātes uzlabošanā.

ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda ietvaros tiek piešķirts ERAF un KF finansējums, lai sekmētu energoefektivitātes paaugstināšanu publiskajās un dzīvojamās ēkās – ēku atjaunošana, ēku energosertifikācija un būvdarbi energoefektivitātes paaugstināšanai, kā arī tādu enerģiju ražojošu avotu uzstādīšana ēkā, kas enerģijas ražošanai izmanto AER, ja tiek sasniegti īpaši augsti energoefektivitātes rādītāji un netiek radīta negatīva ietekme uz centralizētās siltumapgādes sistēmu. Atbalsts tiek sniegts granta, aizdevuma un garantijas veidā. Dzīvojamo ēku energoefektivitātes paaugstināšanai pieejamais ERAF finansējums ir 150 milj. EUR un valsts ēku energoefektivitātes paaugstināšanai – 97,9 milj. EUR. Līdz 2019. gada 1.martam dzīvojamo ēku energoefektivitātes paaugstināšanas atbalsta programmas ietvaros ir iesniegti 457 projektu pieteikumi par kopējo indikatīvo ERAF līdzfinansējumu 84,5 milj. EUR. Atbalsta programmas ietvaros jau ir pabeigta 55 projektu īstenošana, un 78 projektos tiek veikta būvniecība.

ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā arī tiek veicināta efektīva energoresursu izmantošana un enerģijas patēriņa samazināšana apstrādes rūpniecības nozarē – apstrādes rūpniecības komersantu ēku energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi, ēku energosertifikācija un būvdarbi energoefektivitātes palielināšanai, un jaunu AER izmantojošu siltumenerģijas ražošanas iekārtu iegāde un uzstādīšana. Kopējais apstrādes rūpniecības nozares energoefektivitātes paaugstināšanas atbalsta programmas ietvaros pieejamais KF finansējums ir 25,7 milj. EUR, kas komersantiem tiek piešķirts granta veidā. Atbalsta programmas ietvaros līdz 2019. gada 1.martam ir apstiprināts vai ar nosacījumu apstiprināts 51 projektu pieteikums par kopējo KF līdzfinansējumu 13,8 milj. EUR apmērā, tai skaitā ir pabeigta 10 projektu īstenošana par KF līdzfinansējumu 3,8 milj. EUR apmērā.

Publisko (valsts) ēku energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu mērķis ir sniegt finansiālu

atbalstu sabiedrisko ēku energoefektivitātes paaugstināšanas projektiem, lai samazinātu primārās enerģijas patēriņu un siltumnīcefekta gāzu (turpmāk – SEG) emisijas, tādējādi samazinot pašvaldību izdevumus par siltumapgādi.

Energoefektivitātes paaugstināšanas atbalsta programmas ietvaros līdz 2019. gada 1.martam ir apstiprināti vai ar nosacījumu apstiprināti 117 projektu pieteikumi par kopējo ERAF un valsts budžeta līdzfinansējumu 88,6 milj. EUR, t.sk. pabeigta 7 projektu īstenošana par ERAF un valsts budžeta līdzfinansējumu 2,6 milj. EUR.

ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā plānots veikt pašvaldību ēku pārbūvi un atjaunošanu, ēku energosertifikāciju un būvdarbus energoefektivitātes palielināšanai, kā arī veicināt AER izmantošanu ēkās. Būtiskākais atbalsta kritērijs ir primārās enerģijas patēriņa un SEG emisiju samazinājums attiecībā pret ieguldīto ERAF finansējumu. Paredzētais ERAF finansējums ir 47 milj. EUR. Ieguldījumu rezultātā plānots sasniegt primārās enerģijas gada patēriņa samazinājumu sabiedriskajās ēkās – 20,54 GWh/gadā un siltumnīcefekta gāzu samazinājumu vismaz 5 180 CO₂ ekvivalenta tonnas/gadā. 2018. gadā turpinājās projektu iesniegumu atlases un projektu īstenošana nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās, kā arī 2017. gadā noslēgtajā novadu projektu iesniegumu atlasē iesniegto projektu vērtēšana un īstenošana. Līdz 2019. gada 28.februārim vērtēšanai bija iesniegti 122 projekti par ERAF finansējumu 39,1 milj. EUR apmērā, kas ir 83,2% no kopējā plānotā ERAF finansējuma, t.sk. noslēgti līgumi par 83 projektu īstenošanu (ERAF finansējums - 24,4 milj. EUR) un pabeigti 20 projekti (ERAF finansējums – 5,2 milj. EUR).

Pēc Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta (KPFI) noslēgšanās ir uzsākta jaunas atbalsta programmas – Emisijas kvotu izsolišanas instruments (EKII) – īstenošana. 2016. gadā EKII ietvaros tika uzsākta projektu īstenošana divos projektu konkursos. Konkursā *„Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana valsts nozīmes aizsargājamās arhitektūras pieminekļos”* tika noslēgti 9 līgumi par projektu īstenošanu par kopējo EKII atbalsta summu 8,86 milj. EUR, savukārt konkursā *„Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana – zema enerģijas patēriņa ēkas”* tika noslēgti 7 līgumi par projektu īstenošanu par kopējo EKII atbalsta summu 23 milj. EUR. Abu konkursu ietvaros kopējais plānotais oglekļa dioksīda emisiju samazinājums būs 1 005 tonnas. 2018. gadā abu

konkursu ietvaros turpinājās 13 projektu īstenošana, divi projekti tika pabeigti, bet vienam tika uzsākts līguma par projekta īstenošanu laušanas process. Laika periodā no 2016. gada līdz 2018. gadam projektu īstenošanai tika izmaksāts EKII finansējums 22,72 milj. EUR apmērā.

2018. gada 28. jūnijā stājās spēkā MK noteikumi *Emisijas kvotu izsolišanas instrumenta finansēto projektu atklāta konkursa "Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana ar viedajām pilsētvides tehnoloģijām" nolikums*. Konkursa mērķis ir ieviest un demonstrēt viedās pilsētvides tehnoloģijas, kas samazina SEG emisijas. Līgumu par projektu īstenošanu slēgšana ar projektu iesniedzējiem plānota 2019. gadā.

2018. gada 24. jūlijā stājās spēkā MK noteikumi *Emisijas kvotu izsolišanas instrumenta finansēto projektu atklāta konkursa "Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana, attīstot enerģētiski pašpietiekamu ēku būvniecību" nolikums*. Konkursa mērķis ir potenciālo SEG emisiju ierobežošana, atbalstot jaunu un ilgtspējīgu zema enerģijas patēriņa enerģētiski pašpietiekamu ēku būvniecību un nodrošinot oglekļa mazietilpīgai attīstībai nepieciešamo tehnoloģiju demonstrēšanu un popularizēšanu Latvijā. Līgumu par projektu īstenošanu slēgšana ar projektu iesniedzējiem plānota 2019. gadā.

Energoefektivitātes paaugstināšana siltumenerģijas ražošanā

Centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanas mērķis ir samazināt siltumenerģijas zudumus pārvades un sadales sistēmās un sekmēt fosilā kurināmā aizvietošanu ar atjaunojamiem kurināmiem.

ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā atbalsts centralizētās siltumapgādes sistēmas energoefektivitātes paaugstināšanai un atjaunojamo energoresursu īpatsvara palielināšanai, t.sk. siltumenerģijas pārvades un sadales tīklu rekonstrukcijai un būvniecībai, esošo siltumenerģijas ražošanas iekārtu maiņai, siltumenerģijas akumulācijas iekārtu būvniecībai un jaunu patērētāju pieslēgšanai jau esošai centralizētās siltumapgādes sistēmai, tiek piešķirts grantu veidā. Atbalsta

programmas ietvaros kopējais KF līdzfinansējuma apjoms ir 60 milj. EUR. Atbalsta programmas ietvaros līdz 2019. gada 1.martam ir apstiprināti 104 projektu iesniegumi par kopējo KF līdzfinansējumu 53 milj. EUR apmērā, projektu iesniegumu ietvaros plānojot uzstādīt 240 MW lielu siltumenerģijas ražošanas jaudu, t.sk. rekonstruējot jau esošos siltumenerģijas ražošanas avotus, kas darbināmi ar atjaunojamajiem energoresursiem, un veicot pāreju no fosilajiem energoresursiem uz atjaunojamajiem energoresursiem. Projektu ietvaros plānots arī rekonstruēt siltumenerģijas pārvades un sadales tīklus ar kopējo tīklu garumu 60 km. Būtiski, ka aprēķinātais siltumnīcefekta gāzu samazinājums, kas tiks panākts, veicot iepriekš minētās darbības, ir lielāks, nekā 160 tūkst. tonnas gadā.

Atbalsts energoietilpīgiem komersantiem

Pēc saskaņošanas ar EK, 2017. gada 13.jūnijā spēkā stājušies MK noteikumi *Kārtība, kādā energoietilpīgi apstrādes rūpniecības uzņēmumi iegūst tiesības uz samazinātu līdzdalību obligātā iepirkuma komponentes maksājumam*", kas nosaka energoietilpīgo apstrādes rūpniecības komersantu kvalifikācijas kritērijus un kārtību, kādā komersants var iegūt tiesības uz samazinātu līdzdalību tā izdevumu kompensēšanai publiskajam tirgotājam. Līdz ar to no 2017. gada energoietilpīgi apstrādes rūpniecības uzņēmumi, kuri darbojas noteikumos noteiktajās atbalstāmajās nozarēs, var izmantot

iespēju pretendēt uz samazinātu obligātā iepirkuma komponentes līdzdalības maksājumu.

Saskaņā ar provizoriskām aplēsēm, t.sk. ņemot vērā vēsturiskos pieteikumus par 2015.-2016. gadu, kad energoietilpīgie apstrādes rūpniecības komersanti kopumā pieprasīja vairāk kā 7,5 milj. EUR, kā arī ņemot vērā rūpniecības izaugsmi, laika posmam no 2019.-2021. gadam valsts budžetā būtu paredzami 7,00 milj. EUR atbalstam energoietilpīgiem apstrādes rūpniecības uzņēmumiem (pēc naudas plūsmas metodes).

3.6.3. Atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšana

Latvijas kvantitatīvais mērķis ir palielināt no AER saražotās enerģijas īpatsvaru kopējā enerģijas bruto galapatēriņā līdz 40% 2020. gadā, savukārt AE īpatsvaram transporta sektorā jāsasnieg vismaz 10% no enerģijas bruto galapatēriņa transportā. Saskaņā ar *Elektroenerģijas tirgus likumu* un tam pakārtotajiem MK noteikumiem ieviestais un īstenotais valsts atbalsta mehānisms (elektroenerģijas obligātais iepirkums) ir bijis galvenais instruments šā mērķa sasniegšanai Latvijā, tā rezultātā 2017. gadā pēc Eurostat statistikas datiem sasniegts 39,01%

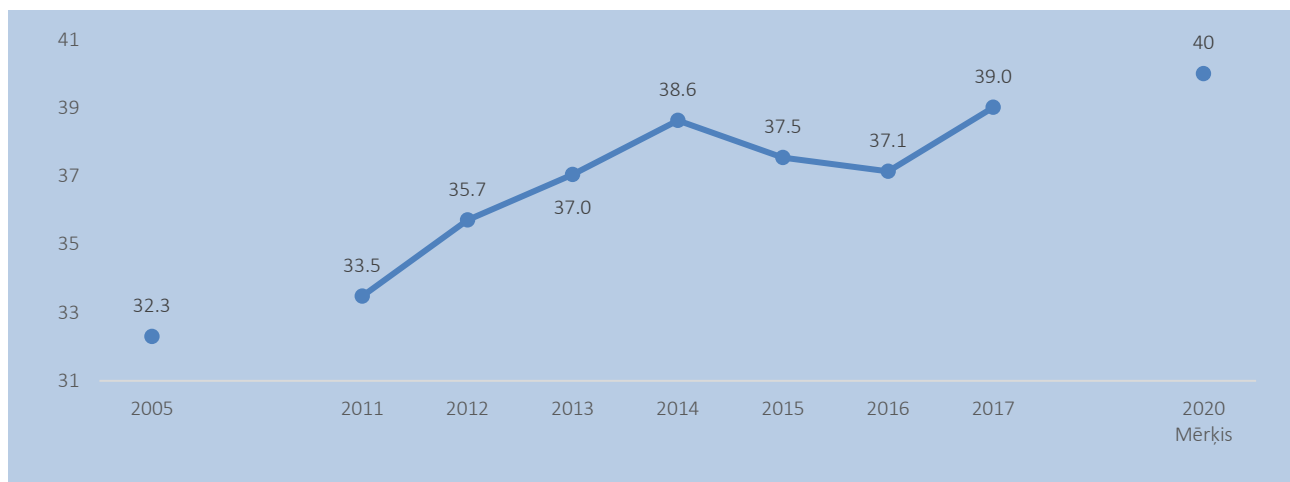
atjaunojamās enerģijas īpatsvars kopējā enerģijas galapatēriņā Latvijā.

Ņemot vērā esošo un plānoto energoefektivitātes pasākumu ietekmi uz kopējo enerģijas bruto galapatēriņu, kā arī citus atbalsta pasākumus AE patēriņa veicināšanai (t.sk. no AER saražotā elektroenerģija, obligātā iepirkuma mehānisms un atbalsta aktivitātes siltumenerģijas nozarē), sagaidīts, ka izvirzīto AE īpatsvara mērķi 2020. gadā izdosies sasniegt.

3.8. attēls

Atjaunojamās enerģijas palielināšanas mērķis

Atjaunojamās enerģijas īpatsvars, procentos

Latvijai ir saistošas *Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 23.aprīļa Direktīvas 2009/28/EK par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu* (turpmāk – Direktīva 2009/28/EK) prasības, t.sk. juridiski saistošie mērķi 2020. gadam attiecībā uz enerģijas galapatēriņu.

Veicamie pasākumi un sagaidāmie rezultāti AE plašākai izmantošanai ir cieši saistīti arī ar rezultātiem, ko sniedz energoefektivitātes veicināšana, īpaši, ņemot vērā, energoefektivitātes mērķi 2020. gadam, kas ir nostiprināts Direktīvā 2012/27/ES (*skat. 3.6.2.nodaļu*). Latvijā joprojām visos enerģijas galapatēriņa sektoros ir liels enerģijas ietaupījuma potenciāls, bet tas nav proporcionāli vienāds visos sektoros.

Sekojojot tehnoloģiju attīstības tendencēm un globālajiem izaicinājumiem, Latvija pārskata savu atbalsta mehānismu atjaunojamās elektroenerģijas ražošanai efektivitāti, pastiprinot kontroli pār atbalstu saņēmēmajiem komersantiem, nolūkā padarīt tos

ekonomiski pamatotākus. Līdz šim ieviestie atbalsta mehānismi ir bijuši motivējoši, lai ražotāji uzsāktu projekta plānošanu un investētu elektroenerģijas ražošanā, izmantojot AER. Vienlaikus jāņem vērā, ka lielais atbalstīto projektu skaits ir radījis ievērojamu OIK palielinājumu. Pieauguma apturēšanai un vidējās vērtības ierobežošanai 22,68 EUR/MWh līmenī (2017. gadā 26,79 EUR/MWh; 2018. gada sākumā 25,79 EUR/MWh) tiek paredzēts finansējums no valsts budžeta līdzekļiem⁸⁹, lai neradītu vēl papildu slogu elektroenerģijas galalietotājiem, t.sk. uz energoietilpīgo nozaru attīstību un konkurētspēju. Tomēr, lai saglabātu tautsaimniecības konkurētspēju, pārskatīti esošie atbalsta mehānismi no AER saražotai enerģijai, t.sk. rūpīgi izvērtējot kopējās izmaksas un atbalsta intensitāti. Papildus veicot saskaņošanu ar EK, tiek nodrošināts, ka piešķirtais atbalsts, t.sk. korelācijā ar investīciju atbalstu, stacijām saražotās elektroenerģijas obligātā iepirkuma vai garantētas maksas par uzstādīto elektrisko jaudu veidā ir

⁸⁹ MK 2016. gada 4.oktobra rīkojums Nr.572 "Par konceptuālo ziņojumu "Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai": <https://likumi.lv/ta/id/285195-par-konceptualo-zinojumu-kompleksi-pasakumi-elektroenerģijas-tirgus-attistibai>.
MK 2017. gada 22. septembra rīkojums Nr. 530 "Par konceptuālo ziņojumu "Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai":

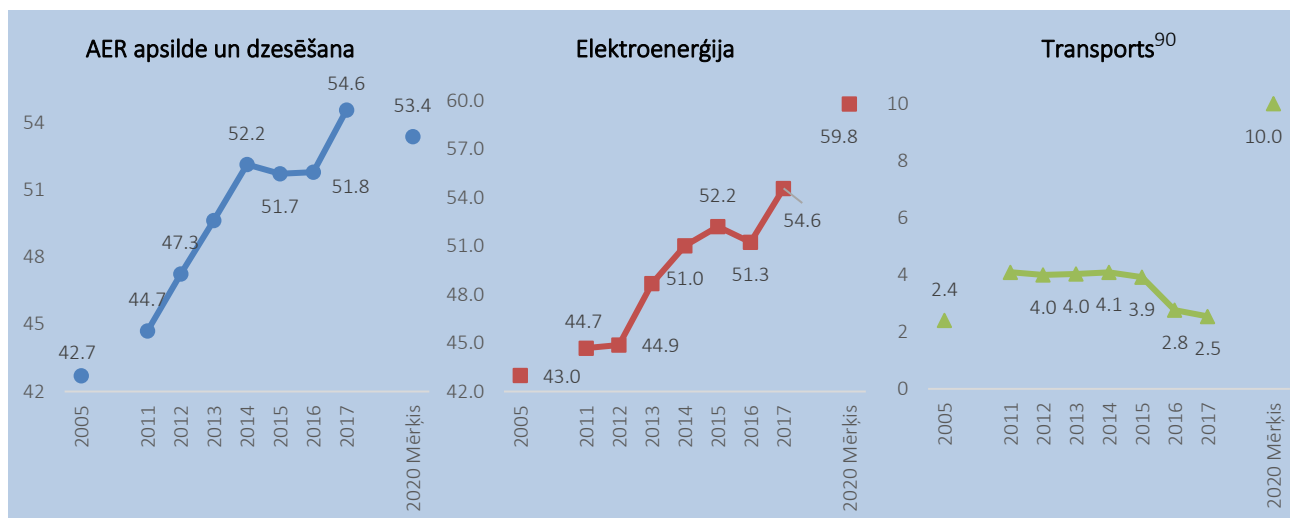
<https://likumi.lv/ta/id/293753-par-konceptualo-zinojumu-kompleksi-pasakumi-elektroenerģijas-tirgus-attistibai>.
MK 2018.gada 7.maija rīkojums Nr.202 "Par elektroenerģijas kopējās obligātā iepirkuma un jaudas komponentes samazināšanu"

saderīgs ar ES iekšējo tirgu, t.sk., vai atbalsta summa nepārsniedz nepieciešamo minimumu.

3.9.attēls

Atjaunojamās enerģijas īpatsvars sektora enerģijas galapatēriņā

Procentos no katra sektora enerģijas galapatēriņā

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:

Tiesiskās bāzes sakārtošana

Mērķis ir veicināt plašāku AER izmantošanu, t.sk. nebiomasas AER, enerģijas ražošanā un patēriņā, t.sk. transporta sektorā.

Ar 2014. gada 1.janvāri Latvijā ir ieviesta elektroenerģijas neto norēķinu sistēma. Tās ietvaros mājāsaimniecības lietotājam, kas ražo elektroenerģiju paša vajadzībām (galapatēriņam) un saskaņā ar patērētā un saražotā elektroenerģijas apjoma aprēķinu sadales sistēmas operatora tīklā ir nodevis vairāk elektroenerģijas nekā patērējis, attiecīgo elektroenerģijas apjomu ieskaita nākamajā elektroenerģijas norēķinu periodā tā gada ietvaros, kurš sākas 1.aprīlī un beidzas 31.martā.

2015. gadā veiktas izmaiņas normatīvajos aktos, lai novērstu turpmāku elektroenerģijas cenas pieauguma risku visiem elektroenerģijas galalietotājiem, paredzot, ka līdz 2020. gadam esošā atbalsta mehānisma ietvaros netiek rīkoti konkursi un elektroenerģijas ražotāji nevar kvalificēties jaunām tiesībām pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai saņemt garantētu maksas par elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu.

2016. gada jūlijā pieņemti grozījumi esošajā regulējumā, kas nosaka kārtību, kādā tiek veikta samaksa par obligātā iepirkuma ietvaros iepirkto

elektroenerģiju vai elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu, ieviešot pārkompensācijas novēršanas mehānismu un paredzot, ka elektrostacijas kopējo kapitālieguldījumu iekšējā peļņas norma visā atbalsta periodā nedrīkst pārsniegt 9%. Pēc valsts atbalsta elektroenerģijas ražotājiem saskaņošanas ar EK 2017. gada 24. aprīlī, ar 2017. gada jūliju tiek veikta elektrostaciju kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas ierobežošana 9% līmenī visā atbalsta periodā.

Līdztekus tam 2017. gadā tika veikta valsts atbalsta samazināšana koģenerācijas elektrostacijām ar uzstādīto elektrisko jaudu virs 100 MW, tādā veidā būtiski mazinot elektroenerģijas obligātā iepirkuma slogu sabiedrībai.

2018. gadā veikti grozījumi obligātā elektroenerģijas iepirkuma un garantēto maksu par koģenerācijā uzstādīto jaudu regulējošajos normatīvajos aktos, papildu stiprinot kontroli pār komersantiem, kā arī novēršot plānoto atbalsta sniegšanu tiem komersantiem, kuri neievēro normatīvo aktu prasības, tai skaitā papildinot ar Ekonomikas ministrijas pienākumu bez brīdinājuma atcelt lēmumu, ar ko piešķirtas tiesības pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, ja konstatēti būtiski pārkāpumi

⁹⁰ Ar Eiropas parlamenta un padomes direktīvu (ES) 2015/1513, ar kuru groza Direktīvu 98/70/EK, kas attiecas uz benzīna un dīzeļdegvielu kvalitāti, un Direktīvu 2009/28/EK par atjaunojamo energoresursu

izmantošanas veicināšanu (ILUC direktīva) aprēķina metodika transporta sektorā ir izmainīta, piemērojot reizinātājus dzelzceļā un autotransportā patērētajai elektroenerģijai.

Finanšu resursu pieejamības nodrošināšana atjaunojamās enerģijas ražošanai

Mērķis ir veicināt plašāku vietējo AER izmantošanu enerģijas ražošanā un patēriņā, veicināt enerģijas ražošanu koģenerācijā, mazināt atkarību no primāro enerģijas resursu importa.

Latvijas *Lauku attīstības programmas 2014.-2020. gadam* ietvaros tika sniegts atbalsts atjaunojamo energoresursu ražošanas iekārtu iegādei (izņemot iekārtas, kas paredzētas enerģijas ražošanai no lauksaimniecības vai mežsaimniecības izcelsmes biomasas) savas saimnieciskās darbības nodrošināšanai, neparedzot gūt ieņēmumus no saražotās enerģijas. 2018. gadā un 2019. gada pirmajos mēnešos minētā mērķa sasniegšanai netika atbalstīts neviens projekts.

EKII projektu konkursā *"Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana ar viedajām pilsētvides tehnoloģijām"* tika paredzēts finansējums atjaunojamos energoresursus izmantojošu viedo pilsētvides tehnoloģiju uzstādīšanai – 2 milj. EUR.

Gan EKII projekta konkursa *"Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana, attīstot enerģētiski pašpietiekamu ēku būvniecību"*, gan projekta konkursa *"Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana valsts nozīmes aizsargājamās arhitektūras pieminekļos"* un arī projekta konkursa *"Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana – zema enerģijas patēriņa ēkas"* ietvaros viena no atbalstāmajām aktivitātēm bija atjaunojamos energoresursus izmantojošu iekārtu iegāde, piegāde, uzstādīšana, pieslēgšana un ieregulēšana.

Pasākumi AER 10% mērķa sasniegšanai transporta sektorā

Mērķis ir veicināt ilgtspējīgas biodegvielas izmantošanu, transporta sektora elektrifikāciju, piemēram, tramvaju un trolejbusu tīkla attīstību, vilcienu elektrifikāciju un elektrotransportlīdzekļu uzlādes tīkla izveidi, tādējādi atbalstot videi draudzīgu un piegādei drošu AER izmantošanu.

Lai veicinātu elektroenerģijas, fosilās un biodegvielas maisījumu ar paaugstinātu biodegvielas saturu (virs 10%) vai tīru biodegvielas izmantošanu sabiedriskajā, valsts un pašvaldības transportā 2016. gadā ir pieņemti Grozījumi *Sabiedriskā transporta pakalpojumu likumā* un 2017. gadā ir pieņemts *Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likums*. Ar šiem grozījumiem likumos pasūtītājam tiek ļauts izdarīt izvēli (var ņemt vērā) attiecībā uz jauna autotransporta vai sabiedriskā autotransporta iepirkumu un autotransporta līdzekļa spēju izmantot elektroenerģiju, fosilās un biodegvielas maisījumus ar paaugstinātu biodegvielas saturu (virs 10%) vai tīru biodegvielu.

Mērķa sasniegšanai ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā ir pieejams ES fondu finansējums vairāku specifisko atbalsta mērķu (SAM) un pasākumu ietvaros tādām jomām kā elektrotransportlīdzekļu uzlādes staciju tīkls, tramvaju infrastruktūra Rīgā, Liepājā un Daugavpilī; pasažieru autobusi pārējos nacionālās nozīmes attīstības centros, kā arī dzelzceļa tīkla elektrifikācijai.

2017. gadā ir izstrādāts un apstiprināts *Alternatīvo degvielu attīstības plāns 2017.-2020. gadam*. Tas tiek attiecināts uz autotransportu, gaisa un jūras transportu ar nolūku samazināt SEG emisijas šajās nozarēs. Tajā galvenā uzmanība pievērsta alternatīvo degvielu veidiem, kuru ieviešana vai to ieviešanas nepieciešamības izvērtēšana noteiktos transporta sektoros ir noteikti kā obligātie pasākumi ES dalībvalstīm saskaņā ar *Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 22.oktobra Direktīvu 2014/94/ES par alternatīvo degvielu infrastruktūras ieviešanu*.

Atbilstoši plānā noteiktajam pasākumam 2018. gadā ir veikts pētījums par alternatīvo degvielu ieviešanas scenārijiem autotransportā siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanai un tā ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību. Pašlaik izstrādes stadijā ir Alternatīvo degvielu attīstības plāna 2017.-2020. gadam starpposma ietekmes izvērtējums

2017. gadā tika arī apstiprināts *Konceptuāls ziņojums par atjaunojamo energoresursu izmantošanu transporta sektorā*, kurā analizēti risinājumi AER 10% mērķa sasniegšanai un normatīvās bāzes sakārtošanai. AER 10% mērķis ir jāsasniedz, nosakot degvielas piegādātājiem pienākumu nodrošināt noteiktu no AER ražotas enerģijas daļu to realizētajā produkcijā.

Pašlaik Saeimā tiek skatīts jauns likumprojekts - *Transporta enerģijas likums*, kas paredz izveidot transporta enerģijas jomas jumta regulējumu. Šis likums pēc tā apstiprināšanas 2019. gadā aizstās spēkā esošo *Biodegvielas likumu* un tajā ietverti vairāki deleģējumi MK izdot regulējošos noteikumus, kā piemēram degvielas kvalitātes un biodegvielas ilgtspējības kritērijus, prasības alternatīvo degvielu uzpildes un uzlādes iekārtām, u.c.

Paredzams, ka 2019. gadā spēkā stāsies arī MK noteikumi *Par līdzdalības mehānismu degvielas piegādātājiem*, ar ko ir paredzēts noteikt degvielas piegādātājiem pienākumu realizēt no AER iegūtu enerģiju tādā apmērā, lai nodrošinātu, ka Latvijā no AER iegūtas enerģijas īpatsvars transporta galapatēriņā 2020. gadā ir vismaz 10%.

2018. gada janvārī ir pieņemti grozījumi MK noteikumos *par benzīna un dīzeļdegvielas atbilstības novērtēšanu*, lai nodrošinātu, ka no 2018. gada 1. aprīļa arktisko dīzeļdegvielu bez biodegvielas piejaukuma varētu tirgot tikai ziemas periodā.

Savukārt ar likumu *Grozījumi likumā par piesārņojumu*, kas stājās spēkā 2018. gada 6.martā, un

MK noteikumiem *Transporta enerģijas aprites cikla siltumnīcefekta gāzu emisiju daudzuma un tā samazinājuma aprēķināšanas un ziņošanas kārtība*, kas tika pieņemti 2018. gada 25. septembrī, tiek nostiprināts mehānisms mehānisms galapatēriņā transportā izmantotās transporta enerģijas aprites cikla SEG emisiju intensitātes samazināšanai, nosakot degvielas piegādātājiem pienākumu par 6% samazināt aprites cikla SEG emisiju apjomu salīdzinot ar 2010. gada pamatstandartu.

2019. gada 19. februārī MK apstiprināja grozījumus *Noteikumos par biodegvielu un bioloģisko šķidro kurināmo ilgtspējas kritērijiem, to ieviešanas mehānismu un uzraudzības un kontroles kārtību*. Būtiski stiprināti biodegvielas un bioloģiskā šķidrā kurināmā ilgtspējas kritēriji, skaidri nosakot, ka tikai ilgtspējīga biodegviela ir izmantojama valstij un degvielas piegādātājam noteikto mērķu izpildē.

3.6.4. Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana

Latvijas klimata politikas mērķi ir saistīti ar ES klimata politikas mērķiem, kā arī ar starptautisko klimata politiku – *ANO Vispārējo konvenciju par klimata pārmaiņām* (turpmāk – Konvencija), tās *Kioto protokolu un Parīzes nolīgumu*. Latvijas nacionālais mērķis ir ierobežot vai stabilizēt valsts kopējās SEG emisijas, lai 2020. gadā tās nepārsniegtu 12,16⁹¹ Mt CO₂ ekvivalenta. Šis mērķis ir sadalīts attiecībā uz tām darbībām, kuras ir iekļautas ES Emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā (turpmāk – ES ETS) un pārējām darbībām (turpmāk – ne-ETS darbības). Periodā līdz 2020. gadam zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības (turpmāk – ZIZIMM) sektors nav iekļauts SEG emisiju samazināšanas mērķī, bet atsevišķām ZIZIMM sektora darbībām (meža apsaimniekošanas darbībām) ir noteikts atsevišķs mērķis (*forest management reference level*), kas Latvijai ir 16 302 kt CO₂/gadā.

Atbilstoši 2018. gada SEG inventarizācijai par 1990.-2016. gadu⁹² (turpmāk – 2018. gada SEG inventarizācija) un aptuveni SEG inventarizācijai par 2017. gadu⁹³ Latvijas kopējās SEG emisijas, salīdzinot ar 2005. gadu, 2016. gadā bija samazinātas par 1,3%, bet līdz 2017. gadam kopējās Latvijas SEG emisijas, salīdzinot ar 2005. gadu, bija samazinātas par 1,6% (*skat. 3.3.tabulu*).

Latvijas ES ETS operatoru radītais SEG emisiju apjoms 2016. gadā bija 2197 kt CO₂ ekv., bet 2017. gadā – 2049,8 kt CO₂ ekv. jeb attiecīgi 19,4% vai 18,2% no kopējā Latvijas SEG emisiju apjoma. Salīdzinot ar 2005. gadu Latvijas ES ETS operatori līdz 2016. gadam bija samazinājuši savas SEG emisijas par 23% un līdz 2017. gadam – par 28,2%, tādējādi izpildot noteikto

SEG emisiju samazināšanas mērķi 2020. gadam – 21% samazinājums 2020. gadā⁹⁴.

Ne-ETS darbību SEG emisiju dinamika šobrīd liecina par emisiju palielinājumu – 5,9% palielinājums 2005.-2016. gadā un 7,2% palielinājums no 2005. gada līdz 2017. gadam. Latvija kopumā līdz 2017. gadam ir iekļāvusies Latvijai noteiktajos ne-ETS darbību ikgadējos mērķos.

Lielākie ne-ETS darbību SEG emisiju avoti 2016. gadā bija transports – 35% īpatsvars ne-ETS darbībās, lauksaimniecība – 29%, kā arī ne-ETS enerģētika – 25%.

*Ziņojuma par SEG prognozēm, politiku un pasākumiem ietvaros*⁹⁵ (iesniegts EK 2019. gadā) sagatavotās SEG emisiju prognozes esošo pasākumu scenārijā līdz 2030. gadam liecina, ka Latvijas kopējais SEG emisiju apjoms 2020. gadā varētu sasniegt 11 752,16 kt CO₂ ekv., tādējādi nodrošinot par 3,4% zemāku Latvijas kopējo SEG emisiju apjomu nekā noteiktais nacionālais SEG emisiju samazināšanas mērķis – 12,16 Mt CO₂ ekv.

Kopējais ne-ETS darbību SEG emisiju no 2005.-2020. gadam pieaugums par apmēram 5,51% un 2020. gadā varētu sasniegt 9 101,44 kt CO₂ ekv. Tādējādi Latvija varēs izpildīt arī savu 2020. gada ne-ETS mērķi – ne vairāk kā 17% ne-ETS darbību SEG emisiju pieaugums 2005.-2020. gadam. Savukārt ES ETS SEG emisiju apjoms esošo pasākumu scenārijā varētu sasniegt 2 647,60 kt CO₂ ekv., kas ir apmēram 15,1% lielāks apjoms nekā noteiktais 2020. gada mērķis.

⁹¹ *Vides politikas pamatnostādnes 2014.-2020. gadam* (MK 26.03.2014.<http://polsis.mk.gov.lv/documents/4711>).

⁹² <https://unfccc.int/process-and-meetings/transparency-and-reporting/reporting-and-review-under-the-convention/greenhouse-gas-inventories-annex-i-parties/national-inventory-submissions-2018>

⁹³ https://cdr.eionet.europa.eu/lv/eu/mmr/art08_proxy/envw07vaw/

⁹⁴ *Vides politikas pamatnostādnes 2014.-2020. gadam* (MK 26.03.2014.<http://polsis.mk.gov.lv/documents/4711>).

⁹⁵ https://cdr.eionet.europa.eu/lv/eu/mmr/art04-13-14_lcds_pams_projections/pams/pams/envxiolw/

Latvijas SEG emisiju ierobežošanas mērķa sasniegšanas trajektorija

Mt CO₂ ekv.

	2005	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kopējās emisijas ⁹⁶	11,5	11,3	11,3	11,3	11,3	11,3	11,5	11,6	11,6
Latvijas nacionālais kopējo SEG emisiju mērķis ⁹⁷			12,0	12,0	12,1	12,1	12,1	12,2	12,2
ES ETS emisijas ⁹⁸	2,9	2,7	2,4	2,3	2,2	2,04	2,4	2,5	2,6
Latvijas nacionālais ES ETS SEG emisiju mērķis ⁹⁹		-	-	-	-	-	-	-	2,3
Ne-ETS emisijas ¹⁰⁰	8,6	8,7	9,0	9,0	9,1	9,2	9,1	9,2	9,1
Latvijas ne-ETS SEG emisiju mērķis ¹⁰¹		9,3	9,4	9,4	9,5	9,7	9,8	9,9	10,0

Galvenie politikas virzieni un pasākumi:**Ne-ETS emisiju ierobežošana**

Ne-ETS darbību SEG emisiju samazināšanas mērķi ir iekļautas tādas darbības, kā visās stacionārās sadedzināšanas iekārtās (ieskaitot mājāsaimniecības iekārtas) veiktās kurināmā sadedzināšanas darbības siltumenerģijas un elektroenerģijas, kā arī rūpnieciskās ražošanas procesos, darbības, kuras ir saistītas ar degvielas izmantošanu transportlīdzekļos – autotransportā, dzelzceļā, vietējās aviācijas un kuģniecības darbībās un neceļu mobilajā tehnikā un militārajā sektorā, lauksaimniecības – lopkopības, zemkopības un augļkopības darbības, atkritumu un notekūdeņu apsaimniekošanas darbības, kā arī rūpniecisko izejvielu un dažādu ķīmisko vielu izmantošanas darbības.

Samazināt SEG emisijas **enerģētikas jomā** ir iespējams, samazinot primāro un sekundāro energoresursu patēriņu, veicot iekārtu un ēku energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumus, kā arī aizstājot fosilo kurināmo ar atjaunojamiem energoresursiem. Lai samazinātu SEG emisijas enerģētikas sektorā tiek īstenoti dažādi kompleksi pasākumi ES mērķu sasniegšanai attiecībā uz atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšanu un energoefektivitātes paaugstināšanu, kā arī tiek īstenoti elektroenerģijas sinhronizācijas projekti, lai paaugstinātu no atjaunojamiem energoresursiem iegūtas elektroenerģijas pieejamību.

Transporta sektora darbību rezultātā radušos SEG emisiju samazināšana galvenokārt ir iespējama samazinot patērēto degvielu (ekonomiskāki dzinēji ar mazāku tilpumu), padarot ilgtspējīgus kravas un pasažieru (sabiedriskos un privātos) pārvadājumus, piemēram, atjauninot izmantoto autoparku,

elektrificējot pasažieru (sabiedrisko un privāto) un kravas pārvadāšanā izmantotos transportlīdzekļus, pārejot no fosilās degvielas uz atjaunojamiem energoresursiem vai citiem alternatīvo degvielu veidiem. Netieša pozitīva ietekme uz SEG emisiju samazināšanu sagaidāma no vairākiem ES līmeņa instrumentiem – prasības par CO₂ emisijām jauniem transportlīdzekļiem, transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa piemērošanas pēc to radītā CO₂ emisijām jaunākiem transportlīdzekļiem, plašāka alternatīvo enerģijas nesēju (elektroenerģija, dabasgāze, ūdeņradis, biodegviela, u.c.) izmantošana transporta līdzekļos, autoceļu infrastruktūras atjaunināšana, dzelzceļa infrastruktūras tālāka elektrificēšana u.c. Turpmākajos gados paredzēta transporta infrastruktūras tālāka uzlabošana – reģionālo autoceļu tīklu uzlabojumi, specializēto transporta koridoru attīstība, kas radīs pozitīvu efektu transporta plūsmas optimizēšanā elektrificēšana u.c.

Lauksaimniecības sektorā lielākais emisiju apjoms rodas augsnes apstrādes (slāpekļa minerālmēsli izmantošana, drenēto organisko augšņu apsaimniekošana, organiskā mēslojuma izmantošana, kalpošana u.c.) un lauksaimniecības dzīvnieku zarnu fermentācijas procesos, kopā veidojot vairāk nekā 90% no kopējām lauksaimniecības sektora emisijām. Šo emisiju samazināšanas potenciāls ir ierobežots. Pašreizējais slāpekļa minerālmēsli izlietojums uz 1 apstrādātās lauksaimniecības zemes hektāru Latvijā ir viens no zemākajiem ES un, attīstoties lauksaimnieciskajai ražošanai, minerālmēsli izlietojums palielināsies. Minerālmēsli aizstāšanu ar organisko mēslojumu būtiski ierobežo tas, ka Latvijā, saistībā ar zemu lauksaimniecības dzīvnieku blīvumu,

⁹⁶ 2018. gada SEG inventarizācija, un aptuvenā SEG inventarizācija par 2017. gadu, *Ziņojums par SEG prognozēm, politiku un pasākumiem* (2019. g.).

⁹⁷ *Vides politikas pamatnostādnes 2014.-2020. gadam* (MK 26.03.2014. <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4711>).

⁹⁸ Latvijas ES ETS operatoru iesniegtie emisiju ziņojumi, *Ziņojums par SEG prognozēm, politiku un pasākumiem* (2019. g.).

⁹⁹ *Vides politikas pamatnostādnes 2014.-2020. gadam* (MK 26.03.2014. <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4711>).

¹⁰⁰ 2018. gada SEG inventarizācija, un aptuvenā SEG inventarizācija par 2017. gadu, *Ziņojums par SEG prognozēm politiku un pasākumiem* (2019. g.).

¹⁰¹ Ne-ETS darbību SEG emisiju samazināšanas mērķi saskaņā ar Eiropas Komisijas 2013. gada 26. marta lēmumu Nr. 2013/162/ES par dalībvalstu ikgadējo emisiju sadales apjomu noteikšanu laikposmam no 2013. līdz 2020. gadam saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Lēmumu Nr. 406/2009/EK; Eiropas Komisijas 2013. gada 31. oktobra Īstenošanas lēmums Nr. 2013/634/ES par dalībvalstu ikgadējo emisiju sadales apjomu korekcijām laikposmam no 2013. līdz 2020. gadam saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Lēmumu Nr. 406/2009/EK. 406/2009/EK; Eiropas Komisijas 2017. gada 10. augusta lēmums Nr. 2017/1471, ar ko lēmumu 2013/162/ES groza, lai pārskatītu dalībvalstu ikgadējo emisiju sadales apjomu laikposmam no 2017. līdz 2020. gadam.

organiskais mēslojums nav pieejams pietiekamā apjomā. Lai samazinātu SEG emisijas, Lauku attīstības programmas 2014.-2020. g. ietvaros 2018. gadā tika piešķirts atbalsts segto kūtsmēsļu krātuvju izveidei - 92 projektiem ar kopējo attiecināmo izmaksu apjomu

8 132,3 tūkst. EUR, t. sk., publiskais finansējums 5 200 tūkst. EUR, kā arī precīzo tehnoloģiju iegādei - 253 projektiem ar kopējo attiecināmo izmaksu apjomu 13 811,8 tūkst. EUR, t.sk. publiskais finansējums 6 858 tūkst. EUR.

Pētniecība, inovācijas, sabiedrības informēšana

Mērķis ir veicināt SEG emisiju samazinošu produktu un tehnoloģiju pārnesi Latvijā, kā arī veicināt sabiedrības rīcības maiņas pasākumus.

SEG emisiju samazināšanas un AER jomā Latvijā ir veikti vairāki pētījumi. Pētījumi ir tikuši finansēti ne vien no KPFI, bet arī no Valsts pētījumu programmas, Latvijas vides aizsardzības fonda administrācijas, *Apvārsnis 2020* programmas u.c. projektu budžetiem.

Valsts pētījumu programmas 2014.-2017. gadam ietvaros tiek realizēta pētījumu programma *Latvijas ekosistēmu vērtība un tās dinamika klimata ietekmē (EVIDeNT)*. Tās mērķis ir veikt vides un dabas resursu izpēti, lai panāktu to racionālu un ilgtspējīgu izmantošanu un paaugstinātu uz vietējo dabas resursu pamata ražotu produktu konkurētspēju globālajā tirgū, kā arī veikt bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu izmaiņu izpēti un prognožu izstrādi. EVIDeNT būtiskākie uzdevumi saistībā ar SEG emisiju samazināšanu ir:

- izstrādāt un pielietot modernas zinātnisko pētījumu metodes, pieejas un modeļus, kuri, atsedzot un prognozējot tautsaimniecības dažādu sektoru attīstības parametru un radīto emisiju mijasakarību, veicina ilgtspējīgu, ES 2030/2050 klimata politikai atbilstošu Latvijas tautsaimniecības klimata pārmaiņu samazināšanas politiku;
- apzināt SEG emisijas samazināšanas potenciālu lauksaimniecības sektorā;
- izanalizēt mežsaimnieciskās darbības potenciālo ietekmi uz CO₂ piesaistes pieaugumu;
- meža apsaimniekošanas, apmežošanas un atmežošanas radīto SEG emisiju samazināšanas un CO₂ piesaistes potenciāla novērtējums.

2018. gadā tika turpināts projekts „*Kapacitātes palielināšana LIFE programmas ieviešanai Latvijā*”, kura finansējums paredz vides kvalitātes un klimata pārmaiņu inovatīvu un ilgtspējīgu *LIFE* programmas projektu īstenošanu līdz 2020. gadam.

Savukārt 2017. gadā tika noslēgti EEZ finanšu instrumenta 2009.-2014. gada perioda programmas „*Nacionālā klimata politika*” ietvaros realizētie iepriekš noteiktie projekti „*Nacionālās sistēmas pilnveidošana siltumnīcefekta gāzu inventarizācijai un ziņošanai par politikām, pasākumiem un prognozēm*” (turpmāk – INVENT projekts) un „*Priekšlikumu*

izstrāde Nacionālajai klimata pārmaiņu pielāgošanās stratēģijai, identificējot zinātniskos datus un pasākumus pielāgošanās klimata pārmaiņām nodrošināšanai, kā arī veicot ietekmju un izmaksu novērtējumu” (turpmāk – ADAPT projekts). ADAPT projekta ietvaros 2017. gadā tika izstrādāts priekšlikums *Nacionālajai klimata pārmaiņu pielāgošanās stratēģijai*, kas tālāk tiek izstrādāts kā *Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030. gadam*. Veikti vairāki tematiskie pētījumi risku un ievainojamību novērtējumam un pielāgošanās pasākumu identificēšanai. Savukārt INVENT projekta ietvaros tika veikts novērtējums par sadzīves, bīstamo un ražošanas atkritumu sastāvu atkritumu apsaimniekošanas reģionos, atsevišķu atkritumu veidu apsaimniekošanu un atkritumu poligonos apglabājamo atkritumu daudzuma samazināšanas iespējām, kā arī tika veikta Latvijas primāro energoresursu statistikas sadalīšana ES ETS iekļautajām un neiekļautajām darbībām, datu integrēšana MARKAL modeli, vadlīniju izstrāde klimata pārmaiņu samazināšanas politikas un pasākumu ietekmes novērtēšanai un izmaksu ieguvumu analīzei sektoru griezumā.

EEZ finanšu instrumenta programmas „*Nacionālā klimata politika*” divpusējās sadarbības fonda ietvaros 2017. gada oktobrī tika organizēta starptautiska konference „*Baltijas ceļš uz oglekļa mazietilpīgu un klimatnoturīgu attīstību*”, kas bija Latvijā līdz šim plašākais klimata pārmaiņu tematikai veltītais pasākums. Konferencē mērķis bija pievērst visu sabiedrības grupu uzmanību klimata pārmaiņu aktualitātei un pārrunāt oglekļa mazietilpīgas attīstības (OMA) un klimatnoturīgas attīstības nepieciešamību un iespējas Baltijas valstīs, kā arī identificēt konkrētus uzdevumus šādas attīstības sasniegšanai, intensificēt pārmaiņu materializēšanos. 2018. gada maijā Latvijā pirmo reizi viesojās IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) augsta līmeņa pārstāvji. Vizītes ietvaros notika vairāki pasākumi, kuru laikā tika uzrunāti Baltijas valstu zinātnieki, politiķi, NVO pārstāvji u.c.

2018. gadā tika uzsākts īstenot Valsts pētījumu programma *Enerģētika*, kur periodā 2018.-2021. gadam EM īsteno pētījumus 4 tematiskajos virzienos: (1) atjaunojamie un vietējie energoresursi; (2) energoefektivitāte; (3) ilgtspējīga enerģētikas infrastruktūra un tirgus un (4) valsts ilgtermiņa enerģētikas politikas plānošanas analītiskais ietvars.

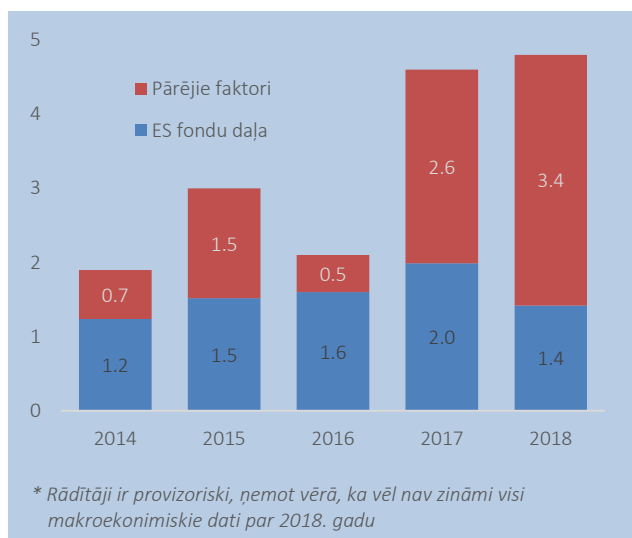
4. ES FONDU IEGULDĪJUMI

ES strukturālo un investīciju fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda finansējuma sasaiste ar "Eiropa 2020" stratēģiju un ES fondu lietderības, efektivitātes un ietekmes izvērtējumu rezultāti

ES fondu finansējums ir būtisks investīciju avots valsts ekonomikā, kas līdz šim mazināja ekonomikas lejupslīdi krīzes laikā, kā arī stimulēja nodarbinātību un investīciju aktivitāti pēckrīzes periodā, tādējādi pozitīvi ietekmējot tautsaimniecības izaugsmi kopumā. Pozitīva ES fondu investīciju ietekme fiksēta arī pašreizējā plānošanas periodā 2014.-2020. gadā. Tā, saskaņā ar FM novērtējumu, ES fondu investīcijas 2017. gadā IKP izaugsmi palielināja par 2 procentpunktiem, kas ir ievērojami vairāk nekā 2016. gadā un 2018. gadā par 1,4 procentpunktiem (4.1. attēls), taču jāņem vērā, ka Latvijas ekonomikas izaugsmes temps 2018. gadā bija straujākais kopš 2011. gada.

4.1. attēls

IKP pieaugums un ES fondu ietekme
procentos

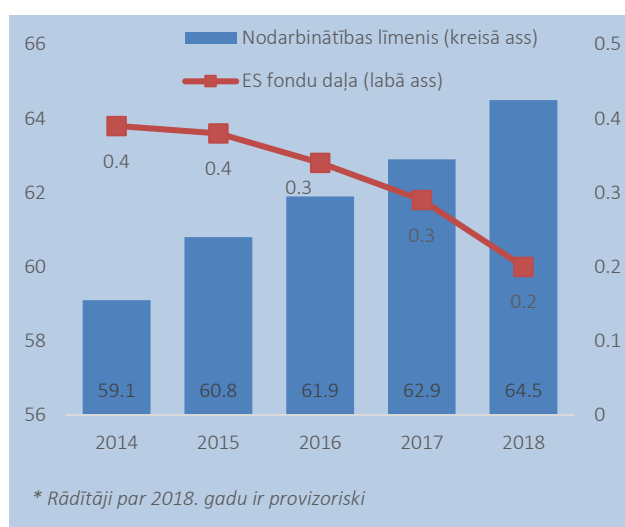

Neraugoties uz ES fondu ieguldījumu pozitīvo ietekmi uz tautsaimniecības izaugsmi kopumā, jāņem vērā, ka, lai arī nodarbinātības līmenis Latvijā pašreizējā ES fondu plānošanas periodā pakāpeniski ik gadu ir pieaudzis, ES fondu ieguldījumu loma šī ekonomiskās aktivitātes rādītāja izmaiņu dinamikā ik gadu samazinās (4.2. attēls). Tāpēc ES fondu ieguldījumu

ietekme uz atsevišķu tautsaimniecības attīstības rādītāju izmaiņām jāvērtē piesardzīgi, ievērojot, ka šos rādītājus ietekmē arī citi faktori, piemēram, valsts budžeta finansējums.

4.2. attēls

Nodarbinātības līmenis un ES fondu ietekme
procentos

ES strukturālo un investīciju fondu (ESF, ERAF, KF, ELFLA un EJZF) ieviešanai 2014.-2020. gada plānošanas periodā kopumā pieejami 5 633,7 milj. EUR. 2018. gadā investīciju intensitāte 2014.-2020. gada ES fondu plānošanas perioda ietvaros pieauga un valsts budžeta izdevumi ES fondu investīciju projektiem 2018. gadā veidoja 1 023 milj. euro. Tādējādi, šis investīciju apjoms ir ekvivalents gandrīz 15,2% no kopējām investīcijām (privātās un valsts) tautsaimniecībā 2018. gadā.

Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) Nr.1303/2013¹⁰² noteiktajiem tematiskajiem mērķiem, kuri nodrošina Kohēzijas politikas saikni ar "Eiropa 2020" stratēģiju, Partnerības līgumā ESI fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodam¹⁰³ ir noteikts indikatīvs ES strukturālo un investīciju fondu finansējuma sadalījums un norādīta sasaiste ar

¹⁰² Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr.1303/2013 ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Kohēzijas fondu un atceļ padomes regulu (EK) Nr.1083/2006.

¹⁰³ Apstiprināts ar MK 2014. gada 19.jūnija rīkojumu Nr.313 "Par Partnerības līgumu Eiropas Savienības investīciju fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodam" un EK 2014. gada 20.jūnija lēmumu C(2014) 4237 par Partnerības līguma apstiprināšanu.

nacionālajiem mērķiem “Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā (skat. iepriekšējos Progresā ziņojumos par Latvijas NRP īstenošanu), kas pieejams 4.1. tabulā¹⁰⁴.

4.1. tabula

Latvijas nacionālie mērķi “Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā un kopējais finansējums*

	Sākuma vērtība	2018 (sasniegtā vērtība)	2020	milj. EUR
1. Nodarbinātības līmenis (vecuma grupa 20-64 gadi), %	67,1 (2009)	76,8	73	989,29
2. Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā (% no IKP)	0,46 (2009)	0,51**	1,5	548,89
3. Augstākā izglītība (iedzīvotāju īpatsvars ar augstāko izglītību vecuma grupā 30-34 gadi), %	30,1 (2009)	43	34,0-36,0	43,19
4. Skolu nepabeigušo iedzīvotāju īpatsvars (vecuma grupā 18-24 gadi), %	13,9 (2009)	8,3	13,4	172,62
5. Nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars, %	26 (2009)	23,3**	21,0	432,26
6. Energoefektivitāte (bruto iekšzemes enerģijas patēriņš), Mtoe	4,6 (2009)	4,3**	iegūt samazinājumu par 0,668	189,04
7. Atjaunojamās enerģijas īpatsvars bruto enerģijas galapatēriņā, %	29,9 (2009)	39**	līdz 40%	189,04
8. Siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisijas (Mt CO ₂ ekvivalenta kopējām SEG Latvijā vai % pret emisiju apjomu 2005. gadā SEG nozarēs ārpus ETS)				1270,47
Kopējā SEG Latvijā, Mt	11,9 (2008)	11,3**	nepārsniegt 12,19 Mt CO ₂ ekvivalenta	
SEG nozarēs ārpus ETS, %	6,9 (2008)	7,2**	salīdzinājumā ar 2005. gadu nepārsniegt 17%	

*ES fondi (ERAF, ESF, KF) un kopējais nacionālais finansējums

** 2017. gadā sasniegtā vērtība

Avots: ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.-2020. gada plānošanas perioda darbības programma “Izaugsme un nodarbinātība”

Analizējot noteiktos “Eiropa 2020” stratēģijas mērķus, jau iepriekš konstatēts, ka vairāki no tiem pēc savas būtības raksturo visu Latvijas sociālekonomisko situāciju un tos ietekmē ne tikai ES fondu ieguldījumi, bet arī vispārējie iekšējie un ārējie sociālekonomiskie faktori.

Lai precīzāk identificētu tieši darbības programmas ieguldījumu potenciālajā ietekmē uz “Eiropa 2020” stratēģijas mērķu sasniegšanā, ir aktualizēta 2018. gadā veiktā analīze par Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība”¹⁰⁵ specifiskajiem atbalsta mērķiem un tajos ietvertos pasākumu atbalstāmajām darbībām, kas definētas Darbības programmā un attiecīgo pasākumu MK noteikumos.

4.2. tabulā piedāvātais iedalījums ES fondu ieguldījumu potenciālajā ietekmē uz “Eiropa 2020” stratēģijas mērķu sasniegšanu ir jāvērtē piesardzīgi, jo balstās uz pieņēmumu, ka atbalstāmās darbības un izvirzītie rādītāji tiešā vai netiešā veidā sekmē “Eiropa 2020” stratēģijas mērķu sasniegšanu. Šo pieņēmumu pilnībā pārbaudīt varēs, noslēdzoties 2014.-2020. gada plānošanas perioda ES fondu ieguldījumu fāzei,

kad būs gūta pierādījumu bāze, kas balstīta faktiskajos ieguldījumu iznākumos.

Visi ieguldījumi pasākumu līmenī analizēti, nosakot pasākumu tiešu vai netiešu ietekmi. Analīzē ņemts vērā arī tas, ka pasākumi potenciāli var sekmēt vienlaikus vairākus stratēģijas mērķus. 4.2. tabulā apkopoti aktuālākie analīzes rezultāti. Detalizēti ES fondu ietekme uz “Eiropa 2020” stratēģijā noteikto mērķu sasniegšanu tiks vērtēta 2014.-2020. gada plānošanas perioda noslēguma tematiskajos ietekmes izvērtējumos, ievērojot EK regulējuma prasības.

Izvērtējot līdzšinējo ES fondu ieguldījumu faktisko ietekmi uz atsevišķu “Eiropa 2020” stratēģijas mērķu sasniegšanu, secināms, ka, piemēram, aktivitātes vides pasākumos 2007.-2013. gada plānošanas periodā ir devušas ievērojami lielāku ieguldījumu nacionālo vides mērķu sasniegšanā, nekā sākotnēji plānots. Veiktās investīcijas ir bijušas nozīmīgas Latvijas mērogā, un bez ES fondu atbalsta šāda mēroga aktivitātes nebūtu bijušas iespējamās, īpaši ūdenssaimniecības un vēsturiski piesārņoto vietu sanācības jomā¹⁰⁶.

¹⁰⁴ Ņemot vērā faktisko finansējuma sadalījumu 2018. gada beigās.

¹⁰⁵ Ņemot vērā 2018. gadā Darbības programmas grozījumus, kas apstiprināti ar 2018. gada 3. oktobra MK rīkojumu Nr. 485. Izmaiņas finansējuma sadalījumā papildus izriet no tā, ka, uzsākot atsevišķu pasākumu ieviešanu atbilstoši valsts atbalsta nosacījumiem, tika

noteikts arī piesaistāmais privātā līdzfinansējuma apmērs, kas rezultātā palielina kopējo nacionālo finansējumu.

¹⁰⁶ Noslēguma ziņojums “ES fondu ieguldījumu izvērtēšana vides pasākumu atbalstam 2007.-2013. gada plānošanas periodā un šo ieguldījumu ietekmes noteikšana”. Pieejams: <http://www.esfondi.lv/upload/izvertejumi/zinojuma-galda-versija.docx>

Latvijas nacionālie "Eiropa 2020" stratēģiskie mērķi un ES fondu finansējums*

milj. EUR

	ERAF	ESF	KF	Kopā milj. EUR	Kopā %
1. Nodarbinātības līmenis	503,0	272,5	25,1	800,6	26,04
2. Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā	452,7	0,0	0,0	452,7	14,72
3. Augstākā izglītību ieguvušo īpatsvars	6,0	30,7	0,0	36,7	1,19
4. Skolu nepabeigušo iedzīvotāju īpatsvars	88,4	57,9	0,0	146,3	4,76
5. Nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars	193,4	160,9	0,0	354,3	11,52
6. Energoefektivitāte	93,1	0,0	28,6	121,7	3,96
7. Atjaunojamās enerģijas īpatsvars bruto enerģijas galapatēriņā	93,1	0,0	28,6	121,7	3,96
8., 9. Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana	217,9	0,0	823,0	1 040,9	33,85
Kopā	1 647,5	522,0	905,2	3 074,8	100

* neskaitot nacionālo līdzfinansējumu

Avots: ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.-2020. gada plānošanas perioda darbības programma "Izaugsme un nodarbinātība"

Attiecībā uz ieguldījumiem pētniecībā un zinātnē, iepriekšējā plānošanas perioda ieguldījumu analīze liecina, ka būtiski uzlabojušies virkne Latvijas zinātnes sistēmu raksturojošie kopējie rādītāji, vienlaikus joprojām būtisks izaicinājums ir akadēmiskā personāla novecošanās un jauno zinātnieku noturēšana zinātnē¹⁰⁷.

Izvērtējumā par ieguldījumiem uzņēmējdarbībā iepriekšējā plānošanas periodā secināts, ka ieguldījumi veicinājuši uzņēmumu neto apgrozījumu, vidējo darbinieku skaita pieaugumu un kapitāla produktivitātes pieaugumu. Izvērtējumā secināts, ka augstas pievienotās vērtības investīcijas vidējā termiņā (balstoties uz konfaktuālās analīzes rezultātiem) kopumā bijušas sekmīgas¹⁰⁸.

Kopējais Jauniešu garantijas programmas finansējums 2014.-2019. gadā¹⁰⁹ veido 70,2 milj.¹¹⁰ EUR, t.sk. Jauniešu nodarbinātības iniciatīvas finansējums – 29 milj. EUR, ESF finansējums – 35 milj. EUR, valsts budžeta līdzfinansējums – 4,7 milj. EUR un privātais līdzfinansējums¹¹¹ – ne mazāk kā 1,5 milj. EUR.

EJZF 2014.-2020. gadu periodā pieejamais finansējums ir 139,8 milj. EUR. Rīcības programmas zivsaimniecības attīstībai 2014.-2020. g. īstenošana palīdzēs sasniegt "Eiropa 2020" stratēģijas mērķus, kas izvirzīti trīs pamatiniciatīvās: Inovācijas savienība; Resursu ziņā efektīva Eiropa; Jaunu prasmju un darbvieta programma.

ELFLA pieejamais finansējums 2014.-2020. gadam ir 1 075,6 milj. EUR, un tas palīdz īstenot „Eiropa 2020”

stratēģiju, sekmējot ilgtspējīgu lauku attīstību, veicinot tādas lauksaimniecības nozares un lauku teritoriju attīstību, kas teritorijas un vides ziņā ir līdzsvarotāka, klimatam labvēlīgāka, noturīgāka, konkurētspējīgāka un novatoriska. Nacionalā līmeņa mērķi, kuru sasniegšanu palīdzēs programmas mērķtiecīgie ieguldījumi ir: nodarbinātības līmenis; ieguldījumi P&A; energoefektivitātes veicināšana un siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana.

Ar tiešu ietekmi jāsaprot tādu ietekmi, kurā SAM vai pasākuma ieguldījumi ir tematiski saistīti ar "Eiropa 2020" stratēģijas mērķa sasniegšanu. Tiešā ietekme jeb primārais efekts ir sekas, ko rada ES fondu ieguldījumi un kas konstatējama tūlīt pēc ieguldījumu veikšanas vai jau to laikā. Netiešā ietekme ir tādiem SAM un tajos ietvertajiem pasākumiem, kuros plānoti ieguldījumi pastarpināti pozitīvi ietekmē "Eiropa 2020" stratēģijas mērķu sasniegšanu un/vai mērķa grupu, piemēram, darba vidē nodrošinātas apmācības netiešā veidā sekmē nodarbinātību.

Netiešā ietekme jeb sekundārais efekts ir sekas, ko rada ES fondu ieguldījumi, bet kas konstatējama ilgākā laika periodā un nereti arī pastarpinātā veidā. Jāņem vērā arī tas, ka Darbības programmā iekļauti tādi atbalsta pasākumi, kas pēc savas būtības ir ar kumulatīvu jeb kopēju ietekmi. Šāda ietekme ir tāda, kas apvieno viena vai vairāku ES fondu finansēto projektu radīto ietekmi un kopā rada būtiskas pārmaiņas jeb kumulatīvo ietekmi (piemēram, atsevišķi projekti, kas realizēti secīgi viens pēc otra; vairāki projekti, kas realizēti vienlaicīgi u.tml.).

¹⁰⁷ 2007.-2013. gada ES fondu plānošanas perioda darbības programmu "Cilvēkresursi un nodarbinātība" un "Uzņēmējdarbība un inovācijas" ieguldījumu zinātnes, pētniecības un inovāciju atbalstam izvērtējums. Pieejams: https://www.esfondi.lv/upload/Petijumi_un_izvertejumi/izvertejuma-zinojums_22122017.pdf

¹⁰⁸ Noslēguma izvērtējums "Eiropas Savienības fondu ieguldījumu izvērtēšana uzņēmējdarbības atbalstam 2007.-2013. gada plānošanas periodā un šo ieguldījumu ietekmes noteikšana". Pieejams: https://www.esfondi.lv/upload/Petijumi_un_izvertejumi/nosleguma-izvertejuma-zinojums-06-07-18.pdf

¹⁰⁹ Pasākumu īstenošanu plānots pabeigt 2019. gadā.

¹¹⁰ <https://likumi.lv/ta/id/274081-darbības-programmas-izaugsme-un-nodarbinātība-7-2-1-specifiska-atbalsta-merka-palieldinat-nodarbinātība-izglītība-vai>

¹¹¹ Privāto līdzfinansējumu veido darba devēju izmaksas jauniešu darba algai, iesaistoties pasākumos „Pirmā darba pieredze jauniešiem” un „Subsidētās darba vietas jauniešiem bezdarbniekiem (pasākumos noteiktām personu grupām)”.

ES fondu investīcijas kopumā sniedz ievērojamu ieguldījumu *"Eiropa 2020"* stratēģijas mērķu sasniegšanā arī tajos gadījumos, kad nav konstatēta

tieša/netieša SAM vai to pasākumu ieguldījumu tematiskā saistība ar Latvijas nacionālajiem *"Eiropa 2020"* stratēģiskajiem mērķiem.

5. LATVIJAS INVESTĪCIJU VAJADZĪBAS 2021.-2027. GADA PLĀNOŠANAS PERIODĀ

Plānojot Kohēzijas politikas ieguldījumus, Latvija līdzšinējos plānošanas periodos ir aktīvi izmantojusi ES fondu līdzekļus strukturālo reformu ieviešanai tādās jomās, kā izglītība, zinātne, veselības aprūpe u.c. ES fondu atbalsts ir bijis nozīmīgs faktors gan infrastruktūras uzlabošanai un efektivizācijai, gan efektīvāku pārvaldības modeļu ieviešanai.

Nozīmīgs elements efektīvām ES fondu investīcijām ir bijusi sasaiste ar Latvijas nacionālajiem attīstības plānošanas dokumentiem, kas nodrošina sistemātisku pieeju valsts izaicinājumu un attīstības potenciāla finansēšanai. Latvija arī turpmāk Kohēzijas politikas ieguldījumus redz kā nozīmīgu Nacionālā attīstības plāna un nacionālās plānošanas sistēmas sastāvdaļu.

Latvijai ir normatīvajā ietvarā balstīta, sistēmiska pieeja attīstības plānošanai, kur valsts līmeņa stratēģiskie mērķi ir noteikti Nacionālajā attīstības plānā (NAP) un Latvija 2030 – Latvijas ilgtermiņa attīstības stratēģijā. Minētie mērķi tiek izmantoti nozaru politiku veidošanā un valsts ieguldījumu prioritāšu plānošanā.

PKC turpina darbu pie NAP2027 izstrādes. NAP2027 izstrādes process ir balstīts uz esošo politiku ietekmes novērtējumiem, tirgus nepilnību noteikšanu un plausu analīzi ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanai, integrācijai globālos procesos, sabiedrības izaicinājumu uzrunāšanai (demogrāfiskā lejupslīde, migrācija, zema produktivitāte, nevienlīdzība, klimata pārmaiņas utt.).

NAP2027 paredz stabilu izaugsmi un dzīves kvalitātes pieaugumu ikvienam iedzīvotājam kā NAP2027 virsmērķi. Uz cilvēku orientēta pieeja padara dzīves kvalitāti par vadmotīvu valsts attīstībai un visu

pasākumu sinerģijai. Lielākie Latvijas izaicinājumi ir uzrunāti caur 3 stratēģiskajiem mērķiem – produktivitāti, iespēju vienlīdzību un reģionu attīstības iespēju līdzsvarojumu -, kas palīdzēs definēt NAP2027 ietvaros īstenojamo pasākumu prioritāti. Virsmērķa sasniegšana paredzēta caur sešām prioritātēm, kas raksturo būtiskākās augstas dzīves kvalitātes sastāvdaļas – ģimeni, veselību, zināšanas un prasmes, dzīves vidi, materiālo labklājību, produktīvu darbu, sabiedrību un atpūtu.

Nemot vērā, ka nacionālās vajadzības periodam no 2021. līdz 2027. gadam būtiski pārsniedz potenciāli pieejamos resursus, vērtējot pasākumus un investīciju projektus, kas būtu īstenojami nākamajā plānošanas periodā, prioritāte tiks piešķirta tiem projektiem, kuriem būs lielāka pozitīva ietekme uz definētajiem stratēģiskajiem mērķiem un NAP2027 rādītājiem.

Latvijas investīciju vajadzības atbilstoši Kohēzijas politikas regulējumā piedāvātajam ieguldījumu tvērumam 2021.-2027. gada plānošanas periodam ir izdalītas septiņos prioritārajos rīcības virzienos:

- inovācijas un zinātne;
- izglītība;
- sabiedrības veselība un aprūpe;
- iekļaujoša sabiedrība un darba tirgus;
- infrastruktūra;
- reģionālā attīstība;
- vide un enerģētika.

Konkrētu pasākumu izstrādē un īstenošanā, tiks iesaistīti sociālie partneri (LDDK, LBAS) un sadarbības partneri (LTRK, LPS, pašvaldības), NVO u.c.

Inovācijas un zinātne

Inovācijas un zinātnes galvenie izaicinājumi:

- augsts MVU īpatsvars ar zemu vai iztrūkstošu P&A investīciju apjomu, maz augsto un vidēji augsto tehnoloģiju uzņēmumu;
- ilgstoši nepietiekamas valsts budžeta investīcijas P&A;
- nepietiekams P&A personāla skaits; P&A personāla novecošanās; zems STEM absolventu skaits;
- nepietiekama sadarbība un koordinācija starp P&A institūcijām, valsts pārvaldi un komercsektoru; vāji attīstīti klasteri;
- nepietiekama starptautiskā sadarbība, ekselence, integrēšanās globālajās vērtību ķēdēs;
- nepietiekama P&A rezultātu komercializācija; ļoti zems digitalizācijas līmenis un nepilnvērtīga

digitalizācijas iespēju izmantošana akadēmiskajā, zinātniskajā un komercsektorā.

Rīcības virzieni:

1. P&A izcilības veicināšana un pētniecības un inovāciju centru, kā arī valsts pārvaldes, kapacitātes celšana, lai veicinātu viedu izaugsmi un stiprinātu eksportspēju, tai skaitā praktiskie pētījumi, ienākošo un izejošo doktorantūras studentu stiprināšana, inovāciju infrastruktūras uzlabošana RIS3 jomās, ieskaitot digitalizāciju, sinerģija ar Apvārsnis 2020, Apvārsnis Eiropa un iesaiste starptautiskajos izcilības tīklos, Eiropas Atvērtās zinātnes mākonī.

2. Pētniecības rezultātu komercializācija (tehnoloģiju un zināšanu pārnese) un tehnoloģiju ietilpīgāku preču un pakalpojumu ražošana.
3. P&A inovāciju aktivitātes, ko virza uzņēmējdarbības sektora vajadzības.
4. Zināšanu partnerību iniciatīvas, kas apvieno studentus, pētniekus un uzņēmējus un vērstas uz MVU konkurētspējas uzlabošanu, jaunu inovatīvu uzņēmumu veidošanu un augstas pievienotās vērtības produktu un pakalpojumu, t.sk. starpnozaru, izstrādi, stiprinot reģionālo uzņēmējdarbību un izaugsmi, kā arī pārrobežu sadarbību. Inovāciju iepirkuma iniciatīvas, kas veicina ilgtspējīgu un inovatīvu risinājumu izstrādi.
5. Produktivitātes palielināšana – investīcijas pamatlīdzekļos jaunu produktu, pakalpojumu, procesu izstrādei vai esošo uzlabošanai.
6. Tiešo ārvalstu investīciju projektu īstenošana RIS3 jomās.
7. Inovatīvu zaļās enerģijas, energoefektivitātes u.c. tehnoloģiju ieviešana.
8. Digitālo tehnoloģiju ieviešana un arvien plašāka pielietošana publiskajā un privātajā sektorā.
9. P&A spēju stiprināšana, izmantojot uzņēmumu, zinātnisko institūciju un publiskā sektora (*triple helix*) sadarbības platformas.

Izglītība

Izglītības galvenie izaicinājumi:

- skolēnu skaita samazināšanās un inženierzinātņu (STEM) grādu ieguvušo zems īpatsvars. Nepietiekama pieejamība bērnu, jauniešu un pieaugušo izglītības dažādām vajadzībām;
- atšķirības skolēnu sniegunā lauku un pilsētu skolās, teritoriāli nevienmērīga un nepietiekama izcilība. Neviendabīga kvalitāte un pieejamība, t.sk. pirmsskolai, mazapdzīvotās vietās, kā arī augstas skolu infrastruktūras uzturēšanas izmaksas, t.sk. zema energoefektivitāte;
- skolotāju novecošanās, laikmetam neatbilstošas tehnoloģiju prasmes profesionālajā un augstākajā izglītībā;
- nepietiekama iesaiste profesionālajā un pieaugušo izglītībā, laikmetam neatbilstošas prasmes, īpaši tehnoloģijās un resursu saudzīgā izmantošanā;
- augstākās izglītības fragmentācija un nepietiekama izcilība, lēna reaģētspēja uz uzņēmējdarbības sektora attīstības vajadzībām;
- zema inovāciju un digitālo prasmju apguve un pārnese.

Rīcības virzieni:

1. Vispārējās izglītības (tostarp pirmsskolas) kvalitāte, atbilstība un pieejamība – skolotāju profesionālās kompetences pilnveide, tostarp izcilu pedagogu piesaistes iniciatīvas; mācību vides/ infrastruktūras uzlabošana, pilotprojekti mācību izcilības attīstībai un izplatīšanai, kā arī izglītības izaicinājumu risināšanai mazapdzīvotās vietās, t.sk. izmantojot digitālo risinājumu iespējas; talantu attīstības iniciatīvas, kapitālieguldījumi kvalitatīvai izglītībai, uzlabojot izmaksu efektivitāti un energoefektivitāti.
2. Stiprināt profesionālās un augstākās izglītības iestādes kā zināšanu radīšanas, tehnoloģiju pārneses un inovāciju centrus gudrai izaugsmei; stiprināt augstākās izglītības iestāžu izcilību un internacionalizāciju, tostarp ieviešot ciklisku
3. Jaunas prasmes visiem: digitālo un jauno tehnoloģiju prasmju, uzņēmējspēju, valodas un līdzdalības prasmju lēmumu pieņemšanā prasmju uzlabošana; atbalsts inženierzinātņu (STEM) jomai un darba vidē balstītām mācībām; pieaugušo prasmju pilnveide un pārkvalifikācija, t.sk. digitālo un uzņēmējdarbības prasmju pilnveide; jaunu finansēšanas modeļu pilotprojekti, t.sk. publiskā privātā partnerība nodarbināto un pieaugušo tālākizglītībā un prasmju pilnveidē.
4. Iekļaujošā izglītība – preventīvi un mērķtiecīgi pasākumi, lai a) samazinātu izglītības pārtraukšanas risku un atbalstītu sociālo iekļaušanu, t.sk. atbalsts NEET jauniešiem, personām ar invaliditāti; jaunu finansēšanas modeļu pilotprojekti, t.sk. publiskā privātā partnerība nelabvēlīgā situācijā nonākušo skolēnu, studentu atbalstam; b) veicinātu mūžizglītību atbilstoši darba tirgū pieprasītajām prasmēm, īpaši personām ar zemu izglītības un prasmju līmeni.
5. Viedāka pārvaldība un inovācijas: jauni digitāli risinājumi un mākslīgais intelekts izglītībā, t.sk. datu demokratizācija.
6. Izglītības kvalitātes monitorings, t.sk. izglītības pētniecības attīstība un izglītības kvalitātes uzraudzības stiprināšana.

Sabiedrības veselība un aprūpe

Sabiedrības veselības un aprūpes galvenie izaicinājumi:

- sabiedrības novecošanās un iedzīvotāju skaita samazināšanās darbaspējas vecumā;
- augsta priekšlaicīga mirstība, galvenie cēloņi - asinsrites slimības, ļaundabīgie audzēji un ārējie nāves cēloņi;
- nepietiekams valsts budžeta finansējums veselības nozarei, veselības aprūpes pakalpojumu un ilgtermiņa aprūpes pieejamība un veselības aprūpes cilvēkresursu trūkums valsts apmaksāto veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanai, kā arī personāla novecošanās, nodrošinājums ar ārstniecības personām turpina samazināties visās ārstniecības personu grupās;
- priekšlaicīga darbaspējas zaudēšana - liels arodslimību un nelaimes gadījumu skaits darba vietās;
- neveselīgs dzīvesveids un nepietiekamas fiziskās aktivitātes;
- digitalizācijas iespējas un izaicinājumi.

Rīcības virzieni:

1. Veselīga un aktīva dzīvesveida paradumu nostiprināšana sabiedrībā, t.sk. arī sociāli atstumtām grupām – visaptveroši veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumi, veselīprātības un izglītības pasākumi, aktīvās novecošanās pasākumi, sabiedrības veselības pētījumi un profilaktiskās aprūpes kvalitātes un efektivitātes uzlabošana primārajā aprūpē, stiprinot ģimenes ārsta komandas lomu; invaliditātes, aroda un darba drošības riska faktoru novēršana.
2. Uz personu vērsta sociālā, veselības un ilgtermiņa aprūpe. Svarīgi stiprināt primārās veselības aprūpes lomu veselības aprūpē un uzlabot primārās veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību: nodrošināt komandas paplašināšanu, primārās aprūpes speciālistu piesaisti attālos reģionos, izveidot platformu ģimenes ārstu atbalstam, attīstīt primārās veselības aprūpes centrus, izglītēt primārās aprūpes speciālistus, attīstīt jaunus pakalpojumus, nodrošināt multidisciplināru pieeju hronisko pacientu aprūpē primārās veselības aprūpes līmenī. Svarīga ir gan

pakalpojumu teritoriālā, gan finansiālā pieejamība, jo īpaši iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem veselības, sociālo pakalpojumu (tostarp ilgtermiņa aprūpes un sabiedrībā balstītas pieejas), nodarbinātības un mūžizglītības jomā.

3. Veselības aprūpes pakalpojumu kvalitātes un efektivitātes uzlabošana. Ieguldījumi veselības un ilgtermiņa aprūpes personāla piesaistē, jo īpaši reģionos, un attīstībā, zināšanu un prasmju pilnveidē (tālākizglītības programmas, pārkvalifikācija, atgriešanās darba tirgū, mācību telpu izveide ārstniecības iestādēs, mentoringa attīstība). Visās veselības aprūpes jomās jāievieš klīniskie algoritmi, klīniskie pacientu ceļi un kvalitātes indikatori, nacionālā līmenī jāievieš nenosodoša ziņošanas un mācīšanās sistēma par pacientu drošību. Jāattīsta medicīnas tehnoloģijas un veselības aprūpes infrastruktūra (iekārtas, ēkas, telpas, IKT programmatūra un aprīkojums), lai nodrošinātu savlaicīgu slimību diagnostiku, ārstēšanu, rehabilitāciju, mazinātu funkcionālo traucējumu ietekmi un nodrošinātu pakalpojumu pielāgošanu sabiedrības vajadzībām, piemēram, sabiedrībā balstītu pakalpojumu attīstīšana. Jāveic ieguldījumi valsts informācijas sistēmu, tai skaitā, e-veselības sistēmas un ārstniecības iestāžu IKT attīstībā, jaunu platformu, datu vākšanas un analīzes rīku izstrādē, lai nodrošinātu kvalitatīvu datu pieejamību un apmaiņu gan veselības aprūpes, gan pētniecības nodrošināšanai, gan pakalpojumu plānošanai.
4. Veselības un sociālās aprūpes integrācija: lai uzlabotu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību un kvalitāti, veicinātu multidisciplināru un starpnozaru sadarbību ambulatorajā, stacionārajā un ilgtermiņa aprūpē, ir jāveic ieguldījumi, lai izstrādātu integrētu veselības un sociālās aprūpes modeli pacientiem ar hroniskām slimībām, jo īpaši pacientiem ar psihiskām slimībām, uzvedības traucējumiem, neārstējamām slimībām, geriatrijas pacientiem, pacientiem, kuriem nepieciešama dinamiskā novērošana un citiem. Tāpat būtiski attīstīt ārstniecības iestāžu teritoriālās sadarbības modeļus, tostarp infrastruktūru un cilvēkresursu plānošanu sadarbības modeļa īstenošanai visos veselības aprūpes līmeņos. Pakalpojumu piemērošana personām ar invaliditāti un sociāli atstumtām grupām.

Iekļaujoša sabiedrība un darba tirgus

Iekļaujošas sabiedrības un darba tirgus galvenie izaicinājumi:

- sabiedrības novecošanās, migrācija, kas rada darbaspēka, t.sk. kvalificēta darbaspēka, nepietiekamību, spiediens uz sociālās aizsardzības sistēmas finansiālo ilgtspēju un adekvātumu;

- darba tirgus pārmaiņas, tehnoloģisko izmaiņu un digitalizācijas ietekme – nestandarta darbs, darba vietu kvalitāte (atalgojums, droša, veselībai nekaitīga darba vide, darba un ģimenes dzīves līdzsvars, sociālā aizsardzība, mācību pieejamība utt.);

- nodarbinātības iespēju un bezdarba reģionālās atšķirības;
- aktīvo nodarbinātības pasākumu pārklājums bezdarbniekiem;
- ienākumu nevienlīdzība, materiālā nenodrošinātība, augsts nabadzības risks (īpaši vecāka gadagājuma personām, personām ar invaliditāti, bezdarbniekiem, personām, kas dzīvo zemas darba intensitātes mājsaimniecībās un mājsaimniecībās ar zemiem ienākumiem);
- nepietiekami attīstīts divpusējais sociālais dialogs darba devēju un darbaņēmēju organizāciju starpā un lielas atšķirības izpratnē par sociālā dialoga lomu nozaru griezumā;
- reģionālās atšķirības sociālo pakalpojumu pieejamībā un mājokļu infrastruktūras adekvātumā.

Rīcības virzieni:

1. Atbalsts darba meklētāju, bezdarbnieku un bezdarba riskam pakļauto personu kvalifikācijas celšanai un pārkvalificēšanai; mērķtiecīgs atbalsts ilgstošiem bezdarbniekiem, vecākiem bezdarbniekiem/bezdarba riskam pakļautām personām, un bezdarbniekiem ar garīgu un fizisku invaliditāti vai ierobežotu darbību; nodarbinātības dienesta kapacitātes palielināšana un aktīvās darba tirgus politikas pasākumu tālāka attīstīšana, sociālās uzņēmējdarbības attīstība, atbalsts darba devējiem un pasākumi darba vietu kvalitātes uzlabošanai, tostarp preventīvās kultūras darba vietā veicināšana attiecībā uz darba drošību un veselības aizsardzības uzlabošanu.
2. Agrīna invaliditātes prevencija un pakalpojumu nodrošināšana, kas iedrošina un dod iespēju personām ar invaliditāti un citām neaizsargātām grupām un viņu radniekiem – sabiedrībā balstītu pakalpojumu attīstība (nodrošinot deinstitutionalizācijas ilgtspēju), pieejami un adekvāti ilgstošās aprūpes pakalpojumi, agrīnas diagnostikas sistēmas izveide fizisko un garīgo traucējumu mazināšanai, psiholoģisks un sociāls atbalsts ģimenēm dažādās situācijās, vardarbības ģimenē novēršana un cietušo atbalsts, sociālo pakalpojumu attīstība personām ar invaliditāti un citām neaizsargātām grupām (tostarp mājokļu infrastruktūra), IKT attīstība un pieejama infrastruktūra visiem (tai skaitā personām ar invaliditāti, vecāka gadagājuma iedzīvotājiem).
3. Atbalsts grupām, kas saskaras ar nabadzību un/vai sociālo atstumtību – pašvaldību sociālo dienestu un citu institūciju kapacitātes palielināšana, lai izstrādātu jaunas darba metodes ar mērķa grupām un turpinātu IKT modernizāciju, metodisko atbalstu un personāla apmācību. Jauni pakalpojumi, t. sk. digitālie, kas piemēroti visneaizsargātākajām grupām.
4. Integrēti starpnozaru pakalpojumi aktivizēšanai un iekļaušanai, jo īpaši visneaizsargātākajām un sociālās atstumtības riskam pakļautajām grupām (personām ar invaliditāti, bezdarbniekiem, personām ar zemiem ienākumiem, mazkvalificētiem un vecāka gadagājuma personām, kuras pakļautas bezdarba riskam, tiem, kuri atrodas vistālāk no darba tirgus un ir neaktīvi un citas sabiedrības grupas.) sadarbībā ar vietējām kopienām un pilsonisko sabiedrību, tostarp pārtikas un/vai pamata materiālā palīdzība vistrūcīgākajām personām, tālāka IKT modernizācija un sociālā dialoga attīstība gan divpusēji darba devēju un darbaņēmēju organizāciju starpā nozaru griezumā, kā arī izpratnes veidošana par sociālā dialoga nozīmi darba tirgus attīstībā gan vadīlbas līmenī gan sabiedrībā kopumā.

Infrastruktūra

Infrastruktūras galvenie izaicinājumi:

- Latvijas pilnvērtīga iekļaušanās TEN-T tīklā;
- transporta plūsmas starp Rīgu un TEN-T pārrāvumi un savienojuma trūkums starp Rīgas dzelzceļa staciju, lidostu un autoostu;
- neapmierinoša autoceļu kvalitāte;
- zemais dzelzceļa līniju elektrifikācijas rādītājs;
- lēnā pāreja uz videi draudzīgu, gudru un iekļaujošu mobilitāti;
- multimodālu un intermodālu transporta risinājumu nepietiekamība;
- Latvijas dzelzceļa telpas nošķirtība no Eiropas dzelzceļa tīkla – jauna dzelzceļa koridora attīstība, Rail Baltica projekts;
- augsts ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo skaits satiksmes drošības un drošuma paaugstināšana;
- alternatīvo degvielu izmantošanas zemais rādītājs;
- decentralizēta visu transporta veidu datu pārvaldība;
- digitālo platformu attīstība un kibernetikas drošība; nepietiekama augstas¹¹² un ļoti augstas veiktspējas¹¹³ elektronisko sakaru tīkla pieejamība valsts teritorijā.

¹¹² Elektronisko sakaru tīkls, kas spēj nodrošināt interneta piekļuves pakalpojumus ar datu pārraides ātrumu vismaz 30 Mb/s;

¹¹³ Elektronisko sakaru tīkls, kas spēj nodrošināt interneta piekļuves pakalpojumus ar datu pārraides ātrumu vismaz 100 Mb/s.

Rīcības virzieni:

1. TEN-T tīkla izveide atbilstoši ES regulās noteiktajām prasībām, novēršot vājās vietas un trūkstošos savienojumus - ieguldījumi vājo vietu un trūkstošo posmu likvidēšanā valsts autoceļu tīklā; dzelzceļa infrastruktūras modernizācija (Rail Baltica); ostu infrastruktūras attīstība.
2. Drošs, vieds, "tīrs", "zaļš" transports, kas nodrošina pieejamību un veicina telpisko un ekonomisko attīstību:
 - alternatīvas degvielas infrastruktūras attīstība (tostarp elektrotransportlīdzekļu uzlādes infrastruktūras attīstība, atbalsts sabiedriskā transporta nomaiņai videi draudzīgā veidā);
- lidostu infrastruktūras attīstība, uzlabojot drošību;
- dzelzceļa infrastruktūras attīstība (ritošā sastāva modernizācija, dzelzceļa tīklu elektrifikācija);
- ceļu infrastruktūras attīstība, uzlabojot ceļu satiksmes drošību, ceļu pielāgošana ES standartiem un divējādā pielietojuma (civīlā – militārā) vajadzībām.
3. Elektronisko sakaru infrastruktūras pieejamības uzlabošanai lauku teritorijās. Izbūvēt optiskā kabeļa "vidējo jūdzi".
4. 5G pārklājuma nodrošināšana lielajās pilsētās un gar galvenajām sauszemes transporta magistralēm.

Reģionālā attīstība

Reģionālās attīstības galvenie izaicinājumi:

- negatīvās demogrāfijas tendences un depopulācija;
- būtiskas reģionālās attīstības atšķirības, it īpaši ienākumu un darba iespēju atšķirības
- nepietiekama pakalpojumu pieejamība un publiskās vides kvalitāte;
- nepietiekama iedzīvotāju mobilitāte uz vietām, kur ir darbs, darbaspēka pieejamības uzlabošanai;
- nepietiekama ekonomiskā izaugsme reģionos – nepieciešams efektīvāk izmantot nodarbinātības un uzņēmējdarbības attīstības iespējas reģionos;
- nepietiekama digitalizācijas iespēju izmantošana pakalpojumu efektivitātes uzlabošanai;

Rīcības virzieni:

1. Atbalsts infrastruktūrai uzņēmējdarbības attīstībai un produktivitātes celšanai – publiskā infrastruktūra uzņēmējdarbības atbalstam, t.sk., komercdarbības mērķiem paredzēto ēku/infraštruktūras attīstīšana; industriālie pieslēgumi, teritoriju sagatavošana privāto investīciju piesaistei un darba vietu izveidei; ieguldījumi pamatlīdzekļos esošo/jaunu produktu un pakalpojumu attīstībai.
2. Cilvēkkapitāla piesaiste reģionos – labi apmaksātu darbavietu izveide un darba spēka iekšējās mobilitātes izmaksu samazināšana, darbaspēka reģionālās mobilitātes veicināšana. Pašvaldību ceļu tīkla infrastruktūra un citi mobilitātes risinājumi.
3. Publisko pakalpojumu pieejamība un sasniedzamība - E-pakalpojumu attīstība -, digitālo prasmju, produktu (t.sk. mākslīgā intelekta, atvērto datu) attīstīšana, pakalpojumu infrastruktūras pieejamība un energoefektivitāte (veselības, kultūras, izglītības un sporta, sociālo pakalpojumi) un pakalpojumu sasniedzamība (pašvaldību ceļu un ielu infrastruktūras sakārtošana), pirmsskolas izglītības un bērnu pieskatīšanas pakalpojuma pieejamība, mājokļu pieejamības nodrošināšana (tai skaitā sociālo mājokļu nodrošināšana), pašvaldību publiskās ārtelpas sakārtošana, tūrisma un rekreācijas pakalpojuma attīstība un pievilcīgas kultūrvides radīšana cilvēku dzīves kvalitātes celšanai.
4. Pašvaldību un valsts pārvaldes administrācijas kapacitātes celšana, sabiedrības sociālās aktivitātes stiprināšana – pašvaldību un valsts pārvaldes zināšanas un prasmes uzņēmējdarbības atbalsta plānošanai un ieviešanai, pakalpojumu efektivitātei, iedzīvotāju iesaistei teritoriju attīstības plānošanā un īstenošanā, publiskās pārvaldes vides modernizēšana un darbības efektivizēšana.

Vide un enerģētika

Vides un enerģētikas galvenie izaicinājumi:

- nepietiekamas atkritumu pārstrādes jaudas, īpaši attiecībā uz bioloģiski noārdamiem atkritumiem;
- centralizētu notekūdeņu attīrīšanas dūņu apsaimniekošanas un pārstrādes infrastruktūras trūkums, kā arī neattīrītu notekūdeņu infiltrācija vidē novecojošu notekūdeņu savākšanas tīklu dēļ;
- piesārņojuma radītais kaitējums iedzīvotājiem, videi un tautsaimniecībai;
- nepietiekama biotopu un sugu aizsardzība;
- klimata pārmaiņu ietekmes pieaugums uz iedzīvotājiem, infrastruktūru un vidi;
- nepietiekams atjaunojamās enerģijas īpatsvars kopējā enerģijas gala patēriņā, nepietiekama

energoefektivitāte un nepieciešamība samazināt kopējo enerģijas patēriņu.

Rīcības virzieni:

1. Turpmāka atkritumu apsaimniekošanas sistēmas attīstība: atkritumu (jo īpaši bioloģiski noārdāmo atkritumu) pārstrādes veicināšana un atkritumu reģenerācija ar enerģijas atguvi, dalītā atkritumu savākšanas sistēma, atkritumu rašanās novēršanas pasākumi, lai sasniegtu ES direktīvās noteiktos mērķus pēc 2020. gada.
2. Ūdenssaimniecības pakalpojumu pilnveidošana: integrētas notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas sistēmas attīstība, pasākumi notekūdeņu attīrīšanas iekārtu jaudas un efektivitātes (tai skaitā energoefektivitātes) uzlabošanai un notekūdeņu savākšanas tīklu rekonstrukcija (atbilstoši Upju baseinu apsaimniekošanas plāniem).
3. Piesārņojuma samazināšana: vēsturiski piesārņoto vietu sanācija (tai skaitā bijušo izgāztuvju rekultivācija), gaisa kvalitātes uzlabošanas pasākumi.
4. Pielāgošanās klimata pārmaiņām: pretplūdu un krasta erozijas aizsardzības darbības, zaļās infrastruktūras izveide atbilstoši nacionālajām un vietējām klimata pielāgošanās stratēģijām un attīstības programmām.
5. Bioloģiskā daudzveidība un dabas aizsardzība: sugu un biotopu uzturēšanas un atjaunošanas pasākumi labvēlīga aizsardzības statusa nodrošināšanai, darbības antropogēnās slodzes samazināšanai Natura 2000 teritorijās
6. Atjaunojamo energoresursu īpatsvara palielināšana kopējā enerģijas gala patēriņā un transporta sektorā. Pāreja no fosilajiem energoresursiem uz atjaunojamiem energoresursiem un elektroenerģiju siltumenerģijas ražošanā.
7. Energoefektivitātes līmeņa paaugstināšana un enerģijas gala patēriņa samazināšana - publisko un privāto ēku, tai skaitā kultūras pieminekļu, atjaunošana, enerģijas ražošanas un piegādes infrastruktūras atjaunošana, industriālo objektu energoefektivitātes paaugstināšana. Inovāciju veicināšana energoefektivitātes jomā - zinātnieku un uzņēmēju sadarbība energoefektivitātes jomā, energoefektivitātes klasteru veidošana.